Eugen Șendrea

Istoria pe placul tuturor

EDITURA VICOVIA

EUGEN ȘENDREA

Istoria pe placul tuturor

Ediția a II-a, revizuită

EDITURA VICOVIA
2011

Copyright 2014 - Eugen
Şendrea © 2014 - Editura
VICOVIA
Toate drepturile pentru Limba română sunt
rezervate Editu-rii VICOVIA

Ilustraţia prezentei lucrări a fost realizată
cu imagini puse la dispoziţia editurii de
către:
— Arhivele Statului, Florin Piersic, Dragoș
Lucinschi, Mihai Ceucă, Eugen Șendrea și
Constantin Cucu.

ISBN pentru varianta online

978-606-8541-33-4

Grafică și tehnoredactare - Viorel Cucu

Istoria pe placul tuturor

Cum au intrat mititeii în istorie

August 1896. Capitala pare prinsă ca într-o menghină de foc. Soarele își face de cap. Căldură mare... În „grădina de vară” a cârciumii „La Iordache”, se aud acordurile unui vals de Strauss. Printre zăbrelele văruite se zăresc mesele încărcate cu halbe de bere cu guler, rece de la gheață. De la un grătar, mirosul de cârnaţi fripţi te prinde de nas şi te făcea să înghiţi în sec:

— Sa trăieşti, coane Călinescu, zise avocatul Ionescu, ridi-cându-şi pălăria.

— Toată onoarea din partea mea, domnule Ionescu. Ce mai faci?

— Păi, mă îndrept spre casă. Am o foame de lup!

— Nu vorbi de frânghie în casa spânzuratului. Nu vezi ce miros nebunesc de cârnaţi răzbate până în stradă. Şmecher mare, nea Iordache! Da, hai să vedem cum sunt!

În „grădină”, patru chelneri, se învârt, răspund la comenzi, se duc, iar se întorc, făcând pe plac clienţilor. Cei doi se aşează la o masă:

— Garson! Te rog două beri reci şi două porţii de cârnaţi. Vezi sa fie cât mai proaspeţi.

— S-a făcut, boierule. Vineee băiatul!

Imediat apărură hal-bele.

— Dar, cârnaţii?

— Ştiţi, la noi, aceştia se fac pe loc. Din nenorocire n-au sosit maţele. Probabil s-a îmbătat cel care ne aprovizionează. Dar se re-zolva repede...

— Păi, fă ceva ca suntem morţi de foame!

— Ei, ce-ai mai citit coane?

— Azi, am luat „Avan-garda”. Directorul de la gazeta revolver ţine cu tot dinadinsul să-şi frece şi el coatele de poeţii, prozatorii, criticii, pictorii şi artiştii cu nume. Scund, îndesat, gros şi gras, nu ştie nimic, dar se pronunţă despre orice gravitate, neluând în seamă ilaritatea pe care o stârneşte. A ajuns şi primar de sector sub vechilă general. Într-o zi, intră agitat în local şi se adresează unui ziarist:

— Dragă, îmi trebuie un titlu, ştii.... cu aniversarea italia-nului ăluia...

— A lui Cervantes?

— Da!

— Pai, spune şi tu „Comemorarea marelui Cervantes”.

— Ţtt! Vreau ceva mai tare.

— Bine! Atunci spune aşa: „Centenarul... de trei sute de ani de la naşterea ilustrului... de ce naţie zici că era?

— Păi... italian.

— Da, italian... de la naşterea ilustrului poet latin.

Şi, agramatul director de ziar s-a declarat foarte mulţu-mit şi articolul scris de alt analfabet a apărut cu acest titlu:

„Centenarul de trei sute de ani!”

— A, stai să vezi cu unul dintre reporterii de la ziarul „Dimineaţa”. Zi-aristul era foarte vanitos. După fiecare reportaj se umfla în pene:

— Ai văzut, întreba el pe fiecare. Am un reportaj formidabil!

Şi, fiecare îi cânta în strune.

Fiecare, nu şi cel „isteţ”. Într-o zi, reporterul în chestie pri-meşte un telefon:

— Am citit reportajul dvs. Emoţionant. Vă felicit!

— Cine e vă rog la telefon?

— Caragiale!

— Vă mulţumesc, maestre?

A doua zi alt telefon:

— Rar, mi-a fost dat să citesc ceva mai important. Dă-i înainte!

— Cine e, vă rog, la telefon?
— George Coşbuc!

— Vă mulţumesc, maestre,
sunt mişcat. A treia zi, alt
telefon:
— Bravo, tinere. Sunteţi extraordinar!
— Cine e, vă rog, la telefon?
— Generalul Georgescu!
— Să trăiţi, domnule general, sunt
măgulit! A patra zi, alt telefon:
— Niciodată în viaţa mea n-am şetit aşa şeva! E un reportaj exşepţional!
— Cine e, vă rog, la telefon?
— Mihail Kogălniceanu! (mort în 1891).
Reporterul a înţeles, stimate amice cam târziu, ce-i drept, ca un confrate şi-a bătut joc de el.

— Dragă, dar ce mai fac cârnaţii noştri?

Garson!

— Domnilor, patronul îşi cere scuze. Nevolnicul ăla de nea Fane tot n-a venit cu maţele. Bucătarul nostru vă oferă, în schimb, nişte porţii de tocătură, făcute pe grătar. Eu am gustat şi vă spun că n-o să vă pară rău...

— Bine, adu ce-i aduce. Nu mai rezistăm!

— Cam mici porţiile astea, nu găseşti, băiete?

— Mici, dar gustoase. Ia vedeţi, cum sunt?

— Ai dreptate. Sunt nemaipomenite.

— Cum să le zicem şotiilor astea?

— Pai dacă-s mici, mititei să le zicem!

A doua zi, „La Iordache” lumea cerea mititei. De la el, „mititeii” au sărit la vecin, de la vecin în tot Bucureştiul.

Ce sunt ei astăzi? Nu vă supărăţi, dar sunt chiar un simbol naţional! Ei ce spuneţi, n-ar fi bine sa luaţi câţiva mici şi-o bere!

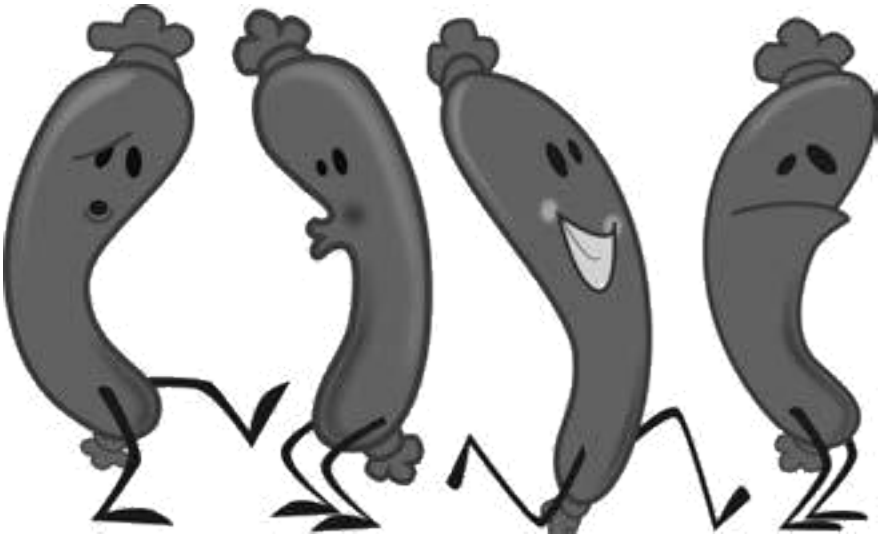

Savuroasa poveste a... cârnaţilor

Au şi cârnaţii o istorie a lor? Au! Şi încă una foarte interesantă şi... apetisantă. Despre cârnaţi se crede că au reprezentat un deliciu încă de acum 5.000 de ani.

Regele Sargon I (2350-2295 î.Hr.) se afla, într-o zi, înconjurat de curteni la palatul său din Akkad. La un moment dat, spre el se îndreaptă o adevărată procesiune formată din sclavi cu privirile în jos, dar şi de înalţi dregători. În mijlocul lor, purtată cu grijă, se afla o tipsie de aur. Aşezând-o la picioarele regelui, unul dintre dregători spuse:

— O, stăpâne al meu, pentru prânzul de astăzi am adus un minunat dar!

Sargon privi cu atenţie. Mirosea îmbietor aşa că gustă. Îi plăcu de la început. Ba, chiar se apucă să mănânce cu poftă. Întrebă:

— Ce-s ăştia?.

— Cârnaţi! - sosi răspunsul.

Sumerienii pregăteau amestecul din carne de vită şi porc pe care, apoi, îl băgau într-un maţ de animal. Apoi, acesta era

sărat şi afumat, astfel că putea fi păstrat vreme îndelungată. Babilonienii s-au „molipsit” şi ei. Nu numai că vor folosi cla-sicii cârnaţi, dar vor şi îmbunătăţi reţeta introducând diferite „ierburi”. În Grecia şi în Imperiul Roman, cârnaţii erau consumaţi numai de conducătorii de oşti şi de patricieni. Nici pe ilustrul Homer cârnaţii nu l-au lăsat indiferent. Aminteşte de ei atunci când Ulisse şi ai săi au ajuns pe insula Lotofagilor. Ba, în secolul V î. Hr., poetul grec Epicharmus compune comedia... „Cârnatul”!

La reprezentaţiile sportive, ca şi a cele artistice din Atena şi Roma antică spectatorii nu consumau seminţe de bostan sau de floarea-soarelui, ci... cârnaţi uscaţi!

„Sausage” - numele anglo-saxon al cârnaţilor, provine din latină şi ar însemna „preparat cu multă sărare”. Cârnatul „a sărit peste Dunăre”, adus fiind, cu siguranţă, de soldaţii ro-mani. Dacii l-au gustat, le-a plăcut şi l-au adoptat pe loc. „Aclimatizat” şi îmbunătăţit, la noi cârnatul a făcut o frumoasă carieră gastronomică.

Chiar vă puteţi imagina un Crăciun fără...

cârnaţi?

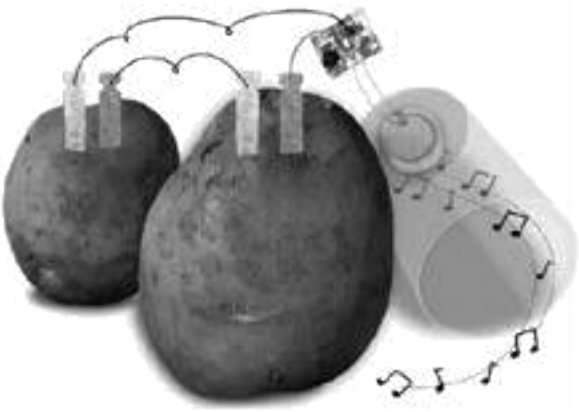

Doriţi cartofi fierţi sau prăjiţi?

Curtea regelui Ludovic al XVI-lea al Franţei. Farmacistul Antoine Parmentien. Se prezintă emoţionat în faţa regelui Ludovic al XVI-lea:

— Maiestate, vă ofer cea mai rară floare din regat!

Regele o luă în mână, o mirosi, se uită îndelung la ea, apoi o înmâna unei curtezane.

Ce-i înmânase farmacistul regelui?

De necrezut pentru zilele noastre, o banală floare de... cartof! Într-adevăr, atunci cartoful era o raritate. Farmacistul o descoperise în Prusia pe când se afla prizonier în timpul Răz-boiului de 7 ani (1756-1763). Cartoful un succes în America, n-a prea priit în China, Japonia și ţările musulmane. Nici bă-trâna Europă, n-a sărit în sus de bucurie la apariţia lui. În Italia i se spunea „tartuffoli”. Filozoful englez Adam Smith „se plân-gea de dispreţul manifestat de englezi faţă de acest aliment”. Irlandezii îl consumau cu lactate!, iar la Lorena abia în 1787 a devenit hrană principală a ţăranilor. Germanii, în schimb i-au

acordat toată atenţia. Ba, în timpul războiului de secesiune (1778-1779), conflictul s-a numit chiar „război al cartofului”.

Dar să vedem cum a pătruns cartoful în ţările române. Cartoful, la începutul secolului XIX, era cultivat în Austria şi Ungaria. Transilvănenii însă strâmbau din nas la vederea lui. Aceasta până în 1814. Pentru ţărănimea ardeleană a fost un an greu, cu foamete. Lipsa furajelor a dus la diminuarea numărului de animale. Trebuia de urgenţă „ceva” de mâncare. Atunci a apărut ideea cultivării cartofului. A fost o soluţie pe drept cuvânt salvatoare. De calităţile cartofului, află în Moldova şi domnitorul Scarlat Callimachi (1812-1819). Bănuim că o por-ţie de cartofi prăjiţi l-au dat gata. Încântat, îndemna pe ţăranii moldoveni să cultive miraculosul cartof. Ba, chiar dă poruncă să se traducă din greacă, broşura: „Învăţătura sau povăţuirea pentru facerea pâinii din cartofle”, apărută la Iaşi în 1818.

În Muntenia, zguduită de vestita „ciumă a lui Caragea”, cartoful a fost e adevărată mană cerească. Muntenii se apucă să-i cultive chiar în grădinile din Bucureşti şi în cele din ju-rul capitalei.

O cronică menţionează pentru prima dată, vânzarea car-tofului în pieţele bucureştene. De la „un cartof, doi cartofi”, trebuie să amintim de un alt aliment american celebru, po-rumbul. Prima mămăliga se pare că a fost făcută şi mâncată în Moldova în timpul domnitorului Constantin Duca (1693- 1695), când „sărăcimea câtă era în ţară şi făcea ogoare cu sapa, prin păduri şi prin silişti de sub păduri, semănau păpuşoii şi cu acea hrană se ţinea”.

În Ţara Românească, după unele opinii, se pare că a început cultura porumbului cu vreo 50 de ani mai devreme, în timp ce în Transilvania el

era folosit în timpul domniei lui Gheorghe Racoczi I (1630-1648).

Cu gândul la istoria lor nu uitaţi pentru după-amiază să pregătiţi o mămăliguţă aburindă cu friptură şi garnitură de cartofi!

Furculiţa şi milenara ei poveste

Când desfăcu bagajele lordului Thomas Coryate, Elisa-beth slujnica, pufni în râs:

— Ce-i trebuie stăpânului meu, ţepuşele astea de argint cu doi dinţi?

Avea să se lămurească foarte repede. După ce a fost în-tr-o călătorie în Italia, Thomas Coryate, se întoarce la Londra în anul 1608 cu câteva furculiţe a căror rost le descoperise cu ocazia unui banchet. Rămase impresionat de faptul că folosind furculiţa, nu te mai murdăreai pe mâini. Credeţi că englezii s-au repezit s-o folosească. Aş! Li se părea un obiect total nefolositor. Chiar marii lorzi se întrebau:

— De ce să folosim furculiţa din moment ce Dumnezeu ne-a dat două mâini?

Dacă „Albionul” a strâmbat din nas la vederea furculiţei, italienilor le-au trebuit cinci sute de ani s-o folosească pe scară largă. Banala furculiţă de azi

are însă o istorie milenară. În Grecia antică, furculiţa cu doi dinţi foarte ascuţiţi era întrebuinţată

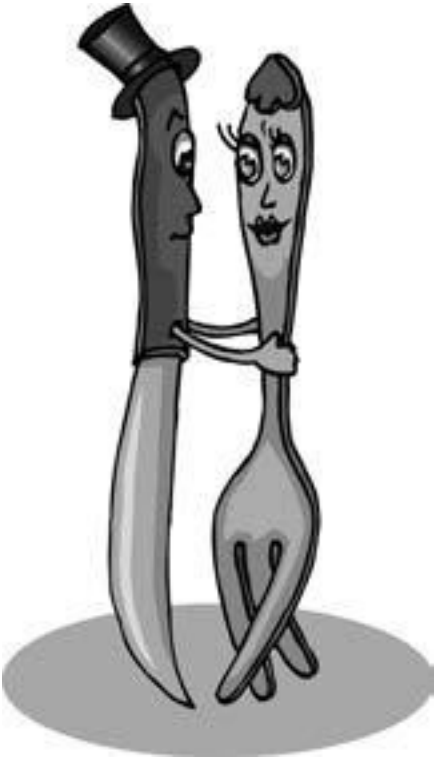

pentru... tăierea friptu-rii. Cu mult mai târziu, prin secolul VII, la Curţile regale din Orientul Mijlociu, furculiţa era un obiect obişnuit.

Şi rafinata nobilime bizantină o utiliza la marile banchete. Prin secolul XI, însurându-se cu o prinţesă bizantină, Dogele de Veneţia, află printre altele în zestrea ei şi neobişnuitele furculiţe. Până le-au folosit la popularele macaroane, au trecut 500 de ani. Tot o căsătorie, în 1533, când Caterina de Medicis s-a căsătorit cu regele Henric al II-lea, face ca furculiţele să treacă graniţa în Franţa. Nici francezii nu s-au omorât la început pentru ele. „E o modă de prost gust”, ziceau ei. Şi totuşi, parizienii vor fi cei care în secolul XVII, vor perfecţiona furculiţa, făcând-o cu patru dinţi curbaţi. Deşi, a avut un debut incert, furculiţa s-a aşezat la masă temeinic. Mai mult, a

început să fie confec-ţionată din metale scumpe şi împodobită cu pietre preţioase. Furculiţa deveni regina tacâmurilor!

Dar când a apărut ea la noi? Se ştie că pentru domnii mol-doveni şi munteni, ospăţul era la loc de cinste. Pe la 1622, unui sol polon i se oferi un ospăţ deosebit într-o „Sală luminoasă, unde muzicanţii domnului cântau o melodie şi se auzeau su-nete plăcute. Pe mesele acoperite cu frumoase feţe de masă

stau în talere de argint, gustări reci din abundenţă, precum şi mâncăruri calde”.

Vasile Lupu, ţinea foarte mult la felul cum lua masa. Îşi comandase în străinătate un serviciu pentru 24 de persoane, alcătuit din linguri mari pentru servit cu monturi de aur şi pietre preţioase. Lipsea însă... furculiţa. Mesenii foloseau din plin mâinile la mâncat, după ce isprăveau, clătindu-le cu apă parfumată, dintr-un ibric şi lighean de aur. Domnitorii erau deosebit de atenţi la toate schimbările din străinătate, adaptân-du-se imediat. Se pare că primele furculiţe în Moldova au fost întrebuinţate după 1800, când obiceiul turcesc de a mânca cu mâna, a fost abandonat.

Străinii, şi mai ales ofiţerii ruşi, aduc în bagajele lor, nepre-ţuita furculiţă. Acestea erau din argint masiv, mari, cu doi dinţi şi mânerul îmbrăcat în fildeş.

> Primele furculiţe se foloseau mai ales la servitul prăjiturilor!

Domnitorul Mihail Sturza şi apoi Alexandru Ioan Cuza, vor întrebuinţa furculiţa frecvent. Treptat, treptat, furculiţa câştigă teren şi la populaţie. Va fi confecţionată din cele mai felurite materiale: lemn, fier, alpaca, iar după cel de-al doilea război mondial, din aluminiu, inox, plastic.

Se mai poate concepe astăzi, o masă fără banala furculiţă? Şi iată un meniu vechi de 200 de ani la care puteţi folosi sau nu, furculiţa: ciorbă de ştiucă fiartă cu zeamă de varză acră şi cu hrean, crapi mari umpluţi cu stafide, curcani cu castane, iacnie, plachie, purceluş fript, miel fript în curpeni de viţă sălbatică. Ca desert, o plăcintă „poale în brâu”, cât despre băutură, erau preferate, rachiul vechi de peste 10 ani şi neîntrecutul „Cotnar”. La asemenea bunătăţi,

lăsaţi furculiţa şi mâncaţi cu mâna. O să vă lingeţi pe degete...

Plăcuta istorie a sifonului

De trei zile ploua mărunt şi rece în Leeds-Anglia. Este ziua de 11 octombrie 1767. Joseph Priestley stă posomorât în uşa casei. Are 34 de ani şi se gândeşte, furios că nu poate face nimic din cauza vremii. Uşă în uşă cu el, câţiva muncitori trudesc cu greu la o fabrica de bere. Plictisit, dădu să intre în casă, când privirea i se opri asupra căzilor de bere. I se păru tare ciudat că „gazul de deasupra căzilor de bere în fermentaţie conţinea o cantitate de „aer fixat" (oxidul de carbon). Se lumină brusc la faţă. „N-ar putea fi colectat gazul şi impregnat în apă? Se apucă să facă o serie de experien-ţe chiar în berăria vecină. Experienţele decurgeau bine, când, într-o zi, „Priestley, lăsă să scape puţin solvent în cada de fer-mentaţie a berii, compromiţând toată şarja". Înfuriat, patronul l-a aruncat afară. N-are încotro şi pentru prepararea şi colec-tarea gazelor, îşi foloseşte aproape toate vasele din bucătărie, ba chiar şi albia de rufe care a devenit „cameră pneumatică". Deocamdată, aproape nimeni nu-l lua în seamă. „Singu-ra

persoană care-i dădea atenţie mare experienţelor era Mr.

Hey, „chirurgul”. După o muncă asiduă el putea oferi prieteni-lor o băutură necunoscută până atunci: sifonul. Era „actul de naştere al popularului sifon de astăzi”. Primii lui clienţi, care au folosit sifonul au fost marinarii, ei propunând instalarea pe nave a unor maşini de făcut sifon.

Un studiu - „Chimie pneumatică” - îi conferi în 1773 me-dalia de aur „Copley” al Societății Regale. Între timp sifonul face carieră. Prin 1770 în cartierele Londrei se aflau „maşini de făcut sifon”.

Combinat cu sucuri extrase din lămâi, portocale, făcea de-liciul copiilor, şi nu numai al lor.

Joseph Priestley îşi continua cu succes experienţele, descoperind amoniacul, acidul clorhidric, dioxidul de azot, hidrogenul sulfurat, dioxidul de sulf, florura de siliciu, oxidul de carbon. Între 1772-1779, va fi şi bibliotecar. Pentru ca se opunea monarhiei, la Birmingham, mulţimea i-a dat foc casei. Se refugiază cu familia în America unde şi-a continuat expe-rienţele până în anul 1804, anul morţii sale. Între timp sifonul cucereşte lumea întreagă.

Se pare ca însuşi Napoleon a gustat sifonul, dar aflând că este inventat de un englez, a dat ordin sa fie interzis. Prea târziu. Sifonul face o cariera extraordinară înconjurând mapamondul.

La noi, sifonul combinat cu vin, dădea popularul şpriţ. Curând nu era bodegă să nu aibă sifoane. Apar „sifonăriile”, iar populaţia putea să servească oricând un sifon acasă. La iarmaroace, bâlciuri, se serveşte sirop de zmeură, trandafir, numai cu sifon. De la oraş, sifonul trece şi la ţară. Sifonul ţi-nut în recipiente de sticlă de un litru, este înlocuit cu buteliile de 2, 3, 5 sau 10 litri. Până în 1989 sifonul părea fără moarte. Şi totuşi,

bătrânul sifon avea sa fie scos la pensie de „nepoţii” Coca-Cola, Pepsi-Cola şi o incredibilă varietate de băuturi ră-coritoare. Sifonul îşi trăise traiul.

Astăzi, doar în câteva cartiere se găsesc instalaţii pentru producerea sifonului, care au din zi în zi tot mai puţini clienţi.

Povestea berii, altfel decât o ştim

Inventatorii berii, aşa cum o arată descoperirile arheologi-ce, sunt sumerienii. Prin urmare, delicioasa bere a împlinit venerabila vârstă de şase milenii. Dacă la început aceştia o foloseau drept ofrandă zeiţei fertilităţii, curând ea a început să fie consumată şi de oamenii de rând. Mai mult, ei au creat pes-te 70 de sortimente deosebite, care aveau adaosuri de miere, scorţişoară sau alte mirodenii. Se pare că şi babilonienii erau „morţi" după bere, de la ei vine şi luna de... miere.

În tradiţia lor, tatăl miresei oferea ginerelui bere amestecată cu miere, toata luna după ziua căsătoriei. În Egiptul antic, în ziua sărbătorii zeiţei Hathor, sclavii aduceau la templul ei atâtea vase cu bere câte sclave avea Ra. Romanii aveau să descopere minunatul gust al berii odată cu cucerirea popoarelor germa-nice. Mai târziu, vikingii plecau la luptă chiar fără scuturi, dacă înainte beau două-trei ulcioare cu bere. Puţini ştiu

că celebra bere „Gambrinus” vine de la numele unui rege din Flandra (sec. VIII), considerat inventatorul ei. Un secol mai târziu, cehii, amatori de bere, deveniseră cei mai mari cultivatori de

hamei. Aşa de important era acesta că regele Vence-las a poruncit să fie spânzuraţi cei ce-l exportau.

„Noua lume”, degusta cu plăcere berea. Alături de berea tradiţională, america-nii proclamă berea „Olé”, ca „cea mai potrivită băutură pentru americani”. În cursa pentru fabricarea berii se înscrie chiar şi preşedintele George Washington, care la poalele munţilor Vernon avea o făbricuţă de bere. În 1935 „apare berea la cutie”. Berea „nu se sperie” nici de războaie, trecând cu brio de prima şi a doua conflagraţie a lumii. Astăzi berea este prezentă în cele mai îndepărtate un-ghere ale mapamondului.

În 1718, la Timişoara, se înfiinţează prima fabrică de bere din ţară.

După primul război mondial, cea mai căutată bere era „Bragadiru”. Era adusă cu trenul sau camioane de la sediul din Calea Rahovei 151. După o perioadă de declin cauzată de dis-trugerile celui de-al doilea război mondial, spre anii '60, indus-tria berii îşi revine. Berea „Mărgineni” devine una din cele mai bune beri din ţară, fiind foarte căutată. La început se îmbutelia în „ţăruşi”

din sticla verde, având imprimată Stema României şi inscripţia „Industria de stat a berii”.

Anii '70 au însemnat perioada de glorie a berii „Mărgineni” consumul depășind orice previziuni. Mai mult, s-a trecut şi la îmbutelierea în sticle de 1 litru. Aceasta până în 1989, când in-credibilul s-a produs. A dispărut Fabrica de bere „Mărgineni”.

Dă-mi să beau!

Le plăcea băuturica, strămoşilor noştri, dacii?

Da. Nici neînduplecatul rege Burebista, sfătuit de marele preot Deceneu, n-a putut să oprească cultivarea viţei de vie. Dacii beau vinul local denumit „vinuri” pe care dădeau vreo 0,54 de denari litrul, şi de import „vin dulce” - „merum”, care costa 2 denari litrul, (preţuri de prin anii 160 d.H.). Nu era scump după câte tezaure s-au descoperit. Cantitatea mare de cioburi provenite de la amforele de vin, găsite în cetăţile daci-ce, printre care şi cele de la Bacău, Tamasidava şi Zargidava, au arătat că dacilor le plăcea la nebunie vinurile de import.

Se aduceau cu corăbii amfore cu vin din insulele greceşti Thasos şi Rodos. Amforele aveau fundul ascuţit şi se înfigeau în nisip sau pământ. Calitatea lor era garantată de o serie de inscripţii sau ştampile. Astfel aflăm că cei mai mari producă-tori greci de vinuri erau Paulos, Ruphos, Sazar, Heracles, iar ai Italiei Tertius şi Sextus Cornelius.

Ne închipuim cum procedau soldaţii daci care se întorceau dintr-o bătălie, şi se repezeau direct la „vinoteca” din cetate:

— Vă rog, daţi-mi o amforă de 5 litri cu merum!

— Doriţi vinul grecesc sau italic?

— Prefer un Ruphos grecesc...

În Cioroiul Nou (Dolj), pe vremea stăpânirii romane în orăşelul Statio Aquensis, locuitorii i-au ridicat lui Bacchus o statuie din marmură, iar la Sucidava (Celei), un bărbat a pus chiar să i se scrie pe rama unei oglinzi „Da vinum” adică „Dă-mi să beau!”

Cererea de vin devenea din ce în ce mai mare. Unii ne-gustori locali n-au mai stat prin porturi să sosească corăbiile, ci au trecut la falsificarea unor amfore în ateliere proprii, aplicând ştampile false, aşa cum au găsit arheologii la Stoe-neşti-Muscel.

A dispărut cultura viţei de vie după retragerea aureliană? Aş! Nici pătrunderea, slavilor, sau invaziile avarilor, n-au pu-tut-o opri. Mai mult, termenii viticoli de origine geto-dacică se păstrează: curpen, strugure, butuc, cosor. În

epoca feudală, scrierile cronicarilor abundă în relatări privind viţa de vie.

Domnitorii romani se străduiau din răsputeri se asigure solda-ţilor din garnizoane raţia zilnică de vin.

În timpul lui Dimitrie Cantemir, soiurile cele mai răspân-dite erau vinurile albe: galbena, plăvana, grasa şi tămâioasa, iar vinurile roşii: frâncuşa, crăcana şi coarna neagră. În „Descrierea Moldovei", Cantemir arăta care erau cele mai renumi-te vinuri. Cel mai renumit, fireşte, era Cotnarul. „Îndată după acesta, vinul de Huşi, în părţile Fălciului e socotit cel mai bun, în al treilea rând vine vinul de Odobeşti, din ţinutul Putnei, pe râul Milcov. Se bea bine, mai ales la ospeţe".

Iată relatarea unui călător francez din a doua jumătate a secolului XVI: „Primul pahar este în sănătatea lui Dumnezeu, al doilea în sănătatea Voievodului, al treilea în a sultanului, al patrulea în sănătatea tuturor bunilor creştini..., al cincilea îl beau pentru pace, iar al şaselea încep să-l închine pentru cei de faţă cu mari ceremonii şi cu urări de mântuire, sănătate, drum bun şi întoarcere bună, de îndeplinire a dorinţelor. Închinând astfel, se scoală în picioare ţinând sus băutura, beau stând drepţi şi te privesc mult dacă faci ca ei". Se bea vinul fie cu pocalul, paharul sau cu oala.

Eustatie Dabija-Vodă „bé vin mai mult din oală roşie, decât din pahar de cristal, dzicând că-i mai dulce din oală decât din pahar..."

Sunt numeroase scrierile despre podgoriile noastre şi despre calitatea vinului, unele chiar din secolul XII. Revenim la zilele noastre. Cum stăm cu băutura? Bine, bine de tot. În 1999, existau... 54.000 de restaurante, baruri şi discoteci, devansând azi net numărul de cămine culturale sau alte unităţi de cultură, şi concurează numărul de şcoli.

Abia acum, te apucă ameţeala...

Vinurile - o amintire?

Istoricul A. D. Xenopol scria că „Patria cea mai veche a geto-dacilor - Tracia - era o regiune viticolă, cauză pentru care şi era considerată locul de naştere a zeului vinului, «Dionysos». Într-adevăr, viţa de vie s-a aflat în spaţiul tracic la ea acasă. Platon amintea că „tracii beau vin ne-amestecat cu apă...”

În timpul lui Burebista (82-44 î.Ch.) viticultura căpătă o aşa amploare, încât la povaţa marelui preot Deceneu, regele ia măsuri de distrugere a viilor. „Prohibiţia” lui Burebista n-a prea avut ecou, vinul dovedindu-se mai tare decât porun-ca regală. Ca urmare viile devin mai numeroase şi puternice. De-a lungul timpului cultura viei s-a dovedit una dintre culturile cele mai rentabile, vinul având o poziţie mai privilegiată chiar decât petrolul!

Dar în Moldova, firește, nu se poate vorbi de vin, fără inegalabilul Cotnar. Cea mai veche mărturie documentară despre aceasta, nu e din timpul lui Ştefan cel Mare, ci de la 5 octombrie

1448, purtând semnătura lui „Petru Voievod, domn

al Țării Moldovei”. Ştefan cel Mare i-a acordat cea mai mare atenţie, poruncind să se ridice chiar şi o curte domnească la Hârlău, mai aproape de podgorie, o minunată biserică, dar şi o straşnică pivniţă, una din cele mai mari din Europa. Şi alţi domnitori vor aprecia gustul Cotnarului,cum ar fi Petru Rareş, Vasile Lupu, Gheorghe Ştefan, Mihai Racoviţă, Mihail Sturza.

La 1900, „Grasa de Cotnari”, lasă în urmă chiar şi vinurile franceze, obţinând la „Expoziţia Universală de la Paris”, medalia de aur şi titlul preţios „Floarea României”.

Suratele ei, „Fetească albă”, „Tămâioasa românească” şi „Frâncuşa” devin din ce în ce mai apreciate. Podgoria „Huşi” are doi mari ambasadori demni de invidiat: „Zghihara” şi „Busuioaca de Bohotin”. Dintr-o altă zonă, cea a Odobeştilor, provin „prinţesele”, „Fetească Regală Albă, Neagră, Galbenă” şi faimoasa „Băbească Neagră”. Vrancea nu-i o regiune numai a cutremurelor, ci şi a minunatelor vinuri de „Panciu” şi „Co-teşti”. Tot a Moldovei e şi

podgoria „Uricani” cu neasemuitele vinuri roşii „Cabernet Sauvignion”, „Pinoit Noir” şi „Merlot”.

Ce s-a întâmplat cu viile noastre?

Viile din Moldova sunt menţionate din timpul lui Ştefan, deşi ele sunt mult mai vechi, dar şi deosebit de importante. Cel ce ne lămureşte în privinţa lor este chiar Dimitrie Cantemir. El este impresionat de organizarea slujitorilor care se ocupau de vii şi vin, care dura de veacuri:

„Paharnicul cel mare este cel care toarnă în pahar, întinde domnului la os-păţ întâiul pahar şi are la porunca lui pe ceilalţi paharnici.

Priveghează toate viile domneşti şi se îngrijeşte ca acestea să fie lucrate cum se cuvine şi să se culeagă la vreme. De aceea, la porunca lui, se află şi toţi vierii.

Nimeni nu era slobod în toată ţara să-şi culeagă via dacă nu şi-a cumpărat mai înainte de la dânsul, printr-un plocon mic, învoirea pe care după datină o dă pe 14 ale lui septembrie. Aceasta îi aduce un venit destul de mare. Pe deasupra el mai are şi oblăduirea peste porţile Cotnarilor...

Paharnicul cel mare avea în subordine paharnicii al doilea şi al treilea, precum şi paharnicul de toate zilele, cuparul, che-larii şi dogarii. Paharnicul al doilea ţinea locul paharnicului cel mare şi avea în seamă mai ales viile domneşti de lângă Huşi îngrijindu-se ca acestea să fie lucrate şi culese la vremea potrivită". Şi acum, „paharnicul al treilea care priveghează vi-ile din ţinutul Bacăului şi Trotuşului şi are grijă ca vierii să culeagă la vreme strugurii şi să-i calce".

Mai târziu, un mare degustător de vinuri, celebrul „Păstorel", (Al. O. Teodoreanu) ne înveselea cu o epigramă plină de tâlc:

„Sfrijită ca Sfânta Vineri
Mi-a spus o babă;
La români Băbeasca place mult
la tineri Pe când Feteasca la
bătrâni”.

Prohibiţia românească înaintea lui Al Capone

Trecuseră doar câţiva ani de când Cuza fusese detronat. Capitala uitase de el şi devenea pe zi ce trecea o adevărată metropolă condusă de familiile Cantacuzineştilor, Creţuleştilor, Şuţuleştilor, Văcăreştilor.

Saloanele doamnelor Oteteleşeanu şi Irinei Şuţu te puteau lansa în fruntea elitei bucureştene. Balurile păreau că nu se mai termină. Cererea de alcool devine tot mai mare. Spirtul e arti-colul cel mai taxat - „7 lei la decalitru”! Ce-i de făcut?

Contrabanda, a fost răspunsul? Constantin Bacalbaşa, ziarist al acelor vremi, fost preşedinte al „Sindicatului Zia-riştilor”, dar şi o vreme „şef al biroului axizelor”, ne-a lăsat în „Bucureştii de odinioară”, o amplă descriere a contrabandei cu alcool de atunci, devansând cu peste jumătate de secol, perioa-da lui Al Capone:

„Pe vremea aceea erau cartiere întregi care trăiau de pe urma contrabandei, în special de pe urma contrabandei spirtului. Fiindcă spirtul era un articol foarte sus taxat - 7 lei la decalitru.

În înţelegere cu fabricanţii, ale căror fabrici erau instalate afară de raza şi raionul oraşului, şefii contrabandişti aveau sub ordinele lor echipe întregi, care nu se ocupau decât cu contra-banda. Iar contrabanda le aducea câştiguri însemnate.

Manoperele acestor contrabandişti erau nesfârşite. În ca-litatea mea de şef al biroului axizeler am văzut numeroase in-strumente care slujeau la introducerea spirtului prin barierele oraşului, pe dinaintea perceptorilor şi Controlorilor comunali.

Găzarii: aceştia aveau garniţe cu două funduri. Deasupra era petrolul iar în fund spirtul, romul sau coniacul.

Geamgii: punătorii de geamuri aveau cutiile lor măslui-te. În peretele de jos era practicată o deschizătură în care era introdus un tub de tinichea conţinând spirt.

Lemnarii: căruţele cu lemne de la pădure treceau bariera încărcate, ca de obicei. Dar printre aceste lemne erau câteva trunchiuri mai groase, scobite în tot lungul lor, iar înăuntru iarăşi tuburi de tinichea cu spirt.

Înmormântările: un convoi mortuar trecea bariera către un cimitir din oraş. În cap era popa care citea, în dosul coşciu-gului femei care se jeleau etc. În realitate era o bandă de con-trabandişti. Popa era un contrabandist, femeile erau din bandă, iar dacă ridicai capacul coşciugului găseai cutii de tinichea pli-ne cu spirt.

Trăsurile de Herеasca: sunt cunoscute acele trăsuri zise „de Herеasca” cu coviltir acoperite. Ei bine, acest coviltir, bine acoperit şi bine căptuşit, cuprindea în toată întinderea o mare cutie de tinichea plină cu spirt.

Căruţaşii: am văzut căruţe al căror fund era dublu, iar înlăuntru aceleaşi cutii de spirt. Am

văzut o căruţă de chiristi-giu a cărui osie era găurită şi înăuntru tubul cu spirt.

Butoaiele cu dublu fund: la control se declara vin, fiindcă vinul era mult mai uşor taxat, dar butoiul avea două duble fun-duri în două părţi sau un singur dublu fund. În aceste compar-timente era spirt rom sau coniac.”

Neobişnuita istorie a şampaniei româneşti

Uşa masivă de stejar se deschise parcă de o mâna nevăzută. Aghiotantul făcu câţiva paşi în cabinet în-cremenind cu hârtiile sub braţ. Lângă el se opri, abia stăpânindu-și emoţia, un tânăr de doar 21 de ani, „încheiat franţuzeşte”. În faţa lor, la un birou sculptat se afla însuşi dom-nitorul Moldovei, Mihail Sturdza. Era atât de linişte încât se auzea scârţâind pana de gâsca pe hârtie. Deodată acesta îşi ridica privirea:

— A, da, scuzaţi-mă. Staţi, hârtiile astea mă omoară...

— Măria Ta, este domnul Ion Ionescu!

— Luaţi loc, domnule Ionescu! spuse domnitorul, făcând un gest domol cu mâna. Poftim! În noaptea de 19 spre 20 martie, aghiotantul meu, locotenentul Miclescu şi cu locotenentul Crupenschi, aghiotant al hatmanului, s-au duelat chiar în faţa Teatrului Naţional. Am poruncit, azi 21 martie 1839, sa fie excluşi din

armată. Să fie de exemplu şi altor tineri aprinşi la mânie. Mai mult, vor avea, primul domiciliul forţat la Neamţ, iar al doilea chiar la dumneata în Bacău. Dar, să trecem

la alte treburi. Domnule Ionescu, am auzit de performanţele dumitale. De aceea îţi cer, dacă n-o fi imposibil, să-mi faci ce n-a făcut nimeni până acum la noi! Ca agronom.

— Porunca, Măria Ta!

— Ei, vezi, aici e aici. Treaba care ţi-o cer nu se face cu porunca. Vrem... şampanie!

Tânărul agronom, făcu ochii cât farfuriile. Privi la ţesătura grea de aur a epoleţilor, la chipul unui sultan din decoraţia de pe piept şi îngăimă:

— O voi face, Măria Ta!

— Dragul meu, Napoleon Bonaparte, spunea, că: „Beau şampanie când sunt învingător, pentru a sărbători, dar beau şi când pierd pentru a mă consola”. Turnată în paharul de cristal e o adevărată licoare vulcanică. Te fascinează, îţi încântă gustul, ba chiar şi auzul. Ei, ce zici, faci prinsoarea?

— Da, Măria Ta!

Şampanie în Moldova? Grea sarcină, aproape de nerealizat.

Şi totuşi, Ion Ionescu nu disperă. Ajuns la moşia din Brad, se apucă să studieze metoda de producere a şampaniei. Află că ea era realizată doar din soiul de struguri negri Pinot Noir, Pinot Menunier şi struguri albi Chardonnay. Primul om care ob-ţinuse şampanie fusese călugărul benedictin Dom Perignon în 1670, în regiunea viticolă „Champagne". Această zonă, unică în lume, „în-truneşte combinaţia perfectă între condiţiile climatice şi cele geologice". Aşadar, ce avea să se facă în alte parţi ale lumii, „pe baza aceloraşi soiuri de struguri şi aceloraşi tehnologii de fabricaţie sunt doar prepara-te după metoda Champanoise".

După ani buni de zile de experimentări, Ion Ionescu de la Brad, reuşeşte în hrubele de la Iaşi să producă pentru prima dată pe tărâm românesc, şampanie. Nu avem relatări istorice, dar ne închipuim când în 1841, acesta a desfăcut în faţa domni-torului Sturdza, o sticlă, cu deliciosul conţinut. Prima şampa-nie să se fi chemat Sturdza, după numele domnitorului?

Vă mai amintiţi de celebra şampanie românească „Zarea"? A fost degustată, băută, chiar îndrăgită, până când francezii ne-au cerut s-o retragem de pe piaţă. Şampania se face doar în Champagne! Noi însa nu ne-am lăsat... În 1970, dr. Ion Puş-că brevetează introducerea tehnologiei de şampanizare a vinu-lui în podgoria

Panciu după ce la 1 ianuarie 1969, băuse prima cupă de „Şampanie de Panciu”, produsă de el.

Astăzi, nu există eveniment marcant în care să nu folosim parfumata şi aromata şampanie.

Ştiţi care cupă păstrează aroma acestei băuturi mai bine? Cea în formă de „lalea”.

– Domnule, aveți un foc?

Istoria tutunului e lungă şi întortocheată. La 2 noiembrie 1492 Cristofor Columb, a văzut prima oară indigeni ame-ricani fumând. Adus în Europa, la început, tutunul n-a prea fost luat în seamă. Era o curiozitate în grădinile botani-ce. Jean Nicot (nume dat apoi nicotinei) îl folosea ca remediu împotriva migrenei. Nu se ştie cum, tutunul a început să fie cultivat în Spania pe la 1558. Imediat face carieră fiind cultivat în Anglia, Italia, Rusia, apoi în Japonia, India, China, Ceylon. Va trece şi în Lumea Nouă, unde era fumat sub forma ţigare-telor de hârtie. Răspândirea lui, n-a fost însă un timp văzută prea bine, aşa că va fi interzis, în Anglia, în 1604, în Japonia, Imperiul Otoman, Rusia, China. Degeaba. S-au găsit căi de a trece peste această lege. Sir Walter Raleigh participant la un complot, cere ca ultima dorinţă să fumeze o... pipă!

Napoleon, deşi nu era fumător, se îngrijea ca soldaţii săi „bombănitori" să aibă tutun pentru pipă. Mareşalii lui, vestiţii Massena, Lannes, Keber erau fumători pasionaţi.

Fumatul n-a ocolit nici femeile, printre ele numărându- se principesa Metternich şi marchiza de Pompadour. Apar şi accesoriile. Pe la 1800 tabachera de prizat, apoi trabucurile cu-baneze, iar în 1883 ţigările, aşa cum le cunoaştem astăzi.

În Țările Române cultura tutunului a fost introdusă cam pe la mijlocul secolului XVII de către turci. Ajunge aşa de cultivat încât se percepe impozit pe pogonul cultivat - tutunăritul -, la 1680, Şerban Cantacuzino în Muntenia şi 1694, în Moldova sub Constantin Duca.

Fumatul ajunge chiar şi la unii domnitori. Alexandru Moruzi, domnul Moldovei, fumător înrăit, chiar şi când a fost mazilit şi dus la Istanbul „el trecu Bosforul de-a curmezi-şul, luând în caiac cu dânsul numai două persoane, pe banul Caradja şi Tutun-başa, de unde se vede că patima fumatului trebuie să-l fi stăpânit grozav, deoarece el se putuse despărţi de nevastă şi copii, dar nu şi de omul care-i umplea ciubucul cu tutun".

Călugării, preoţii încearcă să oprească „molima tutunu-lui". Supărat nevoie mare Enei Fomi Valeşul transcrie, la 1785, „Poveste despre tutun", arătând ca cei care fumează vor ajunge la „Sarsailă-stegariul încă cu dânşii va fi, şi gura lor va puţi ca a pupedzii şi dinţii lor vor ave smoalî şi rugină ca râmatoriul ce râmă şi se tăvăleşte în noroiu. Aşa să potriveşte omul care be tiutiun şi rămâne: al nostru..."

Din 1830, ţările române exportă tutun, care ajunge chiar la 249.000 ocale. Din 1872, în timpul lui Vasile Alecsandri, „toată lumea fumează" aşa cum cânta coana Chiriţa.

Statul român are monopolul tutunului, astfel ca în 1915 suprafaţa ocupată de cultura tutunului era de 12.000 ha, iar în 1925 de 35.000 ha. După

primul război mondial „nebunia fu-matului” se răspândește cu o repeziciune greu de închipuit.

Primii fumători se pare că au fost boierii, moda ciubucelor fiind răspândită. În muzeele de istorie dar şi în colecţii parti-cularele se găsesc numeroase pipe din lut ars şi din porţelan.

Trecerea şi staţionarea trupelor turceşti, ruseşti şi nemţeşti, au contribuit la creşterea numărului de fumători. Negustorii ro-mâni Constantin Călin, Neculai Dumitraşc, armenii pământeni Iacob Tâţău și Măgârdici Capril „aduceau marfă de la Braşov pe care o vindeau în dughenele lor, unii având şi manufactura, iar alţii vindeau şi tutun”. Între cele două războaie mondiale, dughenele de vândut tutun se răspândesc ca ciupercile.

În foaierul teatrelor, la pauze, se fumează „o ţigară”. Pri-mele cinematografe vor oferi condiţii fumătorilor „la pauză” când se schimba „bobina”. Devine o modă savurarea unei cafele în compania unei ţigări. Femeile vor descoperi şi ele savoarea tutunului. După un „Boston îndrăcit”, doar câteva fumuri din ţigaretele lungi şi elegante, te puteau linişti. Apar mii de mărci pentru ţigări de pe tot mapamondul. Vestitele „Plugarul” cu 100 ţigări la pachet, „Naţionale”, „Mărăşeşti”, „Carpaţi” cu filtru sau fără filtru, „Snagov”, „Amiral” (mic şi mare), „Virginia”, „Litoral” etc.

Încercările repetate de a stopa maladia fumatului n-au avut niciun rezultat. Se pun două

întrebări: oare câte ţigări s-o fi fumat în lume? Şi cât or fi costat ele?

Cântecul, când bunica era fată

Ce făceau bunicii şi străbunicii noştri atunci când nu exista televizor, calculator sau internet? Pur şi simplu, îşi strân-geau cântecele sau cugetările în albume cu amintiri.

De la 1897, Sevastița G. Cristescu cu pana înmuiată în cerneală aşternea pe hârtie versurile care au traversat anii: „Albu-mul e icoana vieţii/Tezaur scump de amintiri/Clădit în anii tine-reţii/Plin de avânt şi amintiri/Târziu în anii bătrâneţii,/Albumul este răsfoit/Trezeşte anii tinereţii/Şi-apoi pe cel ce l-a citit”.

În acel an cânta, împreună cu Benone Busuioc, şlagărul de la sfârşit de veac, „Doi ochi căprui”: „Doi ochi căprui uitaţi pe lume/De cântecul marilor poeţi/Din neagra umbră a uitării/ Aruncă-n jurul lor săgeți...”

Primul război mondial avea să stopeze sunetele pianelor. Abia la 20 noiembrie 1919, în casele Rosetti, vor curge lacrimi, atunci când domnişoara Maricica Lapiteş va interpreta, acompaniată la vioară „Noul şlagăr „Ochii

albaştri”: „Am iubit doi ochi albaştri/Poate ca-i iubesc ş'acum,/Dar aseară văzui alţii,/Ce-mi părură nu ştiu cum”.

Din Franţa ne venea succesul timpului: „Cœur d'apache". În mare forţa, revine: „Eu sunt maiorul Mura". Gramofonul, patefonul, dar mai ales apariţia radioului şi răspândirea lui, vor face ca muzica românească să ajungă în aproape orice colţ de ţară. În constelaţia de compozitori care vor rămâne nemuritori prin melodiile lansate se numără: Ionel Fernic, Ion Vasilescu, Elly Roman, Gherase Dendrino, V. Vasilache, E. Mălineanu...

Melodiile „en vogue" de la Paris sunt preluate imediat de marile orchestre româneşti. Două dansatoare, Milka şi Bella, lansează o nebunie a epocii: foxtrot-ul, iar în 1928, Josephine Baker charlestonul. La baluri, artistele locale îşi întind la maxim coardele vocale, interpretând „De ce nu vii", „Aş dori din piept să-mi scot", „La umbra nucului bătrân". La „Cercul Militar" în schimb, ofiţerii o aplaudă pe domnişoara Mimi, care rupe inimile cu „Zică lumea, nu mă las". „Foaie verde salbă moale", melodia cea mai cântată: „Foaie verde ca trifoiul/I-auzi, mândro, piţigo-iul/Lasă la naiba războiul/Haide să-nfundăm zăvoiul".

Bucureştiul „explodează". Apar „nemuritorii", Cristian Vasile, Tity Botez, Jean Moscopol, Elena Zamora, Joujou Pavelescu, Mya Braia, Zavaidoc, Silly Vasiliu, Mya Boxan şi Petre Alexandru.

Îi ajunge din urmă, debutantul... Gică Petrescu. „Zamo-ra" face ravagii! Marile restaurante „Consum" şi „Drăgan", au angajat orchestre „de primă clasă", la curent cu toate noutăţi-le. Se dansează „Rumba", „Bâţâita", se cântă „de inimă albastră". A trecut şi al doilea război mondial. România îşi revine „din mers". Nu se poate trăi fără muzică. Se redeschid „Grădinile de vară", îşi reiau locul orchestrele de prestigiu printre care şi cea a lui „Paraschivescu". După o simbioză sovietico-română (Serile de lângă

Moscova) se impune noua generaţie de compozitori: Nicolae Kirculescu, Vasile Vasilache jr., Noru Demetriad, Sile Dinicu, Gelu Solomonescu, Vasile Veselovschi, Florentin Delmar, Aurel Giroveanu, George Grigoriu etc.

Noi şlagăre cunosc faima: „Aladin”, „Ursuleţul”, „Castel la mare”, „Cântec mexican”, „Kuru-Kuru”, „Ada Kaleh”, „Valencia” „Trăiesc o zi frumoasă”, „Când muzica ne cheamă”. Un concert de neuitat a avut loc în vara anului 1960 la „Grădina de vară” cu Gică Petrescu. Radioul difuzează noi şlagăre: „Un minut”, „Smaranda”, „Spune-mi ce să-ţi fac”, „Nu mă-ntreba”, „Astăzi e ziua ta”, „Cristinca”, „Când nava se leagănă-n larg”, „Ce cauţi tu în viaţa mea”, „Bughi-bughi”, „Prima poezie”, „Aşa începe dragostea”, „Ştiu că mă iubeşti şi tu”. Intră în scenă formaţia de chitare „Sergiu Malagamba”. A doua zi toţi tinerii erau „mala-gambişti”; haine şi cravate viu colorate, pantaloni evazaţi, mers marinăresc.

Din nou radioul îşi face datoria! Sunt difuzate şlagărele „Sanda” şi „Marinică”, la întrecere ca frecvenţa la audiţie, cu „Los Paraguaios”. Luigi

Ionescu impune pentru prima dată în lume un şlagăr românesc: „Lalele”.

„Lalele, lalele”, şlagărul care a străbătut lumea

Satele Pâncești, „Raionul Fabricii de zahăr” şi târguşo-rul Pâncești, alcătuiau la început de secol XX, comuna Pâncești. La 1894, enoriaşii parohiilor I şi II Pâncești, asistau cu emoție la sfințirea bisericii din piatră şi cărămidă, având următoarea pisanie spre veşnică aducere aminte:

„Ridicatu-s-a din temelie acest Sf. lăcaş cu hramul «Sf. Gheorghe şi Sf. Nicolae», în anul mântuirii 1894, de către întreaga obşte a locuitorilor agricoli, comuna Pâncești, jude-ţul Putna, sub domnia M.S.R. Carol I, primul rege al României şi sub păstoria I.P.S.S. Mitropolitul Moldovei Iosif Naniescu şi Ep. Eparhiei, P.S.S.S. Ep. Melchisedec actual, pictându-se sub păstoria I.P.S.S. Gherasim Saferinu, Protoiereul jud. Ec. Clement Bontea, parohul N. Mircea, iar preotul D. Marinescu preşedintele comitetului pentru construirea acestui sfânt lă-caş. S-a pictat în anul 1905-1906 de către D-l I. Bontea şi L. Pânăzescu pictor”.

Au trecut anii. Preotul paroh Nicolae Mircea, are acum barbă albă. E ziua de 3 aprilie 1927. Pe dealuri încă se mai

zăresc petece de zăpadă. Cântăreţii Vasile Simionescu şi Ştefan Badiu, ambii absolvenţi ai „Şcoalei de cantori”, îl ajută pe preot să săvârşească botezul unui băieţel: „Dumnezeu să-l ocroteas-că în viaţă. Ei, da' frumos mai scânceşte. Precis o să fie cântă-reţ!”, spuse el, scoţând pruncul din cristelniţă.

Mare dreptate a avut părintele Mircea. Luigi, cel care fusese botezat la biserica „Sf. Gheorghe” din Pâncești, avea să devină într-o zi cu adevărat cântăreţ. Şi nu unul oarecare, ci din cei mai mari ai României. Încă din copilărie, farmecă cu vocea sa, colegii şi profesorii. Este nelipsit de la serbările şcolii. Pentru vocea sa, vin adesea, sătenii din satele din împrejurimi. Fetele se prăpădesc după el. Înalt, cu părul bogat, fascinează. Nimeni nu se îndoia că Luigi n-avea să se facă artist.

În 1946, Luigi se afla în Bucureşti. Avea 19 ani. Lipsurile, mi-zeria, dezorganizarea de după război se simte peste tot. Cântă în-tr-o seară, într-o sală neîncălzită, dar împodobită din belşug cu steaguri roşii. N-are nici microfon. Îl acompaniază un acordeon, o vioară şi o „tobă”. Vocea, şi ce voce!, vrăjeşte auditoriul:

— Cum îl cheamă dragă, pe cel ce a cântat?

— Parcă Luigi. Şi dacă nu mă înşel, Ionescu.

Promite tânărul!

În 1950 se organizează concurs la „Savoy”. N-are rivali, câş-tigând detaşat. Acum are un loc şi un salariu stabil. Se însoară într-o minunată zi de mai. La teatrul de revistă se simte ca peştele în apă. E nelipsit de pe afişe, iar pe an ce trece, numele său se scrie cu litere din ce în ce mai mari. Marii compozi-tori, Elly Roman, H. Mălineanu, Vasilescu, Temistocle Popa, George Grigoriu îi încredinţează partiturile. Fiecare melodie interpretată de Luigi Ionescu devine şlagăr: „E primăvară în ianuarie”, „Două viori”, „Zorile”, „Iubito”, „Te caut”, „Femeia”,

„Turturele”. Pe străzi, în birouri, în balcoane, toată lumea fre-donează melodiile sale. E suficient să spui că în spectacolul „X” cântă Luigi Ionescu, că lumea ia cu asalt sala. Radioul şi mai târziu televiziunea, nu se pot lipsi de repertoriul său. Briliantul carierei sale avea să fie o melodie simplă, „cu lipici”, dedicată unor flori: „Lalele”. Nici compozitorul, nici textierul şi nici chiar

el, interpretul, n-aveau să bănuiască imensul succes al melodiei. Sala în care a fost lansată melodia a explodat pur şi simplu. De la fe-meia de serviciu până la director, de la copii de grădiniţă până la membrii „Academiei Române”, toată lumea avea pe buze „Lale-le”. Restaurantele din întreaga ţară îşi încep programul cu ea, ra-dioul, televiziunea o includ aproape zilnic.

Şi pentru prima dată, o melodie românească devine şlagăr in-ternaţional, „Lalele, lalele”, fiind preluată de televiziunile din Bulgaria, Ungaria, U.R.S.S., ajungând până în îndepărtata Bra-zilie. Lalelele româneşti înfloresc peste tot. Luigi Ionescu este solicitat în numeroase turnee. Fireşte, va cânta şi la Bacău în nenumărate rânduri. Locul său preferat era „Teatrul de vară” băcăuan, modern pentru anii '70.

A venit şi vremea când Luigi Ionescu s-a pensionat. Din când în când este solicitat la radio sau televiziune pentru a-şi interpreta melodiile care i-au adus celebritatea. Într-o zi a anului 2002, inima marelui interpret, internat la Spitalul „Sf. Pantelimon”, a încetat să bată. Mormântul său va fi în cimitirul „Izvorul nou”, printre florile

pe care le-a îndrăgit, şi care i-au adus nemurirea: lalelele.

De la vals la „bâţâita”

Scăpate de regimul fanariot, Moldova şi Ţara Românească îşi creează, pentru stabilitate, unităţi militare. Dar se putea armată fără fanfară? La 1830, s-au pus pentru prima dată bazele unei fanfare militare moderne, sub condu-cerea lui François Rujiski. Gheorghe Asachi o remarca în „Al-bina românească”, scriind că „Banda militară alcătuită din 26 de tineri, cântă marşuri cu ghibăcie vrednică de mirare a talentului acestor meşteri muscali”.

Noua fanfară înlocuia vechea şi prăfuita talbuhanauă. Ea fusese condusă de un vel-armaş, şi era prezentă la înscăuna-rea domnului, la sosirea şi plecarea unor oaspeţi de seamă, dar şi la marile ospeţe. Un timp, talbuhanaua era folosită şi pentru schimbarea gărzilor la Curtea Domnească. Fanfara va fi protejată şi înzestrată, în timpul domnitorului Mihail Sturza, dar mai ales în perioada domnitorului Al. I. Cuza.

Influenţa Vienei va fi hotărâtoare pentru viitorul fanfarelor. Valsurile şi marşurile familiei

Strauss şi Lanner vor fi preluate şi interpretate de fanfarele româneşti. Lor avea să li se adauge,

Ioan Ivanovici. Fost copil de trupă, dar de un mare talent, el ajunge dirijorul fanfarei Regimentului 6 de linie Galaţi. Aici va compune nemuritorul vals „Valurile Dunării”, prima melodie românească care va înconjura mapamondul.

Târgurile sunt prinse în mrejele fermecătoare ale valsului. „Grădinile publice” sunt locul unde se aduna protipendada. Capelmaistru în mare ţinută de gală, cu vestitul pampon la caschetă, urmat de alămuri, trâmbiţe, fligoarne şi tobă mare, porneau pe Uliţa „Şoseaua Domnească”. După ei se ţineau o mulţime de copii care băteau ţanţoşi pasul, iar pe trotuarele de bazalt lumea-i privea, cu nesaţ. Ajunsă în cadenţă la „Grădina publică”, fanfara îşi lua locul în chioşcul de lemn. Imediat îşi făcea apariţia, pe aleile cu prundiş, domnişoare cu rochii va-poroase şi umbreluţe de soare, domni „cu ţilindru”, salutând ceremonioşi în stânga şi-n dreapta, foste boieroaice care-şi etalau vechi bijuterii, copii ascunzându-se prin tufe sau ju-cându-se cu cercul. Fireşte, nu lipseau militarii de carieră cu săbii şi galoane. Capelmaistrul, după ce saluta mulţimea, ridica bagheta cu dreapta, în timp ce mâna stângă o ţinea pe garda sabiei, apoi dădea semnalul marşului. Melodiile interpretate de fanfară se auzeau până hăt departe. Pentru câteva ore, oraşul era paralizat. Fanfara a însufleţit eroii în războiul de indepen-denţa aflându-se în fruntea ostaşilor întorşi victorioşi de pe câmpurile de luptă de la Plevna, Rahova, Vidin. În aprilie 1912, fanfara militară îşi demonstra măiestria la baluri. Fanfarele au însoţit bravii ostaşi în prima mare conflagraţie armată a lumii, însufleţindu-i şi întărindu-le elanul. Apariţia şi dezvoltarea radioului, n-au ştirbit din farmecul fanfarei, chiar dacă maga-zinul „La Cucu” făcea o

reclamă puternică aparatelor de radio „Marconi-Columbia R.C.A”, „care sunt ideale, construcţia şi recepţia satisfac orice exigenţă”. Se răspândesc patefoanele, apar marile orchestre la restaurantele „Consum”, „Drăgan”. Se organizau „ceaiuri dansante”. Se bea ceai? Nu dragă, în lumea bună se spune una și se face alta. De exemplu, bei vin şi spui

ca mergi la ceai. Iată cum se distrau băcăuanii în-tr-o zi de sâmbătă, 9 ianuarie 1932 la celebrul restaurant „Consum”.

Acesta are o sala mare, parchetată, lumini multe, lume multă, dom-ni, doamne, domnişoa-re. Vin la mese, veselie, muzică, dans, joc de cărţi, flirt. Aici „jazzul e simpatic”, dar „dansuri-le la modă sunt tangoul şi rumba, sau cum i se spune în glumă, „bâţâ-ita”. Şi orchestra atacă. „Tangoul e calm şi Rum-ba nervoasă. Priveşte această pereche care dansează Rumba. Bărbatul se bâţâie, o conduce elegant, maiestuos şi calm, aşa cum îi sta bine băr-batului. Ea, dimpotrivă, e adorabilă, îşi cutremură formele, e nervoasă şi dispusă. Cheflii la mese, pierduţi în fum şi sticle, bat ritmul cu picioarele sub masă. Ar dansa, dar...

— Maestre, striga unul către pianist, încă odată «Rumba».

— Cu mare plăcere, coane, 500 lei!

— Cum 500 lei? Păi, cu banii ăştia îmi plătesc dactilografa pe o lună!

— Bine, coane, atunci puneţi-o pe dânsa să vă cânte «Rum-ba»! Sala izbucni în râs dansul reîncepu «mai cu foc»”.

Pe 24 februarie 1940, în saloanele Prefecturii „Ceai dansant” organizat de un „Comitet de doamne”.

Apoi, a venit războiul.

Trecea fanfara militară

Grăbit, capelmaistrul muzicii militare, Eduard Hübsch, intră în sala de repetiţii. Aruncă chipiul pe capacul pi-anului îşi răsuceşte mustăţile şi dregându-şi glasul se adresă muzicanţilor:

— Domnilor, azi vom repeta următoarele:

„Arme, arme, arme, căutaţi”, a domnului Gavril Muzices-cu. Urmează „Marşul 1877” a lui C.M. Corduneanu, şi „Griviţa, Rahova!” Face o mică pauză, după care continuă cu „Santinelă păzind steagul” de Ioan Costescu, care astăzi o cântă şi copiii şi „Hora armatei de la Plevna” de Grigore Tătărăscu.

Erau doar câteva din cele 200 de lucrări consacrate Războ-iului de Independenţă, un adevărat record în domeniu pentru acel timp. Adevărul este, că nu ducem lipsă de lucrări pentru fanfară, începutul fusese făcut încă din primele decenii ale se-colului XIX. Pascu Purcărea, într-o atmosferă de elan patriotic, pe atunci „unteroffizier” în formaţia muzicii militare „Muzica ştabului”, a compus marşul „În numele

Guvernului”, fiind cea mai veche partitură originală românească”. Până atunci, muzica

militară era interpretată de prăfuita talbuhanauă, muzica ieni-cerilor, cea care venea întotdeauna după purtătorii de steaguri.

În aprilie 1838, la „Eşi”, şeful muzicii militare era Francisc Ruszitski. Unirea Principatelor a schimbat radical opţiuni-le muzicii militare. Din ordinul lui Al. I. Cuza, ministrul de război, I. Florescu, organizează un concurs pentru un imn na-ţional, prin „Ordin de zi pe pentru toată Oştirea”:

„Având în vedere că imnurile ce se cântă la primirea şefi-lor sunt streine şi diferează de la corpuri la corpuri, având la vedere, necesitatea ce este de a avea în asemenea ocazii un Imn Naţional...”

După doi ani, chiar în ajunul Aniversarii Unirii, la 22 ianuarie 1862, Comisia însărcinată cu „ecsaminarea hymnelor” recomandă Ministerului de Război „spre a se adopta în Armata Română a următoarelor compoziții: „Marşul triumfal spre pri-mirea steagului Măriei Sale Principele Domnitor”, compus de E. Hübsch, „Zorile cu rugăciunea”, a lui Iosif Ivanovici şi „Mar-şul destinat la primirea oricărui şef în drept” de Pascu Pundrea. Câştig de cauză a avut „Marşul triumfal”, care după 1881 când România a devenit Regat, cu versurile lui Vasile Alecsandri, va fi „Imnul Regal Român”, rămânând melodia „Imnului de Stat” până în anul 1947!

Primul laureat al unui concurs internaţional, a fost Iosif Ivanovici. Autorul „Valurilor Dunării”, ocupă locul I la Paris, în 1889, din 116 compozitori, cu marşul „Alexandru”. Un compozitor român de origine italiană, Alfons Castaldi (1874-1942), va fi autorul cunoscutului marş „La arme”, pe versuri de Şt. O. Iosif. După cel de-al doilea război mondial, o serie de compozitori şi-au legat numele de compoziţii de-

dicate armatei. Printre ei: Gheorghe Dumitrescu, Viorel Do-boş, Constatin Ghibon.

Multe dintre compoziţii poartă amprenta modelu-lui sovietic, cum ar fi: „Zdrobite cătuşe în urmă rămân” (compozitor Matei Socor, versuri Aurel Baranga). În august 1953, se cântă pentru prima dată cântecul „Te slăvim România”,

devenit imn de Stat al Repu-blicii Populare Române (muzi-ca Matei Socor, versuri Eugen Frunză şi Dan Deşliu). Va rezis-ta până în 1965, fiind înlocuit cu „Pe-al nostru steag e scris unire”, de Ciprian Porumbescu. Doar 12 ani a rezistat, pentru ca în octombrie 1977, Imnul Repu-blicii Socialiste România să fie „Trei culori” a aceluiaşi Ciprian Porumbescu.

„Revoluţia îl va schimba din ianuarie 1990 cu „Deşteaptă-te române”, pe versuri de Andrei Mureşanu şi muzica de Anton Pann.

Putem vorbi de muzica militară, doar după 1860. Până atunci, lăutarii interpretau „Marşul lui Bem” şi „Marşul lui Napoleon” în grădinile publice. În 1859, Iancu Gheorghiu Budu, va interpreta la vioară „Hora Unirii”.

După apariţia „Gărzii Naţionale”, se înfiinţează şi muzica militară. În 1867 capelmaistrul ei va compune şi interpreta pentru prima dată în lume „Marşul hambarului”. Nu mai pu-ţin de opt muzici militare se vor reuni în septembrie 1889, sub conducerea Inspectorului muzical Hübsch, cu ocazia „manevrelor regale”, la care au participat regele Carol I şi principele Ferdinand.

Din 1900 până în 2000, muzica militară a fost o prezen-ţă obişnuită, fiind solicitată la toate marile manifestări lo-cale şi naţionale. Vara, muzica militară, încânta publicul cu vestitele „potpuriuri” executate în chioşcurile din

„Grădinile publice”. Traseul urmat de ea era însoţit întotdeauna de o mulţime de copii iar pe trotuare mulţimea se oprea şi o pri-vea cu admiraţie.

Astăzi, a rămas doar o palidă replică a ceea ce a fost odată „muzica militară”.

Povestea „Miţei Biciclista”

E o minunată zi de 14 mai 1898. Căldura a trecut de 20 linii peste 0. Sprinten, la cei 23 de ani ai săi, ziaristul George Ranetti se îndrepta spre grădina „Cişmigiu”. E un loc unde se pot afla multe dar şi unde se poate bea o bere rece în linişte. Dădu însă „bot în bot” cu caricaturistul Constantin Jiquidi. Se aşezară la o masă, aşteptând să ia comanda „garsonul”. Deodată Ranetti, ramase fără grai, de parcă ar fi văzut pe Necuratul:

— Costică, vezi şi tu, ce văd şi eu pe alee?

— A, da. E Miţa Mihăiescu. Parcă tu n-o ştii?

— De ştiut o ştiu, dar să o văd călare pe bicicletă, n-am crezut. E prea de tot. Nu-i fată serioasă. Ai mai văzut tu până acuma vreo femeie din Bucureşti pe bicicletă? Asta face nea-mul femeiesc de râs!

Miţa Mihăiescu? Era o adevărată frumuseţe a capitalei. Îşi pierduseră capul după ea, personaje mari ale culturii româ-neşti, printre care pictorul

N. Grigorescu trecut de 50 de ani, şi chiar viitorul rege Ferdinand. Ba, mai mult, regele Manuel

al Portugaliei o ceruse în căsătorie. Ea însa l-a refuzat. Îl iubea la nebunie pe doctorul Minovici. Ranetti râvnea şi el la fructul mult oprit. Şi pentru că, strugurii erau cam acri, s-a hotărât sa se răzbune.

La sfârşit de secol XIX, bicicleta era încă o curiozitate. De neînchipuit pentru concep-ţia acelor ani era şi o femeie pe bicicletă. Un singur articol i-a trebuit s-o facă praf pe dom-nişoara Mihăiescu: „Miţa Bici-clista”. În câteva zile, devenise subiect de discuţie în tot Bu-cureştiul. Un reporter al tim-pului a înregistrat indignarea Miţei Mihăiescu:

— „Ştii cine m-a botezat Miţa Biciclista? Porcul de Ranetti care se lua de toată lumea, nu l-ar mai răbda pământul”.

Prima bicicletă la Bacău, cu roata mare, „Lang”, era a fiului comandantului de pompieri și ar fi apărut după cum îşi amin-tea dr. A. Vrasti, prin anii 1905-1906, iar biciclistul a făcut o cursă de la bariera fabricii „Letea”, până la Palatul Administrativ, vrând să-l vadă tot oraşul. Deşi, vestea despre „Miţa Biciclis-ta” ajunsese şi la urechile băcăuanilor aceştia nu s-au sfiit să

încalece o bicicletă. O biciclistă purta o rochie lungă, care evident o incomoda la pedalat, şi „o bluză albă cu mănuşi largi şi o şapcă complicată, cu cerculeţe şi pene”.

Pentru început, cele mai multe biciclete sunt de proveni-enţă germană, mărcile „Nauman”, „Dürkap”, „Brenabor”, „Mifa”, „Göricke”. Între cele două războaie, piaţa e inundată de mărcile

franceze „La Française”, „Diamant”, „Automata”, „I. B. Laurent”, „Peugeot”, „Alcyon”. Prin anii ’60, îşi fac apariţia celebrele bici-clete „Carpaţi”. Erau aşa de rare acestea, încât purtau număr de înmatriculare.

Mai târziu vor fi folosite pe scară largă, bicicletele speciale pentru femei.

Cât despre „Miţa Biciclista”, ea rămâne doar o amintire, la care azi zâmbim cu înţelegere.

O bombă care a zguduit moda: Minijupa

Sfârşit de septembrie 1959 la Londra. Mary Qant, creatoa-re de modă, priveşte pe fereastra casei cum cade ploaia rece pe caldarâmul din faţa casei. Pare o zi tristă. De după colţul unei clădiri o vede pe Elisabeth, de 16 ani, nepoa-ta sa. Îi deschide repede uşa. Fusta lungă a fetei era udă până peste genunchi. Fata risca să răcească. Nu stă mult pe gânduri, ia foarfeca şi taie tot ce era plouat. Elisabeth se duce la oglindă şi pufneşte în râs: „Nu-i rău. Chiar îmi stă bine aşa!" Mary pri-veşte şi ea, stă o clipă în cumpănă, apoi sare în sus de bucurie:

„Asta e! Mini-fusta, Mini-jupa!"

Se născuse faimoasa minijupă. Avea să fie mai puternică decât o bombă atomică. Într-o clipă va cuceri mapamon-dul. Mătură totul în cale. Ea va fi întâlnită chiar şi în cel mai neînsemnat cătun din lume. Nu-i rezistă nici curentele puri-tane, destul de puternice în acea vreme. Mini-jupa devine un

simbol al nonconformismului. Fetele tinere pot, în sfârşit, să- şi arate picioarele.

Moda mini-fustei căzuse la timp. De ea aveau nevoie rockul şi twistul. Nebunia noii mode nu cunoaşte limite. La ea contribuie din plin te-leviziunea şi cinematograful. Marile bulevarde ale lumii sunt invadate de mini-jupe. E un torent în faţa căruia nimic nu-i stă în cale, pulverizând orice încercare de a i se opune. E ceea ce trebuia tinerilor. Mary Quant este chiar de-păşită de fenomen. Nici prin gând nu-i trecea că se va ajunge aici. Mini-jupa este, probabil, obiectul de îmbrăcăminte analizat cu cea mai mare stăruinţă de psihologi şi sociologi, care au inclus această modă în cadrul fenomenelor sociale. Mary recunoaşte: „Am reuşit să exprim o dorinţă inconştientă de democratizare a modei. Stilul meu nu este doar pentru oamenii bogaţi şi faimoşi. Am simţit că tinerii aşteaptă o schimbare şi am avut această idee care s-a dovedit fericită”.

Au fost proteste?

Multe, dar fără efect. S-au topit ca zăpada sub soarele de primăvară. Asupra lui Mary Quant, desigur, s-au revărsat toate onorurile. Regina Angliei îi conferă „Ordinul Imperiului Britanic”. Avea şi de ce. Miliarde de lire au intrat în „puşculiţa” Angliei. Apoi, Muzeul Londrei, din

„Kensington Palace”, îi dedică o impresionantă expoziţie în care sunt prezentate toate modelele imaginate de ea, lucru fără precedent pentru un creator în viaţă, iar prestigiosul ziar „Sunday Times” îi în-mânează Premiul Internaţional, pentru că „a smuls Anglia din atitudinea ei excesiv conservatoare în privinţa modei”.

În pas cu moda

Mai schimbătoare decât vremea este cu siguranţă... moda. Moda a existat şi în epoca primitivă. Mărturii în acest sens ne stau superbele desene executate în urmă cu mii de ani, din peşterile răspândite pe întreg mapamondul. Egiptenii, grecii, romanii, se întreceau în a-şi etala noile modele în vestimentaţie. În Evul Mediu, moda se lua...
„ca o adevărată epidemie”. Un rege, un prinț sau o curtezană, putea declanşa imediat o nouă modă.

Contele Geofray d’Anjou a avut ghinionul să se nască „pe degetul mare de la picior, cu o protuberanţă vizibilă, total inestetică”. Dar, cum să-şi ascundă acest cusur? Se sfătuieşte cu cizmarul său:

— Vă trebuie un pantof cu vârful curbat în sus! îi spu-se acesta. Contele acceptă şi... face furori. Imediat, înalta societate l-a imitat începând să poarte „souliers a la Poulai-ne”. Mai mult, se face o ierarhizare, după lungimea şi vârful pantofului:

orăşenii purtau vârfuri doar de 15 cm, baronii 50 cm, iar prinţii, 60 cm!

Au trecut ani, până regele Charles V, să pună capăt nebuniei. Ba, chiar a avut nevoie de o adevărată luptă cu supuşii. De la aceşti pantofi ne-a rămas doar expresia „a trăi pe picior mare”.

Aţi auzit de „hoop petty coat”? A fost o modă apărută cam pe la 1711, pornită de la... cercuri de butoi! Rochia era pusă pur şi simplu pe cercuri de sârmă, oase de balenă şi chiar cercuri de butoi. Vreo 7 ani, a evoluat modest pe malurile Tamisei, până când, într-o zi, două englezoaice au apărut astfel costumate la Tuileries. Au stârnit râsul, dar o curtezană cu mari cusururi fizice, o ad-optă imediat. În câteva săptămâni „panierul” cucerise curţile franceze. A rezistat până în 1784! I-a venit de hac o actriţă, Mademoiselle Clarion. „Într-o seară, înainte cu numai două ore de reprezentaţie (actriţa interpreta rolul Roxanei), o mână stângace i-a turnat acesteia ceva unsuros pe volanele panieru-lui. Nu mai era nimic de făcut. Mademoiselle Clarion nu avea alt panier şi atunci ea hotărî pe loc: va ieşi în scenă în cea mai

obişnuită şi simplă rochie. Ceea ce a şi făcut. Astfel, în numai câteva zile, soarta panierului a fost pecetluită. Cochetele epo-cii l-au declarat dizgraţios. Mai aproape de noi, în secolul XX, unii oameni de afaceri s-au îmbogăţit sau au sărăcit, în func-ţie de calculul mizei modei. Bernard Waldam, un biet croito-raş american a făcut o avere fabuloasă imediat după crahul

financiar din anii ’30, prin „standardizarea şi răspândirea pe piaţă a hainelor inspirate din filmele de succes, purtate de ve-dete”. Falit a ajuns însă, Wilhelm Franck producător de maiouri. Autorul: celebrul actor Clark Gable, care în filmul „S-a întâmplat într-o noapte”, a apărut gol sub... cămaşă! Vânzarea de maiouri a scăzut dramatic doar în câteva zile. „În iureşul aceleiaşi goane după succes, generaţii de copii americani, arăta Margaret Thorp, au fost chinuite de părinţi din cauza lui...
Shirley Temple! Li s-au făcut bucle, li s-a dat hrană din cea preferată de vedeta idol, doar, doar vor dobândi talentele ei în artele dansului şi cântecului”. Veste mare pentru femeile anului 1905: s-a inventat părul permanent.

După primul război mondial, prin 1921, bunicile noastre adoptau părul scurt. Pălăriile se răspândesc cu iuţeală. După forma şi calitatea pălăriei, puteai să-ţi dai seama de educaţia, bogăţia şi prestigiul posesoarei. Apar pălăriile excentrice. Nu era voie ca o femeie să apară în

public fără pălărie. Prin anii 1930, pălăriile se poartă ghiduş, pe-o parte.

Nici bărbaţii nu scapă de „mo-lima” modei. După trenciul, purtat în tranşee, vine moda gabardinu-lui, apoi a raglanului. Noile mate-riale descoperite, nylonul, vinilinul, cauciucul, muşamaua, teflonul, schimbă radical moda. Românii au ţinut şi ei pasul cu moda. În prima jumătate a secolului XIX, se purta „antereu scurteică, giubea cu taclit încins şi şapcă pe cap” iar „pe la 1859, unii au lăsat acest port şi s-au îmbrăcat cum se zicea «nem-ţeşte», dar alţii nu le-au lăsat până la moarte”. „Nevestele lor însă erau toate gospodine în înţelesul larg al cuvântului. Nu se îmbrăcau în mătăsuri şi puteau să se îmbrace în rochii de halastincă şi fularuri de lână. Aveau câte o rochie mai scumpă, pe care o îmbrăcau la nunţi sau când bărbatul avea hiritismosul numelui său”.

Şi, iată-ne după 1950. Sărăcie lucie după război. Un palton sau un costum se dădea pe cartelă. „Noroc de moda din răsărit: pufoaică şi şapcă à la Lenin”. Purtatul cravatei sau a pălăriei era un semn al desfrâului burghez. Niciun război n-a putut ţine moda în loc. „Dezgheţul” după anii ’60, a fost o erupţie a modei. Vă mai amintiţi de vestitele „fuste plisate”? De la miezul nopţii, femeile făceau coadă la magazine pentru a pune mâna pe o astfel de fustă direct din „pachet”. Foarte „şic” erau şi ciz-mele de cauciuc cu toc în care se introduceau pantofii!

Într-un timp scurt a fost detronată de nou venita fustă strălucitoare „lamé”. Cine purta aşa ceva „rupea gura târgului”. N-a rezistat nici lame-ul în faţa uraganului „mini-jupa”. Ele-vele de pe atunci, acum mame sau bunice, îşi amintesc câte au îndurat din partea severităţii profesorilor. Dar, şi „mini-jupa” s-a văzut nevoită să facă faţă unui pantalon dintr-un material inofensiv, „de cort”, blugii! Ce urmează după ei?

– Zâmbiţi, vă rog!

Începuturile fotografiei sunt legate de Carol Popp de Sza-thmary. Szathmary? Se născuse într-o familie de mici nobili maghiari, originari din comuna Peterfaja, care îşi adăugaseră patronimicul Papp (preot). Înzestrat cu un mare talent de pictor, el străbate Ungaria, Austria, Germania, El-veţia, Italia, desenele sale fiind adevărate documente pentru istorie. Totodată el cunoaşte marile personalităţi ale vremii. De Franz List îl lega „o statornică şi trainică prietenie”. Totuşi, el se va stabili la Bucureşti, „un oraş mare şi frumos, cum nota, care are un Palat strălucitor şi hanuri”. Aici se împrieteneşte cu Petrache Poenaru, directorul „Eforiei Şcoalelor”, cel care obţinuse în 1827 de la francezi, brevetul de fabricaţie pentru „pana fără moarte”, adică stiloul de azi. Într-o zi Petrache Poenaru îi arată „un obiect negru, arătând ca o cutie ce avea într-o parte o ţeavă astupată la capăt cu un capac”. Era un dagherotip, cumpărat cu bani din donaţii, străbunicul aparatu-lui de fotografiat. Fără să stea prea mult pe gânduri, Szathmary, după „mai multe mânuiri” şi între două „fumuri de ciubuce”,

Carol Popp de Szathmary 1812-1887

scoase „o plăcuţă lunguiaţă”, încă umedă. Era prima fotografie realizată vreodată în România. Heliade Rădulescu, aflat la me-morabilul eveniment îi spuse:

— Te felicit din toată inima. Cu asta, s-a născut arta fotografică românească!

Petrache Poenaru adăugă, râzând:

— Iar moaşa ei e pictorul Carol Popp de Szathmary!

La 13 martie 1853, pe Podul Mogoşoaiei se fac „portreturi fotografice”. Primele ateliere fotografice au fost în Bucureşti, ale Wilhelminei Priz „din apropierea palatului domnesc”, al lui I. Pohloman pe „Podul Mogoşoaiei” şi al lui Triedrich Binder „lângă Teatrul Manolo”.

Cum arăta un atelier fotografic?

Interiorul era amenajat „cu un sistem de perdele şi dra-perii ce permiteau să pătrundă lumina în măsură cât era necesară. În spatele vitrinelor atârnau, din tavan până la

podea, draperii groase, bogate, cu modele ornamentale în partea de sus", trase după necesităţile de lumină. Între anii 1860-1870, Carol Popp de Szathmary a reuşit să scoată un volum cu 100 de fotografii, numărându-se printre primii 10 fotografi din Europa. Tot el are meritul de a fi primul reporter-fotograf din lume, participând la Războiul Crimeii, şi de a fi făcut fotografiile lui Nicolae Bălcescu, Vasile Alecsandri și Ion Ghica.

Petrache Poenaru 1799-1875

În 1866, Szathmary era în trecere prin Bacău. Coborî din caretă, aşteptând schimbarea cailor. N-are astâmpăr şi porneşte prin oraş. Pe atunci, Bacăul era încă departe de o aşezare orăşenească. Începuseră să apară pe străzi, trotuare. Lumea însă se resimţea după holera din 1865. N-ar fi vrut sa plece fără o fotografie din Bacău. Păru cam dezamăgit când zări o ţărancă frumos şi curat îmbrăcată într-un minunat costum naţional. Nu stă pe gânduri, şi-şi scoate din caretă, aparatul. Rugă pe tânăra țărancă să-i „poze-ze". Avea să fie prima fotografie făcută la Bacău şi a unei băcă-uance. De atunci, însă fotografia s-a răspândit cu iuţeală şi în Bacău. „Cutia neagră" se mai perfecţionează, o nouă invenţie a lui Petzrol Jozsef, „aparatul cu lentilă", permiţând pe lângă reducerea timpului de expunere la o sutime faţă de cel folosit până acum, pregătea întâi o negativă pe care apoi o multiplica în câte exemplare dorea".

În centrul oraşului apar renumitele ateliere „Gol-denberg”, „Julietta”, iar în grădinile publice se fac „poze la minut”, chiar în anii ’70. Vechii fotografi au lăsat însă locul celor noi, care şi-au creat o adevărata reputaţie prin seriozi-tatea şi calitatea fotografiilor.

Poftiţi la Cafenea!

Astăzi pare de necrezut o zi fără o ceaşca de cafea aburindă. Ca să ajungi la obişnuinţă, cafeaua a avut un lung şi sinuos drum, de la locul ei de baştină - America ecuatorială, până în Europa.

La Viena, cafeaua îşi face apariţia în 1615. Pe la 1643, e degustată la Paris, ca apoi să sară Canalul Mânecii, la Londra, în 1651. Se servea în minunate ceşti de porţelan ca băutură, dar se folosea şi ca leac. Vindeca cam de toate printre care şi...
pocniturile din urechi. Cei mai vechi şi vestiţi negustori din Franţa erau armenii. Unul dintre ei, Hatarian, cunoscut mai ales sub numele de Pascal, deschide prima prăvălie în Paris, în care se vindea cafea. Dar „caimacul" afacerii cu cafea avea să-l ia, un băiat de prăvălie din bătătura sa, sicilianul Pricope. Băiat isteţ şi inventiv el găseşte loc, chiar în centrul oraşului peste drum de „Comedia franceză", pentru o cafenea. În scurt timp, la o ceaşcă de cafea se adunau „trântori, palavragii, oameni de spirit, dar şi... femei

frumoase”. În scurt timp, cafenelele apar ca ciupercile după ploaie în Paris, dar şi în întreaga Franţă. La mai

puţin de 100 de ani se numărau 800 de cafenele. Apoi cafenele-le se înfiinţează în toată Europa. Era loc de discuţii personale, politice, se încheiau afaceri. Unii însă, (ca şi acum) procedau pe la 1782 în Paris, cam aşa:

„Un trântor soseşte la cafenea pe la zece dimineaţa şi nu mai pleacă până la unsprezece seara (ora oficială de închidere pe care poliţia avea grija să o impună); masa lui de prânz este o cană de cafea cu lapte, iar cina «une bavaroise», o băutură parfumată, după o reţetă din Bavaria".

Exact în acelaşi an, pe plaiurile mioritice, cafenelele erau luate cu asalt. Pe lângă o ceaşcă de cafea, oamenii îşi mai dădeau şi drumul la gură. Nu scăpa de bârfă domnitorul şi nici chiar sultanul! Auzind acestea, mânios foc, Vodă Caragea dă poruncă straşnică la 1 septembrie 1782:

„Către dumnealui Vel Agă, am luat domnia mea înştiinţare cum că pe la cahvenelele din Bucureşti, şed oamenii la muşave-rea (taifas) şi vorbesc despre felurimi de haituri (discuţii nepermise) care nu li se cade, pentru care am poruncit dumnealui Vel Spătar (directorul Siguranţei Generale), dar mai vârtos domniei tale, îţi scriem, ca unul ce dumneata ai zabitlicul (au-toritatea) înăuntrul târgului, să porunceşti straşnic celor ce ţin prăvălii de cahvenele că de acum înainte să nu se cuteze a mai îngădui înlăuntrul cahvenelelor pe nimeni să facă vorbe pentru Devlet (puterea suzerană - sultanul) şi pentru alte havadişuri (ştiri, zvonuri) căci, de vom auzi, nu vom căuta nici vom cerca pre cel ce au făcut vorba aceia, ci înseşi pre cei ce ţin cahvene-lele îi vom pedepsi straşnic".

În 1939, Carol al II-lea a dat ordin să se dărâme celebra cafenea „Corso" de pe Calea

Victoriei. De ce? Scriitorii „îl înţe-pau”. Victor Eftimiu îi făcu chiar un catren:

„Împărţind la suprafeţe
Vânzându-şi ţara cu toptanul
Şi păstrându-şi pentru sine
Vlaşca şi Teleormanul”.

Note de plată neobişnuite

Arhivele păstrează documente de mare valoare istorică. Dar, printre ele se găsesc şi unele ce par la prima vedere, chiar „nevinovate”. Totuşi şi ele au încărcătura lor istorică. Ştiţi cum erau remuneraţi artiştii în urmă cu două secole şi jumătate? De la o mare actriţă din vremea împără-tesei Maria Tereza (1740-1780) se păstrează o interesantă chitanţă, privind remunerarea ei, în afara ariilor cântate. Pe atunci, orice gest în plus era plătit:

— *Arii cântate - 6 coroane;*

— *Zburat odată în aer - 1 coroană;*

— *Am fost udată odată cu apă - 1 coroană.*

Pentru încasarea a 2 palme se dădeau doar 8 coroane. În schimb, se plăteau bani buni, 34 de coroane, pentru să-ritul odată în apă şi lovirea odată cu... piciorul. E bine, că pe atunci nu se trăgeau „duble”. Sperăm, totodată ca actorii teatrului „Bacovia” să nu ceară plata salariilor după această veche metodă...

Şi, iată o altă „notă de plată” din 1831:

Marin Tudose, zugrav, adică pictor bisericesc, a fost chemat să refacă pictura bisericii „Sf. Mina”, afumată şi ştearsă în unele locuri. Meticulos a notat toate lucrările făcute:

„1. Am pus coadă nouă cocoşului lui Sf. Petru şi i-am îndreptat coada;

2. Am legat pe cruce pe tâlharul din dreapta şi i-am pus un deget nou;

3. Am pus o aripă Arhanghelului Gavriil;

4. Am spălat pe servitoarea lui Caiafa şi i-am pus roşu pe obraz;

5. Am reînnoit cerul, am adăugat două stele şi am curăţat luna;

6. Am înroşit focul din iad, am pus o coadă lui Lucifer şi i-am ascuţit unghiile;

7. Am reparat haina Sf. Anton şi i-am pus doi nasturi la antireu;

8. Fiului lui Tobias, care călătoreşte cu îngerul Gavriil, i-am pus curea nouă la traistă;

9. Am spălat urechile măgarului lui Avesalom şi l-am potcovit;

10. Am smolit corabia lui Noe şi i-am pus un petic la fund;

11. Am albit barba Sf. Nicolae;

12. Am ascuţit suliţa lui Sf. Gheorghe şi am înverzit coada balaurului;

13. Am spălat rochia lui Sf. Maria;

14. Am pus coada diavolului de la Sf. Marina şi am cârpit toaca”.

Mână, birjar!

La Iaşi şi Bucureşti, capitalele celor două principate, un conte ungur, Festetics, făcea afaceri bune pe la 1786, vânzând trăsuri vieneze, frumoase, confortabile şi uşoa-re. Ele înlocuiau vechile butci şi carete ale boierilor. În scurt timp, moda trăsurilor lua un aşa de mare avânt, încât, ca urmare „a beţiei de vitează", Vodă Mavrogheni porunceşte, la 6 martie 1787, Agiei (Poliţiei) „...ca butcile, carele şi căruţele să nu mai umble iute pe uliţe, că s-a întâmplat şi moarte de om, cum a fost cazul cu Ion Surugiul, când s-a călcat o muiere şi a omorât-o cu roata carului, fiind aproape de cunoştinţă cu vizitii, din blestemata firea lor, obişnuiţi fiind a se întrece unul cu altul şi a alerga cât pot cu butcile şi caretele pe uli-ţa, şi fiind pe uliţă pururea nelipsit, urdină (circulă) oameni pe jos şi călări la trebuinţa lor, negreşit se pot întâmpla multe ca de-alde acestea. Cu pristavu' să se vestească tuturor; arhi-erei sau boieri mari să-şi înfrâneze vizitiii, să meargă încet pe uliţă, priveghind şi de

o parte şi de alta, strigând înainte să se păzească, iar mai vârtos când este buluc, ori să aştepte să se

cureţe şi să se lărgească locul de a trece, sau să urmeze merge-rea cu mare linişte şi încetinel". Domnitorul ordona zapciilor şi căpitanilor de răspântii al da jos de pe capra pe contravenitor şi a-l trimite pe Spătar şi pe Aga la Domn să-şi ia pedeapsa. Toţi sa fie cu privighere, căci şi zapcii şi căpitanii de răspântie şi Aga vor fi răspunzători.

S-au schimbat domnii, dar circulaţia rămânea tot grea. Aceasta îl face pe Alexandru Moruzi, la 1801, să promită vizi-tiilor: „bătaie straşnică şi trimiterea la ocnă". Degeaba! Marele logofăt Alecu Balş aflat la Paris, ajuns cu trăsura pe „Avenue des Champs-Élysées", îşi pierdu răbdarea când trebui să ţină rândul cu „un nesfârşit şir de trăsuri". Înfuriat, îi spuse vizitiu-lui său: „Da, spune-i poliţistului cela că sunt eu, marele logofăt Alecu Balş, să ne lase sa trecem înainte". Dar cum poliţistul nu-l băgă în seamă, el se ridică puţin în trăsură şi strigă pe franţuzeşte că „vrea să treacă înainte fiindcă el e logofătul Alecu Balş". Căpătă un răspuns care pe româneşte ar suna: „Mai ta-că-ţi fleanca". Logofătul se făcu „verde la faţă" şi trântindu-se în fundul trăsurii spuse: „Mi se pare că se obrăzniceşte! Zi-i să tacă, că acuş îl pocnesc cu ciubucul în cap!"

Nici peste 50 de ani, nu se făcuseră mari progrese. Este nevoie de un regulament, în 1866, care „interzicea cotropirea trotuarelor care trebuiau să rămână accesibile numai pietonilor şi legarea cailor în faţa prăvăliilor, iar „oprirea trăsurilor să se facă numai pe partea dreaptă, iar birjele să staţioneze în aştep-tarea muşteriilor în pieţe anume indicate". Doi ani mai târziu se dau „carnete de circulaţie semnate de notabilii mahalalelor", iar birjarul trebuia să „adeverească dacă este capabil de a conduce o trăsură". Spre sfârşitul secolului XIX, brambureala pe străzile şi noile bulevarde era de nedescris. Abia la 17

decembrie 1906 se introduce „Regulamentul Poliţiei rulajului şi circulaţiei pe căile publice”.

Spicuim din el: „Orice birjar este obligat a nu eşi mergând pe stradă din rândul ce trebuie să ţie tot timpul pe dreapta”, „a nu astupa drumul oprindu-se pe stradă sau pe dinaintea

cârciumilor ori altor asemenea stabilimente", „a nu merge pe stradă decât la tropăitul cailor", a cumpăni caii cel puţin cu 25 de paşi când un om s-ar afla trecând drumul în curmezişi, sau când birjea trece pe la capătul unei alte strade, ca să nu lovească pe nimeni; la urmarea contrarie, birjarul va fi pedepsit după gravitatea faptului conform legei". Şi un articol care amin-teşte de circulaţia de astăzi: „Orice birjar se va găsi beat va fi arestat de cel dintâi agent poliţienesc şi când se va dovedi beat pentru a treia oară, i se va ridica dreptul de a mai conduce caii pe viitor".

Cum arătau birjarii?

„Erau eleganţi, îmbrăcaţi cu haine lungi de catifea, încinşi cu brâie înalte de diferite culori"... Erau excelenţi conducători ai trăsurilor. Birjarii îşi aveau starostele lor de care ascultau. Unii dintre ei îşi cunoşteau aşa bine clienţii şi obiceiurile lor încât nu era nevoie să fie anunţaţi.

După cel de-al doilea război mondial numărul lor a scăzut, ca şi cel al cailor. Vor mai funcţiona câteva birje până în 1966. Exact 100 de ani!

Automobilul, de la „Benz” la „Lăstun”

În anul 1895, în România sunt aduse primele automobile. La Craiova 3 „Benz” cu 4 locuri, la Fălticeni, un triciclu „Bol-lé”, la Tecuci, un „Rochet-Schneider”, şi la Bucureşti, un „Peugeot”, România situându-se pe primele 10 locuri din lume care au introdus automobilul. Cu un „Oldsmobil” stil „Victoria”, doctorul Tomescu sperie mahalalele Bucureştiului, având vi-teza fantastică de 15 km/h. Un proprietar de mori, Gheorghe Assan, cumpără din Belgia un „Panhard”, care va fi înscris în circulaţie cu numărul 1. Treptat, automobilele devin tot mai multe, ajungându-se în anul 1904, la 41 de exemplare.

Ca urmare, la 5 aprilie 1904, se înfiinţează „Automobil Clubul Român” cu 27 de membri, iar la 10 aprilie se publică şi „Regulamentul de circulaţie”, cu 14 articole.

Tot în 1904 se organizează, pe ruta Bucureşti-Giurgiu, prima cursă automobilistică, câştigător fiind celebrul George V. Bibescu.

Prin 1905, bărbaţii se opreau în loc admirativi, iar babe-le duceau mâinile la gura atunci când pe străzile desfundate

trecea, „Fiatul” fraţilor Filderman, „de culoare vişinie, condus de şoferul Iştoc”. „Stoyer-ul” roşu cu „Radiator ascuţit” al fabri-cii „Letea” sau „Delaye-ul” unui inginer francez. Curând, numărul auto-mobilelor se dublează, ca în 1908, să fie nevoie de examen auto.

Iată cum se dădea examenul de conducere atunci. Sosea prefectul poliţiei, cu mustăţile răsucite-n sus, la locul probei ce se afla chiar în faţa Prefectu-rii. Îl urma un sergent de stradă care ducea în braţe... o pernă. Apărea şi candidatul cu maşina. Curioşii fireşte, făceau cerc în jurul lor. Deodată se făcea linişte:

— Sergent!

— Trăiţi, dom’ prefect!

— Dă-mi perna!

Salutând şi bătând călcâiele, sergentul Ursu îi înmâna, cu mare grijă, perna.

— Să fii atent la semnalul meu. Când ridic braţul, fluieri din ţignal să pornească maşina. Ai înţeles?

— Trăiţi! Am înţeles!

Prefectul poliţiei se îndepărtează de maşină până la colţul sudic al clădirii. Ridică mâna,

sergentul fluieră şi maşina por-neşte. Când ajunge în dreptul prefectului, acesta aruncă în faţa „bolidului” perna. Scrâşnind din frâne, automobilistul opreş-te la câteva palme de perna albă, cu puf. Astfel erau verifica-te la proba de viteză, reflexele conducătorului auto. Prin acest examen se lua brevetul de şofer.

Dacia „Lăstun”

Prin martie 1911, se deschid pentru prima dată la Bucu-reşti, cursurile „Şcolii de mecanici conducători” urmate în anul următor de cel de la Bacău. „Teoria” la acest curs, cuprindea două capitole distincte: „Scoaterea de fum a maşinii” şi, ţineţi- vă bine: *„Omorârea de oameni”.*

După primul război mondial în mai toate localităţile Bacăului se afla câte o maşină. Circulau „Opel Adon”, „Fiat”, „Ford”, „Mercedes”, „Opel”, „Stayer”, „Nasch Royal”. Ele au existat până la desfiinţarea Oficiului de Patrimoniu Bacău, când, profitând de situaţia creată, un afacerist le-a cumpărat şi apoi vândut peste graniţe cu milioane de dolari.

După 1944 funcţionau câteva maşini germane pentru ca treptat, treptat să-şi pună „amprenta” maşinile sovietice. Sunt folosite de conducerea de partid, dar şi de unii şefi de între-prinderi, „Popeda”, „Volga”, apoi „Moskvici”, și „Lada”.

Pentru ca în sfârșit să vină şi vremea noastră: „Daciile”, dar şi „Lăstunul”. Ce maşini vom mai vedea de acum încolo? Trebuie să fii tare să poţi rezista tentaţiilor!

Transportul în comun - o istorie pe roţi

Îndesându-şi melonul pe cap ca să nu-l ia vântul, Sile Smărăndescu apucă să se urce în tramvaiul electric. Era 24 octombrie 1909. Pufăi pe nări nemulţumit:

— Doamne, ce condiţii!, zise el, adresându-i-se unei doam-ne cu o pălărie cât roata carului. Vă amintiţi! Era o vreme când în Bucureşti aveam tramvaiul cu cai sau mai exact cu un cal. O singură gloabă trăgea cutiuţa în care se înghesuiau pasagerii faţă în faţă, pe două rânduri...

— Cum să nu-mi amintesc monşer. Hehei, cu bice şi câteva expresiuni „parlamentare” ale conducătorului se înlocuia atunci motorul!

— Doamnă, tramvaiul cu cai avea şi un mare avantaj: se oprea unde vreai tu! Ba, putea, dacă erai ofiţer, să trimiţi ordonanţa să oprească tramvaiul până ce îşi punea pălăria cucoana. Azi avem tramvaie electrice, admirabile ca iuţeală. Dar, ca să ştii unde este o staţie de tramvai, trebuie să aştepţi

vehiculul electric, să fugi după el, şi dacă-l scapi să ţii minte unde s-a oprit!

— Aveţi mare dreptate. Ar mai fi un mijloc să întrebi vardistul străzii, dar la mahala un vardist este o raritate. Ştiţi dumneavoastră, vardiştii se găsesc numai la uşa celor atot-puternici de pe Calea Victoriei şi la Centru. Să însemne oare aceasta că sunt mai mulţi pungaşi la Centru decât la mahala?

Nemulţumiri au existat de când a apărut transportul în comun. Când a apărut acesta? Se pare că primul transport în comun a avut loc în Franţa pe la 1640. Douăzeci de ani mai târziu, cel ce se va implica în dezvoltarea lui, va fi celebrul matematician Blaise Pascal.

La noi, o idee de avangardă a avut-o la 18 mai 1848, Solomon Rosenthal: „Pentru înfrumuseţarea moşiei Bănesei, a

prea înălţatului şi fericitului nostru domn şi pentru înlesnirea comunicaţiilor persoanelor ce voiesc a merge la aceea moşie, atât trebuințele cât şi spre preumblare, m-am străduit cu mari cheltuieli de am făcut dinlăuntru două trăsuri în care încap mai multe persoane (care se numeşte omnibuz). Când una a sosit, iar cealaltă a adăstat. Aşadar, plecat din aceasta şi în con-ştiinţa cinstitei poliţii, spre ştiinţa-i, vestind-o că în zilele de sărbătoare, programul pentru o persoană este un sfanţ, iar în zilele de lucru numai şaizeci parale bune”.

Au trecut ani buni ,ca în 1854, la Paris să se înfiinţeze prima linie de tramvai cu cai. Urmează apoi New York-ul, Londra 1859, Berlinul 1864, Viena 1864. Românii nu se lasă mai prejos şi în 1871, Bucureştiul avea tramvai cu cai de la Gara de Nord, până la piaţa Sf. Gheorghe, Calea Moşilor şi Obor. În 1889, existau 20 km linii de tramvai.

Cum arăta „Tramcarul”?

Avea un vagon cu 12 pasageri, care stăteau pe două ban-chete din nuc lustruit cu 6 locuri fiecare. Pe platforma vizitiului

mai încăpeau încă 6 persoane. Vagonul era vopsit în albastru, galben şi cu „marca comunei”. Jos, lateral era numărul de ordine, iar în partea de sus, itinerarul. Până în 1909, tramcarul va fi întâlnit şi în „dulce târg al Iaşilor”, la Galaţi şi Brăila. Se va menţine, atenţie!, până în 1929, când dispare cu totul. Lovitura de graţie i-a dat-o „tramvaiul cu vapori”.

La 9 decembrie 1894, se dă în exploatare prima linie de tramvai electric din Bucureşti, urmată în 1899 de Timişoara.

Un rival demn de luat în serios pentru tramvaiele elec-trice, a devenit autobuzul. În 1921 pe străzile Bucureştiului, apar primele autobuze. Pe la 1930, în toată România se aflau în funcţiune cam 5.000 de bucăţi. Rentabilitatea lor face ca şi C.F.R.-ul să se implice, creând un serviciu în 1935 cu 34 de autobuze, ca în 1941 să aibă 525.

Distrugerile celui de-al doilea război mondial au anulat practic parcul de autobuze. Vor avea proprietari privaţi până la 11 iunie 1948 când s-a făcut naţionalizarea. Apoi, intervine „aju-torul frăţesc”. Apar autobuzele sovietice. Vor circula până în anii ’60, când Uzinele „Vulcan” din Bucureşti scot primele autobuze româneşti (anul 1955, anul de naştere a autobuzului românesc).

În timpul anilor ’60, câteva autobuze de provenienţă So-vietică circulau, printre maşinile „Volga” de la Centru la Gară. N-au avut viaţă prea lungă, fiind înlocuite masiv, mai ales în anii ’70 de autobuzele TV2 cu 38 de locuri.

Cum se circula din localităţile noastre? Greu, greu de tot! Pe distanţe mici puteau să meargă trăsurile. Pe drumurile des-fundate, nepietruite, care uneori îşi schimbau direcţia an de an se circula doar cu căruţele cu cai sau boi efectuându-se atunci într-o zi chiar două curse. După 1950, se făceau câteva curse regulate cu

autocamioane „Molotov”, descoperite, fiind considerate atunci, ca o culme a transportului public. Dacă se defectau sau erau trimise în altă misiune de organele de partid, se utilizau camioanele de la O.R.A.C.A., adică în cele ce trans-portau vite.

„Trăsura fără „semnalele

Rezemat de un castan înflorit, reporterul V. Alexandrescu îşi consemnă emoţionat în „Gazeta săteanului”. Mai 1898. După tramvaiul fără cai, după triciclul cu motor, trăsura fără cai şi-a făcut apariţia şi în Bucureşti. Doctorul Toma Tomescu e cel dintâi român ce şi-a adus asemenea automobil (de la Londra) şi acum el îşi face preumblările la Şosea şi-şi vizitează clientela, spre marea ciudă a birjarilor. Doctorul, cu automobilul său, a scăpat de hrănirea şi potcovitul cailor, dar va trebui să fie băgător de seamă la cârmă, căci căzăturile din trăsura fără cai este mai primejdioasă. De la revista „Albina”, un alt reporter, A. Nicolau, văzu, în noiembrie 1898, această trăsură „care se zice automobilu”, ca o oarecare curiozitate. Ex-plica cititorilor că aceasta „se pune în mişcare prin mijlocirea unui mecanism anume, prin puterea de expansiune a gazelor ori a curenţilor electrici”.

În 1900 Bucureştiul avea 10 automobile. Apoi apar noi ti-puri de automobile, dar nici unul dintre

ele nu oferea confort. Se auzeau chiar proteste şi „se condamna folosirea nesăbuită

a tipurilor decapotabile, călătorii respectivi fiind permanent expuşi îmbolnăvirii". Totuşi, „privitorii mari nu se pronunţă, aşteaptă poate modelele de mâine care vor fi şi mai frumoase".

10 ianuarie 1908, Bucureşti. Prima zi de examen a unui automobilist român. Comisia examinează cu ochii vigilenţi candidaţii care se strecoară printre casele zarzavagiilor din pia-ţă sau pe uliţele întortocheate ale capitalei. Dacă nu se întâmpla vreun accident, automobilistul primea „brevetul". Trei ani mai târziu încep cursurile Şcolii de şoferi profesionişti, obţinând brevetul: 6 foşti vizitii, 2 lăcătuşi, 2 plăpumari, un tâmplar şi un băiat de prăvălie. Automobilul câştigă teren, cu toată opo-ziţia... birjarilor.

La Paris, în 1905, se ţine primul „Congres internaţional al drumurilor"... Scopul: introducerea în toată lumea, pe drumuri-le principale, „pentru preîntâmpinarea înmulţirii peste măsură a automobilelor a... semnalelor vestitoare". Se pare că la acea vreme, în toată lumea existau deja 100.000 de maşini.

România a votat hotărârea, dar aplicarea ei a fost făcută abia în 1913. Ce „semnale vestitoare" au fost omologate atunci? Doar patru: şănţuleţ, cotitură, trecerea de nivel şi răspântie!

Drumurile erau, însă, în stare proastă. Primele automo-bile care s-au avântat pe şoselele noastre desfundate, au avut ghinionul să se împotmolească, aşa încât sunt numeroase con-semnări din care aflam că maşinile erau trase cu... boii! După 1920 are loc „boom"-ul auto. În faţa avalanşei maşinilor, în marile oraşe, apar semafoarele.

Primul „STOP" din România în doar două culori, roşu şi verde s-a instalat în noiembrie

1931, pe „Calea Victoriei”. După această dată încet, dar sigur, sistemul va fi adoptat şi de alte oraşe.

Trenule, maşină mică!

Inaugurarea liniei ferate din 1869, Bucureşti-Giurgiu, a dat semnalul dezvoltării reţelei căilor ferate româneşti. Doar în câţiva ani, întreaga ţară este împânzită de linii ferate.

Locomotivele pufăind din greu trag vagoane cu călători sau cu marfă. Era un început greoi, dar totuşi o mare realizare tehnică. Iată ce scria, la 23 iulie 1870, ziarul ieşean „Drepta-tea" despre circulaţia trenurilor: „La pornirea din Iaşi, cu puţine minute mai înainte locomotiva s-a stricat încât a fost o întârziere până s-a adus o a doua... La dâmbul de la Ruginoa-sa s-a adăugat o altă locomotivă. Trenul era compus din 11 vagoane în total. După puţine momente trenul stătu, ambele locomotive fiind stricate: pasagerii stăteau afară pe iarbă, nemâncaţi şi fără apă. După mai bine de trei ceasuri, veni o locomotivă de la Ruginoasa, care luă cele stricate, iar trenul de pasageri stătea pe loc; în fine, o biată locomotivă oftigioasă veni şi ne târî până la Paşcani".

Ion Creangă, fascinat de noua maşinărie, pune mâna pe tocul cu peniţă de oţel şi scrie la „Învăţătorul copiilor”: „Ia!

Băieţi... vine trenul. O frumoasă descoperire! Cu puţină apă şi câteva lemne aprinse, azi cărbuni de pământ, poartă c-o iuţea-lă foarte mare atâtea vagoane sau trăsuri...” Ba, chiar îi dedică o poezie:

„Clopoţelul de la gară
A dat semnul de pornire
Toţi în grabă alergară
Toţi cu toţi într-o unire.
Rar rămâne un drumeţ
Surd la astă deşteptare...
Somnorosul e isteţ
Când e vorba de plecare.
Sare iute în trăsură
Pasagerul îngrijit,
Trenu-n grabă se zmuceşte,
Trenul, iată a pornit!
Fumul iasă, trenul zboară,
Pasagerii-s liniştiţi,
Orice vreme-a fi afară.”

Se poate cale ferată fără gară?

La 1 septembrie 1872 se inaugurează gara băcăuană. Cum arăta? Lungă, cu un etaj, ferestre dreptunghiulare, şi cu o intrare mică, aşezată de-a lungul unei singure şi unice linii. Era, deseori, „cea mai importantă linie de cale ferată Bucureşti-Cernăuţi, cu un mare număr de trenuri personale şi de marfă”. Apar şi cârcotaşii. Vă prezentăm un extras „din Condica de reclamaţiuni a gării Bacău, din anul 1873: *„Astăzi 28 Aprilie 1873, voind a plăti taxa biletelor pentru Tecuci, ni s-a refuzat primirea unei monezi de aur, galbeni olandezi, ce circulă în ţară. D-l casier a obiectat că nu cunoaşte acea monedă nefiind în tarifele d-lor. Această conduită aduce nemulţumire pasagerilor, mai ales când s-ar ocaziona să aibă această singură monedă în pungă.*

Consilierul Curţii Focşani”.

Gara din Comănești

Cu trecerea timpului căile ferate capătă o mare dezvoltare. După primul război mondial, la Bacău, se înfiinţează „Secţiu-nea de întreţinere C.F.R. Bacău, iar în 1926 Direcţia a XII-a exploatare. Un an mai târziu ia fiinţă M.T.L. adică „mişcare, tracţiune, întreţinere”. Pe la 1933 şeful gării Bacău, va fi Ioan Parfene, iar şef de depou, Vasile Negru. Acestuia din urmă, mare amator de dame, i s-a compus o epigramă cuprinsă în „Versuri festive” pe scena Căminului Cultural C.F.R. din Iaşi, la serbarea datinilor creştineşti din 20 decembrie 1932:

„Viguros cu energie,
Patruzeci şi cinci de toamne,
Cu serviciul la-nălţime
Şi atenţie la... doamne!”

Beţia vitezei, o poveste veche

Vă închipuiţi un accident de circulaţie în urmă cu mai bine de 2000 de ani, întâmplat la Tamasidava (Răcă-tăul de astăzi)? Ei bine, nici ei, strămoşii noştri, nu au stăpânit incidentele rutiere. Putem crede că, din când în când, carele care veneau sau intrau în cetatea dacică, din cauza „vitezei”, se mai şi ciocneau. De aici, neplăcutele consecinţe. Au trecut anii. Prin secolul XVIII, aşezările moldoveneşti devin „aglomerate”. Domnitorii trebuiau să facă faţă, în afara năvăli-rilor turceşti şi tătărăşti, „boalei” numită beţia vitezei. „Să nu se mai umble iute pe uliţe!”, porunceau ei. Nicolae Mavrogheni îşi iese chiar „din papuci”. La 6 martie 1787 dă poruncă cumplită: „Cu pristoru să se rostească tuturor: arhierei sau boieri mari să-şi înfrâneze vizitiii, să meargă încet pe uliţă, priveghind şi de o parte şi de alta, strigând înainte să se păzească, iar când este buluc, ori să aştepte să se cureţe şi să se lărgească locul de a trece, sau să urmeze mergerea cu mare linişte şi încetinel”. Domnitorul ordonă zapciilor şi

căpitanilor de răspântie a-l da jos de pe capră pe contravenitor şi a-l trimite prin Spătar şi

Agă la domn să-şi ia pedeapsa. „Toţi să fie cu priveghere, căci şi zapciii şi căpitanii de răspântie şi Aga vor fi răspunzători”.

Dar nici căderea capului sub secure nu i-a liniştit pe vi-tezomani. Porunca rămase doar pe hârtie... Iar datul jos de pe capră ar fi ca o amendă mică de acum.

Bucureştii au probleme cu circulaţia, care prin anii 1933 „s-a mărit mult în anii din urmă”. Poliţiştii îşi ridică chipiele, se adună şi hotărăsc: „dat fiind că străzile noastre sunt înguste, circulaţia trăsurilor, mai ales, s-a îngreunat într-atâta că a tre-buit să fie regularizată prin dispoziţiuni poliţieneşti”. Mai mult, „circulaţia pietonilor a rămas aşa cum o vedem: încurcată, împiedicată”. Iar „după Unire (1918) cetăţenii din Ardeal, obiş-nuiţi să circule pe stânga, continuă, cei mai mulţi, să mear-gă tot pe stânga trotuarului, pe când o parte a publicului pă-şeşte pe dreapta”. „Iată deci, se sublinia în iulie 1932, o primă împiedicare a liberei circulaţii, la care se

adaugă obiceiul unora de a se opri în mijlocul trotuarului, chiar la colţul străzii!”

Ce trebuia făcut?

„Se cade ca serviciul circulaţiei să vie cu ordonanţă pentru regularea circulaţiei pietonilor. În lipsa unor astfel de instruc-ţiuni, credem că facem publicului un serviciu dacă venim cu câteva sfaturi adresate pietonilor. Iată-le:

1. *Pietonul pe trotuar va merge pe dreapta lui;*
2. *Pietonii să nu se oprească în mijlocul trotuarului mai ales în colţuri de străzi;*
3. *Pietonii să nu circule pe trotuar pe un front de 3-4-5 inşi!”*

Ce vremuri!

La un an, urmările nu se lasă aşteptate. La 16 august 1933 apar şi numele unor contravenienţi în ziarele de epocă. Un fel de „Ruşinică” al timpului:

„Au fost sancţionaţi pentru contravenţiile menţionate în dreptul fiecăruia conducătorii de vehicule mai jos menţionaţi: Constantin Ion, şofer cu pălărie la volan!; Secarea Vasile, şofer a încurcat circulaţia; Chelaru M., şofer, a trecut gol prin loc nepermis; Cociș M., birjar, fără livrea; Leon Moisic, biciclist a circulat fără... număr; Eftimie Toma, şofer, a circulat pe stânga; Ştefanischi V., şofer, n-a

oprit la stop”. S-au ţinut astfel „frâiele” până în anii ’50. A venit apoi o altă epocă, cu alte idei...

Paşapoarte de altădată

Pentru noi, cei de astăzi, paşaportul a devenit un act de identitate cât se poate de uzual. Ce reprezenta, însă, acesta, în alte vremi de mult apuse?.. Răsfoind arhivele cu iz de sentimentalisme vom afla că şi paşapoartele din trecut pot deveni o importantă sursă de interpretări pentru istorici. Iată cum erau concepute câteva dintre ele: „Epitropia Casăi Ră-posatului Boier Aga Petrachi Negre, 1834, april 17, Eşii. Către Cinstita Mare Postelnicie, spre răspuns la otrăşănia acei Cin-stite Postelnicii, din 28 mart. cu nr. 781, să însămneză săm-nili figzonomii tânărului Costache Negre, ci s-o pornit din Moldova spre Paris, şi anumi: ochi negri, sprâncenii negri şi late, smolit, gălbui la faţî, părul negru castaniu, gura mică şi buzili cam umflăţăli, nasul cam lungăreţ, musteţile în herăd şi negri, lung în gât, lung în digitili mâinilor, la picioare mari, şi totodată să faci poftitori cereri ca pe cât s-or putea mai cu gră-biri să scrii la locurile

ce s-au hotărât spre aflarea pomenitului tânăr. C. Conachi logofăt şi cavaler”.

Vasile Alecsandri doreşte şi el un paşaport. El va fi primul băcăuan care va ajunge în Africa: „Către Cinstitul Secretariat de Stat, dorind a face o călătorie prin Asia, Africa, şi Europa, rog pe cinstitul Secretariat de Stat să-mi sloboadă un paşa-port pe termen de zece luni, sub alăturata chizăşie a părinte-lui meu, dumnealui vornicul Vasile Alecsandri. 25 mai 1846, V. Alecsandri”

La 7 octombrie 1854, se eliberează un paşaport tânărului de 17 ani, Ahile Russu cu următoarea „însămnare”: „Statul: *de mijloc;* Ochii: *negri;* Faţa: *oacheşă;* Părul: *castaniu;* Osăbite sămne: *nu sunt”.*

Peste 80 de ani, Mihail Sadoveanu face şi el cerere pentru un paşaport: „Domnule Prefect, Subsemnatul Mihai Sadoveanu, domiciliat în com. Copou, jud. Iaşi, cu onoare vă rog să binevo-iţi a-mi elibera un paşaport pe timp de trei luni pentru a putea pleca la Paris. 1934, sept. 12, Iaşi. Cu stimă, M. Sadoveanu.

Semnele d-lui M. Sadoveanu: „etate: *54;* talia *e înaltă;*
ochii: *albaştri;* sprâncene: *blonde;* nasul, gura: *potrivite;* băr-

bia: *rotundă;* barba: *rade;* semne particulare: *n-are”.*

Patinajul - „sport de plezir”

Arheologii sunt fermi şi unanimi în aprecieri: Chiar şi „primitivii” adorau patinajul. În zeci de aşezări, unele mai vechi de 5000 de ani, s-au găsit patine din os.

Cât despre „patinoare”, între noi vorbind, acestea se găseau pretutindeni şi tară taxe de intrare. Desigur, şi atunci cei mai mulţi patinatori erau copiii. Stăteau de dimineaţa până seara, pentru că încă nu se inventaseră şcolile.

Sărind peste secole, ajungem la noi, în timpul domniei lui Al. I. Cuza. În timp ce domnitorul era prins cu tot felul de treburi de stat şi de hârtii, oamenii Capitalei se distrau copios. Iarna anului 1864 a început devreme şi a fost una geroasă. În ianuarie 1864 apa lacului Cişmigiu îngheţase tun. Bucurie mare pentru patinatori. Aceştia au luat pur şi simplu cu asalt Cişmigiul. Râsetele şi voia bună umpleau aerul rece. Acest fapt nu scapă unui ziarist isteţ de la revista „Aghiuţă”, care publică articolul „Petrecerea din Cişmigiu”, în care e vorba de o scenă dintre doi patinatori „unul

căzut şi celălalt râzând, bucuros că el se mai află în picioare”. Ceva mai târziu, tot bucureştenii

organizează în Cişmigiu, la 9 ianuarie 1883, „prima întrecere oficială la patinaj”. Premiile sunt modeste: un porttabac de bronz, un ceasornic de argint, un vas de bronz. La „cursa mică” (ocolul lacului Cişmigiu), câştigă Tilică Orăscu; la „două oco-luri”, premiul îi revine lui L. Eduard, iar la „alergarea de fond” lui N. Cuţarida. S-a sfârşit aşa? Nu. În final, câştigătorii au făcut o demonstraţie de măiestrie „la figuri, la sărituri şi la vâ-nătoarea drapelului” - adică „fiecare fugind cu un drapel în mână, ferindu-se să nu-i fie luat de ceilalţi”. La acest concurs au participat 2.000 de bucureşteni.

Boierii care se adunau la „sindrofii” pentru a juca „şfichiu” şi „stos”, iar cucoanele „gajuri”, teapa negustorilor care se adunau să joace „calul alb” şi „de-a împăratul”, mahalagiii care se adu-nau în „cislă şi daci”. Bănuim că spre Călugăra, sau Mărgineni, se făceau - de către tinerii boieri - întreceri cu săniile.

Copiii, în schimb, puneau stăpânire pe derdeluşurile din târg. Două dintre ele, „Grivel” şi „Manutanţă”, vor fi folosite chiar până în preajma anilor ’70. Sâmbăta şi duminica se făceau chiar cozi la „datul cu sania”. Larma ţinea până aproape de miezul nop-ţii. În schimb, patinatorii aveau parte de un loc imens: Bistriţa.

Gerul năprasnic îngheţa apa, astfel încât se putea trece pe ea de la un mal la altul. Patinele, pe atunci, nu se găseau de cumpărat, aşa că fiecare îşi confecţiona patine din materialul pe care-l avea la îndemână: lemn sau fier. Pe cele de lemn se fixa o fâşie de tablă, ca să alunece mai bine. Nu scăpau nici picioarele de la soba de fier, care deveneau patine foarte invidiate.

Primele patinoare „artificiale” s-au făcut pe terenul adiacent de lângă „stadion”, prin anii

1966-1967. Azi, avem magazine cu patine de performanţă. Dar ce n-avem?

N-avem... un patinoar adevărat! Dar timp mai este. Totul e s-avem... răbdare şi tutun, că tot nu se mai scumpeş-te anul ăsta!...

Dentiştii de altădată

Durerile de dinţi, există se pare, de când este omenirea. Cine făcea extracţiile dentare în trecut?

În pieţele apusene, printre legume şi fructe, apăreau „vindecătorii”. De obicei, aceştia erau străini, şi pentru a atrage clientela, se îmbrăcau în costumele comedianţilor şi bufonilor. Drept patroană îşi aleseră pe „Sfânta Apoliha”, a cărei inter-venţie era eficace mai ales în uşurarea durerilor de dinţi. Anu-mite spaţii din pieţele publice se rezervau acestora, după care îşi înălţau tarabele şi le numeau pompos „teatre”. Erau de fapt ciudate cabinete dentare şi dughene de spiţerie. Dar şi atunci, ca şi acum ca să funcţioneze aveau nevoie de autorizaţie. De obicei, autorităţile o dădeau pentru scurt timp, cu condiţia „ca nimic indecent să nu fie spus sau jucat”. Şi nu o reînnoiau bucuroşi. Ca urmare, „Vindecătorii” trebuiau să se grăbească ca să adune mulţimea în jurul „teatrului”, să „opereze” ex-tracţiile şi să adune banii. Printre ei se

întâlneau oameni de toate condiţiile, „de la sărmanul care îşi ducea singur cutia cu medicamente sub braţ, până la cel ce purta după el o întreagă

bandă de ajutori”. Vindecătorii celebri, îmbogăţiţi, aveau chiar trupe de comedianţi şi lachei în livrele scumpe. Înaintea lor, deschiderea o făceau toboşarii care străbăteau străzile, adu-nând suficientă lume. Apoi intrau „în scenă”, „Vindecătorii”, care executau „balete groteşti, farse grosolane şi debitând alu-zii umoristice”. Se aduceau în faţă la „gură-cască”, gelatină de viperă, pudre dentare extrase din măduvă de iepure, labe de sconcs, şopârle sau râme uscate, cărora le lăudau calităţile. După atâta reclamă, „Vindecătorul” examina dantura pacien-ţilor, „smulgând fără dureri”, şi lăudându-se că el este mai bun decât confraţii săi. Deveniseră aşa de numeroşi, mai ales în oraşele mari, încât formau adevărate „legiuni”.

La Paris, de pildă, erau vestiţi Tatarin şi Mendor, chiar un baron de Grattelard, sau un signor Ilironymo Ferranti d’Oroieta şi Marele Thomas, cunoscut mai ales pentru talia uriaşă şi lăr-gimea hainelor sale. Reclama este sufletul comerţului! Ei arătau curioşilor, şerpi înspăimântători în sticle, şi anunţau că timp de 15 zile vor smulge gratis dinţii, „de bucurie pentru fericita naş-tere a monseniorului Dauphin şi cu această ocazie va da luni 19 prezent, luna septembrie 1729, o masă publică, pe Pont- Neuf de dimineaţa până seara şi va oferi ca desert..., un mic foc de artificii”. Gândiţi-vă cu ce plăcere luau masa cei care aveau să-şi scoată dinţii, sau cei ce o făcuseră...

Aceşti smulgători de dinţi s-au bucurat totuşi de penelul unor mari maeştri ai evului mediu, printre care Gerard Don, von Ostade sau David Theniers și gravurile lui Basse şi Doilly.

În Moldova, vindecătorii purtau numele de bărbieri. Pe la curtea lui Ştefan cel Mare sunt

amintiţi „Hermann bacala-uric în medicină”, astrologul „Batista de Vesentino” şi în 1648 Ion Bărbierul, de fapt genovezul „Maestro Zoano barbero”, care se ocupa cu „lăsarea de sânge, îngrijirea rănilor, tuns şi ras şi desigur, scoaterea măselelor”. Tot pe la curtea marelui Ştefan, trec Isaac Beg, chirurg evreu spaniol, sol al şahului persan Uzum Hasan, apoi în 1488, Solomu, „un vraci cazac,

ascuţit la minte şi cu barbă roşie, trimis al hanului Mengli Ghi-rai din Crimeea. Peste puţin timp, în cetatea Sucevei, apare şi Don Antonio Branca, preot sicilian, dar şi chirurg, specialist în smulsul dinţilor dar şi „mare meşter în repararea nasurilor tăiate”, iar de la 1 august 1502, bătrânul medic Matteo Muri-ano. Veneţienii vor trimite şi ei, pe tânărul doctor Hieronim di Cesena la Suceava, ca la 7 decembrie 1503, să vină pentru vindecarea domnului, Leonardo Massari, un hekim (chirurg) trimis de Menghi Ghirai şi un „bărbier” din Buda, care făcea de toate, inclusiv scoaterea dinților stricaţi.

Târgul Bacăului nu se deosebea cu nimic de celelalte. Bunicii şi străbunicii noştri îşi amintesc că singurii care oblo-jeau şi scoteau dinţi erau bărbierii. Ei puneau ventuze, aplicau lipitori, apoi îţi legau cu o sfoară măseaua, şi „proptindu-se cu o mână de piept, cu cealaltă trăgea brusc măseaua care zbura prin aer”. Îţi dădea un pahar cu apă să-ţi clăteşti gura şi... „o drojdie să amorţească rana”. În săpăturile arheologice din anii 1971-1972, efectuate de arheologul A. Artimon, în curtea Ca-tedralei „Sf. Nicolae”, s-au găsit mai multe pietre de mormânt, printre care şi cea a lui „Constantin bărbierul”. Până în 1873, când a fost numit medic al oraşului V. Mancaş, „oraşul nu a avut un serviciu medical care să deie ajutor oamenilor săraci la caz de boală, care să le hulţuiască copii şi să li ajute femeele la facere”, sau să le trateze dinţii.

Costache Radu scria că „Nu pot să-mi dau seama cum era ştiinţa doctorilor de p’atunci, dar ţin minte că mai la toate boa-lele şi chiar la cei sănătoşi şi graşi să lua sânge”, adăugând: „Şi acel ce făcea această treabă după porunca doctorului, era sin-gurul Tănasă bărbierul, care lua sânge cu lipitori şi cu lanţeta. Singurul bărbier din târg

care tundea oamenii şi care le scotea măselele puindu-le piciorul în piept şi cleştele în gură”.

De la Tănase bărbierul, până la extragerile moderne de astăzi, a fost o cale lungă, grea şi dureroasă.

Medici, geambaşi şi contracte de pe vremea bunicilor

Cum era viaţa doctorilor în urmă cu două secole? În primul rând, total deosebită de cea de azi. Pe atunci, ei erau cei care îşi ofereau serviciile, chiar „fără vorbă”.

Iată, ce contract făcea la 25 septembrie 1809, un doctor în capi-tala Moldovei: „Dl. Plușcu Ignatie luând asupră-şi serviciul de medic regional în acest principat se obligă să fie cu domiciliul în oraşul Iaşi, să viziteze toţi bolnavii de cari va fi invitat şi să contribuie din toate puterile pentru tot ce ar putea servi pentru ameliorarea sau însănătoşirea bolnavului... În caz de se ivesc în popor boli, se obligă să plece la faţă locului spre cercetare şi spre a lua măsuri operative; guvernul însă în acest caz va eli-bera numărul necesar de căruţe şi bani pentru necesităţile de transport... Acest contract atât din partea boierilor Divanului cât, şi din partea lui Iordache Ruset, vistiernic, va fi respectat în timp de şase ani, aşa fel ca ei să n-aibă drept în timpul unei boale îndelungate a doctorului Plușcu să-l destituie din func-ţie sau să-

i ridice privilegiile acordate acestuia prin puterea contractului. Dimpotrivă, doctorului i se da libertatea în orice

timp să părăsească acest serviciu, înştiinţând despre aceasta cu trei luni înainte...

Dacă în cursul timpului fixat în contract de doctor, nu va fi în stare să-şi continue exercitarea funcţiunii, în acest, caz Divanul Moldovei şi vistiernicul... se obligă, după expirarea termenului de 6 ani să-i achite pe lângă toate, încă un întreg salar pe timp de un an".

Află despre acest fel de contract şi Stavri Moscu la 6 iulie 1810, şi face următorul contract de angajare:

„Eu subsemnatul consimt să fiu medicul oraşului Iaşi şi mă oblig să vin în toate casele, unde sunt bolnavi în diferite stări, la cerere ziua şi noaptea, fără nicio vorbă. În orice timp şi la orice bolnav, la cerere, va trebui să plec şi cu orice chip să mă străduiesc pentru uşurarea bolnavului şi după posibilitatea mea, pentru restabilirea sănătăţii lui şi pentru aceasta nu trebuie să cer de la bolnav nicio plată, ci să mă mulţumesc cu ceea ce vor binevoi sa mă răsplătească suferinzii pentru acest serviciu, dar faţă de cei care nu vor fi în stare să mă răsplătească, dimpotrivă mă oblig să-i cercetez, cheltuind chiar în folosul bolnavului.

Dacă se va întâmpla să se îmbolnăvească un boier în satul său, mă oblig să plec acolo cu ştiinţa tutorilor medicali şi după sosire, să pun toată puterea pentru restabilirea sănătăţii bol-navului. În caz că nu vor fi mulţumiţi de serviciul meu în oraş şi voi intenţiona să părăsesc serviciul, atunci va trebui să dau de ştire cu şase luni înainte domnilor tutori medicali, pentru ca ei, în timp să poată căuta alt medic, precum, şi dacă Agenţia medicală va fi nemulţumită de mine, va trebui tot în acest chip să mă înştiinţeze cu, şase luni înainte.

Stavri Moscu
doctor".

De luat aminte, nu? Până în 1873, Bacăul nu a avut un ser- viciu sanitar” La „toate boalele şi chiar la cei sănătoşi şi graşi se lua sânge”. De ei se ocupa „singurul” Tănase bărbierul. Mai erau şi „geambaşii”. Erau „mai cu samă dascăli de pe la biserici, care spuneau că vindecă frigurile... scriindu-le! La cel bolnavi

de friguri, le scriem o bucăţică de hârtie, în legea lor, şi o dăm bolna-vului s-o poarte legată 9 zile, şi- apoi s-o azvârle pe o apă curgă-toare, când vor fi lecuiţi”. Dar, „de la 1850-1860, eforia avea numai un om tocmit cu te miri ce, avea slujba ca măcar, o data pe lună să intre în fiecare casă şi să întrebe: Sănătos? De-i răspundeau cei ai casei ca sunt bolnavi, totuna era ca şi cum i-ar fi spus ca sunt să-nătoşi”. În schimb „oamenii săraci, când erau bolnavi se căutau cu...

babe care mişunau prin mahalale. Acestea căutau pentru orice boală, şi de multe ori căutau şi pe alţii cu dare de mână, dându-le salcie 40 de zile şi fumuri”. Rezultatul: „Se-ntâmplau multe morţi, dar... se trecea cu vederea”. De ce această situaţie? Ne lămureşte, cronicarul Costache Radu:

„Comuna trecea în buget câte o sumă mică pentru doc-toriile ce dădeau la cei nevoeşi”. Boala cea mai răspândită pe atunci era „oftiga”.

Oftiga!... Cuvântul acesta era purtat cu mirare din gură în gură, încât mai tot oraşul se-ntreba cu grijă: „Ce fel de boală aşa rea e oftiga?” Aflăm că „această stare a dăinuit până la 1873, când fu numit medic al oraşului Dr. V. Mancaş. De atunci se începe înjghebarea serviciului sanitar, punându-se în budget sume mai mărişoare pentru doctorii gratuite... şi an de an avea grijă să mărească mai mult acest serviciu şi să aibă toate cele necesare”. Astfel, „la 1889 cumpără instrumente pentru suma de 800 lei. Astăzi (an

1900), comuna are un serviciu sanitar mai bun. Singurul deces mai însemnat a fost al căpitanului Munteanu „un jucător de cărţi, care murise de oftigă”. Docu-mentele consemnează că a avut „o înmormântare frumoasă, adecă erau popi mulţi, lume multă şi... muzică”.

Ce citeau bunicii la gura sobei

— Bunico, te rugăm să ne mai citeşti ceva!, se rugară Ionuţ şi Sanda.

Bunica oftă, ridică lornionul de pe nas, închise uşor cartea, punând la mijlocul ei un semn cusut cu mătase:

— De-ajuns pentru seara asta! S-a înnoptat şi va trebui să vă duceţi la culcare.

Aceasta este imaginea clasică a bunicii. Dar, ce le citeau bunicuţele nepoţeilor? Pe la 1825 apăruse „Cele dintâi cunoş-tinţe pentru copiii care încep a citi”, prima carte pentru copii scrisă de Grigore Pleşoianu şi I.M. Râureanu. Se citeau pe ne-răsuflate „Alexandria” şi „Vieţile sfinţilor”. Mult mai târziu, în 1891, apare şi prima revistă pentru cei mici, „Amicul copiilor”, sub direcţiunea lui Haşdeu. În paginile revistei va fi publicată „Don Quijote”. Cu sufletul la gură se ascultau isprăvile haidu-cilor celebri Iancu Jianu, Bujor, Tunsu, povestite cu mult talent de Nedea Popescu (N.D. Popescu 1843-1921). Dar cel mai mare

succes l-a avut cartea „Isprăvile lui Păcală”, publicată în 1894, cu ilustraţii de Jiquidi.

În primele decenii ale secolului XX apare „Revista copiilor şi a tinerimii”, sub conducerea lui G. Costa Foru (1913). Cea mai căutată şi aşteptată revistă avea să fie „Lumea copiilor” (1922) a lui George Filip. Episoadele unor întâmplări de tot fe-lul se încheiau cu „va urma”. O săptămână întreagă aşteptau ne-răbdători copiii să afle ce au mai făcut eroii poveştilor.

Un loc aparte în literatura pentru copii, l-a avut, între cele două războaie mon-diale, vestitul „Moş Nae”, alias N. Batzaria. Cu câteva romane şi nuvele, N. Batzaria născut în 1874 la Krusovo-Macedonia, după o viaţă extrem de aventuroasă, printre care şi aceea de a fi ministru de interne turc, el şi-a dedicat în totalitate talentul său lumii minunate a copiilor. În 1924, la Bucureşti, scoate re-vista „Dimineaţa copiilor”, având colaboratori de primă mână: Victor Eftimiu, Zaharia Stancu, Marin Iorga, Radu Boureanu, Dragoş Vrânceanu, Lia Hârsu. Revista aproape că era smulsă din mâinile vânzătorilor.

Se râdea cu lacrimi de poznele şi boa-cănele lui Haplea, ale coanei Frosa, ale odraslei lor Hăplişor şi a amicului Tănase. Versurile aparţineau lui Batzaria, iar dese-nele lui Marin Iorga. După experienţa de la „Dimineaţa”, „Moş Nae”, trece cu arme cu tot, la „Universul copiilor şi al tineretu-lui”, sub conducerea lui Stelian Popescu, rezistând aici până în 1944. Ce cuprindea această revistă? De toate pentru toţi copiii.

Victor Eftimiu 1889-1972

În paginile ei întâlneai serialul „Noui aventuri ale lui Tudorică şi Andrei în Africa”, „Alte isprăvi de necrezut ale lui Tudorică şi Andrei”, cu ilustraţii de Pascal şi versuri de unchiul Niţă, sau o adaptare - „Tarzan”. Existau şi rubrici pentru „Elevii distinşi”, „Jocuri de cuvinte”, dar mai ales „Fapte bune ale copiilor”. Nu lipseau întâmplările umoristice: „Din isprăvile lui Boroboaţă”, „Năsărâtele lui Stan ordonanţa” şi „Întâmplă-rile unor pitici şireţi”.

Nemuritoare rămâne „Înşir-te mărgărite”, scrisă de Victor Eftimiu „care a făcut deliciul a câtorva generaţii şi a prilejuit mari creaţii teatrale”.

Dar cu ce îşi încântau copilăria bunicii?

Se citeau în primul rând clasicii: Eminescu, Creangă, Coş-buc s.a., dar şi „Povăţuitorul educaţiei copiilor”, de Dimitrie Pop (1846), „Trăian şi Dochia - Legendă lirică”, de N.G. Bogdan.

Acestea au fost o parte dintre cărţile copilăriei bunicilor noştri şi ale străbunicilor, care prin slovele lor au încântat şi au înflăcărat imaginaţia, iar eroii lor au fost adevărate exemple de urmat.

La ce visau bunicii?

Robida, un tânăr desenator de la revista „L'illustration" urcă treptele spre biroul său:

— Roby, treci te rog pe la mine!, îl rugă redactorul şef, Thomas Cliff.

— Imediat, domnule redactor şef.

— Dragă Roby, trebuie să mărim numărul cititorilor. Ce-ai spune dacă noi am ilustra cum va arăta lumea peste ani, 50, 100. Ei, ce zici?

— Păi, mă apuc de treabă...

Era anul 1883. Robida va publica un an mai târziu chiar un adevărat volum ilustrat, intitulat „Secolul al douăzecilea". În 1952, el prevedea oameni care se deplasau în spaţiu cu aeronave, cu baloane în formă de peşte, care aterizau sau decolau de pe „zgârie-nori" cu... 4 etaje. La domiciliul lor, loca-tarii stând comod în fotolii puteau asculta şi vedea datorită „telefonoscopului", concerte, dansuri şi piese de teatru, sau scene din viaţa de toate zilele, o anticipaţie foarte apropiată

de televizorul de astăzi. Prevedea cauciucul sintetic, filmul vorbitor, avionul rachetă. Atunci, acestea păreau nişte profe-ţii aproape de nerealizat.

Ceva mai târziu, la începutul anului 1934, o publicaţie ca-tegorisea invenţiile viitorului, cam aşa:

a) — Invenţii încă nerealizate, dar care vor fi realizate cu siguranţă, printre care: generalizarea radiofoniei, lumina fluorescentă, petrol sintetic, folosirea energiei vântului.

b) — Invenţii probabile într-un viitor apropiat. Acestea erau televiziunea, cinematograful în culori, avionul fără pilot.

c) — Invenţii care vor fi realizate probabil în viitorul îndepărtat. Din această categorie făceau parte cinematograful în relief, televiziunea în culori, propulsia cu racheta şi zborul în stratosferă.

d) — Invenţii utopice. Aici erau tratate cu toată siguranţa ca fiind imposibil de realizat „descătuşarea energiei nucleare”.

În 1955, revista „Ogoriok” a pus întrebarea „Ce va fi mâine”, unor oameni de ştiinţă sovietici. Aceştia prevedeau că „se vor culege struguri la Moscova, cireşe la Leningrad şi pă-tlăgele roşii la Arhanghelsk”. Alţii credeau că „dintr-un metru

cub de lemn se va fabrica o cantitate de lână tunsă într-un an de pe 30 de oi". Se estima că în anul 2000 prelungirea vieţii să fie până la 120 şi chiar 150 de ani, iar „un om de 80 de ani să nu fie deosebit de unul de 30 de ani". Oraşele vor fi fără... fum, devenind „oraşe-păduri".

„Istoria inventatorilor" îl trece la „vizionari" şi pe celebrul Alexei Stahanov. Lucrând în mină el „a văzut" că metodele vechi nu mai merg:

— Aici, stă greşeala, gândi Alexei Stahanov. Ciocanul pneumatic - cele zece mâini mecanice - nu trebuie să aştepte cele două mâini ale minerilor! El îşi alese doi tovarăşi, intră în mină şi dădu 14 norme într-un singur schimb, iar „exemplul lui a rămas un îndreptar pentru toţi raţionalizatorii viitorului". Ei, dar bunicii noştri credeau că în viitor vor fi puse în funcţi-une, „exterminatorul de şoareci", constând într-un mecanism care prindea de gâtul fiecărui şoarece un clopoţel, care purtat să-i sperie pe ceilalţi „exterminându-i în mod sigur şi economic", apoi „balonul cu propulsor viu", acţionat de 3 sau mai mulţi vulturi", un „automobil-tanc, „P.M", este descris încă din anul 1245. Şi Leonardo da Vinci a imaginat o roată cu bile, dar după o singură încercare, renunţă spunând că „a căuta mişcarea perpetuă înseamnă să alergi după o himeră". În Anglia, numai în 1800 s-au înregistrat 600 de brevete „perpe-tuum mobile". Învăţătorul Constantin Albu, din Mărgineni, a studiat, proiectat şi conceput un „P.M.". A murit cu gândul că nu şi-a terminat treaba.

Mai practici, oamenii din popor şi-au închipuit prin anii '70, cum va fi în anul 2000, printr-un cântec:

„Bărbaţii vor merge la piaţă,
Vor cumpăra verdeaţă
Si vor face şi copii,

Aşa va fi în 2000
Nevasta ne va stăpâni!”

Minunata poveste a lui Moş Crăciun

New York, la mijlocul lunii decembrie 1822. De la fereastra casei sale, Clement Clarke Moore, priveş-te la puţinii trecători care se aventurează să iasă pe stradă pe un ger care-ţi îmbujora faţa. Alene, cu mâinile la spate, făcu câţiva paşi prin încăpere. Privi când la focul vesel din cămin, când la motanul negru care torcea liniştit pe fotoliu. Venea Crăciunul şi ar fi vrut să le ofere, nepoţilor săi, acum de Sărbători, ceva deosebit. Nimic însă nu-i venea în minte.

„Ce ar putea fi!" îşi frământa el mintea. Se întoarse la fereastră. Peste drum, biserica „Santa Klaus", unul dintre numele anglo-saxone dat „Sf. Nicolae", se înălţa mândră printre troie-nele de zăpadă. Îşi aminti că văzuse desenat pe una din cărţile de acolo, chipul „Sf. Nicolae", cu ochii prietenoşi şi o barba alba ca neaua. Deodată se lumină la faţă. Ţopăi de bucurie, făcân-du-l pe motan să fugă de la locul său. „Asta e. Gata am găsit. Sf.

Nicolae va aduce de azi înainte daruri copiilor cuminţi de sărbători. El se va numi, Moş Crăciun!”. Luă imediat o coală de hârtie, pipăi vârful penei de gâscă, îl înmuie în cerneală şi

se apucă de scris. Intitulă poemul „Vizita lui Sfântul Nicolae”. Exact în treizeci de catrene descria întâlnirea „Sf. Nicolae”, devenit Moş Crăciun cu un copil, căruia îi face daruri înainte de Crăciun. „Moşul” de data aceasta era plin de voioşie, cam pântecos, cu o barbă mare, albă ca zăpada. Ca să fie mai sfătos, Moore îi pune şi o pipă cu tutun. Fireşte din trusoul lui nu lipseşte sacul cu tot felul de jucării. Lipseşte pentru prima data nuiaua pentru cei neascultători. Când să închidă poemul, îşi dă seama că nu prea mergea ca Moş Crăciun să fie însoţit de un măgar. Ce să pună în loc? Se bătu cu palma peste frunte. Moş Crăciun trebuie să vină dintr-o ţară îndepărtată, doar cu o sanie şi opt reni, acoperită cu zăpadă aproape tot timpul. Clement Moore nu uită nici „sarea şi piperul”: cadourile ce se dădeau noaptea şi se aşezau în ghete sau şosete, la gura sobei. Bucuros încheie poemul, recitindu-l, apoi îl dădu publicităţii. Era „actul de naştere” al lui Moş Crăciun modern. Nici el, nici altcineva nu bănuia atunci, că acesta va face o carieră pe care nimeni n-o va atinge vreodată. De-a lungul timpului, Moş Crăciun a beneficiat şi de ajutorul unor mari scriitori care i-au întărit imaginea şi mărit popularitatea.

Moş Crăciun a beneficiat şi de ajutorul unor mari scriitori care i-au întărit imaginea şi merit popularitatea.

În 1842, Charles Dickens scrie un întreg volum cu poves-tiri de Crăciun, iar Hans Christian Andersen a publicat mai multe povestiri între 1835-1872, având ca subiect simpaticul personaj. Moş Crăciun nu scapă atenţiei nici desenatorilor. Thomas Nast, un excelent desenator, îi va crea imaginea pe care o cunoaştem astăzi, graţie unor vignete reproduse în pre-sa vremii. Imensa sa popularitate de pe continentul american, a făcut

ca Moş Crăciun să traverseze oceanul în Europa, unde a fost primit cum nu se poate mai bine. Nu a trebuit prea mult timp, ca milioane de copii să-l îndrăgească, fiind aşteptat cu nerăbdare în flecare ajun de Crăciun.

Era tocmai ceea ce îşi doreau copiii. Aşa cum scria Michel Coindor „Ca şi în America, Moş Crăciun a răspuns unei nevoi

sociale. Şi a pus pe toată lumea de acord. Personaj compozit, a împrumutat de la toate folclorurile, aşa încât fiecare şi l-a revendicat pentru sine”.

La noi, Sf. Nicolae - Moş Crăciun a convieţuit mult timp împreună. Vărguţa lui „Sf. Nicolae”, mai prezenta pentru copiii obraznici o ameninţare. După primul război mondial, figura lui Moş Crăciun devine din ce în ce mai populară. La ea contribuie în mod deosebit „Universul Copiilor şi al Tineretului”. „Unchiul Niţă al d-lor Marin I. Predescu (Arin Delacerna) şi Ilie Algazi” cu „ilustraţiunile” făcute de pictorul Pascal.

Florin Obogeanu scrie în 1933 o poezie intitulată „Moşul cu barba de vată”, dedicată lui Moş Crăciun:

„Frunza verde, flori de nalbă,
Şi-anul ăsta a venit
Moşul blând cu barba albă
Şi cojoc întroienit.

A bătut încet la uşă
Cu toiagu-i de alun
Frunză verde de brânduşe
Eu ştiu ca-i Moş Crăciun.

Frunze albe, flori de ger
Pe la case cu copii
Moşul a venit din cer
Sa aducă jucării.

Sus, pe bradul minunat,
Printre stele de betea,
Stă urseiul luminat,
Păpuşoi de catifea.

Tren, otomobil, un cal
Moşul blând a scos din sac,

Şi o vie pe un deal
Cu al ei frumos conac.

Firişor uscat de iarbă
Tudorică zise tare:
— Te cunosc eu după
barbă Moşule, eşti
tata mare...

Frunză verde portocale,
Sanda a sărit, deodată:
— Nu, nu este tata
mare! Barba lui nu e
de vată...”

Iată povestea lui Moş Crăciun, culeasă şi povestită de I. Dragoslav:

Aflându-se la casa lui Crăciun, Maica Domnului îi spu-ne acestuia „Nu te teme

Crăciune, Dumnezeu sfântul a vrut să trag la casa ta şi să fac minunea asta, ca să-ţi arate, că s-a

apropiat împărăția cerurilor. De azi înainte numele tău va fi pomenit în veac de veac de toate naţiile pământului. Şi ziua ta de azi să fie pomenită cu naşterea băietului meu. Da, pentru că ai tăiat mâinile femeii tale, pe lângă că ai albit, ai să mai capeţi o osândă: Tu niciodată să nu mai mori şi să nu fii acasă de ziua ta ci, de la cântatul cocoşilor din sara zilei lui Ion Botezătorul, feciorul sfinţilor Zaharia şi Lisaveta, să umbli ca gândul din târg în târg, din sat în sat şi din casă în casă, din palat în bordei, cu o traistă în spate plină cu vărzări, bocăneţe, parale, lemne, strae, stele, luceferi, jucării, cărţi de poveşti, pe care Crăciunoaia ţi le-a pregătit în vreme de un an, şi să le împărţi la bogat şi la sărac, unde te-i pricepe şi să cânţi cu steaua, naşterea băietului meu”.

Moş Crăciun a rezistat până în anii ’70, când a fost schimbat în „Moş Gerilă”. După revoluţie „Moşul” şi-a recăpătat locul cuvenit.

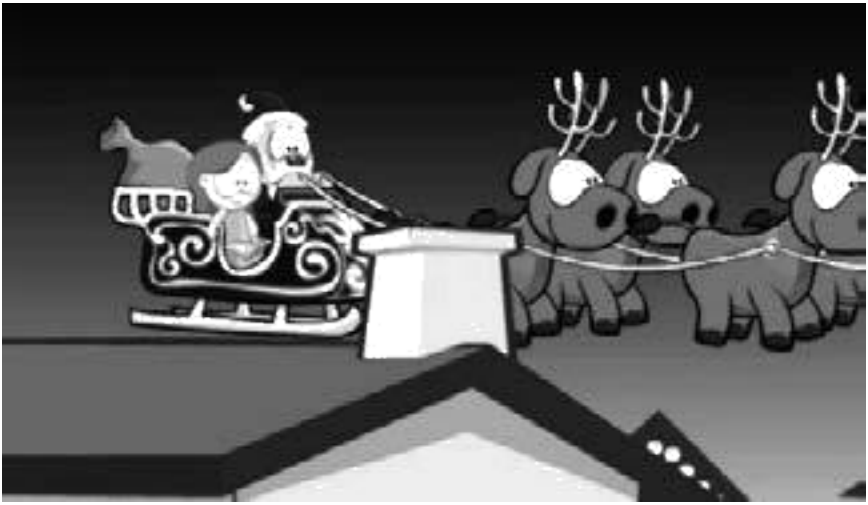

Minunata felicitare de Crăciun şi povestea ei

E „five o’ clock” dintr-o zi friguroasă de decembrie a anu-lui 1840. Londra pare pudrată cu zahăr. Gânditor, în faţa unei ceşti de ceai fierbinte, stă tânărul pictor John Call-cot Horsley. Trebuie să facă un cadou de sărbători unei familii. „Un tablou de-al meu? N-am timp!”, gândi el. „Ce să fac?... Ce să fac?... Gata, am găsit!”, exclamă el fericit; am să le trimit prin poştă un tablou mic. O felicitare!...”

Luă o bucată de carton, atât cât să poată intra într-o cutie poştală şi pictă pe el o familie care ciocnea paharele cu vin. N-avea de unde să ştie că deschidea astfel calea comercială a felicitărilor de Crăciun. Deşi atunci nu a avut un prea mare succes, trei ani mai târziu el vindea 1.000 de bucăţi a câte patru pence fiecare.

Povestea cărţilor poştale de Crăciun e, însă, mult mai veche. În Germania „se fabricau” cartoane cu imaginea unei case pe timp de iarnă, cu scris de mână, încă din secolul XV, repre-zentându-l pe Iisus

cu un sul de pergament pe care era scrisă o urare. Prin secolul XVIII, studenţii de la Oxford redescope-

ră ideea germană şi produc felicitări de Crăciun destinate copiilor... cu ce da-ruri ar vrea ei să pri-mească. De la ei se inspiră, pe la 1780, preotul Robert Rai-kes - „inventatorul Şcolii de Duminică”. Recompensa pentru elevii care ştiau cel mai bine Biblia era „Diploma de merit” - „o felicitare cu îngeraşi”. Patruzeci de ani mai târziu apar primele litografii colorate pentru copii. Engle-zii Casell, Peter şi Ingkam sunt primii care folosesc imagini cu clopoţei şi gingaşe păsărele.

Perfecţionarea continuă. Rimmel desenează „doam-ne elegante, purtând săculeţe cu farduri, cartea poştală fiind asezonată cu mătase, catifea, fire aurite etc.”, iar Kate Green-way introduce peisajele de iarnă. Apar, prin anii 1880, marii producători de cărţi poştale pentru Crăciun - fraţii Obpacher, din Munchen, şi Ellen Clapsadde, din Londra. La 1870, fir-ma Cassel şi Petter făcea, la rândul său, felicitări cu heruvimi trăgând clopoţei. În 1891, apare Moş Crăciun cu mantie... bej! Americanii, cu simţul lor practic, preiau felicitările europene. Un litograf - Louise Prong din Boston face primele felicitări cu Moş Crăciun.

Dar clasicul Moş Crăciun apare graţie unui desenator de mare talent - Thomas Nast. Acum, „Moşul” are mantie roşie, curea din piele, lată, dar şi o sanie trasă de reni. Vă închipuiţi cam câte felicitări de Crăciun s-au produs de atunci până acum? Iar timpul nu s-a oprit în loc!...

Unde ne sunt zăpezile de odinioară...?

Vă mai amintiţi de poezia „Iarna” a lui Vasile Alecsandri?: *„Tot e alb pe câmp, pe dealuri, împrejur, în depărtare,/ Ca fantasme albe plopii înşiraţi se pierd în zare, / Şi pe-ntinderea pustie, fără urme, fără drum, / Se văd satele pier-dute sub clăbucii albi de fum”.*

Pe timpul iernii stăteau străbunicii noştri doar în jurul sobelor? Nici gând! Se bucurau de căderea „ninsorii dense şi liniştite ca una din voluptăţile epocii”. Una dintre plăce-rile lor era plimbatul cu sania. „De cum se aşeza zăpada în straturi groase şi se făcea pârtie, scria pe la 1894 gazetarul Constantin Bacalbaşa, apăreau săniile cu sutele. nicio birjă nu mai circula şi nicio trăsură particulară. Pe lângă nume-roasele sănii birjăreşti, erau multe sănii particulare, toate luxoase, cu mari reţele acoperind caii, cu şiruri dese de clo-poţei care atârnau greu de gâtul lor şi umpleau văzduhul cu zăngănituri. Un lucru care a

dispărut complet din acel timp este acest sunet al clopoţeilor ce se auzea iarna răsunând din

toate părţile. Pitorescul valtrapului şi al muzicii clopoţeilor îl regretăm noi, care l-am ascultat”.

La Iaşi, pe „Câmpul lui Marte”, un tânăr doar de 18 ani priveşte încântat o întrecere de sănii pe la 1850: „Dandy-ul cu mănuşi galbene, cu un guler englezesc, cu ciubote de glanţ, în ciuda frigului cu ţigara în gură, mânând el singur, în picioare, sania ca să-şi arate mai bine talia elegantă frumoasei doam-ne după care oftează”; un desen din albumul „Skizzen aus den Danau Furstenthumern”, editat în 1856, înfăţişând o întrecere teribilă de sănii. Dar ştiţi cine forma echipajul? De necrezut: două femei! Ce făceau ai noştri?

„Boierii se adunau la sindrofii pentru a juca „Sfichiu” şi „Stos”, iar cucoanele - „Gajuri”. Teapa negustorilor se adunau să joace „Calul alb” şi „De-a împăratul”... Nu stăteau în casă nici în ruptul capului atunci când vremea era bună. Slugile bo-iereşti puneau caii la sănii şi într-o veselie, în clinchetul clopo-ţeilor se „aruncau” până la dealul „Călugărei”. Aici avea loc „o bătălie” cu zăpadă, după care se revenea, cu obrajii îmbujoraţi, la căldura unor buşteni care se prăbuşeau în jar.

Din pivniţe se scotea, cu vadra, vin rubiniu sau rachiu. Slă-nina cu usturoi te făcea să uiţi numărul paharelor...

Nebunia era mai mare în timpul sărbătorilor de iarnă. „Starea de lucruri, scria C. Radu, le convenea, căci le mergea bine cu ea”.

Birjarii au folosit săniile pentru o plimbare spre dealul Că-lugării, până în 1970. S-a încercat, prin 1980, „o revenire” a curselor de sănii. De atunci nu s-a mai întâmplat nimic! Dar acum? Ce-aţi zice de o plimbare cu sania cu zurgălăi în

această iarnă? Fiindcă tocmai s-a anunţat prima ninsoare...

A existat... Scufiţa Roşie?

...Luna părea încremenită pe cer de frigul îngrozitor. În pădurea de lângă Limoges - Franţa, copacii trosneau încătuşaţi de ger. Deodată, la marginea oraşului apăru o lupoaică. Era de o mărime neobişnuită şi „te înfiora" prezenţa ei. Apărea în fiecare noapte, fără a ata-ca oamenii sau animalele. Ba, de la o vreme, oamenii chiar se obişnuiseră cu ea şi începuseră să-i ofere hrană. O porecliseră „Lala". Se mirau că nu venea niciodată însoţită de haită.

Era pe la 1770. Într-o noapte, însă, dispăru de la căsuţa bunicii în care locuia, o fetiţă de 5 ani, Marie. Firește, toţi lo-cuitorii au plecat în căutarea ei cu torţe aprinse şi arme. Au răscolit toată pădurea, împrejurimile Limoges-ului, dar fără vreun rezultat. A trecut un an de zile. Din întâmplare, câţiva locuitori descoperă, într-o vizuină de lup, un fapt incredibil: o fetiţă plângând care o mângâia pe uriaşa „Lala", moartă. Fusese omorâtă într-o luptă cu un urs, salvând viaţa fetiţei. Atunci au înţeles oamenii că

lupoaica era, de fapt, încarnarea mamei Mariei, care murise cu câţiva ani în urmă.

De aici şi până la povestea „Scufiţei Roşii” n-a mai fost decât un pas. Povestea ei va face înconjurul mapamondului şi va încânta generaţii de copii. Vor apărea „diferite variante, ajus-tări, ecranizări de film şi televiziune”, cunoscând de-a lungul timpului o continuă celebritate.

Am avut şi noi, românii, o „Scufiţă Roşie”? Se spune că pe la 1816, în timpul unei năvăliri turceşti, sătenii din Băimac s-au refugiat în pădurile bătrâne şi de nepătruns ce înconjurau atunci localitatea.

După înfrângerea turcilor, oamenii reveniră la casele lor. Atunci au văzut că lipsea o fetiţă. În căutarea ei se organiză o poteră de către slugerul Ciuchi.

După mai multe zile oamenii o găsiră nevătămată în mijlocul unei haite de lupi. Povestea ei avea să fie retrăită alături de cea a „Scufiţei Roşii”…

„Călăreţul fără cap” - o realitate?

Recent, revista „Magazin” relata câteva întâmplări ce par de domeniul incredibilului. Oameni care au trăit fără creier sau chiar fără cap! Astfel, relatarea unui călău rus e de-a dreptul şocantă. Om cu experienţă, el declara că „nu trebuie să executi pe cineva împuşcându-l în cap. Aceasta nu garantează moartea instantanee, dar poate produce dureri teribile condamnatului, împuşcarea trebuie făcută în organele importante pentru viaţă”. După el creierul nu e!

Un caz care te lasă fără somn este acel al unul marinar din New York. Manipulând nişte lăzi pe un şlep care naviga pe un râu, n-a observat ca se apropie de un pod metalic. Într-o frac-ţiune de secundă marginea ascuţită a podului i-a tăiat o parte din craniu, „la aproximativ 5-6 cm deasupra ochiului drept”. Este dus de urgenţă la spital unde brusc, omul a deschis ochii, apoi a întrebat ce s-a întâmplat cu el”, a coborât de pe masa de operaţie

şi a cerut să plece acasă. La câteva luni era înapoi pe vas, sănătos, dar cu oarecare ameţeală.

Un copil din New York s-a născut fără creier şi a trăit 27 de zile, iar un individ căruia i s-a înlăturat emisfera cerebrală dreapta şi-a revenit fără ca funcţiunile sale mentale să-i fi fost diminuate. În fine, unui muncitor din New England i-a trecut prin cap o bară metalică cu dimensiunile de 109 cm pe 3 cm şi n-a avut nimic. Dacă unii şi-au pierdut o parte din creier, alţii au rămas fără cap şi au mai trăit.

Într-o cronică germană din 1636, se aminteşte cazul ca-valerului Dits von Schaunburg. Condamnat la moarte pentru participarea la un complot, el cere regelui:

— Maiestate, ca ultimă dorinţă, doresc ca eu şi cei patru tovarăşi ai mei condamnaţi să fim aşezaţi în rând. Pe mine să mă executaţi primul, tăindu-mi capul. De mă voi ridica şi voi începe să alerg şi prin faţa cărora voi reuşi să trec, să fie iertaţi de pedeapsa cu moartea".

Regele a acceptat, neîncrezător. Dar, incredibilul s-a produs. După ce a căzut capul pe butuc, al cavalerului, acesta s-a ridicat şi a început să fugă prin faţa celor patru condam-naţi, care în final au fost eliberaţi. Arhiva Ministerului Apă-rării Britanice are un raport al unui caporal din secolul XIX. Acesta relata lupta între un soldat indian şi căpitanul Terence Molveni. Englezul reuşeşte să-i reteze capul soldatului indian, dar, soldatul se ridică de la pământ, ridică puşca ţinteşte şi-l împuşcă pe căpitan, mortal, în piept.

Ruşii deţin cele mai multe cazuri ale oamenilor fără cap. Locotenentul Boris Luchkin aflat într-o misiune, călcă din gre-şeală pe o mină nemţească care-i retează capul. Nu se prăbu-şeşte la pământ, ci se deschide la tunică scoate tacticos o hartă şi cade mort. Tot o mină îl lasă fără cap pe

un alt soldat rus care reuşeşte însă să parcurgă o potecă „strâmtă şi periculoasă”, lungă de 200 m!

Nici noi nu ducem lipsă de asemenea cazuri. În Roman exista până la începerea primului război mondial „stâlpul lui Şendrea”. Povestea lui începe în anul 1820., Vornicul Şendrea

se număra printre aceia care luptau contra detaşamentelor turceşti care prădau Moldova. Avea un cal deosebit care nu putea fi depăşit de niciun cal turcesc. Vornicul apărea ca din pământ şi ataca fulgerător ostaşii turci, făcând prăpăd printre dânşii. Apoi dispărea în fuga calului fără a fi prins. Turcii îi do-reau capul mai mult ca orice. L-au urmărit vreme îndelungată. Singura soluţie era trădarea. Au găsit un hangiu dispus să-l vândă. Turcii şi-au ascuns un soldat după uşă aşteptându-l pe vornic să părăsească încăperea. Când acesta a ajuns în dreptul lui, turcul şi-a repezit iataganul, tăindu-i capul. Lumea însă rămase înmărmurită. Vornicul Şendrea reuşi să meargă încă 20 de paşi până la cal. Abia după ce a atins şaua, a căzut la pământ. Populaţia din Roman nu l-au uitat, pe locul unde a căzut punându-i un stâlp de stejar, ca semn de amintire pentru faptele sale.

Uriașii

Au existat uriaşi? Sunt ei urmaşii „oamenilor-maimu-ţă”? Antichitatea şi Evul Mediu abundă în informaţii despre uriaşi. Mitologia greacă este cea mai bogată în informaţii despre giganţi. Chaosul (Haosul) era acea esenţă misterioasă de neînţeles şi de neimaginat. Aici Uranus - Cerul s-a căsătorit cu Geea -Pământul. Fiul lui Uranus va fi Cronos - Timpul. Fiii Geei au fost titanii, ciclopii, hecatonhilii (giganţi cu o sută de braţe). Din nefericire Uranus era urât de fiii săi care s-au revoltat şi l-au răsturnat de la putere. Autorii greci au tratat diferit enormele fiinţe, titanii, giganţii și căpcăunii. Astfel, unii cred că fiul Geei şi lui Uranus, Saturn era un titan, însuşi Zeus a luptat din răsputeri împotriva titanilor aceştia fiind până la urmă învinşi şi aruncaţi în Tartar (adâncul pă-mântului). A existat chiar şi un război „gigantomohia”, a lui Zeus împotriva giganţilor, într-una din lupte, gigantul Enula-dus, cel mai puternic dintre ei, fiind învins şi aruncat în adâncurile muntelui Etna. Remarcabilă a fost şi lupta

lui Heracles cu gigantul Anteu, acesta din urmă fiind susţinut de Geea, dar

învins până la urmă. Fireşte, nu putem să nu-l amintim pe ce-lebrul gigant antropofag Polifem, orbit de Ulise.

În mitologiile nordice, în Ţara de Foc, gheaţa şi focul s-au întâlnit şi din picăturile rezultate s-a născut gigantul Yomir. Din corpul lui s-a născut lumea: oasele s-au făcut munţi, părul s-a transformat în arbori, sângele în apă, iar creierii au devenit nori.

Foarte multe legende scoţiene povestesc de giganţi în-vinşi în lupte grele de oameni. Acum 6000 de ani, sumerie-nii consemnau că de pe planeta Neberu, o planetă ce se rotea în jurul soarelui preţ de 36.000 de ani, ananocki, oamenii de aici, erau uriaşi şi au coborât pe pământ formând colonia E- den. Biblia menţionează că la potop au fost omorâţi 409.000 de uriaşi. Trebuie să-l menţionăm pe vestitul Samson, acest Hercule biblic. Samson se remarcase încă din copilărie cu o forţă extraordinară. Un leu care îngrozise regiunea unde locuia băieţaşul, a fost făcut „covoraş" de către Samson. În adoles-cenţă bate măr doar cu o falcă de măgar vreo 1.000 de filisteni. Nimeni nu reuşea să-l răpună pe Samson. Şi totuşi, o filisti-ancă frumoasă, Dalila îi va pune capac. Aflându-i secretul, că toată puterea îi stă în păr, filistenii l-au prins, l-au ras și pus în închisoare să învârtă la o râşniţă. Dar în închisoare îi creşte părul şi el prăbuşeşte, ridicând doi pilaştri, un întreg palat „aşa încât morţii pe care i-a ucis la moartea sa au fost mai mulţi decât aceia pe care i-a ucis pe când era în viaţă".

Fireşte, cel mai celebru uriaş rămâne Goliat. „Goliat din Gat era înalt de şase coţi şi o palmă, şi în cap avea un coif de aramă şi era îmbrăcat într-o platoşă de solzi şi greutatea pla-toşei era de cinci mii de sicli de aramă, şi toporâştea suliţei sale era un drug de ţesător, iar vârful suliţei cântărea şase

sute de sicli de fier”. Aşadar, Goliat era înalt de 3 metri, platoşa sa cântărea cam 80 de kg, iar suliţa 10 kg. Cu toate acestea a fost învins de normalul David cu „o praştie”. Giganţii, uriaşii sunt cei care vor ridica construcţiile megalitice. Fiii cerului, Fiii Au-rorei, Fiii Soarelui, toţi vin din cosmos pe Pământ şi după ce au

lăsat cunoştinţe înainte, au ridicat construcţii incredibile, s-au întors la cer. Astăzi se ştie cu precizie că în urmă cu 40.000 de ani exista o rasă europoidă având înălţimea de 2 până la 3 metri. În oraşul german Soest au fost scoase din întâmplare la suprafaţă osemintele a 1.000 de oameni. Aceste schelete erau de 2 metri, iar unul, se pare că a unui conducător, de 2,30 me-tri. Doi giganţi, un bărbat înalt de 2,47 metri şi o femeie de 2,38 metri locuiau acum 30.000 de ani în Flandra. În 1970, în Africa Centrală a fost dezvelită o necropolă veche de 20.000 de ani, găsindu-se 60 de schelete umane înalte de 2,85 metri, în Mexic, prin anii ’30, arheologii scot la lumină sute de mormin-te cu schelete, printre care și o femeie, de acum 3.500 de ani, ce avea o înălţime de 2,65 metri.

În schimb, căpcăunii, fiinţe foarte înalte şi urâte, stăpâni ai unor secrete magice, fură copii copii pentru a-i mânca, aşa cum sunt cunoscuţi şi în legendele româneşti. Așa au furat o tânără frumoasă, eliberată apoi din captivitate de un prinţ viteaz. Au existat dovezi materiale ale

uriaşilor? Prin secolul XIV, la Trapani în Italia, se zvonea că a fost găsit chiar scheletul

lui Polifem. Scheletul acestuia „era de 10 metri şi probabil se servea ca baston de catargul unei corăbii”.

Un schelet, ce-i drept mult mai modest, doar şapte metri, au descoperit locuitorii elveţieni din Lucerna și în amintirea lui, stema oraşului înfăţişează astăzi un uriaş. Magellan, olandezul Selbalt de Wert, Pigofeta, Olivier de Noart şi alţii au văzut şi descris uriaşi. În anul 1613 o mare emoţie a stârnit-o descope-rirea unor oseminte stranii într-o carieră de nisip. Imediat, un chirurg, Mazurier, declară că erau chiar osemintele legendaru-lui rege Gimbru Teutobocus! Aproape două secole, acest caz a suscitat vii dispute, scriindu-se broşuri şi cărţi, pro şi con-tra. Cel ce va dezlega enigma de la Dauphine, unde se făcuse descoperirea, a fost savantul Georges Gouvier (1769-1832), care a demonstrat că scheletul este al unui elefant din armata cartagineză a lui Hannibal. „Dar, scria el, lumii i-a plăcut să vadă în ele oase de uriaşi”.

În anul 1787, Geoffray Saint-Hillaire scria în lucrarea sa „Scrisoare către doctorul Maty, secretar al Societăţii regale din Londra”, despre uriaşii din Patagonia că „un mare număr de na-ţiuni foarte deosebite prin climatul în care trăiesc, prin modul de viaţă şi hrană obişnuită, gradul lor de civilizaţie şi prin carac-terele lor originale, au produs oameni remarcabili prin talia lor uriaşă”. El cita uriaşii descoperiţi în Congo „Ţara Hotentoţilor”, Anglia, Arabia, Italia, Elveţia, dar în mod deosebit pe cei din Chile, în sprijinul acestor afirmaţii sunt şi descoperirile „încă din sec. al XV-lea şi chiar înainte, când lucrări de terasament au permis degajarea unor oase omeneşti, dar ale căror dimen-siuni justificau mitul existenţei ancestrale a uriaşilor”.

Acum câteva sute de mii de ani, convieţuia în zonele meri-dionale ale Chinei, Gigantopithecus.

Acesta era înalt de 3 metri, în sprijinul acestor creaturi vine studiul paleontologului olandez von Konigswald care în 1935, din întâmplare, descoperă un molar aparţinând unei maimuţe antropoide, care era de 3 ori mai mare decât un om obişnuit. Ceva mai aproape de noi, Yeti, Omul Zăpezilor, judecând după fotografii şi urmele de paşi lăsa-te pe zăpadă, este între 2 şi 3 metri. Regina Elisabeta I a folosit

Gogea Mitu

pentru paza personală şi cea a palatului, sol-daţi foarte înalţi. Soldaţi foarte înalţi au existat şi în armatele ruse şi pru-sace. Cel mai înalt om de pe pământ a fost Robert Wadlow, un american mort la 22 de ani, având înălţimea de 2,70 metri, depăşindu-l cu mult, pe „micuţul" Mohamed Channa de doar 2,32.

Topul giganţilor la noi în ţară este stabilit de Gogea Mitu 2,42 metri înălţime şi Ghiţă Mureşan (Big Ghiţă), de 2,31 metri. Dar iată o incredibilă ştire lansată în luna februarie 2001, chiar de prestigiosul „Naţional Geographic": în pustiul din vestul Namibiei, membrii unui trib Nar-Kotu sunt înalţi de 2,8 - 3,22 metri! Mai mult, exploratorii care i-au descoperit au reuşit să-i şi fotografieze. Aşadar, incredibilul s-a realizat!

După păţania cu tezaurul „Cloşca cu puii de aur”, Al. Odobescu îşi dă seama că în subsolul celor două principa-te se ascundeau incredibile comori. Ca urmare, trimite un „Chestionar Arheologic” tuturor învăţătorilor şi preoţilor în anul 1873. Printre miile de răspunsuri îl primeşte şi pe cel al învăţătorului din Prăjeşti: „La Prăjeşti, pe malul Siretului s-a găsit un mormânt de uriaşi şi chiar parte dintr-un schelet ce era de o mărime extraordinară”. Din nefericire, despre el nimeni de-a lungul timpului nemaiauzind nimic, fiind considerat pierdut.

Dar, un loc „preferat” al uria-şilor se pare că a fost Tazlăul de Jos.

Iată ce se consemna în anul 1895: „în plasa Tazlăul de Jos, există o râpă în partea de est a comunei Drăgugeşti a cărui mal surpându-se s-a găsit şi se găsesc încă mulţimi de hârburi, pe care bătrânii le numesc hârbu-rile uriaşilor”. Nu departe, în comuna Bârsăneşti, „se află o groapă numită Pivni-ţa Uriaşilor... numită aşa din moşi strămoşi. Este probabil ca această groapă să fi fost loc de apărare cu 2 ieşiri, o adâncime de 3 stânjeni şi lărgime de 10 stânjeni”.

Ghiță Mureșan

La „Piatra - plasa Tazlăul de Jos, comuna Brătila este o râpă prin a cărui dă-râmături s-au găsit hârburi foarte groase pe care sătenii le numesc hârburile uriaşi-lor”. O altă informaţie provine de la Sănduleni, secţia Verseştii de jos, „pe un deal se află 18 gropi

aşezate în linie dreaptă, la o distanţă de 87 stânjeni una de alta. Cea mai mare este aceea care se spune că ar fi tare adâncă şi în fundul ei s-ar afla un beci cu o mulţime de obiecte ale uriaşilor. Ea este înconjurată de nişte stânci de piatră ce par a forma o scară. Multe stânci însă au fost luate de locuitori.” La aproape un secol, la 6 februarie 1982, în presă apare ştirea „Enigma de la Iaz”, în satul Iaz, comuna Strugari, locuitorii au găsit în „coasta unui deal surpat, oase

omeneşti de mari dimensiuni". Cercetările efectuate imediat au găsit 12 schelete, dar niciun obiect după care să poată fi identificate. Se pare că au aparţinut unor luptători din oastea lui Mihai Viteazul, care au avut o confruntare aici în mai 1600. Dar, a avut Mihai Viteazul uriaşi?

În luna martie, m-am deplasat la Iaz, împreună cu arhe-ologul Alexandru Artimon. Coborâm dealul de la Bârzuleşti şi pe o potecă ajungem pe platoul de la Iaz. Privim cu atenţie locul. Nu s-a schimbat prea mult de-a lungul timpului. Acum 400 de ani acest loc era o mlaştină abil mascată de ierburi înalte. După ce dăduse ordin trupelor sale, la 2 mai, să treacă prin pa-sul Oituz în Moldova, Mihai Viteazul angajează prima sa luptă mai importantă cu ariergardă moldovenească a lui Ieremia Vodă. Locul este ideal pentru o ambuscadă şi acest lucru nu scapă lui Mihai. Prinşi între dealuri şi împinşi spre mlaştină, ariergarda moldoveană este pierdută. Cine lupta pentru Mihai Vodă? Încă de la începutul domniei, el a început să-şi organize-ze armata. O cronică internă consemna: „... Mihai Vodă, deacă pierdu atâția voinici, el fu scârbit. Şi începu a trimite pen toate ţările streine, ca să strângă voinici viteji şi aduse leşi şi cazaci şi tot felul de oameni, care-i erau de folos". Până în 1599 dom-nul organizase deja câteva corpuri de mercenari, care vor lupta alături de „dărăbanţi", de oameni „traşi la oase" şi de corpurile boierimii mărunte, „roşilor". Fireşte, în încleştare au murit nu numai moldoveni, ci şi ostaşi ai lui Mihai. Sus pe unul dintre dealuri „mâncat", adică o parte din el se prăbuşise, s-au găsit rânduite cu faţa spre răsărit, 12 schelete ce măsurau între 1,90 și 2.00 metri. Toate erau îngropate la circa 1 metru adâncime, dar presupunem că datorită eroziunii solului să fi fost la mai mare adâncime. Nici unul dintre ele nu avea vreo monedă sau un alt indiciu din metal sau os. De ce? Sătenii mai în vârstă, îşi amintesc însă de copiii

ce găseau pe şes vârfuri de săgeţi şi chiar săbii rupte. Unii presupun că sunt soldaţi germani împuşcaţi în cel de-al doilea război mondial. Dar nici unul dintre schelete nu prezintă urme de împuşcături şi nici vreun glonţ nu a fost găsit. Atunci, cine sunt uriaşii de la Iaz?

O.Z.N.-urile şi istoria

Cel mai popular, dar şi incitant subiect al secolului XX, se poate spune cu certitudine, că a fost fenomenul O.Z.N. Apariţia unor obiecte neidentificate, „farfurii zburătoare”, pe cer a fascinat întreaga omenire. Ce erau? Cine le-a trimis? Sunt reale sau sunt rodul unor mistificări? Docu-mentele referitoare la aceste apariţii datează de peste 4.000 de ani. Sumerienii, ei înşişi o enigmă, pentru că nici astăzi nu se ştie cum au apărut, au avut o civilizaţie superioară celorlalte popoare contemporane. Printre numeroasele tăblite scrise relatând însemnări administrative, legende şi istorisiri, ne-a rămas şi un poem de o mare frumuseţe, „Cânt al lui Etana”. Consemnarea lui a fost făcută pe plăcuţe de aramă şi nu de lut şi datează din anii 4000 I.Ch. Este o poveste simplă, fiind descrisă călătoria „eroului spre stele, călare pe un vultur”. Dar, iată ce privelişte i se oferă de sus: „Etana vede cum pământul se micşorează, se micşorează într-una. Pământul se zăreşte acum doar cât discul Lunii”. Comparaţie care s-a putut face abia în secolul XX d.Ch. Egiptenii vor descrie şi ei vizitele „corăbiilor cereşti” în care „aleşii de zei” zburau.

În India, poemele sacre „Vedele”, printre care „Rigveda”, „Mahabharata şi Ramayana”, vechi de cinci milenii, în afară că sunt remarcabile opere literare, vorbesc de „carul ce zboară cu o putere de trăsnet”.

Grecii, dar şi romanii consemnează apariţia pe cer a unor „roţi de foc”, globuri sau discuri strălucitoare. Manuscrisele de la Marea Moartă spun: „Oamenii au venit din cer şi alţi oameni au fost luaţi de pe Pământ şi duşi în cer. Oamenii veniţi din cer au rămas mult timp pe pământ”. Dar, iată că întâlnim în „vede-nia lui Isaiia”, deşi nici pe departe nu e „o vedenie”, ci o relatare absolută exactă: Isaia ridicat de un înger remarcă că „zboară iute ca gândul”. Revenit pe pământ spune „Numai două cea-suri am stat cu tine aici!” Răspunsul îngerului a fost stupefiant: „Nu două ceasuri ai stat, ci 32 de ani!” „Un val de foc” având în mijloc „un punct luminos ca electrul”, condus de „patru fiare” se vedea printre altele, se spune în „Vechiul Testament”, şi „o boltă mică şi albastră ca safirul în care stătea un om îmbrăcat în ceva strălucitor, roşu şi auriu ca arama, aurul şi focul”. Desigur, mult mai numeroase sunt însemnările despre apariţiile ciudate în Evul Mediu şi Renaştere.

În „Călătorie în Apus”, datând din secolul X, un cronicar chinez notează: „în timp ce călătorul se ridică tot mai sus şi mai sus, cerul se face tot mai negru”. „Cer negru”? Primul pământean care l-a văzut aşa a fost Iuri Gagarin abia în 1961. În 1270 locuitorii din Bristol-Anglia fac chiar cunoştinţă cu „o corabie mare care plutea prin aer şi care se agăţase de turla bisericii!” O întâmplare incredibilă s-a produs la 11 decembrie 1642, ora 12, „între Esztergon şi Buda (Ungaria) când din „cinci bile, incandescente au apărut o

mulţime de oameni în haine de nedescris” şi „s-au războit între ei”. A doua zi din cer cădea atâta plumb şi zinc „că turcii îl strângeau şi-l predau paşei”. Despre apariţii, „bile de foc”, „nori luminoşi” au consemnat şi ofiţeri francezi, englezi, ruşi, până în zilele noastre, deşi relată-rile lor au constituit „top secret”.

„Sămne ale ceriului”, sau „întâmplări”, le-au descris şi cro-nicarii români, sau pur şi simplu diferiţi martori la neînchipui-tele apariţii. „Văleat 7025 (1517) noiembrie 8, sămn mare s-au arătat pe ceriu,” se scria în Letopiseţul moldovenesc, „c-au strălucit despre miadză-noapte ca un chip de om, de-au stătut multă vreme şi iară s-au ascuns în văzduh”.

Grigore Ureche arăta la văleat 7085 (1577): „într-acesta an s-a arătat în văzduh stea cu coadă, sau cum zic unii comet-ha, noembrie”. Tot „o cometă, adecă stiaua cu coadă care s-au prilejuit cu câţiva ani nainte de aşa de grea primineală aceştii domnii”, a notat şi Miron Costin în timpul domniei lui Vasile Lupu. Felurite semne s-au arătat şi la 26 august 1536, 14 şi 15 ianuarie 1549,12 aprilie 1600, 29 noiembrie 1604,14 noiembrie şi 9 decembrie 1613, 9 august 1687 şi 5 septembrie 1694. O adnotare bizară este făcută la anul 1709 „luna februarie în cinci zile în noaptea de miercuri spre joi”, când „a fost un semn mare pe cer: s-au arătat doi stâlpi mari, ca de foc, 1 de la apus iar celălalt de la răsărit, mergând ca un alfa şi unindu-se au fost ca un

curcubeu în vreme de ploaie, strălucind foarte luminos ca la trei ori şi apoi au plecat”. „La 15 februarie 1730, între orele

18 şi 21”, se scria în „Analele Braşovului”, pe cer „a apărut un obiect strălucitor ce-şi schimba repetat culoarea”. Un bănă-ţean vede şi scrie despre un fenomen extraordinar: „Când am îmbiat 1737 sară după cină, spre zua lui Sveti Nicolae, s-au arătat un semn pre cer despre miază noapte, roşu ca sângele şi lat şi au fost mai două ceasuri şi s-au despărţit în doao, apoi iar s-au împreunat şi s-au aşezat iar spre apus”. Dar, iată o relatare cu adevărat ieşită din comun: „La leat 1774 când s-au încheiat pacea între Rusiia cu turcii la luna iulie, atunci cu 3 luni mai înnapoi, la luna lui aprilie, s-au întâmplat la Vlahia în judeţul Dâmboviţii, aproape dă Târgoviște, această ciudăţenie.

Într-o duminică pân-a nu răsări soarele, unde era ceriul dă toate părţile senin, dăodată s-a ivit un mic noru luminos, din care întâi au început a tuna, apoi deodată trăsnind, au căzut ca ploaia multe pietre dintr-acel noru, în coprindere ca doao verstă de locu și mai bine, care pietre erau negricioase ca noro-iul cel gros şi a lor făptură bucăţi ca cum ar fi fost rupte dintr-o lespede, unile mai mari şi altele mai mici. Cele mai mari cât pumnul şi mai mari unile, altele mai mici şi cât ca nuca. Şi cu atâta repeziciune au căzut, încât cele mai mari s-au îngropat în pământ da cât o palmă și mai bine, cele mai mici mai puţin, după cum a lor greutate, iar cele mărunte a rămas deasupra pământului, ca grindina. Atât cele dă au intrat în pământ, sco-ţându-le cât şi cele rămase pa deasupra, faţa lor şi mirosul lor era tot un fel, mirosea a noroi stătut și puţinei cam a pucioasă”. Iată ce-a putut să vadă un muntean aflat ca invitat la masă: „Leat 1793, noemvrie 27, duminică la 2 pol ceasuri din noapte (cca. 19.30) s-au cutremurat pământul de trei ori, aflându-mă la masă la Floreşti, cu dumnealui sărdarul

Constantin Poena-ru. Iar a doua zi sară, tot la acea vreme au făcut minune luna, că într-o jumătate de ceas au fugit pe ceri, de la prânzul mic fiind luna, pândă au venit la chindie". În schimb, Stan Irimie din Săcele - Braşov însemna: „La anul 1812 au eşit o stea mare, cu multe raze, de către amiazi: de la noapte răsărea și mergea la răsărit către muscali, apoi s-au întorsu şi au mers la apus şi

i s-au stricat razele. Steao patru luni au umblat, în bătaia fran-ţuzului cu muscalul, cu neamţul". Apariţia presei româneşti măreşte numărul de observaţii asupra fenomenelor cereşti. Astfel, „Albina românească" din Iaşi, 1832, publică: „Marţi, 1 noembrie dimineaţa pe la 5 1/2 ceasuri evropiene s-au văzut aici în firmament o meteoră sau arătare firescă între sud-vest. Fulgerând s-au lăsat în gios o mulţime de candele în forma celor de artifiţie, împreună cu un miros de pucioase, după care s-au format un stâlp luminos şi verticale (de sus în gios) ce peste tot au ţinut ca la 5 minute". În 1837, călugării de la mă-năstirea Neamţ au avut de ce să-şi facă cruce: „Pe la 11 ceasuri s-au văzut chiar deasupra mănăstirii Neamţ un glob luminos de formă sferoidică, lungăreţ, în mărime ca la 12 palme. Acest meteor se cobora din atmosferă în direcţie oblică spre apus, încet pe deasupra ogrăzii mănăstirii, luminând toate poienile cu foarte vie și sclipicioasă lucrare şi slobozind scântei care lumina ca ale stelelor căzătoare. Din părţile învecinare cele de aproape, precum Târgu Neamţ,

se părea cum că mănăstirea ar fi arzând. Acest meteor s-au observat şi de la Dorohoi la

acelaşi ceas”. Pe multe din cele 5.000 de vechi cărţi bisericeşti aflate în păstrare la mănăstirea Bogdana, se află însemnări a unor fenomene ce s-au petrecut pe teritoriul nostru. O şansă incredibilă o are băcăuanul Iosif Teodori. El era spiţerul (far-macistul) oraşului și-și avea dugheana nu departe de biserica „Precista”, cam pe actualul loc al Băncii de Dezvoltare. Era în anul 1841, 1 februarie, „pe la orele 9 şi un sfert seara”. Frigul și întunericul îl făcuse să tragă obloanele mai devreme şi la adăpostul camerei să-şi facă câteva socoteli. Deschise regis-trul gros, desfăcu călimara, pipăi vârful penei de gâscă şi dădu să scrie. I se păru însă că e cam frig. Îşi trase cizmele, puse cojocul între umeri şi ieşi în curte după lemne. Din întâmplare ridică capul spre cer şi... „se arătă la o mică înălţime, de o formă sferică, diametrul se părea ochiului a fi de două palme, albiu şi foarte luminător, slobozindu-se de la nord-est spre vest şi lăsând în urmă şi o coadă prea frumos scânteietoare. Cu des-fiinţarea numitei sfere meteorice (aşa crăpând) se informă în alta, a caria formă ţinu aceeaşi direcţie, lăsând asemine coadă spre marginea apuseană a orizontului nostru. Timpul arătării sale se socoteşte a fi fost mai mult de o minută.” Au trecut doi ani de zile, timp în care ilustrul spiţer băcăuan a povestit de sute de ori întâmplarea prietenilor şi clienţilor. E luna martie, pâraiele curg zgomotos, în aer se simte primăvara, Iosif Te-odori are şansa extraordinară de a vedea un alt fenomen pe care-l va aşterne imediat pe hârtie: „La leat 1843, mart 3 s-au arătat un fenomen adecă semn pa cer, carele să ivea la un ceas di noapte şi ţinea până la şapte. Care semn zic unii că s-ar mai fi arătat... însă acest de acum au fost mai mare ş-au ţinut mai multe zile. Şi spre ţinere de minte am însemnat aici. Acest fenomen de unii se numeşte cometă”.

Farfuriile zburătoare se pare că au îndrăgit meleagurile noastre. Le-au găsit interesante din punctul lor de vedere. Şi iată-le din nou apărând în satul Ghimeş-Făget „studiind” tre-cătoarea cu acelaşi nume. Cel ce relatează despre apariţia unei farfurii zburătoare aici este inginerul Sergiu Gropper:

„În anul 1946, pe atunci în vârstă de 20 de ani, în vacanţa mea de vară (de studenţie), mă aflam în satul Ghimeș-Făget, din trecătoarea Ghimeş-Pa-lanca.

Fusesem trimis de tatăl meu, comerciant de cherestea, ca să supraveghez încărcarea pe C.F.R. a unor scânduri di-verse, din fag şi brad, cumpă-rate de tatăl meu din acel sat. Ca să nu mă plictisesc şi ca să am cu cine schimba câte o vorbă, l-am luat cu mine pe vecinul meu, din Intr. Pictor Vermont (cred că nr. 5), Marcel Blum, inginer, actualmente rezident în Venezuela - nu-i cunosc adresa - a fost martor la ceea ce vă descriu: «Era într-o noapte de sfârşit de iulie şi mă aflam cu el şi cu încă 2-3 local-nici pe şosea. Precizez că erau orele 21 - 21.30, că satul nu era electrificat pe atunci, iar situaţia era următoarea: Am văzut o lumină puternică (ca de bec electric, văzut de la 50-100 de me-tri) printre arborii de pe coama muntelui din faţa noastră. Am crezut la început, că este vorba despre lanterna intensă a unui pădurar, dar lumina a început să descrie mişcări sinusoidale pe coasta muntelui, astfel (si cu reveniri), repetându-le de 5 sau 6 ori. (El a făcut și o schiţă). După 5-6 minute de observare a fenomenului, ni s-a făcut frică...» (tot timpul am avut o sen-zaţie de anxietate). Ne-am întors la gazdă, ne-am culcat si, a doua zi ne-am spus - reciproc - că ar fi mai bine să uităm cele văzute, să le punem pe seama imaginaţiei”.

După această dată „farfuriile zburătoare” au dispărut. Ca un făcut, între anii 1950-1989 presa nu consemnează niciun „sămn”. Să ne fi ocolit O.Z.N.-urile ştiind că avem alt regim? Nicidecum. Conform strategiei „strict-secret” orice raportare era pusă la index. Dacă erau arme ale duşmanilor comunismului?...

Noaptea spaimelor şi a ursitelor

La 30 noiembrie este sărbătoarea Sf. Andrei, Ocrotitorul României. Sfântul Andrei, sau Andrei de Iarnă, Indrea, Ziua Lupului sau Moş Andrei, cum se mai numeşte ziua în calendarul popular, se sărbătoreşte de români la 30 Brumar.

„Indrea, Undrea sau Andrei vine, după cum scria G. Dem. Teodorescu, de la numele Sfântului Andrei. Această lună fiind geroasă încât te înţeapă de parcă-ţi bagă ace, andrele, cum se exprimă românul în limbaju-i familiar, focului îi vine să joace rolul principal”.

În noaptea de 29 spre 30 noiembrie tinerii ungeau cu că-ţei de usturoi ferestrele şi uşile caselor numind-o „Noaptea strigoilor”. Aceşti strigoi „fac hori pe la răspântiile drumurilor, unde joacă cu străşnicie până la cântatul cocoşilor”. În această noapte se ascund meliţele, vasele se pun cu gura în jos, se păzesc vitele cu mare atenţie. În unele sate, în dimineaţa de 30 noiembrie, se juca „usturoiul” adus de fete şi păzit peste noapte de o

bătrână, după care se împărţea la participanţi, fiind folosit la vindecarea unor boli sau la farmece de dragoste.

Sfântul Andrei, „cel dintâi chemat la apostolie”, pe care Iisus l-a făcut „pescar de oameni”, este socotit creştinătorul dacilor. El a predicat în Scytia Minor (teritoriul de azi al Dobrogei), Evanghelia. A propovăduit creştinismul în zona Mării Negre, ducând vestea cea bună a învierii lui Cristos. A sfârşit ca martir fiind prins şi răstignit la Patras pe o cruce în formă de X cu ca-pul în jos, denumită de atunci „Crucea Sfântului Andrei”.

Sărbătorirea Sfântului Apostol Andrei în fiecare an este un îndemn şi un memento la regăsirea unităţii Bisericii lui Cristos din primele secole creştine. Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a proclamat ziua Sfântului Andrei, ocroti-torul României, ca „sărbătoare naţională din punct de vedere bisericesc”, propunându-se şi „sărbătoare naţională nelucră-toare împreună cu Ziua Naţională a României, 1 Decembrie”.

În calendarul popular ajunul Sf. Andrei se mai numeş-te şi „Noaptea strigoilor”. E noaptea înfricoşătoare, când se adună lupii şi lupoaica zămisleşte puii pe care îi va face de Sf. Gheorghe.

Tot în ajun, dacă nu vrei să-ţi mănânce lupii vitele sau ho-ţii să nu-ţi fure bucatele de pe câmp, e bine să nu se toarcă, să nu se mături şi să fie aruncat gunoiul afară şi să nu dai bani cu împrumut. Călătorii sunt ocrotiţi de sfânt ca la drum să nu-i atace şi să nu-i mănânce lupii. Femeilor le este interzis a se spăla şi pieptăna. Sarea este descântată, după care se pune în-tr-un ştergar gros şi îngropată sub pragul uşii grajdului, fiind dezgropată doar de Sf. Gheorghe, când este amestecată cu tă-râţe şi se dă la vite ca acestea să fie ferite de farmece şi rele, să nu cadă pradă lupilor. Tot acum, pentru ca să nu se ia mana vi-telor, femeile presară mac în jurul lor, după cum merge soarele, descântând, iar pe

cornul boului din dreapta se lipeşte o cruce de ceară. Uşile, ferestrele, ţâţânile uşilor se ung cu usturoi în formă de cruce, ca strigoii să nu intre în casă.

Pentru a fi iertat, trebuie să dea pomană săracilor şi, printre altele, să fie descântat de muşcătura de lup: *„Pleacă*

vâlhul la râu/Să bea apă:/Pe cale,/Pe cărare,/Se-ntâlneşte/ Cu N.../În cale:/Îl muşcă, / Şi-l tulbură, /Păsărică, /Furnică / Se făcu./Pe bucen se sui /Bucenul s-aprinse./Ploaia îl plouă,/ Şi-l stinse./Maica Precista veni,/Cu trei beţe de alun,/Şi cu para de argint/Să-i dea,/În gură să bea,/Leacul să-i dea./ Să rămână N./Curat,/Luminat/Ca aurul strecurat/Cum Dumnezeu l-a lăsat".

Cea mai mare primejdie e a rosti în această noapte cuvântul „lup" pentru că imediat te poţi întâlni cu el. În această noapte ies strigoii din morminte, ei fiind, după cum arăta I.A. Condrea, „fiinţe omeneşti, bărbaţi sau femei, care vin pe lume cu o tichie sau căiţă pe cap şi şira spinării prelungită în formă de coadă nu prea lungă acoperită cu păr". Este noaptea oamenilor-lup, noaptea vampirilor, zburătorilor şi morţilor blestemaţi să n- aibă odihnă în morminte. Strigoii atacă pe cei care nu mănâncă usturoi, le sug sângele şi le mănâncă inima, victimele devenind ele însele strigoi. Cum arată un strigoi? Ziua ei sunt oameni obişnuiţi, dar după miezul nopţii, după ce adorm, sufletele lor părăsesc corpul care e mort şi pleacă să se întâlnească cu alţi strigoi la răspântii pustii sau unde s-au sinucis oameni". Stri-goii sunt „înalţi, cu ochi roşii, unghii lungi, corpul acoperit cu păr şi pot fi recunoscuţi de cei născuţi în ziua de sâmbătă. La primul cântat al cocoşilor strigoii intră din nou în morminte. Soţiile strigoilor, strigoaicele, dansează numai în jurul clopot-niţelor de la biserici, fiind dezbrăcate şi despletite. Deplasarea lor se face pe lopeţi sau vătraie şi după ce termină jocul se bat cu limbi de meliţat cânepa şi cu coase, împotriva strigoilor care vin şi bat la uşile şi ferestrele românilor, se mănâncă usturoi şi se ung tocurile uşilor, ferestrelor, grajdurilor, porţile, dar şi coarnele şi

ţâţele vacilor cu usturoi, făcându-se semnul crucii. Cadavrul despre care se bănuieşte că ar fi strigoi se dezgroapă şi în inimă i se înfige un ţăruş ascuţit, sau deasupra sicriului se va îngropa de viu un cocoş. Până la miezul nopţii gospodinele trebuie să facă turta ciumei, iar vasele din casă se întorc cu gura în jos”.

Noaptea Sf. Andrei e propice pentru vrăji şi farmece. În-tr-un vas cu apă se pun crengi de măr. Acestea, dacă înfloresc până la Anul Nou, atunci va fi belşug şi noroc. Din ramuri se fac şi sorcove pentru Anul Nou. Tot acum se măsoară 9 ceşti cu apă care se toarnă într-o strachină aşezată sub icoane. A doua zi se remăsoară aşa şi dacă va fi în plus cu măcar un strop, va fi noroc, iar de va scădea vor fi necazuri. Fetele de măritat pun sub perne 41 de boabe de grâu. Dacă noaptea visează că li s-au furat este semn că se va mărita în anul ce urmează.

Pe valea Berheciului fata de măritat se duce cu o lumânare de la Paşti şi priveşte în oglinda apei, sperând să vadă chipul ursitului, iar altele fură resteul de la căruţa unei familii ce s-au luat din dragoste şi fac vrăji cu el.

În noaptea Sf. Andrei vorbesc toate animalele, dar cel care le ascultă poate să moară. Acum se deschid cerurile, îngerii coboară acompaniaţi de cântecele cocoşilor, alungând duhuri-le rele. Aşa cum este vremea în noaptea Sfântului Andrei, aşa va fi toată iarna.

În Ţara Moţilor există tradiţia zgriminţeşilor sau a solo-monarilor. În noaptea cu lună plină, înţelepţii scot din traista lor fermecată securea de fier cu care sparg gheaţa cerului. Ei sosesc călare pe bălani blânzi ca nişte mieluşei, având drept ajutoare Vântoasele, făcând pentru prima oară să îngheţe apele, „se zămislesc punţi lucitoare peste râuri, spre bucuria copiilor”. Din caverne ies după 7 ani de învăţătură purtând cu ei „Cartea Solomonăriei”, Solomonarii. Ei sperie vântoasele scoţând ful-gere pe nări. Vântoasele care până acum au stat ascunse în peş-teri, sau în butoaie, ulcioare şi chiar fluierele ciobanilor tind „să vânturească” vieţile gospodarilor şi ale copiilor. Împotriva lor se foloseşte „iarba vânturilor”,

descântând copiii: „Vântoaselor, ce-i pă sus rămâie a vost, /Ce-i pă jos rămâie a nost!”

Omul care a dispărut pe coşul casei

Marţi, 29 noiembrie 1932, a fost o zi mare pentru băcă-uani. La teatrul „Mărăşti” s-a aflat în turneu „Teatrul Naţional” din Bucureşti. S-a jucat cu sala arhiplină, marele succes, „Manon Lescaut”. Aplaudaţi minute în şir pentru jocul lor au fost actorii Maria Filotti, Mielu Constantinescu, Ionel Ţăranu. Spectator se afla şi „şeful portărel”, Tudor Ionescu. La terminarea spectacolului, fericit, ieşind în stradă, nici nu mai simţi gerul. A doua zi, când se trezi, îşi aduse aminte ca avea de soluţionat dosarul „cu No, 9.721 din 7 octombrie 1932, a Tribu-nalului Bacău”, prin care se cerea scoaterea la vânzare silită „a imobilului doamnei Tony Hanfrect”. Zgribulit, ajunse la o casă mai mult lungă decât înaltă, cu ferestre murdare. Bătu la uşă. După un timp aceasta se întredeschise şi prin crăpătura apăru un cap de femeie cu păr roşcat:

— Domnişoara Hanfrect?

— Da.

— Sunt Ionescu, şeful Corpului Portăreilor de la Tribunalul Bacău. Ştiţi că...

— A, ştiu, ştiu. Poftiţi în casă. Numai o clipă, să-mi scot „moaţele” din păr.

După ce reveni în cameră, i se aduse la cunoştinţă hotărârea Tribunalului:

— Domnul Ionescu, ar mai fi ceva...

— Ce, stimată domnişoară?

— Păi, am un chiriaş ce stă în camera alăturată. Trebuie să-l anunţăm să părăsească încăperea!

— Cum îl cheamă?

— Nicolae Gheorghiu şi este paznic la tâmplăria lui Frain Ștern din str. Basarabiei 34. Este acasă pentru că a fost de servici astă noapte. Bătură în uşă. Înteţiră bătăile, iar domnişoara îl strigă. Priviră printr-o ruptură a perdelei. Nu zăriră nimic.

— Nu mai aveţi o cheie a camerei?

— Sigur. Imediat o aduc.

Încercă cu cheia. Broasca era blocată din interior.

— Cred ca s-a întâmplat ceva! O să mă întorc cu un poliţist.

Nu peste mult timp apăru cu comisarul Lupaşcu şi un sergent, încercă din nou uşa, dar degeaba. Hotărâră s-o spargă! Pătrunseră în cameră. Aceasta era goală. Nici urma de paznicul Gheorghiu. În schimb, simţiră un miros greoi ca de slănină topită. În broască se afla cheia, iar pe scaunul cu spătar, rânduite, erau hainele cu care fusese la serviciu. Se uitară sub pat, în dulapul cu haine. Nimic. Omul parcă se evaporase. Pri-viră la fereastră, dar aceasta era prevăzută cu gratii. Să fi ieşit pe horn? Imposibil, acesta era aşa de strâmt încât niciun copil n-ar fi trecut prin el. Atunci?

— Domnule comisar! Priviţi!, strigă portărelul, arătând spre pat.

Pe aşternut se afla o grămăjoară de cenuşă, atât cât să încapă în două, trei „linguri”. Soba, în schimb era rece. „Ce-o fi cu asta tocmai aici?, se întrebă el”. Comisarul Lupaşcu plecă la sediu foarte nedumerit. Avea să semnaleze doar dispariţia

incredibilă a paznicului Nicolae Gheorghiu. Un dosar, însă, gol. Timpul a trecut şi nimeni nu s-a mai ocupat de acest caz, pe do-sarul lui Lupaşcu aşternându-se praful. Ce a fost atunci? Cum a putut un om să dispară fără urmă, dintr-o începere închisă?

Istoria, însă, consemnează o sumedenie de astfel de dis-pariţii misterioase. În 1745, contesa Cornelia de Bandi a fost mistuită într-o noapte, din ea rămânând doar o mână de ce-nuşă, fără ca în încăpere să fi fost vreo sursă de foc. Din cele 90 de kilograme ale lui George Matt din New York, s-au mai găsit doar 200 de grame, după ce corpul lui a ars complet în dormi-torul său. Mai recent, la Tg. Mureş, pe 3 martie 2003, munci-torul Mircea Ardeleanu, de 47 de ani, a fost găsit carbonizat în atelierul în care lucra, fără ca în jurul său să fie vreo sursă de foc. Singurul supravieţuitor al unui asemenea caz este Jack Angel, din Atlanta Georgia. El ar fi „cheia unor dispariţii in-credibile". În timp ce dormea, „o durere cumplită l-a trezit, brutal, din somn: luase foc!" La strigatele de ajutor este chemat medicul David Șțern, care rămâne fără glas: Jack „prezenta o gaură în piept. Vertebrele sale se topiseră şi unul din braţele sale, aproape în întregime carbonizat, era pierdut..." Mai mult, „absolut nimic în jurul sau nu părea să fi fost în contact cu focul"! Azi, el este invalid și nu se mai poate deplasa. O ardere completă a unui corp omenesc are nevoie de un timp de două ore şi de o temperatură de 2.000 grade C, pentru că un corp omenesc are 80% apă. Ce fenomen misterios are loc atunci? Unii l-au numit „combustie spontană", iar pustnicii „Respa" din Tibet, îl numesc „tumo".

O cercetătoare, Alexandra David Neel, arată în cartea sa „Mistici şi magi din Tibet", că adepţii „tumei" pot trăi aproape goi, cu hrană săracă, la

temperaturi scăzute, iar un „Respa”, complet gol, putea să-şi ridice într-atât temperatura încât topea gheaţa şi zăpada de sub el.

Cercetătorii din lumea întreagă sunt cu ochii pe acest fenomen. Descifrarea lui ar putea duce la elucidarea unor dis-pariţii inexplicabile de-a lungul istoriei.

Uite-aşa o barbă-avea!...

Pentru a vă spune povestea bărbii aşezaţi-vă lângă calo-riferele calde şi mângâiaţi-vă bărbile... Dacă le aveţi!

Din cele mai vechi timpuri barba era considerată un semn al înţelepciunii şi impunea stimă şi respect cu cât era mai albă... Asirienii aveau o mare grijă pentru bărbi, pe care le păstrau ondulate în etaje, egiptenii antici îşi puneau „bărbi ataşate” din fire de aur şi argint. În vechea Rusie se socotea că barba îţi dă maturitate. În timpul lui Ivan cel Groaznic era la modă „barba-lopată”. Cel care s-a amuzat de bărbile supu-şilor a fost Petru cel Mare. La un moment dat s-a supărat şi i-a pus pe curteni să-şi radă falnicele podoabe faciale. De nu, erau nevoiţi să plătească „timbru de barbă”, un adevărat succes pentru vistierie.

La români, prima mărturie „ilustrată” este din 1415, când la Consiliul din oraşul german Konstaz toată delegaţia moldo-venească purta barbă.

Dar iată şi o întrebare: avea, măritul şi temutul domn Şte-fan, barbă?

Pentru a se putea pronunţa, în „Academia Română” au avut loc aprige discuţii, care au ţinut din toamna anului 1882 până în iarna lui 1883. Au fost tabere pro, dar şi tabere contra. Totul se rezolvă atunci când episcopul Melchisedec descoperă, la Humor, un Tetraevangheliar împodobit cu numeroase mini-aturi. Şi cum norocul este de partea celor ce-l caută, episcopul are marea şansă să descopere şi portretul lui Ştefan cel Mare. Îl examinează, descifrează scrisurile şi se convinge că portretul este autentic. Ştefan cel Mare n-avea barbă!

Ştiţi, totuşi, care a fost primul domnitor moldovean purtător de barbă? De necrezut, chiar necruţătorul Alexandru Lăpuşneanu. A dorit să ţină pas „cu moda”, Stambulul dic-tând-o pe atunci. Ca urmare, Lăpuşneanu îşi lasă o impunătoare barbă şi poartă caftanul turcesc. Începutul fusese făcut. Următorii domni se vor mândri cu portul bărbii. Dar numai ei? Înalţii dregători vor adopta, la rându-le, imediat moda, crezând că prin aceasta revin la vechea tradiţie bizantină. Prin secolele XVIII-XIX marii dregători aveau barbă. Nu se ştie de ce, paharnicul şi stolnicul erau scutiţi. Să le fi fost frică să nu cadă în pahare, sau prin farfurii, vreun fir din barba lor?

Pe la sfârşitul secolului XVIII portul bărbii „nu mai era un privilegiu exclusiv al marii boierimi, ci se răspândise şi pe la cei de ranguri inferioare, sau chiar în rândurile modeştilor slujitori, precum zapciii, aprozii, vătafii, ceauşii şi vornicii de poartă”. În 1634, Vasile Lupu dă o poruncă ce-i făcu pe bo-ieri să se tragă de barbă atunci când domnitorului i se păru că un preot n-a tras clopotele la trecerea alaiului domnesc: „...de îndată să i se radă barba, lucru de mare ocară în ţara aceasta, pentru care bietul preot s-ar fi lăsat mai curând bătut decât să i se radă barba”.

Dar timpul trece şi năravurile se schimbă. Poate nu ştiţi că „ciocul”, bărbuţa, a dat denumirea şi noilor îmbogăţiţi, ciocoii. Cei care vor veni de hac bărbii vor fi bonjurişstii. Vechile costu-me dispar din comerţ. La 1846, „Albina Românească” scria: „...în magazinele Iaşilor nu găseai decât citarie şi papuci galbeni. Acum

şi negustori băcăuani ca Ghiţă Căliman, de pildă, şi străini ca fraţii Bogusz, începură să importe tot soiul de obiecte de lux: mănuşi, ciubote de glanţ, pacheşti de cauciuc...". Cade şi porunca din 1841, care arăta că slujitorii „după obiceiul ţării, ce slujea ca o lege, avea dreptul a purta barbe ca un drit osăbitoriu".

O mare dispută istorică a avut loc în trecut. Totul a pornit de la o broderie de la Putna cu chipurile a doi voievozi. Unii erau încredinţaţi că este vorba de Ştefan cel Mare şi fiul său Alexăndrel. Şi, unde mai puneţi că Alexăndrel purta... barbă! Cercetările ulterioare au dovedit că era reprezentat Ştefan II (1433-1435, 1442-1447), şi care avea şi el un fiu numit Ale-xăndrel, care a domnit doar o vară (martie-octombrie 1449). Dintre portretele vechi „cu barbă" ce se mai cunosc este şi acela al boierului Canaki Krupenscki, ctitorul bisericii „Sf. Împăraţi". Până la 1944 au purtat barbă preoţii ortodocşi, iar barbişoane — magistraţii şi profesorii universitari. În anii '80, „coana Leana Codoi" n-a vrut să mai vadă mustăcioşi şi bărboşi.

Ca urmare, directorii de întreprinderi, şi chiar cei din tea-tre au luat, de voie, de nevoie, măsuri. Şi „moda" asta a ţinut până în decembrie 1989. După această dată ni s-au tot tras bărbi, timp de 16 ani, în privinţa creşterii nivelului de trai... Se pare că ele or să crească până la pământ...

În final, încă o întrebare de „încuietoare”: ştiţi care a fost primul bărbat din lume care s-a bărbierit în fiecare zi? El este vestitul comandant Scipio Africanul. Vă rog să mă credeţi. Pe barba mea!

Cine-o face ca mine, ca mine să păţească!

Dacă credeţi că în trecut domnitorii nu se îngrijeau de liniştea şi bunurile supuşilor, vă înşelaţi. Aveau o organizare bună a poliţiei fiind imediat şi permanent informaţi de actele care încălcau pravilele. Hatmanul din Iaşi avea în subordine ispravnici, pârcălabi priveghetorii ocoalelor, căpitanii de oraş, cei de „margine” (frontieră), polcovnicii de poteră, armaşii, zapciii, străjerii şi seimenii. Nici domnitorii nu se lăsau în voia soartei. Pentru paza lor, era un adevărat S.P.P., format din fustaşi, seimeni şi arnăuţi. Când plecau în vizite, drumul era cercetat de oamenii de încredere, husăreii. Drumu-rile cu toate că erau supravegheate tot timpul de polcovnici şi călăraşi, nu erau deloc sigure, haiducii şi tâlharii făcând legea.

Pe timpul nopţii, străjerii vegheau la somnul orăşenilor, strigând din când în când pentru a speria hoţii, „Te văd! Te văd!” Mai târziu, rânduiala poliţienească a fost încredinţată unui agă. Acesta pentru paza ordinii publice, punea

străji la mahalale şi bariere, şi dispunea de un tribunal şi o închisoare. În judeţ el forma potera în căutarea hoţilor.

Până la începutul se-colului XIX, ispravnicii, ajutaţi de zapcii îndepli-neau funcţia de adminis-tratori ai judeţului, dar şi de cea poliţienească. „Beţia vitezei” era pedepsită. Iată un hrisov din 14 decembrie 1783 al lui Mihai Şuţu:

„Dumneata Vel Agă, fiindcă este lucru de multă primejdie întâmplătoare a umbla sănii tare în aler-gătura cailor pe uliţele Bu-cureştilor, unde nelipsit se află norod de oameni umblători, iată, poruncim dumitale, după ce vei face ştiută şi cunoscută porun-ca aceasta la toţi de obşte, să vestească porunca şi să zică a umbla, încet, cu sfială, ca să nu se întâmple hatale atât la alţii, cât şi însuşi la dânşii, după cum s-a şi întâmplat din pricini de acestea, şi cela ce după aceasta în urmă

nu va fi următoriu şi cu nebăgare de seamă se va arăta la porunca noastră, să-l oprească străjerii, să-l cunoască şi să ne arăţi pe cel ce este neurmătoriu”.

Ce păţeau răufăcătorii?

Vinovatul era dezbrăcat până la mijloc, indiferent de vreme, după care i se aplica „o corecţie” cu nuiele sau frânghie udă şi plimbat pe uliţele din târg, strigând (dacă mai putea) „Cine-o face ca mine, ca mine să păţească”. Alţii, erau aruncaţi în hrubele umede şi reci, în care nu răzbea lumina soarelui. Ucigaşii sau tâlharii, pe la 1840, erau daţi pe mâna cumplitului călău Gavril Buzatu, zis şi „Masalagiul”.

Dar nu toate mergeau cum voia domnia. La 17 decembrie 1812, Caragea-Vodă, furios îi dă poruncă Vel-Agăi Alecu Ghica:

„Dumneata Vel-Agă, fiindcă locul caselor dumitale este depărtat de târg şi din această pricină a depărtării nu te înde-mânezi a căuta cu înlesnire trebile câte privesc la ocârmuitul Agiei, iar mai vârtos când se întâmplă prin târg vreun iorgan (incendiu) de aceea îţi poruncim dumitale ca îndată icarul ot Podu Târgului den afară, mutând acolo şi tot tacâmul Agiei, iar pentru chiriaşul ce se află acum într-însele să îngrijeşti a-

i găsi alt conac”. Poruncă care ar fi foarte actuală...

Jalbă împotriva unui... barbar grobian

...Vizitiul abia reuşi să oprească careta în faţa intrării în conac. Mânase caii aproape fără întrerupere, zorit fiind de stăpâna sa, prinţesa Zoe Ghica.

Aceasta coborî furioasă şi trecu ca o furtună printre slugi şi încăperi. Îşi apăsă inima cu mâna şi îşi „trase sufletul”. După ce îşi mai reveni, bătu din palme şi strigă:

— Gheorghe! Adu călimările şi pana!

Stătu apoi o clipă, zâmbi cu răutate în colţul gurii şi începu să scrie:

„8 aprilie văleat 1812

Silită mă găsesc peste voinţa mea a alerga cu jalbă supă-rând auzul înalt Excelenţei Voastre şi cerând satisfacţie pentru călcarea cinstei mele ce-au îndrăznit a-mi face stolnic Dimi-trachi Beldiman în casa dumisale, spăt(ar) Ioan Neculce. Că în ziua prăznuirii sfintei învieri, sară după vecernie, mergând eu la d-lui spătar ca la o

rudenie, faţă fiind şi spăt. i(şi) d-lui polcov(nic) Ghideonov şi d-nei logofeteasa Mavrocordat, m-au

ocărât şi m-au batjocorit cum au voit, cari ocări şi batjocuri hulitoare în scris nu pot a să arăta, viind înaintea lui mai rău decât o (roabă) a sa (...) Şi eu într-acel ceas cum mi-ar fi venit careta, gata eram să viu cătră înalt Excelenţa Voastră cu plângere să arăt întâmpla-rea şi să-mi cer cinstea. Dar d-lui doftorul Magirov nu m-au lăsat, spunându-mi că vă aflaţi cam bolnavă şi poate să vă pricinuiască mare tulburare. Şi aşa am trecut cu tăcere aceste zile şi cu mare tulburare a sufletului meu, încât de spaimă şi de tulburare puţin de nu mi-au venit apoplexie. Acum dar (...) cer a nu rămâne cinstea mea călcată de un barbar grobian, care şi până astăzi neamurile sale se află în bir ca ţăranii, uitând că el, familia sa, precum se află astăzi, este ridicată de răposatul părintele meu, Matei Ghica Voevod; aflându-se moşu-său şi părintele său slugi la părintele meu. Şi eu acum să mă văd batjocorită de însuşi acela ce are pâi-nea părintelui meu în gura lui, nu pot suferi şi cer ca această pricină să fie rânduită în cercetare Obşteştei adunări (...).”

Jalbele de odinioară au fost înlocuite în zilele noastre cu „plângeri penale”. Se judecă lumea într-o „veselie” în Tribuna-le; unul cere despăgubiri pentru o mână de cireşe, altul pentru

o funie şi o găleată, „o intelectuală” - pentru preţioase „insulte şi calomnii”.

De-ar fi avut de lucru, nici unul dintre aceşti împricinaţi nu ar fi călcat în „Sala Paşilor Pierduţi”!

O mănăstire pentru un asasinat

Văleat 1691, domnia lui Constantin Cantemir. E început de toamnă. Sub un soare blând și călduț, în mijlocul viilor la Băcani, în preajma Bârladului, participau la nunta lui Ion Palade cu fiica lui Ion Racoviţă vornicul, o seamă de mari boieri. Lăutarii cântau, bucatele umpleau mesele, iar vinul de Cotnar curgea. Toţi se veseleau, iar hora încinsă înaintea caselor boiereşti, ridica valuri de praf şi chiote. Şi to-tuşi, cu ciubucele în gură, într-una din încăperi, marii boieri, Lupu, Solomon şi Vasile, fiii răposatului Gavriliţă Costache, fa-miliile Racoviţă şi Jora, aveau ceas de mare taină și „au sfătuit şi s-au giurat cu toţii, ei în de ei, să fugă în Ţara Muntenească la Brâncoveanul, să le de ajutor de cheltuială, să meargă la Poartă să pârască pe Cantemir să-l scoată din domnie, să ridice domn dintre dânşii pe Velicico Vornicul”. Cu mâna pe cruce jură şi Ilie Ţifescu, poreclit Frige-Vacă.

De ce acest complot? Iată ce răspuns a dat Ion Neculce: „Că erau boierii de la o vreme pre

supăraţi, pe Cantemir Vodă, că erau la curte boiernaşi, toţi ficiori de mojici codreni şi gălă-

ţeni, şi dzice Cantemir-vodă că domnul face neamurile, dom-nul le stinge. Şi-i erau urâţi ficiorii cei de boier, să nu-i vadzâ îînt-ochi, de pe cum îi era natura lui. Şi era la cinsti numai hatmanul Bogdan, ginere-său, şi cu Iordachi visternicul Rusăt. Aceşti doi schivernisâie şi mânca ţara, cum le era voia. De ce boierii pe orice vreme nu mai pute suferi să fie călcaţi de acei doi boieri şi de mojâcii acelorlalţi mai mic de curte. Că, când ieşie la ţară cu slujile, boiernaşii face multe năcazuri casălor celor mari a boierilor".

Întreg planul a fost pus la punct. După nuntă, boierii se despărţiră rămânând să se reîntâlnească curând. Abia ajuns la moşia din Râchitoasa, că Ilie Ţifescu fu cuprins de negre pre-simţiri, în timpul somnului el visă că domnul dădu poruncă să-i taie capul, aflând de trădare. Se trezi ud de transpiraţie. Neliniştit, luă hotărârea de a pleca la Iaşi la Curtea domnească. Ajuns, ceru să fie primit de Cantemir-Vodă. Aruncându-se la genunchii domnului, destăinui totul. Mângâindu-şi barba, Vodă Cantemir hotărî să acţioneze cu răbdare. Presupunea pe bună dreptate că aceşti complotişti luaseră legătura şi cu banul Vintilă Corbeanul, venit în solie din Ţara Românească. Testă terenul, trimiţând în solie la Constantin Brâncoveanul pe gine-rele său, dar şi pe Ghiorghiţă Mitu care nici nu bănuia că era urmărit în orice mişcare. Într-o noapte, Constantin Cantemir chemă pe Gheorghiţă Miu la el. Luat direct din pat, el fu mo-mit că va scăpa cu capul pe umeri dacă va dezvălui complo-tul. Vrând, nevrând, el dădu pe faţă totul. Fireşte, Constantin Cantemir „cum a înţeles acel sfat", „au şi răpedzit într-o noapte boiernaşi d-e lui şi slujitori, sâ-i prindă pi toţi aciie. De ce unii au scăpat în Ţara Muntenească, iar pe unii l-au adus la Iaşi". Au fost prinşi „Vasile vornicul, ficiorul lui

Gavriliţă, și pe frate- său Solomon şi pe frate-său Costachi și pe Gheorghiţă Mitu şi pe Dedul spătar Artănaş și pe tustrei ficiorii lui Miron, pe toţi pe aceştie i-au prinsu şi i-au închis, unii în turnu, pe unii la Seimeni, pe alţii pen beciuri, şi pe Neculaiu, mergând să s- însoare, l-au întorsu de la Bârlad de la închis şi pe dânsul”. Au

scăpat „Lupul, ficiorul lui Gavriliţă, şi Constantin cumnatu- său, paharnicul Lambrino şi cumnatu-său Ivașco și Antiohie Jora şi Bujorănestii şi alţii din Bujorăneşti au scăpat în Ţara Muntenească...” Dar, cea mai mare tragedie avea să se întâmple cu familia Costin. „Velicico vornicul, după ce l-au adus la Iaşi...

Constantin Vodă în mânie l-au bătut cu buzduganul şi l-au închis în beci”, însă, boierii Cupăreşti „neprietenii lui Velici-co” îl sfătuiesc pe domnitor: „De vreme că te-ai grăbit de l-ai bătut, nu-l lăsa viu. Păzeşte de-l omoară, că, d-e scăpa viu, mâine, poimâine ne omoară pe toţi”. Şi „el îndat-au ascultat şi l-au scos noaptea de i-au tăiat capul denaintea porţii”. Dar, tot aceşti „neprieteni” i-au zis: „Acum, devreme i-ai omorât pe Velicico, trimite de prinde şi pe frate-său, Miron, logofătul, de-l omoară. Vinovat ori nevinovat, să nu scapi, c-apoi încă o hi mai rău şi de tine şi de noi”.

A fost trimis cu ingrata misiune, „Macovei vătaful de pă-hărnicei” şi „i-au tăiat capul” la Bărboşi. Dându-şi seama de greşeală, mai târziu „Cantemir Vodă, dup acee mult se căie ce au făcut şi de multe ori plânge între toată boierimea şi

blăs-tăma pe cine l-au îndemnat de-au grăbit de i-au tăiat”. Ce a făcut boierul, Ţifescu? S-a întors la Răchitoasa, bucuros că

şi-a salvat capul de pe umeri. Aici, probabil regretând moartea fraţilor Costin, hotărăşte să înalţe în 1695 o mănăstire, urmând ca „după moartea sa, soţia Teofana să facă zidul împrejmuitor şi un rând sau două de chilii”.

Pisania, aşezată pe partea de nord a naosului, glăsuieşte:

„În zilele lui Antioh Cantemir, ziditu-sa acesta sfântă mănăstire...” Antioh Cantemir însă a domnit în anii 1697-1700. Să fie pisania un fals? Sau Ilie Ţifescu nu s-a împăcat cu Duca Vodă (1693-1695) și poate a avut necazuri de la acesta, aşa că n-a mai vrut să-l menţioneze în pisanie. Îl vom mai întâlni pe Ilie Ţifescu- Frige Vacă, ca stolnic, adică cel ce pune buca-tele pe masă, la banchetul din 1700 când a venit solul Rafael Lesczsynski. În 1842 arhimandritul Iacob aduce vase de aur. În zestrea mănăstirii şi bisericii „Adormirea Maicii Domnului” se mai aflau până în 1963 „trei icoane în aur, o evanghelie în aur, candele, cădelniţă şi icoana Maicii Domnului” în argint.

Povestea mănăstirii nu se opreşte aici. O legendă locală spune că Alexandru Ioan Cuza a fost prizonierul călugărilor greci din Răchitoasa.

Azi, când pătrunzi în incinta Mănăstirii Răchitoasa, te impresionează de la început biserica cu trei turle zidurile de apărare, dar şi un... beci. „Aici a fost închis în anul 1864, domnitorul Alexandru Ioan Cuza. Călugării greci ce aveau în stăpânire moşia şi mănăstirea Răchitoasa, nemulţumiţi că domnitorul le confiscase averile, profitând de faptul că acesta poposise la mănăstire, l-au închis în beci. Se pare că a stat o noapte prizonier, după care i s-a dat drumul, în schimbul sem-nării unui act prin care le dădea călugărilor înapoi”.

Adevăr sau legendă?

Să fi venit domnitorul Cuza incognito la Răchitoasa aşa cum spune legenda? Nici pomeneală! Două evenimente aveau să fie bazele acestei legende. După dizolvarea „Camerei” pe 2 mai „în dorinţa de a duce România pe calea propăşirii” a doua zi, Cuza călare, fără gardă străbate cartierele populate, ca apoi

să se plimbe la şosea, iar seara s-a dus pe jos, prin mijlocul mulţimii, la teatru, fiind pretutindeni aplaudat". Cuza fără gardă? Vestea aceasta, ca şi faptul că nu odată el ieşea din palat fără pază, se răspândise în popor, ajungând fără îndoială şi la Răchitoasa. Un alt motiv a fost „Legea secularizării averilor mănăstireşti" din 1863. Prin această lege, un sfert din moşi-ile ce se aflau în mâinile călugărilor, mai ales greci, trecu în seama statului. Cei 70 de călugări greci, aşa cum îi găsim în-tr-o însemnare, părăsesc Răchitoasa. „Nu însă cu mâna goală. Cărţi vechi, obiecte de cult din aur şi argint, cu moaştele unei sfinte şi un tub conţinând o lumânare care s-a aprins singură de mai multe ori", în fuga lor, călugării greci, ca să se răzbune, vor răspândi vestea închiderii lui Cuza în beciul Mănăstirii. Această legendă a fost preluată de generaţii şi dusă până-n zilele noastre...

De la Ilie Ţifescu însă ne-a rămas unul dintre cele mai fru-moase monumente istorice din ţară, care restaurat va fi inclus în circuitul turistic.

Ranguri din trecut şi de azi

15 martie 1787. Nicolae Mavrogheni, domnul Munteniei stătea „pe divan, printre perne, îmbrăcat tur-cește”. „Înalt, uscăţiv, negricios, cu mişcările iuţi şi privirea foarte încruntată, zis de către popor, «Harap Negru». Cu capul plecat, făcând adânci plecăciuni, intră logofătul Scar-lat Ghica:

— Măria Ta, au sosit doritorii de caftane boiereşti!

— Aha, bine! Să intre!

În încăpere fură aduse vreo 30 de persoane:

— Măria Ta, acesta e Alexandru sin Hagi Pascal, giuvaergiu. A adus 10 pungi...

— 10. Bine. Îl fac armaş.

— Următorul e Panaioti Matracă, negustor, cu 7 pungi.

— Hâm. Să fie, ce să fie? Îl fac şetrar.

— Măria Ta, vin cei cu câte 5 pungi de galbeni; Chiriac Ar-but, capanlâu.

— Să fie şetrar!

— Hagi Steiu, prăvăliaş.

— Îl fac portar.

— Matei...

— Şi pe el îl fac portar.

— Măria Ta, doar 3 pungi a adus Anagheli, negustor de la Lipsca.

— A, da. Îmi amintesc de el. Dăi şi lui caftanul de treti- logofăt.

Faptul că zi de zi, Mavrogheni făcea boieri, pe galbeni grei a nemulţumit boierii pământeni. Aceştia îşi aduceau aminte cu plăcere de Grigore Ghica III al Moldovei, care la 12 august 1766 pusese „stavilă oamenilor proşti de a intra în rândul boie-rimii" şi de Alexandru Ipsilanti care luase măsuri de stârpire a corupţiei şi stăvilire a accesului la dregătorii.

„Onorurile şi rangurile să se dea celor ce merită, iar cei ce capătă aceste prin dare de bani, se exilează, se dezonorea-ză şi se degradează... Boierii hoţi să se depărteze de dregătorii şi să nu mai spere a reintra niciodată. Orice boieriu, în orice dregătorie ar avea, să nu se abată la niciun abuz şi să se mulţu-mească cu ceea ce capătă de la Visterie"!

Auzind nemulţumirile boierilor, Mavrogheni-Vodă, şi-a adunat sfatul, „îl scoase afară din grajduri şi în faţa veliţilor în-cremeniţi, îşi îmbracă calul cu caftan boieresc:

— Iată, l-am făcut spătar şi căpitan de oşti, pe viteazul meu murg. Voi mergeţi la treburile voastre!"

C. Sion scria: „Din această întâmplare a ieşit Vodă Nicula un al doilea Caligula şi un cirac al necuratului, care-şi boie-rea vitele".

De la el, de-a lungul timpului, s-au întâlnit numeroase cazuri de ridicare în funcţii, datorită corupţiei, a unor per-soane total nepotrivite.

Domnia lui Carol al II-lea, deţine din acest punct de vedere un adevărat palmares. Apoi a venit vremea comunismului. Vă mai amintiţi de vestitul Zăroni? Din grăjdarul lui Petru Groza a ajuns ministru! Între 1947 şi

1960, se va înregistra o adevărată avalanşă de miniştri, amba-sadori, generali, directori cu doar 4 clase primare, dar cu dosar bun! „Ilegaliştii” răsăriţi de aiurea (înaintaşii unor revoluţio-nari de astăzi), vor ocupa şi ei poziţii privilegiate. Analfabeţii ajungeau primari de comune şi chiar de oraşe. Este cazul unui oarecare Ifrim. Puturosul satului, beţiv, l-au prins schimbările comuniste că are dosar curat. Din cauza lenei, nu avusese nici pământ, nici vite, nicio casă ca lumea. A fost făcut membru de partid, secretar de partid şi primar. Ingineri, doctori, cadrele didactice tremurau în faţa lui.

A venit şi Revoluţia în 1989. Au murit 1.200 de români pentru democraţie, pentru o nouă viaţă. Dar istoria s-a repetat! Cine ne-a condus timp de 21 ani, am simţit pe propria piele (au existat şi oameni cinstiţi, care nu s-au murdărit). Cel mai semnificativ caz e cel al lui Dumitru Brăneanu, inginer horticol, pus să conducă destinele culturii băcăuane! Rezultatul: grija lui pentru cultură a fost mai distrugătoare decât tsunamiul asiatic! Frumuseţea e şi mai mare când... i sa acordat titlul de *Cel mai bun manager în... „cultură”!*

Totuşi, parveniţii au învăţat un lucru. Să se acopere cu hârtii. Şi nu oarecare, ci cu unele preţioase cum ar fi docto-ratul. A început „să plouă” cu „doctori fără operă”, sistemul de

promovare fiind acelaşi ca pe timpul lui Mavrogheni. Aşadar, nimic nou sub soarele României!

Cum se mai scrie uneori... Istoria

Vă mai amintiţi? Manuale sau cărţi, scriau despre moartea neaşteptată a marelui filozof al Antichităţii, Aristotel, care, înainte de a se arunca în apele Mării Egee, aflate între flux şi reflux, a strigat: „Prinde-mă, deoarece eu nu te pot prinde”, adică au rămas multe probleme ale vieţii pe care el nu le-a putut descifra.

Şi realitatea: Aristotel a murit de o banală dar netratată boală de... stomac!

Lui Caesar i s-au atribuit o mulţime de vorbe celebre, pe care mai că l-ar face pe marele conducător de oşti să se răsucească în mormânt. Printre ele şi cele din ziua asasinatului, când după ce este străpuns de pumnalele conjuraţilor, zăreşte printre ei pe fiul adoptiv Brutus căruia îi spune: „Tu quoque, fili mi Brutus” (Şi tu, Brutus fiul meu). Ori, după prima lovitură de pumnal, Caesar a căzut oftând, fără să mai spună niciun cuvânt!

Dintre toţi împăraţii romani, Nero ne-a lăsat impresia cea mai proastă, aceea de incendiator al Romei. La 16 iulie anul 64, el ar fi dat ordin soldaţilor să dea foc Romei pentru

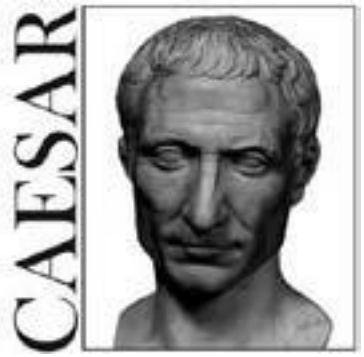

a descrie în versuri oraşul ar-zând. Aşa scriu istoricii, aşa îl înfăţişează în unele romane sau scenarii de film. Şi adevărul? E foarte departe de ce s-a scris până acuma. În primul rând, Nero când i s-a adus vestea că „arde Roma" el se afla la 50 km de capitală. Revenit la Roma, el personal s-a ocupat de izo-larea principalelor focare de incendiu, mergând uneori fără gardă prin cartierele arzânde. A făcut tot ce era posibil să fie salvate operele de artă din pro-priul palat care aproape devenise un muzeu. Pentru a evita în-fometarea populaţiei, a ordonat rechiziţionarea şi distribuirea de grâne. Mai mult, s-a arătat sensibil faţă de nenorocirea ce-lor năpăstuiţi şi le-a deschis propriile grădini; le-a distribuit hrană şi îmbrăcăminte; într-un cuvânt le-a dăruit tot ce aveau nevoie. Şi, tot personal, se va ocupa de reconstrucţia Romei. Nici chiar urmaşul lui la tron, care într-o proclamaţie îi aduce grave acuzaţii, nu pomeneşte nimic că el ar fi incendiat oraşul.

Ce să mai spunem de... vandali! Termenul „vandalism" înseamnă distrugerea fără milă a tot ce a creat frumos omul sau natura. Să fi fost vandalii, popor germanic, nişte distrugători fanatici? Au îngrozit ei lumea mediteraneană prin crime fără închipuire, punând să fie ciopârţite chiar şi trupurile prizoni-erilor pentru a fi mai uşor aruncate în mare? Această impresie despre vandali a dăinuit, chiar până în 1928! În acel an,

din întâmplare se descoperă 54 de ulcioare la graniţa dintre Algeria şi Tunisia. În ele 36 tăbliţe de lemn acoperite cu caractere latine
— şi care vor purta numele de „tăbliţele Albertini”, după numele savantului care le-a studiat. Cele 36 de tăbliţe însă aveau să reabiliteze un popor - pe cel al vandalilor. „Pe baza lor - is-toria vandalilor s-a arătat în altă lumină - scria Jerome Car-capino, membru al Academiei Franceze. Vandalii nu fuseseră

atât de răufăcători pe cât ni-i închipuiam. Odată trecut tim-pul acţiunilor lor războinice, cu cortegiul lor inevitabil de morţi şi ruine, cucerirea vandală îşi pierduse caracterul barbar. Mai mult, ei şi-au tăiat părul, şi-au ras bărbile, femeile au îmbrăcat rochii de mătase, şi-au înfru-museţat locuinţe somptuoase pentru conducătorii lor şi au început să vorbească şi să scrie în limba latină".

Orice şcolar ştie că cel ce a rostit „L'etat c'est moi" a fost Ludovic al XIV-lea. Şi totuşi... În 1655 când se zice că le-ar fi rostit, Ludovic care avea doar 17 ani, iar cel care cu adevărat conducea Franţa era... cardinalul Mazarin. Aşa că...

Printre nedreptăţiţii istoriei se află şi voievozi români.

Prezentarea lui Ştefăniţă Vodă (1517-1527) într-un mod nefavorabil se datorează tot unui mare scriitor şi dramaturg, Barbu Delavrancea. Drama „Viforul" îi pecetluieşte definitiv me-ritele lui Ştefăniţă Vodă, care, culmea, influenţează chiar şi pe istorici. În realitate, în cei zece ani de domnie, Ştefăniţă a dus o politică internă chibzuită, aducându-şi ca ajutoare boieri tineri, capabili. În cea externă reuşeşte ca Moldova să nu fie anexată sau pustiită de Imperiul Otoman. Cât despre zvonul că el ar fi fost otrăvit de soţia sa, este o minciună.

Copleşită de pierderea soţului, ea s-a călugărit, sfârşindu-şi zilele într-o mănăstire.

Cui se datorează deformarea faptelor istoriei?

Cronicarilor sau istoricilor, favorabili sau nefavorabili unor conducători, unor scriitori sau dramaturgi în dorinţa lor de a-şi face operele cât mai pasionante. Uneori însă, istoria se mai şi inventează...

Mare şi nesfârşită se pare a fi... prostia omenească. Despre ea, chiar s-a scris o carte „Istoria culturală a prostiei omeneşti” autorul fiind Istvan Rath-Vegh. Pentru a vedea cum apare ea în istorie, iată câteva mostre:

Puţini ştiu că porecla de „încornorat” dată soţilor în-şelaţi provine de la împăratul bizantin Andronic. Acesta îşi alegea amantele din rândul soţiilor demni-tarilor de la curte. „Nemulţumiţii” erau imediat despă-gubiţi cu terenuri mari de vânătoare, iar ca semn al noii propri-etăţi avea dreptul să-şi prindă de poartă coarne de cerb. Fireşte că cei ce treceau pe acolo îşi dădeau seama de... fidelitatea soţiei. Nu garantăm că cei ce astăzi mai pun în case coarne de cerb ar perpetua vechiul obicei.

În schimb, la Augsburg în Germania în casa unei familii re-spectabile, se păstrează sub un clopot de sticlă, gulerul brodat al regelui Gustav Adolf. Un text lămureşte istoria lui: „Acest guler a fost purtat de regele suedez Gustav Adolf şi dat în dar iubitei mele soţii Jakelirn Lauber, cu ocazia vizitei preamăritu-lui rege la Augsburg; iubita mea soţie, fiind cea mai frumoasă femeie, cu mult respect amintita maiestate a învrednicit-o să danseze cu ea la bal. Împrejurarea care a provocat darul a fost că, în timp ce regele încerca să mângâie pe amintita femeie, aceasta din pudoare, n-a îngăduit anumite lucruri şi cu degetele ei a făcut găurile ce se văd pe guler”.

Şi de la guler să trecem la o jartieră care a făcut carieră! Is-toria ei începe într-o zi la Curtea regelui Angliei, Eduard al III- lea (1327-1377). Se pare că în timpul unui dans, unei doamne i s-a desfăcut jartiera care a căzut pe pardoseală. Regele, cu un gest cavaleresc, o ridică şi o înapoiază posesoarei. Dar, curtenii, mai mult sau mai puţin de faţă, au început să facă unele ironii

şi sa zâmbească, înfuriat, regele, pentru a pune capăt striga; „Honni soit qui mal y pense” (Să fie blestemat cel care gândeşte rău despre aceasta), adăugând că va face din această jartieră o dis-tincţie cu care se vor mândri cei mai mari nobili ai regelui. Şi s-a ţinut de cuvânt, înfiinţând „Ordi-nul Jartierei”, ordin atribuit după cât se pare chiar şi unui domnitor moldovean, Despot Vodă.

În schimb, Ana Maria de Austria, a leşinat de spaimă de la o duzină de ciorapi! Venită în Spania pentru a se căsători cu Filip al II-lea, peste tot era întâmpinată cu mare fast. Unul dintre primarii localităţilor pe unde trecea i-a oferit în dar ciorapi de mătase, mândria manufacturii locale. Majordomul însă refuză darul spunând: „Să ştiţi domnule primar, că regi-na Spaniei n-are picioare”. Biata femeie îşi pierdu cunoştinţa crezând că de dragul etichetei de la Curtea Spaniei i se vor am-puta picioarele!

Sarcina Reginei Maria Antoaneta a stârnit o adevărată „re-voluţie” în lumea modei franceze. Doamnele din înalta societate, ca să semene cât mai mult cu fizicul reginei, sub fuste îşi potri-veau câte o perniţă pe care o schimbau în funcţie de mărimea sarcinii. Fireşte că şi fustele erau ajustate devenind „quart de terme”, „demi-terme”, adică fustă de trei luni, de patru luni şi jumătate. Astfel a apărut pe lume „moda graviditătţii”.

Dar şi un nenorocit de furuncul poate deveni celebru! Aceasta însă când s-a nimerit să apară pe partea mai puţin luminată chiar a Regelui Soare, Ludovic al XIV-lea. Operaţia de eliminare a lui a fost un adevărat eveniment fiind consemnat şi în documentele oficiale la 18 noiembrie 1686. Cine, din întâmplare,

avea vreun furuncul îi pusese regele mâna în cap! Personal Maiestatea Sa se interesa de felul şi de evoluţia lui. Aceasta a făcut ca o parte din curteni să se ducă pe ascuns la chirurgi şi să le ofere sume mari de bani pentru o... „intervenţie regală”.

Nici curţile moldovene n-au scăpat de mrejele servilismului. La 24 noiembrie 1777 în Iaşi intra ca domn al Moldovei, Constantin Moruzzi de loc din „Trapc-zunta Asiei Mici”. „Ambiţi-os şi cu răbdare, dibăcie şi bani devenise domn”. Dar, Constantin Moruzzi va rămâne în istorie mai ales pentru un defect de vedere. Să-l lăsăm să ne povestească pe unul din strănepoţii săi, Dumitru C. Moruzi: „Moruzzi era un groaznic şi urâcios fanariot care se uita la boierii lui cu atâta asprime încât din încruntarea aceasta a privirii rămăsese şpanchi. La rândul lor, boierii divanului, în iatacul lor, îşi lipeau câte un benchi pe vârful nasului, privindu-l cu amândoi ochii, pentru a se obişnui să se uite ciacâr la înălţimea sa. După boierii divaniţi se lua protipendada, apoi boiernaşii, negustorii, slugile, ţiganii. Sub Vodă Constantin Moruzzi toată Moldova era şpanchie, iar domnişoarele de pe atunci, fete de boier sau fete de rând, nu se uitau

la crai dacă aveau necuviinţa de a privi drept în faţă, în loc să se uite cu un ochi la făină şi cu celălalt la slănină.

Cocoşul pintenat - între legendă, tradiţie şi ştiinţă

Vă mai amintiţi cine ne trezea din somn dis de-dimi-neaţa, aflat în vacanţă la bunicii de la ţara? Desigur, cocoşul care cocoţat pe gard scotea câteva cucuriguri, făcându-ne să ne frecam la ochi, să sărim din pat, vestind că soarele s-a ridicat pe cer.

Dar de ce tocmai cocoşul este acela care s-a asociat atât de mult cu soarele? În lume, numai, pasărea Phonix se poate com-para cu el. Se pare că mândrul cocoş îşi are originea în îndepăr-tata Indie, fiind „importat" de Persia şi apoi trecut în Europa. Lui i s-au atribuit puteri, nebănuite de a vesti binele sau răul, de a alunga spiritele rele, de a aduna vrăjitoarele. Unele popoa-re îl numesc „bijuteria zorilor". Persanii, evreii şi arabii aveau credinţa că pintenatul are puterea de a chema îngerii păzitori şi tot el poate da tonul „corului angelic al cerurilor, care nu va înceta să se manifeste prin cântec toată ziulica". Mai târziu, scoţienii, vedeau în cocoş un factor vindecător, că el poate trata epilepsia dacă este îngropat sub

patul unui bolnav. În vreme de seceta, germanii aruncau de mai multe ori un cocoş negru în

aer, pentru a aduce ploaia. Asiaticii puneau mare preţ pe cresta de cocoş care fiartă cu vin alb reprezenta un afrodiziac de ex-cepţie pentru bărbaţi. În schimb, romanii îl priveau cu multă atenţie. Dacă un cocoş se întorcea cu coada spre răsăritul soa-relui, erau convinşi că vor pierde războiul, iar femeile vor naşte prematur. Vechii greci însă, vedeau în el, un adevărat ghid al sufletelor după moarte, asociindu-l cu Hermes şi Persefona. Anticii îşi imaginau ca atractivele Sirene nu erau în realitate decât... picioare de cocoş! Se mergea până acolo încât la 7ani cocoşul făcea un ou.

Ţările baltice îl adorau pentru „binefacerile uluitoare de care erau în stare". Dacă aducea ghinion, era ars pe rug. La scandinavi, cocoşul era simbolul soarelui, al vitejiei şi era aşe-zat pe umerii luptătorilor. Vikingii îl considerau un aliat de nădejde în luptele navale. Cocoşul galic a devenit, conform tradiţiei totemice, simbolul francezilor. Singurul care nu l-a expus să stea pe stema imperiului, a fost numai Napoleon care a replicat celor ce-l propusese:

„,Cocoşul este o pasăre de ogradă. Nu pot accepta drept emblemă o pasăre care-şi face veacul scurmând în gunoi!".

Cocoşul a avut a un rol aparte. El era cel care împărțea noaptea:

— Primul cântat al cocoşilor era la miezul nopţii. Atunci alunga şi strigoii ieşiţi din groapă;

— Al doilea, cu trei ore înainte de ziuă;

— Al treilea, la crăpatul zilei.

Când cocoşul cânta ziua, însemna ca gospodarul va avea oaspeţi sau va ploua. Pentru a scăpa de blesteme un mort, care se bănuia că e

bântuit de strigoi, se îngropa deasupra sicriului, un cocoş viu.

Pentru a apăra o casă nouă de duhurile rele, în capetele acoperişului se prindea câte un cocoş făcut din tablă.

La miezul nopţii, de „Sfântul Andrei” se deschid cerurile şi, acompaniaţi de cânte-cele cocoşilor, coboară îngerii înarmaţi să alunge strigoii şi toate celelalte duhuri rele.

Multe familii ro-mâneşti poartă numele de „Cocoş” sau „Cucoş”, iar unele firme s-au intitulat „La doi cocoşi”, sau „Cocoşul de aur”. Cocoşul figurează ca model stilizat în țesăturile tradiţionale româneşti, dar nu lipseş-te nici din vestita noastră bucătărie. Scriitorii străini, dar şi români printre care Sadoveanu, Creangă, Victor Eftimiu au scris despre pintenogi. Şi totuşi, are cocoşul puteri miracu-loase? De unde această adoraţie?

Vizitând Egiptul, anticul istoric Diodor din Sicilia rămâne surprins de numărul mare de zeităţi zoomorfe din mitologia egip-tenilor. Iată ce scrie el: „Lucrurile privitoare la animalele sfinte, ale egiptenilor, vor plăcea multora, şi pe drept cuvânt, foarte ciudate şi vrednice de a fi cercetate. Locuitorii Egiptului slăvesc
— cum nu ţi-ar veni a crede - unele animale şi nu numai atâta vreme cât sunt în viaţa, dar şi după moartea lor. Printre aceste animale sunt pisicile, ichneumonii (o specie de mangustă), câi-nii, şoimii şi păsările cărora în Egipt li se spune ibis”. Ceremoniile prin care egiptenii îşi slăveau animalele şi păsările sacre i se par lui Diodor „uimitoare şi de necrezut”, şi „cei care ar dori să afle originea şi

tâlcul s-ar afla într-o mare încurcătură”. Totuşi, o explicaţie există. Egiptenii credeau ca păsările aparţin lumii zeilor şi numai ele pot vorbi cu ei. Revenind în zilele noastre, fiziologii şi filozofii au stabilit că organismele vii „extrapolând experienţa anterioară sunt capabile să prefigureze, într-o măsură oarecare, viitorul.” Ei au numit această capacitate, „reflexie a ceea ce va fi”. Se pare că însăşi existenţa vieţii n-ar fi fost posibilă fără reflexia

viitorului, care a permis adaptarea perfectă a organismelor la condiţiile lor de viaţă în interesul supravieţuirii Biosistemelor cărora le aparţin”.

Una din „arterele divinatorii care apelează la vieţile ora-culare” este electromanția. Un mare ornitolog afirma: „Păsările nu trăiesc în aceeaşi lume senzorială cu noi. Ele aud, văd şi simt o lume mult mai vastă ca a noastră”.

De meditat!

Pe meleagurile moastre, cocoşul a fost chiar până la mijlocul veacului trecut, „ceasul deşteptător”. Din lemn sau din tablă, cocoşul era aşezat de-o parte şi alta a acoperişului pentru a feri casa de necazuri şi de rele. Măruntaiele sale erau folosite pentru a da un gust deosebit unor mâncăruri. Tot co-coşul, prin cucurigul său, anunţa apariţia unor vizitatori.

Până la dezlegarea acestor enigme, unii continuă să vadă cocoşul ca un subiect deosebit de cercetat, în timp ce alţii îl văd bun ca un „cucoş de mâncat cu borş sau în piftie”.

Balaurii, între dinozauri şi bau-bau

„A fost odată ca niciodată, îşi începea basmele Petre Ispirescu, că de n-ar fi nu s-ar povesti”. Era o vreme aşa de îndepărtată „pe când făcea plopul pere şi răchita micşunele, de când se băteau urşii în coadă pe când se luau de gât lupii cu mieii de se sărutau, înfrăţindu-se; de când se potcoveau puricii la un picior cu nouăzeci şi nouă oca de fier şi se aruncau în slava cerului de a ne aduce poveşti”. Poveştile ne-au încântat copilăria. Feţi-Frumoşi, Ileane Co-sânzene, lucruri nemaivăzute şi nemaiauzite, zmei cu puteri supranaturale, şi câte şi mai câte. Dar ce ne speria, cel mai mult erau balaurii.

Balaurii aveau fie un cap, fie trei capete, şapte sau chiar douăsprezece. Pentru Prâslea cel Voinic, uciderea unui balaur era nimica toată. Iată-l în acţiune, în „Prâslea cel voinic şi merele de aur”:

„Prâslea se uită împrejur şi văzu un balaur care se încolă-cise pe un copac şi se urca ca să

mănânce nişte pui de zgrip-ţur. Scoase paloşul Prâslea, se repezi la balaur și numaidecât

îl făcu bucăţele”. A fost simplu şi eficient. Ce te faci cu un balaur cu şapte capete? În revista „Ţăranul român” din 1862, Petre Ispirescu publica o poveste „Balaurul cel cu şapte capete”, povestită de tatăl său prin anii 1833-1842:

Balaurul „avea şapte capete, trăia într-o groapă, şi se hră-nea numai cu oameni. Când ieşea la mâncare, toată lumea fugea, se închidea în case şi sta ascunsă până ce-şi potolea foamea cu vreun drumeţ”. Aceasta înseamnă, la un calcul sumar, că mâncăciosul balaur păpa cam 365 de oameni pe an. Cam mult! Tot din povestea lui Petre Ispirescu aflăm că avea obiceiul „de plesnea din coadă” şi avea „sânge negru”. Dar cel mai valoros balaur era cel cu douăsprezece capete. Vitejii aveau de muncă nu glumă până le tăiau pe toate.

În „Tinereţe fără bătrâneţe şi viaţă fără de moarte”, aflăm că din gurile unui astfel de balaur „ieşeau văpaie de foc şi limbile lui îi jucau ca nişte săgeţi arzătoare”. Deşi nimeni nu s-a ocupat sa alcătuiască o culegere de poveşti, şi pe la noi, la gura sobei, în serile geroase de iarnă, s-au spus multe, printre care şi în-tâmplări cu dihănii înfricoşătoare.

Mănditza Ciuche, din satul Băimac, avea în 1946, 84 de ani. Auzise de la bunica sa, cum că, în timpul domniei lui Ioniţa Sandu în pădurile bătrâne, de nepătruns care înconjurau satul, apăruse „La Bulău” o lighioană care fura vitele şi oile oamenilor. Era, aşa cum i se spusese, ca o şopârlă uriaşă, acoperită cu solzi, gheare puternice şi mari, şi o gură cu dinţi, scoţând din când în când afară o limbă mare. Se pare că oamenii de aici ar fi făcut o adevărată poteră şi ar fi ucis fiara.

Şi în „Chestionarul” din 1871, trimis de Al. Odobescu, în-văţătorilor, aflăm relatări despre

oseminte ale unor reptile dis-părute de mult, descoperite în diferite sate. Ortensia Racoviţă, a strâns câteva legende ciudate, referitor la oseminte găsite întâmplător a unor animale fantastice ce ar fi trăit odinioară pe aici. Să fi fost ale unor balauri? Dar ce erau balaurii? Savan-ţii n-au lansat aceste relatări la întâmplare. Să fie rodul unor

imaginaţii bogate? Descoperirile, mai ales a ultimilor ani, au dus la o unica concluzie: „Megalomana prisca” o şopârlă de mari dimensiuni, este „balaurul” de odinioară. Ipoteza a fost înaintată, după ani de studii, de către o echipă de cercetări, din Australia. Acum două milioane de ani, era în culmea „glori-ei”. Numai scheletul „bestiei” era de 5-6 metri lungime. Avea la maturitate cam 3 tone! Lovitura de coadă era necruţătoare, victima fiind doborâta fulgerător. Cine-i putea rezista? Nici chiar Făt-Frumos! Dar, se pare că a fost o rămăşiţă a dinoza-urilor, rudă cu varanii. Inamicii? Cu siguranţa Omul de Cro-Magnon, acum vreo 20000 de anişi Omul de Neanderthal. Ei au înfruntat „balaurul” cu armele „moderne” de atunci: lancea şi suliţa cu vârf de cremene.

Istoria păcălelilor

Paris, 1564. Pe tron se afla Carol al IX-lea. Are 14 ani, dar fusese declarat major la 17 august 1563. Amiralul Caligny, unul dintre demnitarii apropiaţi îi spune:

— Maiestate! La noi, spre deosebire de alte regate, ziua de 1 aprilie, e prima zi a anului. Trebuie să fim în rând cu lumea! Ca urmare, vă sugerez ca 1 ianuarie 1564 să devină prima zi a anului şi în Franţa...

Regele, probabil cu gândul mai mult la joacă, acceptă pro-punerea astfel că anul ce a urmat a început la 1 ianuarie. Su-puşii însă s-au prefăcut ca nu ştiu nimic. Mai mult, la 1 aprilie au continuat să-şi trimită felicitări şi chiar cadouri, mai ales „poissons d'avril" (peşti de aprilie) din zahăr. Un obicei, care a rămas până în zilele noastre.

Treptat, treptat, ziua „glumă-păcăleală", a fost „împru-mutată" şi de alte ţări. La noi cel mai bine s-a simţit, „Ziua Păcălelilor", între cele două războaie mondiale.

Iată, ce consemna ziarul „Lupta”; „Azi e ziua păcăleli-lor. A intrat în tradiţia presei noastre ca ziarele să ardă şi ele,

cititorilor, de 1 aprilie, câte o păcăleală. Adevărata păcăleală însă ar putea-o face guvernul opoziţiei, demisionând. Dar demisi-onând brusc, acum, peste o oră. Dumnezeule, ce zăpăceală, ce chicoteală în rândul celor 14 partide care aşteptă să-i mănânce guvernului din colivă! Fiecare s-ar înghesui la poarta Palatului, fiecare ar căuta să rupă câte un portofoliu, ce îmbrânceală, ce călcări pe bătături, ce coaste rupte şi ce cascade de înjurături! Sunt sigur că până seara delegaţii de opozanţi s-ar prezenta d-lui Vaida implorându-i să mai stea!”

Aspect cât se poate de actual! De atunci, românii s-au străduit să-şi facă păcăleli unii altora, unii suportându-le, alţii nu!

Magnifica istorie a banalului pix

Laszlo Biro, stătea posomorât pe o bancă din parc, chinuit de foame. În buzunarele sale bătea vântul. Nu reuşise în viaţă deşi încercase meseriile de pictor, jurnalist, corector, clown, cronicar de artă şi chiar hipnotizator. Privea absent la câţiva copii care se jucau cu o bilă de oţel. La un moment dat, bila trecu printr-o baltă, ca apoi să-şi continue traiectoria pe uscat lăsând o dâră subţire de noroi. Atunci avu o sclipire de geniu. Sări ca ars în sus, speriind câţiva bătrâni aproape ador-miţi. „Asta e. Un principiu pe care-l voi folosi la... scris”!

Se apucă de treabă. Caută tot felul de bile de oţel mici ca dimensiune pe care le puse apoi într-un lăcaş, „o treime în afară şi două în interior, având ca lubrefiant o cerneală specială, să lase urme vizibile pe hârtie. Reuşeşte, după eforturi să-l scoată pe „bunicul” pixului, identic cu cel de azi, dar mare de doi metri! Are 47 de ani, dar invenţia sa nu era încă brevetată. În Europa se anunţau nori negri. Fiind evreu nu prea avea

şanse să dispună de noua sa descoperire. N-are încotro şi emigrea-ză, trecând prin Franţa, Spania, ca să se stabilească definitiv în

Argentina. Aici îşi continuă cercetările alături de fratele său Georg. Pixul e încă departe de a fi perfect. Ba cerneala curgea, ba devenea vâscoasă. Totuşi în 1942, pixul-stiloul cu bilă, este pentru prima dată prezentat publicului larg. Fireşte, preţul era încă inaccesibil pentru orice pungă, dar invenţia face vâlvă. Societatea argentiniană „Eterpen" se implică şi ziarul „Time" anunţa lansarea în America a 20.000 de pixuri. Simţind că este vorba de o afacere uluitoare, se aruncară şi firmele „Eberhard Faber" şi „Evershap". N-au noroc. Chiar când să fie lansat pi-xul, magazinul „Gribel's" din New York vindea cu succes noile pixuri, de o calitate superioară, într-o sigura zi dăduse 8.000 de pixuri.

Ce se întâmplase?

Milton Reynolds furase invenţia, o îmbunătăţise şi reuşise să o ia înaintea celor două firme. Ca urmare, în 1945 se vând în America 8 milioane de pixuri, deşi, şi acestea erau departe de a fi perfecte: „Depozitul de cerneală curgea, bila agăţa hârtia, urma era neuniformă elevii se murdăreau încă pe mâini, mân-jeau băncile şi hainele". Fireşte, drumul pixului nu era chiar aşa de simplu şi uşor. După colţ pândeau fabricanţii de stilouri, care-şi vedeau în pericol propriile producţii. În ajutorul lui Biro sare un francez, Marcel Bich, care aduce din Elveţia uti-laje performante, şi modifica formula pastei. După mai multe încercări apare în sfârşit pixul clasic „Bic" aşa cum îl întâlnim astăzi. De acum înainte, mai precis din 1952-1953 pixul cuce-reşte lumea. Nimeni şi nimic nu-l mai poate opri. E prezent de la elevul de clasa I-a, până la preşedintele ţării.

Când a apărut pixul la noi?

Românii se mândreau cu stiloul. Petrache Poenaru inven-tase stiloul. Pixul adus la noi de către membrii misiunilor diplo-matice, sau de sportivi, era privit ca o curiozitate. Abia prin anii

’60, a început răspândirea lui. Treptat, treptat, pixul îşi urmează nestăvilit drumul. Între timp, stiloul de altădată faimos şi de neînlocuit, a fost dat deoparte, ajungând obiect de muzeu.

Astăzi vă mai închipuiţi viaţa fără atât de banalul pix?

O poveste lipicioasă - banda scotch

Februarie 1902, Duluth-Minnesota. Într-o încăpere mică, cu un birou şi patru scaune, cinci tineri discută cu aprindere. Sunt supăraţi. Firma lor „3M” (Minnesota Mining and Manufacturing Company), nu merge de loc. Com-pania se îndrepta cu paşi siguri spre... faliment:

— Dragă, Edward, am spus de la început că n-o se avem rezultate bune dacă extragem corindon. E un minereu agreat pentru hârtie abrazivă şi discurile de polizor, dar nu are cali-tatea pe care o cer clienţii. Trebuie găsită altă sursă... sigură, ieftină şi de calitate!

Într-un târziu, pe înserate, cei cinci tovarăşi hotărăsc: vor investi 500 de dolari (suma mare pe vremea aceea) pentru cer-cetări într-un laborator mic, pentru asigurarea calităţii.

Măsură deosebit de înţeleaptă. Angajaţii lor realizează pânză abrazivă de 3M-Three-Mite. Are un succes imens pe piaţă, dovedindu-se „cel mai

bine vândut produs de acest gen în atelierele de reparaţii auto”. Cifra de afaceri ajunge în 1917, la peste un milion de dolari. Şi, cum norocul e de partea celor

îndrăzneți, un laborant, Richard Drew de la „3M”, observă că vopsitorii aveau necazuri cu marcarea diferitelor piese de la maşină. I se aprinde „Beculeţul”, şi are ideea care a dus la inventarea „benzilor de marcare”, care va produce banda „Scotch”.

Neastâmpărat, tot Richard Drew are o altă idee genială.

Popularul celofan este uns cu adeziv 3M. Se năştea celebra banda „Scotch”. În scurt timp, scotch-ul face înconjurul lumii, devenind un produs de nelipsit în industrie şi nu numai. Cei cinci tineri, îşi freacă mâinile mulţumiţi. Erau multimilionari. Produsele „3M” erau în anul 1959, în peste 6 milioane de gos-podării din America.

Se foloseau de la conectori electrici, la soluţia de protejare a ţesăturilor „Scotchguard”, banda video, „scotch”, lavetele de bucătărie, „ScotchBride”. Dar, succesul firmei „3M” nu se opreşte aici.

În 1980, doi cercetători, Art Try şi Silver Spencer, căutând un alt tip de adeziv, descoperă unul dintre cele mai bine vându-te produse de birotică din lume, notiţele adezive „Post-it”.

De atunci, şi până acum, “scotch-ul”, s-a îmbunătăţit apărând şi astăzi în sute de modele, fiind cotat ca un produs de nelipsit.

În România, banda „scotch”, a intrat la început pe uşa din dos. Am realizat şi noi o bandă adezivă, dar cu rezultate modeste.

Alţii le-au inventat, noi le folosim...

Întotdeauna oamenii au fost preocupaţi să schimbe lumea, obiceiurile, să o „renoveze” spre folosul lor imediat, dar şi al posterităţii. De aici au apărut serii după serii de „oportunităţi” - cum le-am numi noi, cei de astăzi, şi care ne-au făcut dependenţi de această evoluţie spre confort şi modernitate. Ce le datorăm înaintaşilor în materie de invenţii... casnice şi nu numai? Iată câteva momente ale acestei evoluţii:

— Bătrânul frigider s-a „născut” în anul 1913, la Chicago. Era un aparat special care înlocuia vechile metode de păstrare a alimentelor prin uscare, afumare sau sărare. Pe atunci se nu-mea „Dolmer”. A făcut mare carieră, astăzi viaţa fiindu-ne de neconceput fără acest aparat;

— Ştiaţi că virgula - ca semn de punctuaţie - este contemporană cu marele domnitor Ştefan cel Mare? Ideea a aparţinut tipografului şi editorului venețian Aldo Manuzio;

— În luna februarie 1855, la Samara - pe Volga, a fost folosit pentru prima oară un calorifer. Autorul lui, inginerul rus Franz Karlovici Sangalli. În cinstea lui s-a ridicat, la Sa-

mara, un monument comemorativ;

— În 1866, fran-cezul Francois Car-lier, după mai multe experimentări pune la punct primul extinctor pe bază de produse chimice;

— Şi aspiratorul e „bunic”: a fost fabricat în anul 1902 şi comercializat începând cu anul 1908;

— La Salerno - Italia, pe la 1600, Giovanni Plateario in-ventează primul fotoliu dentar din lume. Era un mare progres, având în vedere faptul că extracţiile dentare se făceau cu capul pacientului între genunchii dentistului;

— Tot un medic, dar veterinar, James B. Dunlop, inventea-ză pneurile; faptul se petrecea pe la 1890;

— Englezul John Harrison (1693 -1776), pune la punct cronometrul;

— Creionul a fost inventat de chimistul parizian Nico-las-Jacques Conte în 1790, iar stiloul de Petrache Poenaru - secretar, o vreme - al lui Tudor Vladimirescu;

— Pe la 1867, Charles Sholes inventează maşina de scris. Îşi vinde invenţia Fabricii de carabine „Remington”;

— Ion Ionescu de la Brad (1818-1891) produce, în 1841, prima şampanie românească;

— Cel dintâi antibiotic - penicilina - a fost descoperit de englezul Alexander Fleming (1881 - 1955);

— În anul 1919 ceasornicarul american Warren A. Harrison pune la punct, pentru prima oară în lume, ceasul cu cuarţ. Va fi comercializat abia în anul... 1970.

Jocurile copilăriei, de la bâză la calculator

De când datează jocurile copiilor? Fără îndoială, de când e omenirea. „În Antichitate, scria germanul Joachim Marquardt (1812-1832), copiii romani, la fel ca şi ai noştri de astăzi (1880) au construit şi ei căsuţe, s-au înhămat la cărucioare, au încălecat pe câte un băţ, s-au jucat cu pă-puşile, au șfichiuit sfârleaza, s-au cocoţat pe catalige şi joc socotit prea copilăresc pentru un băiat mare, au bătut cercul cu băţul”. Pe la 1362, poetul medieval Joan Froissart număra nu mai puţin de 52 de jocuri practicate de copii, iar mai târziu François Rabelais în romanul său Gargantua (1532) amintea de 217 jocuri! Lor nu le erau străine, scrâncioburile, leagănele şi „de-a uţa”. Făceau întreceri la săritura în lungime şi înălţime, la ridicarea greutăţilor. „Săritul caprei” îşi are originile chiar în vechea Eladă, iar cel al „coardei” era foarte practicat pe străzile Romei antice. Tot în Roma, copiii alergau „cu cercul”, sau jucau „mingea”, un strămoş al miuţei de astăzi. Era aşa de

popular, „bătutul mingii”, încât îl găsim chiar, şi într-o ghicitoare:

„Sunt din păr şi-nscutecată
Şi-n feşi învelită toată.
Cusături nu vezi deloc
Şi cu coconii mă joc.
Cui nu ştie să m-arunce
Li dau cu «sâc» prunci şi prunce.
Cui nu ştie să mă dea
Îi spun «ciuş» măgar, sadea!”

În dosul caselor se jucau „de-a v-aţi ascunselea”, „mijoarca”, pomenită şi de Ion Creangă, „baba oarba”, şi celebra „bâză”. Vechi, „antice şi de demult” se numără şi jocurile cu „bumbi”, „pietricelele”, „arşicele” sau „oscioarele”. Ştiţi ce sunt „babaroa-sele”? Nimic altceva decât zaruri cu şase sau opt feţe numerotate. Dintre jocurile de noroc „rişca” era mai des folosită. De la greci mai provin „moara”, „ţintarul”, „sfârleaza şi zmeiele”, iar de la romani, „popicele”. Nu există băiat care sa nu se fi jucat măcar o dată „de-a răz-boiul”, sau „de-a soldaţii”.

„Oina”, tradiţiona-lul sport al românilor, a rezistat până nu demult, când „fotbalul” l-a făcut doar amintire. La ţară se mai juca „ţurca”, iar la oraş „cărămizile” sau aruncatul la ţintă. Din anii ’70, invazia ju-căriilor şi a jocurilor uşor de produs din plastic, televiziunea şi recent, calculatorul, au

trimis la lada cu amintiri cea mai mare parte din jocurile copilăriei noastre.

Mulţi dintre copiii „erei calculatorului”, nici n-au auzit de aceste jocuri, ascultând cu uimire, că a existat şi acest fel de joacă. Ce va fi în anii ce urmează? Greu de prevăzut!

Necazurile şcolarilor, de la

Inventarea scrisului a dus inevitabil, la apariţia şcolilor.

Cum se învăţa în trecut? Problemele, în mare, erau cam ace-leaşi pentru bieţii şcolari. Aproape cu 5.000 de ani în urmă elevul sumerian mergea la şcoală, care se numea „Casa tăbli-ţelor”. În prag îl aştepta (fără ochelari pe nas), directorul, „pă-rintele casei tăbliţelor”. Intră apoi în clasă „o încăpere mijlocie, cu câteva rânduri de bănci făcute din chirpici, pe fiecare bancă putând sta până la patru elevi”.

Serios, venea „fratele cel mare”, adică profesorul, care se adresa elevilor „feciorii casei tăbliţelor” care trebuiau să înveţe şi să scrie nu mai puţin de 300 de semne, vestitele cuneiforme. Şi iată un incredibil dialog, consemnat fi-reşte, pe o tăbliţă de lut, dintre un profesor şi un elev:

— „Fecior al casei tăbliţelor, unde te-ai dus din cea mai fragedă vârstă?

— M-am dus la casa tăbliţelor.

— Ce-ai făcut la casa tăbliţelor?

— Mi-am spus tăbliţa pe de rost, mi-am luat gustarea,

mi-am pregătit o altă tăbliţă, am acoperit-o cu semne, am isprăvit-o apoi mi s-a arătat ce am de învăţat pe dinafară şi după-amiază mi s-a dat lecţia de scris. La capătul orelor de clasă am plecat acasă, am intrat şi l-am găsit pe tata şezând. I-am povestit ce am de scris, i-am spus pe dinafară tăbliţa şi tata a fost încântat... Dacă m-am deşteptat în zori de zi, m-am întors către mama şi i-am spus: Dă-mi gustarea, trebuie să plec la «casa tăbliţelor». Mama mi-a dat două pâinişoare şi m-am dus la casa tăbliţelor. La casa tăbliţelor, maimarele de rând mi-a spus: «De ce ai întârziat». Înspăimântat şi cu inima bătând, am ieşit înaintea lui şi m-am plecat respectuos".

Cât tocea un elev sumerian? De necrezut, dar toată ziua!

Şcoală grea făceau şi elevii egipteni. Ca să ajungă să scrie pe vestitele papirusuri, mai întâi foloseau ca „maculator" tăbli-ţe de lemn, acoperite cu ipsos în amestec cu praf de piatră şi clei, (asemănătoare la compoziţie cu suportul icoanelor romă-neşti), şi chiar plăci de piatră care puteau fi spălate şi rescrise. În căutările lor, arheologii au scos la lumină astfel de „caiete cu numeroase observaţii ale învăţătorilor":

„Dăruieşte-ţi inima ştiinţei şi iubeşte-o aşa cum iţi iu-beşti mama, căci nimic nu-i mai de preţ decât ştiinţa. Singura fericire adevărată e să aduni cu dragoste sulurile ziua şi să le ci-teşti noaptea. Nu-ţi pierde vremea cu dorinţele, că ai s-o sfâr-şeşti rău. Lasă-ţi gura să citească sulul pe care-l ţii în mână, ia pildă de la cei ce ştiu mai multe decât tine..."

Dar şi atunci, ca şi acum, mai erau şi elevi chiulangii. Cu regret, un dascăl scria: „Băieţii au un spate şi el ascultă dacă e lovit... căci elevii au urechile la spate". Unii se îndreptau şi dacă ajungeau „ceva" în viaţă scriau cu recunoştinţă că

„Mi-ai tras destule la spate şi lecţiile tale mi-au pătruns în urechi” (atunci nu reclamau la Inspectoratul Şcolar).

Lăsându-i pe elevii din antichitate, să vedem soarta unui elev băcăuan. Cronicarul C. Radu scria clar: „înainte de 1839 nu era nicio şcoală publică în oraş”! Abia în 1839

se înfiinţară „Shoala Domnească” a pro-fesorului Constantin Platon „om deştept şi destoinic”. El introduse „un sistem” pentru clasa I-a, care era aşa: „banca întâia avea înainte o bancă de năsip, unul din copii după porunca şadatorului: (monitor, cum se zice azi) care striga „îndreptează primare”, „copilul tre-cea cu un netezător de lemn peste nisipul de pe bancă, ş-apoi şadatorul ear striga «luaţi sama bine şi scrieţi litera A» arătându-le de pe o tablă mare ce era înaintea lor, litera.

Copiii începeau să scrie cu degetul pe năsip litera A, în-dreptând şadatorul pe la unii cari n-o făceau bine. Apoi, clasa avea 8 cercuri de fer, pe lângă pereţi, cercuri bătute în perete. La anumită oară, eşiau copiii din bănci şi treceau la cercuri. Fiecare cerc avea câte 10 copii şi un şadator. Şadatorul intra înăuntrul cercului, ear copii se înşirau în afară pe lângă cerc. Acole, o oară şi mai bine şadataru asculta lecţiile, le dădea alte lecţii. Acest sistem a urmat până la anul 1858 când s’a desfiinţat. Programul era mare şi larg: La gramatică

se dădea Etimologia, Sintaxa, Or-tografia. La Aritmetică: Numerele complexe, Regula 3 simplă şi compusă, Regula de dobânzi simplă şi compusă. În clasa IV-a se traducea mici bucăţi şi din Limba latină".

Azi, în lumea calculatorului şi a internetului totul pare de necrezut. Şi totuşi, cea care trebuie să fie pusă la muncă rămâ-ne indiferent de pragul tehnologic, mintea omenească.

Alo, Alo, aici Radio Stroe şi Vasilache

Stroe şi Vasilache? Un cuplu de comici cum rar a avut pă-mântul românesc. Cupletele lor erau ca vinul tonic. Îţi dispărea încruntarea la pe frunte, izbucneai într-un râs sănătos şi benefic, necazurile se topeau ca zăpada sub soarele de primăvara. Totul o fost până la bombardamentul din 4 aprilie 1944. Moartea năprasnică avea să-l răpească pe Vasilache. O pierdere grea, care n-a mai fost refăcută niciodată. Stroe avea să-şi continue drumul şi cariera de data acesta singur. Puţini ştiu însă că celebrul Stroe se născuse la Răcăciuni în anul 1906. Numele său adevărat era Strul Nacht. Se născuse pentru a fi actor. Foştii colegi de clasă şi-l amintesc ca pus întotdeauna pe şotii, neastâmpărat, imitându-şi la perfecţie colegii, dar şi pro-fesorii. În schimb, fratele său, viitorul scriitor Isaiia Răcăciuni, era liniştit şi ascultător.

Trec anii, şi iată-l pe Stroe la Bucureşti. Intră fără proble-me „la teatru”, (cum altfel!), la clasa marelui Nicolae Sorescu, pe care o absolvă cu brio. Îl atrăgea la nebunie, comedia. Joacă pe scena teatrului Mario Ventura „Cum vă place”, apoi

în „Avarul”. Dar adevărata carieră avea s-o desfăşoare la „Că-răbuşul” lui Constantin Tănase. Scrie, compune, dansează, cântă. Are colegi, și ce Colegi!, Elena Zamora, George Gro-ner, Florica Derian, Joujou Pavelescu, Colea Răutu, Zizi Şerban, Geo Barton etc., iar dintre compozitori pe Dendrino, Ion Vasilescu, Elly Roman, Ionel Fernic, H. Mălineanu, dar şi un alt mare băcăuan, Nicolae Patrichi.

Se formează cuplul Stroe-Vasilache, prezent la nenumă-rate spectacole, dar şi emisiuni radiofonice. Când se auzea la radio, „Alo, alo, aici e Radio, Stroe şi Vasilache”, ascultătorii îşi părăseau pur şi simplu îndeletnicirile ascultând extaziaţi ne-muritoarele lor cuplete. Din nefericire au venit ani negri, când teroarea nazistă s-a abătut şi asupra României. Stroe era şi el vizat. Marele Tănase, în ciuda prigoanei, a continuat să-i dea leafa lui Stroe „clandestin” şi să pună în scena alte reviste, chiar dacă numele sau nu apărea pe afiş. Alecu Popovici povesteş-te: „Evreii trebuiau să poarte stea galbenă în piept şi să iasă la muncă. Era iarna şi zăpadă mare. A ieşit şi Stroe. Sectorul lui era în Calea Victoriei. Organele

de ordine l-au găsit în zori cu o lopată în mâna, dar... în frac şi cu joben în cap. În câteva ore Bucureştiul era acolo. Soseşte poliţia.

— De ce eşti aşa?

— Sunt evreu sărac, domnule comisar. N-am palton!

Comisarul turbează, dar iată că soseşte... Vasilache, cu o lopată în mână şi tot în frac!

— De ce vă miraţi? Şi la zăpadă suntem tot Stroe şi Vasilache!

Un mare succes, şi cât curaj (era anul 1939) l-a avut Tănase în turneul din Tel-Aviv! Stroe îl interpreta pe Hitler, iar Vasilache pe Chamberlain.

Au trecut anii...

Stroe locuia în „Bălcescu 24" la etajul XI. Soţia sa, actri-ţa Rolanda Canin era din Păcurarii Iaşilor, şi i-a dăruit doi copii; o fată, Dana licenţiată în limbi străine, şi un băiat, Eugen, absolvent I.A.T.C. Poate cu Stroe. La fiecare pas. Stroe striga de jos către Rolanda de la 11:

— Dă-mi papucii!

Şi i-a aruncat în cap!

De câteva luni nu mergea liftul, Stroe „pleca la spectacol cu o geanta elegantă în care se aflau o pereche de papuci şi o perniţă. La întoarcere, la oră târzie, îşi punea papucii, cu care urca două etaje, se aşeza pe perniţă, mai urca două şi tot aşa..."

În 1977, părăseşte ţara, stabilindu-se în Israel. A mai apărut în câteva spectacole de revistă şi a scris două cărţi. Cu câţiva ani în urmă, însă, Stroe

care râdea de moarte, n-a mai făcut-o. A urcat sus, „fără perniţă şi papuci”.

Corrida lui Tănase

Pare de necrezut, dar şi la noi în ţară s-a organizat o… corridă! Tot de necrezut pare, şi organizatorul ei, Constantin Tănase! Cine şi cum l-au lămurit pe marele artist să investească în luptele cu tauri, nu se ştie nici azi. Se pare că el voia să ofere un spectacol inedit, de mare amploare şi probabil să câştige ceva bani. Astfel, în iunie 1927 „după multe greutăţi şi complicaţii cu autorităţile, s-au adus la Bucureşti, din Spania doisprezece tauri şi cincisprezece toreadori”!

Bineînţeles, că vestea s-a răspândit cât ai clipi: Tănase Toreador! Toţi însă bănuiau că e vrun spectacol la „Cărăbuş”, unde Tănase o făcea pe toreadorul, iar taurii erau din hârtie! Chiar prefectul poliţiei capitalei, refuză să semneze autorizaţia spunând:

— Hai că e o glumă. Cum să aducă maestrul Tănase tauri din Spania. Sunt din carton!

Până să-l convingă de realitate, „taurii nu puteau fi domo-liţi deloc în grajdurile unde fuseseră adăpostiţi”. Iată ce poves-teşte despre această întâmplare fiul lui Tănase, Radu:

„Cât despre toreadori, găzduiţi la fostul hotel «Paris» de pe strada Academiei, cu ei problema era şi mai grea în fiecare seară cereau bani, apoi porneau la chef şi terminau cu încăie-rări. Ţipetele lor se auzeau până la ore târzii în stradă, iar hote-lierul disperat îl scula aproape în fiecare noapte pe Tănase, ca şi cum acesta i-ar fi putut împiedica să se omoare între ei...”

După un timp de lămuriri şi intervenţii, Tănase obţine aprobările. Premiera urma să albă loc la „Arenele romane”, din Parcul „Libertăţii”. Au sosit mii de oameni sa vadă taurii, torea-dorii, dar şi pe Tănase. Pe 14 iulie 1927, lumea stătea cu sufletul la gură să intre taurii furioşi pufnind pe nări, în stare să distrugă orice le-ar sta în cale. Se trase grilajul şi în arenă apar taurii. Se mişcau „au relanti”, cum scria Radu Tănase, „parcă anume să-i facă în necaz lui Tănase, care cu puţinele cuvinte spaniole pe care le ştia, încerca să-i convingă pe toreadori să facă ceva...” Taurii însă erau prea bătrâni, (Tănase nu se pricepuse la vârsta lor), ca să aibă chef de lupte. Unii căutau smocuri de iarbă să le mănânce, alţii pur şi simplu s-au tolănit în praf şi începură să aţipească. Cu mare greutate au reuşit spaniolii să-i facă să se ridice şi să încropească o fugăreală în arenă.

Corida dezamăgise pe spectatori. Totul se sfârşise. Torea-dorii, spre fericirea hotelierului au plecat în Spania, iar Tănase a rămas cu cei doisprezece tauri. Ce să facă cu ei? Găseşte cu greutate un văcar dispus să-i găzduiască o vreme. Nu i-a ţi-nut nici acesta mult, pentru că unul din tauri era să-l omoare pentru că „,purta brâu roşu”. Tănase era îngrozit. Ce să facă cu taurii în Bucureşti? Rămânea o singură soluţie: măcelăria. Reuşeşte să convingă pe colonelul unui regiment să cumpere animalele pentru, popota soldaţilor. Vinde taurii pe nimic, dar răsuflă uşurat. Din

Corrida de la Bucureşti avusese doar neca-zuri. Singurii care s-au bucurat de toată această „afacere”, au fost soldaţii. O bună bucată de vreme, s-au lins pe degete de la delicioasa „ciorbă românească de văcuţă”.

Vremea şi ciudăţeniile ei

De când e lumea, vremea a fost capricioasă. Ca să îm-prăştie norii negri, ameninţători, dacii trăgeau în ei cu săgeţi.

În anul 1400 se consemnează cea mai scăzută tempe-ratură din ultimii 12.000 de ani! Nici în primăvară, nici în vară n-au putut ara! În acel an cumplit, se urca pe tronul Moldovei, Alexandru cel Bun. Cu toate că vremea n-a fost de partea lui, el a avut o lungă domnie de 32 de ani! Până în 1560, are loc un recul al gheţarilor, urmat, de o „pauză" între 1680-1740, după care are loc „Mica glaciaţiune", până în 1860, când vremea se încălzeşte.

„Cronica oraşului Braşov", arată că în 1420 a fost o iarnă mult mai caldă decât de obicei.

Vi-l închipuiţi pe Vlad Ţepeş poet? Dar meteorolog? Iată o incredibilă scrisoare a lui Vlad Tepeş către vărul său Ştefan cel Mare din martie 1457:

„Şi atunci în iarna aceea târzie care s-a năpustit cu nămeţi groşi peste babele lui martie, tu ai venit la mine Ştefane! Pe

zăpada albă, zidurile de cărămidă ale Târgoviştei sângerau ca-n ajunurile de Crăciun ale copilăriei noastre... Pe ferestrele mele se vedea Târgoviștea în zăpadă. Turlele aveau o lumină străluci-toare ca argintul, ramurile copacilor sticleau ca gheaţa...”

Frumos, nu? Ca şi dacii noştri, Elaus Magnus prezintă o gravură în „Historia de gentibus Septentrionalibus” apărută la Roma în 1555, în care oşteni în armuri trag ca arcuri în norii ameninţători. Ploi nesfârşite duc la o mare inundaţie pe terito-riul ţării noastre în 20 august 1593.

Inventarea termometrului de către Galileo Galilei, însemnă un pas imens în istoria meteorologiei. În „Descriptio Mol-davie”, din 1716, Dimitrie Cantemir, evidenţiază „caracterul schimbărilor bruşte ale temperaturii”, fiind astfel unul dintre primii climatologi din lume! Ceva mai târziu, în 1773, docto-rul Caracaş face primele observaţii meteorologice la Bucureşti. Remarcabilă este şi lucrarea publicată la Napoli în 1788 a lui Stephan Ignaz Raicevich, intitulată: „Osservazioni Storiche, naturali e politiche intorno la Valachia e Moldavia”. Medic,

preceptorul fiilor domnitorului Ipsilanti, era totodată şi un om de cultură făcând în cei şapte ani de experienţă aici, o serie de observaţii asupra climei Ţărilor Române.

Revenind la climă, anul 1816, a fost unul fără... vară! Aten-ţie! În luna iunie a nins abundent ca în plină iarnă, iar lunile iulie şi august „au fost ferecate de geruri cumplite”. Ce găsim în documentele americane. Primul val neobişnuit de frig a ajuns în America în 6 iunie 1816. „Zăpada s-a aşezat într-un strat gros de 15 cm. Un vânt pătrunzător prăvălea oamenii din mers. Gerul s-a menținut până la 11 iunie. Al doilea val de frig s-a abătut pe 9 iulie, iar al treilea şi al patrulea, la 21 şi, respectiv 30 august”. Peste tot unde a bântuit iarna în acea vară, a distrus toate semănăturile, iar frunzele copacilor s-au făcut negre.

În Canada, „gerurile au fost şi mai puternice, distrugând grâul şi porumbul”. Cel mai greu a fost îndurată acea iarnă în Europa „unde oamenii au început să mănânce muşchi şi licheni, scoarţă de copaci. Mii de oameni au murit de foame şi frig”.

Petrache Poenaru, inventatorul „tocului umblător”, din 1836, publică la Bucureşti în gazeta „Muzăul Naţional”, ob-servaţiile sale meteorologice, iar la Iaşi, profesorul I. Pangrati, scria că în timpul acelei ierni temperatura scăzuse până la -36 grade şi că „mercurul

termometrelor îngheţase”. Deosebit de important este şi faptul că la „Şcoala Vasiliană” din capita-la Moldovei, în deceniul al patrulea al secolului XIX meteo-rologia era materie de studiu. Chiar Mihai Eminescu, era de

părere că „toamna nu mai e toamnă, nici vara nu mai e vară”. Dar iată câteva din capriciile vremii, surprinse în secolul XX de ziarele epocii: La 28 septembrie 1932, scria „Dimineaţa”, s-au înregistrat „50 grade la soare în capitală, şi 34 grade la Craiova, iar a doua zi la Predeal la umbră, înregistrându-se 25 de gra-de. Un an mai târziu, pe 7 iunie 1933 a nins în capitală. „Fulgii mici, de zăpadă, scria, «Adevărul» care s-au văzut la orele 19, topindu-se în aer, înainte de a atinge solul”. Pe 30 iunie 1935, „după cele 47 grade de alaltăieri, termometrul a înregistrat ieri după amiază 50,2 grade la soare la sol. La umbră, temperatura a fost de 34 de grade. La Galaţi, termometrul a arătat 34 de gra-de la umbră, la Iaşi 31 de grade...” Zilele de 23, 24 şi 25 martie 1937 sunt de adevărată vară, înregistrându-se la umbră... 25 de grade”. Dar „bucuria căldurii” nu durează decât câteva zile. „Dimineaţa” din 29 martie, anunţa că „ieri dimineață la ora 6 a început să ningă la Predeal. Temperatura a scăzut brusc, stra-tul de zăpadă s-a așternut în grosime de câţiva centimetri”.

O statistică meteo „de excepţie” au întocmit-o meteoro-logii francezi începând din1960. Spicuim:

— 1961, în Africa Orientală ploi nemaivăzute, marile lacuri atingând niveluri niciodată înregistrate în secolul XX;

— 1962-1963, iarnă grea în Europa, zăpezi uriaşe. La Bacău s-a circulat doar cu tancul!;

— 1964-1965. S.U.A. Se confruntă cu o secetă nemaiîntâlnită din 1738. Portul Murmansk, care nu îngheaţă, este blocat pentru prima dată de când se ştie de banchiza Oceanului Arctic;

— 1966-1967 - iarnă grea în toată Europa;

— 1968-1970, gheaţa încercuieşte coastele Islandei pentru prima dată din 1888;

— 1971-1972, iarnă grea în U.R.S.S. şi Turcia;

— 1973-1974, în Australia de nord-est ninge pentru prima dată de când se ştie;

— 1975, iarnă blândă în Anglia, dar secetă timp de 16 luni;

— 1976, călduri mari în iunie şi iulie în Europa;

— 1977, perioadă de secetă în Europa;

— 1978, iarnă grea în emisfera sudică;

— 1979, căderi de zăpadă abundente în Africa;

— 1980, inundaţii în Canada;

— 1981-1982, vară secetoasă în Europa occidentală;

— 1983, ninsori în India în plină vară;

— 1984, cea mai grea iarnă în S.U.A. şi Canada cu zăpezi de 4 m;

Sărim la anul care ne interesează pe noi, 1989. Ştiţi câte grade erau pe 21 decembrie? 9 grade!;

— Vineri, 20 iunie 1997, orele 16,50, a bătut gheaţa cu o intensitate neobişnuită, iar pe 7 august au început a pleca cocorii;

— Marţi, 5 octombrie 1999, a fost căldură de 30 grade. S-a făcut plajă la „Insula de agrement”;

— Miercuri, 13 decembrie 2000, „ziua soare şi temperaturi de 10 grade plus”.

Istoria marilor cutremure din România

Cutremurele vrâncene, cu focarele la o adâncime de 70-200 km, au şi ele o istorie. Iată pe scurt, cele mai grozave cutremure care au răvăşit ţinuturile roma-neşti, au făcut pagube neînchipuite sau ne-au băgat pur şi simplu în sperieţi:

1. Cutremurul din 29 august 1471, ora 12,00 care a fost catalogat de unii ca având magnitudinea M = 6,9 şi intensitatea I = VIII, iar de alţii (N.V. Shebalin) cu M = 7,1 şi I = IX, este descris de cronicarul Grigore Ureche că a avut loc „în vreme ce au şezut Domnul Ştefan cel Mare la masa în Cetatea Sucevei, deplasându-i masa”. Acest cutremur a avut loc cu puţin timp înainte de nunta Voievodului cu Maria de Mangop. O aripă a turnului Nebuisei din Cetatea Sucevei se „prăvale în râpă”.

2. La 8 mai 1738 „la 5 ore” avu loc un cutremur mare de pământ. La câteva săptămâni, „pe 31 mai, ora 31/2 ceasuri se făcu un cutremur

groaznic”. Sunt afectate mănăstirile Răchi-toasa şi Bogdana. Iată o descriere făcută într-o psaltire slavo- româna:

„Când au îmblat văleatu 1738, s-au cutremurat pământul în luna lui maiu în 31 de zile, amiază-zi, foarte tare, şi s-au dus spre răsărit şi iar s-au întors îndărăt. Şi pomii se clătinau, ca de vânt, şi au prăpădit casele şi au făcut pământul mare huet. Şi miercuri se cutremură".

3. Cel mai mare cutremur a fost din 26 octombrie (stil nou) 1802 (M = 7,7 şi I = IX-X) a provocat incendii nenumă-rate în Bucureştiul cu majoritatea clădirilor din lemn, precum şi surparea turnului Colţei, ridicat de zidarii suedezi ai regelui Carol al XII-lea, refugiat la Bucureşti după înfrângerea de la Poltava (1709) şi ţinut prizonier în acest turn. Atunci şi vestita biserică a Născătoarei de Dumnezeu din Vălenii de Munte s-a zguduit, s-a tulburat şi la urmă s-a dărâmat (Nicolae Iorga, *Studii şi documente,* XV, p. 233-234). La fel s-a întâmplat şi cu Mănăstirea lui Adam (ţinutul Tutovei), Biserica Sf. Ilie din Calea Rahovei-Bucureşti, Mănăstirea Plumbuita, Biserica Sf. Spiridon din Iaşi, Biserica Domnească din Bârlad etc. Nu sunt date privind pierderile de vieţi omeneşti. De atunci s-a schimbat configuraţia Bucureștiului.

4. Ceva mai târziu, la Bacău în 14 iulie şi apoi la 26 august 1821 se produc două mari cutremure.

5. În anul 1829 este înregistrat un alt cutremur.

6. Următorul mare cutremur vrâncean este cel din 23 ianuarie 1838, orele 18,45 (M = 6,7 după alţii 6,9 şi I = VIII), când se anunţă 8 morţi, 14 răniţi, 36 ele case distruse în Bu-cureşti, consulul francez raportează peste 600 de morţi şi tot atâţia răniţi. Acest cutremur a provocat modificări importante în aspectul morfologic al teritoriului extracarpatic, ducând la formarea Lacului Roşu ca urmare a prăbuşirii unui munte.

7. Cutremurul vrâncean din 10 noiembrie 1940 (M = 7,4 şi I = IX), ora 3.39 şi adâncimea 133 km precedat pe data de 22 octombrie 1940 ora 8.27 de un alt cutremur (M = 6,2 şi I = VII) este primul mare cutremur de pământ din perioada României contemporane, care ar fi oferit ocazia strângerii unar date de

bază şi concluzii utile în privinţa comportării construcţiilor la cutremure, ne-a găsit nepregătiţi şi din acest punct de vedere deoarece nu a fost înregistrat (în sensul obţinerii unor accelerograme) şi deci nu s-au putut iniţia cercetările de seismologie şi inginerie seismică, cu toate că în acelaşi an, un alt cutremur a fost înregistrat pe data de 17 mai 1940 în S.U.A. la El Cen-tre, California, când s-a înregistrat prima accelerogramă a unui mare cutremur. Dacă la acest cutremur din 10 noiembrie 1940 s-ar fi înregistrat vreo accelerogramă, atunci cu totul altfel s-ar fi realizat proiectarea antiseismică a construcţiilor până la cutremurul din 4 martie 1977 când s-a văzut că aceste cutremure vrâncene, intermediare, sunt foarte diferite de cele care au loc în crusta terestră. Efecte grave ale acestui cutremur s-au arătat în părţile centrale şi de sud ale Moldovei, precum şi în sub-Carpaţii Munteniei, provocând prăbuşirea blocului Carlton din Bucureşti. Blocul avea structura de beton armat, două subsoluri, sală de cinema, parter şi 12 etaje şi s-a prăbu-şit complet după primele vibraţii, îngropând sub dărâmături

aproape toţi locatarii. A urmat un proces celebru prin care s-a demonstrat că a fost o proiectare greşită, dar până la urmă, în

1944, totul a rămas dat uitării. Cifra exactă a victimelor ome-neşti nu se cunoaşte deoarece în 1940, în timpul războiului, informaţiile de presă erau cenzurate. Se apreciază că acestea ar fi fost de 1.000 de morţi, majoritatea în Focşani şi Moldova în general şi circa 4.000 de răniţi. La Bacău din fericire „pagubele au fost de mică importanţă”. La „Prefectură s-a dărâmat tava-nul iar în oraş coşurile caselor s-au dărâmat”. Stricăciuni şi la biserica „Sf. Ioan”. În Buhuşi „s-a dărâmat turla bisericii şi mai mulţi pereţi ai fabricii de postav. S-a deplasat ceasul fabricii!” În judeţ, mari distrugeri la bisericile din Răchitoasa, Caşin, Ră-deana, Răducanu, Plopana. În 1941, Prefectura cerea fonduri pentru repararea bisericilor din Glăvăneşti, Măgura-Ocnei, Borzeşti, Caşin I, Bogdana.

8. Cutremurul din 4 martie 1977, ora 21,22 (M = 7,2 şi I = VIII-IX) este considerat datorită efectelor sale, ca unul dintre cele mai distrugătoare şocuri seismice care a lovit România în epoca modernă. A fost un cutremur multi-şoc şi a fost înregistrat în Bucureşti de un accelerometru japonez tip SMAC-3 (în curtea

INCERC - Bucureşti) şi pentru prima data, în urma prelucrării accelerogramei s-a văzut cum arăta

conţinutul de frecvenţe, rezultând pentru Bucureşti perioade mari de circa 1,5 secunde. Cutremurul a fost înregistrat şi la Observatorul Seismologic „Dr. Corneliu Radu”, Vrâncioa-ia, dar mecanismul de deplasare al filmului nu a funcţionat, înregistrându-se doar valoarea acceleraţiei maxime. În ca-zul cutremurului din Vrancea din 4 martie 1977, directivita-tea s-a caracterizat nu numai prin orientarea efectelor mai importante spre SV, spre Bucureşti şi Zimnicea, dar şi prin intensificarea lor în comparaţie cu cele produse în 1940 deşi cutremurul din acel an a fost mai puternic. La nivelul întregii ţări, aproximativ 33.000 de locuinţe s-au prăbuşit sau au fost grav avariate. Au fost distruse numeroase şcoli şi spitale, şi-au pierdut viaţa 1.571 de oameni şi au fost răniţi 11.300. Nivelul pierderilor materiale înregistrate de economia românească s-a cifrat la cifra 2 miliarde de dolari. S-a impus şi s-a trecut la o nouă proiectare antiseismică având la baza noile date în-registrate şi prelucrate.

9. Cutremurele din 30 august 1986 (M = 7,0 şi I = VIII, adâncimea 133 km).

10. 30 mai 1990 (M = 6,7 şi I = VIII, adâncimea 90 km) şi la 31 mai 1990 (M = 6,2 şi I = 7, adâncimea 79 km) au o importan-ţă specială din punct de vedere ştiinţific, datorită numărului mare de înregistrări de accelerograme obţinute care au permis elaborarea unor hărţi reprezentând distribuţia acceleraţiilor în teritoriul extra-carpatic, contribuind la definirea principalelor caracteristici ale seismicităţii României şi care servesc ca date de bază în realizarea hărţilor de hazard seismic.

11. La 4 martie 2001 la ora 17.39, a avut loc un cutremur de pământ în Vrancea. Seismul de 5,2 grade pe scara Richter s-a resimţit şi în Bucureşti.

Miraculosul „ghem” dac

Printre minunate marame, ştergare și covoare, mirosind a levănţică, adunate şi ţinute cu grijă de învăţătoarea pensionară Maria Savin din comuna Ungureni, judeţul Bacău, am găsit şi un ghem din fir de lână, rotund, de mări-mea unui măr, lucrat cu deosebită măiestrie. Privit cu atenţie, am zărit, ascuns în el, un mic orificiu. Am aflat că i se spunea „ghem dac”, adică ghemul dacilor, într-un înserat de vară, în cerdacul casei, în faţa unei farfurioare cu dulceaţă de cireşe amare şi a unui pahar cu apă rece din fântână, am ascultat povestea lui. Maria Savin o ştia de la părinţii şi bunicii ei, iar aceştia la rândul lor de la părinţii şi bunicii lor, fiind transmisă din generaţie în generaţie, de aproape două milenii.

„Demult, tare demult - începu să povestească Maria Savin - dacii conduşi de viteazul rege Decebal au fost înfrânţi în cea de-a doua mare înfruntare cu romanii. Ostaşii romani învingători, se răspândiră peste tot pentru a înfrânge ultimele puncte de rezistenţă ale dacilor, unii din ei au

ajuns şi prin părţile noastre. Pe un înserat, poate ca acesta, când sătenii se

pregăteau de culcare, un călăreţ cu calul înspumat, aduse vestea că ostaşii romani se îndreaptă spre satul lor. Bătrâni, femei şi copii, cu câteva lucruri strânse în grabă, se îndreptară spre codrul secular, mare și întunecat, unde cu greu putea pă-trunde un necunoscător.

Teama de sabia romană îi făceau să grăbească paşii. Bărbaţii satului se aflau prea departe, în lupte, pentru a le veni în ajutor. Uneori liniştea nopţii era sfâşiată de strigătele unei păsări de noapte. Luna şi stelele le lu-minau calea încercând parcă să le vină în ajutor... Deodată, sus pe coama dealului apărură călăreţi înarmaţi. Un cerc de fier se strângea în jurul lor. Romanii! Strânseră în mâini măciuci no-duroase. Femeile încercau să aline plânsul copiilor, strângân-du-i la piept. Dintre ostaşi, se desprinse un călăreţ cu mantia pe umeri.

— Voi daci, adoratori ai lui Zamolxe, glăsui romanul - lăsaţi-vă prinşi! Sunteţi înconjuraţi de oştenii biruitorului împărat Traian!

— Viteazule oştean - răspunse un bătrân cu vorba domoală, dar plină de cutezanţă, mai bine moartea, decât robia ruşinoasă.

— Vitejia dacilor ne este prea bine cunoscută - continuă ro-manul - ştim că sunteţi gata de moarte. Tot aşa de bine ne este cunoscută şi isteţimea voastră... Ei bine, vă las libertatea, dacă până mâine la răsărit de soare, unul dintre voi va reuşi să ţină într-un deget un obiect rotund. De nu, ştiţi ce vă aşteaptă...

Romanul se retrase. Clipele treceau repede, repede de tot. Curând vălul nopţii începu să se destrame şi nu după mult timp o undă sângerie apăru deasupra dealurilor. Un disc de jar se înălţa pe cer. Răsărea soarele!

— Hei, daci! Soarele vă vesteşte libertatea sau moartea! strigă romanul.

— Libertatea romanule. Iată ce-ai dorit!

Şi ca la un semn, bătrânii şi femeile, au ridicat în degete ghemuri rotunde şi multicolore de lână, făurite în timpul nop-ţii de mâinile harnice și pricepute ale femeilor dace.

Uimit şi parcă înfricoşat, romanul îşi întoarse calul, urmat de călăreţi.

Şi astăzi prin părţile noastre - încheie Maria Savin - în clipele de răgaz, femeile noastre ştiu să facă «ghem dac» spre marea bucurie şi desfătare a copiilor, care îl folosesc la joacă”.

Dopaj la a IV-a olimpiadă

24 iulie 1908, ora 17,25. Stadionul „White City” din Londra. 90.000 de spectatori privesc, sub un soare torid, la o scenă incredibilă: concurentul italian Dorando Pietri, la cursa de maraton, intră pe ultimii 352 de metri. Deodată, acesta se clatină şi se prăbuşeşte pe pistă. Din tribună se aud strigăte de încurajare. Dar, „asemenea unui boxer numărat, el se ridică şi porneşte într-o direcţie greşi-tă”. Se lasă „o tăcere plină de consternare, întreruptă doar de strigătele de încurajare ale compatrioţilor”. Cade din nou. În-săşi regina Marii Britanii „îşi abandonează atitudinea solemnă, transformându-se în prima suporteră a concurentului”. Scrii-torul Arthur Conan Doyle, „tatăl” lui Sherlock Holmes, strigă din răsputeri să se ridice. În sfârşit, sportivul înaintează „în zig-zag, ca un robot”. Mai are câţiva metri, când din urmă apare americanul Johnny Hayes. Genunchii italianului cedea-ză din nou. Hayes e gata să-i ia victoria. Lumea e în delir. A mai rămas doar jumătate de metru, şi Dorando continuă să se

clatine, gata să se prăbuşească, dar... „un judecător cu pălărie

de pai îi întinde mâna şi-l trece linia de sosire”, după care se prăbuşeşte ca şi mort. Este ajutat să se ridice. Unul din sportivii care se aflau acolo, remarcă un fapt, anume că el „mirosea îngrozitor a stricnina”. Cuvinte ce n-au scăpat, însă, presei. A învins Dorando? Nu! Firește, este descalificat; nu pentru că era dopat cu stricnina, ci pentru că fusese ajutat să câştige! To-tuşi, gloria abia începea pentru el. Cu suflet mare, regina Marii Britanii îi oferă o cupă plină ochi cu lire sterline. Îl bătu pe umăr şi-i spuse:

— Îndrăznesc să sper că nu veţi păstra ranchiună Marii Britanii!

După aceasta medicii se vor ocupa de Dorando să-l salve-ze de efectele supradozei medicamentoase. Devenise celebru. Marele cântăreţ de operă Enrico Carusso va veni să-l întrebe de sănătate, iar Arthur Conan Doyle s-a făcut iniţiatorul unei colecte publice. Eforturile medicilor îl salvează. Mustăciosul Dorando e provocat pentru o revanşă cu americanul Hayes. Va fi, însă, un maraton în stil american: 279 de tururi de stadion! Revanşa are loc în fata unui

stadion plin ochi. Comunitatea italiană din Statele Unite - „Little Italy” e în culmea nebuniei

— în stil italian când Dorando iese învingător. Peste el aveau să curgă, non-stop, dolarii. Apar diferite legende, care de care mai impresionante. Era prezentat ca „un copil sărac, strivit de munca de la bucătărie, dar care credea cu înverşunare în stea-ua sa”. Se spunea că pentru el era un fleac ca să ducă o scrisoare pe o distanţă de 50 km, între Capri, localitatea sa natală şi Re-ggio Emilia.

E invitat în Argentina. Câştigă sume mari în pesos. Se întoarce în America, unde acceptă prinsoarea unor ciclişti ce-lebri, sau chiar a unor antrenori de cai de curse. Câştigă. Face 200.000 de dolari, o sumă enormă pentru acele vremuri. Uită cu totul că în 1908 avea doar o valiză de carton. Îl trage „aţa”, însă, spre locul natal. E sfătuit să bage banii în construcţia unui hotel. Cumpără un han vechi, îl renovează cheltuind jumătate din sumă. Îl termină, îl inaugurează, dar n-are clienţi. E prea scump! Banii se topesc ca zăpada sub soarele primăvăratic. Cu greu, şi aproape falit, deschide un garaj la San Remo. Este aproape uitat. Îşi vor aduce aminte, prin 1936, cei din aparatul de propagandă al lui Mussolini. Va fi numit de acesta „Cavalie-re”. Apoi, nimeni nu-l mai ia în seamă. În 1942 Dorando Pietri împlineşte 57 de ani. E doar o umbră a fostului mare atlet. Se simte din ce în ce mai rău. Medicii nu-l mai pot ajuta. Să fi fost urmările dopajului cu stricnină din tinereţe?

Se stinge uitat de toţi, rămânând în istoria Olimpiadelor ca unul din cele mai izbitoare cazuri de dopaj.

Norton I, Împăratul Statelor Unite

A existat un împărat al Statelor Unite? O întrebare care probabil nu şi-ar afla rostul, ştiindu-se că Statele Unite au avut numai preşedinţi. Şi totuşi... A existat şi un împărat al Statelor Unite.

Povestea lui începe în anul 1859, an când în Europa avusese loc Unirea celor două principate Moldova şi Ţara Românească. Ne aflăm la 23 septembrie la San Francisco în redacţia ziarului „Clarion”. Redactorul şef al ziarului Sam Ficht se afla în biro-ul său. Îşi frământa mintea să găsească noi idei pentru a mări vânzarea ziarului. Deodată uşa se deschise şi în birou intră un bărbat cam de 30 de ani, timid şi prost îmbrăcat. Din buzuna-rul hainei scoase o hârtie:

— Aş dori să-mi publicaţi acest comunicat, spuse el, întin-zându-i hârtia. Aproape plictisit, Ficht luă hârtia şi-şi aruncă alene ochii pe ea. După ce citi câteva rânduri simţi că nu mai are aer. Stupefiat continuă să citească:

„La cererea expresă a marii majorităţi a cetăţenilor Sta-telor Unite subsemnatul Joshua Norton mă proclam Împărat

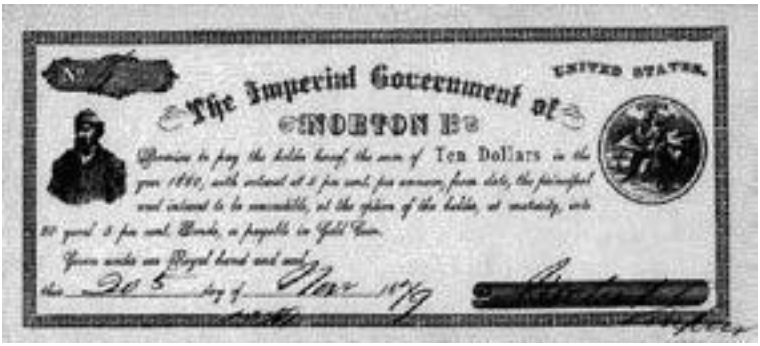

al Statelor Unite. În virtutea autorităţii cu care sunt investit, ordon reprezentanţilor diferitelor state ale S.U.A. să se adune în sala de concerte din San Francisco la data de 1 februarie 1860, pentru a aduce legilor noastre modificările necesare in-staurării noului regim”.

Stătu un timp nemişcat neştiind ce să facă. Deodată chipul său se lumină. Ideea salvatoare pentru ziar apăru:

— Sunt de acord să public comunicatul, spuse el vesel.

Într-adevăr, publicarea lui a stârnit senzaţie în întreaga Americă. Lumea aştepta noi decrete de la „Majestatea Sa Norton I” amuzându-se copios. Fireşte, tirajul lui „Clarion” crescu şi el vertiginos.

Al doilea decret a lui Norton, dizolvă Congresul, unde cu adevărat mulţi congresmeni nu-şi aveau locul fiind acuzaţi de corupţie. Deveni extrem de popular. Acest lucru nu scapă comercianţilor, care în schimbul unei sume de bani sau a unei mese gratuite la un restaurant, îşi puneau firma: „Furnizori ai Majestăţii Sale Împăratul Norton I”. Locuia la un hotel de mâna a treia şi-şi continuă existenţa până într-o zi de ianuarie 1880, când alunecă pe gheaţă, lovindu-se la cap. După o agonie de câteva zile, „împăratul” muri.

Cine a fost Norton I?

Era originar din Cape Town. În 1849 emigră în America. Cumpără terenuri imobiliare pe care le vinde apoi întreit. Se

îmbogăţi rapid dar se şi ruină tot rapid. Pierdu toţi banii într-o încercare de speculă cu orez. Muritor de foame îi veni ideea să devină... Împărat!

La înmormântarea lui au participat peste 30.000 de oameni. „Clarion” nu şi-a uitat clientul publicând pe prima pagină un uriaş titlu: „L’empereur est mort”!

În 1930 osemintele îi vor fi transportate într-un nou cimitir. Cortegiul funerar va fi însoţit de nu mai puţin de 8 fan-fare militare! Dar partea cea mai „interesantă” din tragi-co-mica existenţă a lui Norton este că o singură dată s-a vorbit pe faţă că era nebun. Asta s-a întâmplat atunci când a propus ca deasupra strâmtorii care închide intrarea în golful San Francisco, să se construiască un pod. Toţi specialiştii au fost de acord în a susţine că este un proiect imposibil de realizat. Dar astăzi, exact în locul indicat de Norton I, se înalţă „Oakland Bay Bridge”, cel mai mare pod din lume.

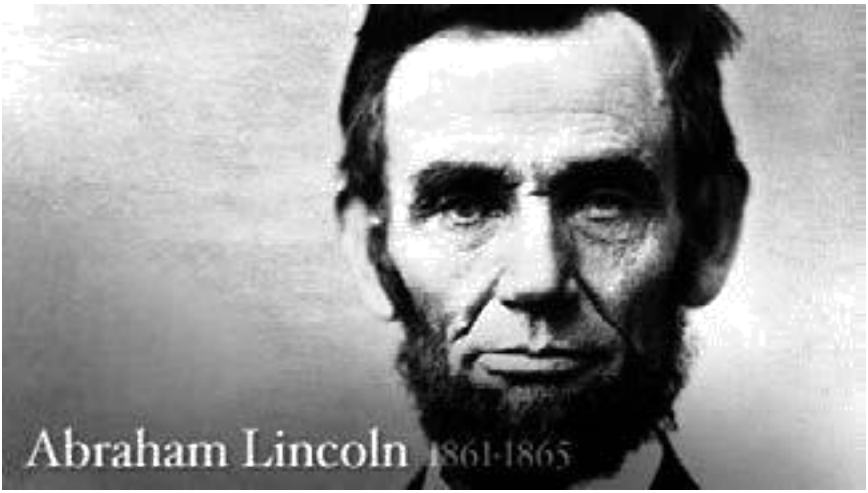

Ar mai fi fost ucis Abraham Lincoln dacă...?

În seara zilei de 14 aprilie 1865, preşedintele american Abraham Lincoln a fost asasinat în loja teatrului „Ford” în timp ce asista la prezentarea comediei „Verişoara noastră din America”. Autorul faptei era actorul John Wilkes Booth. Mai mult, nestingherit, asasinul sare din loja prezidenţială direct pe scena şi reuşeşte să fugă. Astăzi, după 130 de ani de la crimă cunoaştem multe dintre firele complotului organizat împotriva lui Lincoln. Şi totuşi, au mai rămas câteva semne de întrebare. Cum de a rămas preşedintele fără... pază? Unde dispăruse poliţistul de la uşa lojei?

Abraham Lincoln ştia că viaţa lui este ameninţată de un atentat. Poliţia Naţională Executivă, condusă de colonelul La-fayette Baker îi raportase de câteva ori despre aceasta. Din nefericire, preşedintele american „nu putea suferi prezenţa unei gărzi numeroase şi în uniforme strălucitoare”. Totuşi, îşi luase unele măsuri de precauţie. Pe un ton glumeţ, el ceru ministru-lui de război Stanton, ca pază personală pe maiorul Eckert:

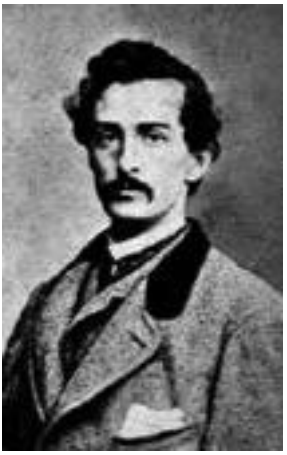

— „L-am văzut îndoind în mâini cinci vătraie unul după altul. Mi se pare a fi tocmai omul care trebuie să-l iau în seara aceasta cu mine. Îl pot obţine?”

Stanton însă îl refuză, motivând că maiorul are foarte multe treburi de făcut la minister, lucru dovedit ulterior a fi fals. Neavând încotro, Lincoln se mulţumi cu prezenţa maiorului Henry Rathborne un filfizon tânăr şi modern care apăruse în lojă împreună cu logodnica, gândindu-se cel mai puţin că avea misiunea să-l păzească pe preşedinte. Lipsea din lojă şi Ulysses Grant, comandantul armatei. Cauza: cearta dintre nevasta preşedintelui şi a sa. În seara fatală paza lojei prezidenţiale fusese încredinţată poliţis-tului John Parker. Parker? „Statele sale de serviciu” erau pline cu „sancţiuni pentru încălcări ale disciplinei, trândăvie, beţie, scandal într-o casă de toleranţă. Intrase în poliţie doar din anul 1861. Şi iată, ca după mai bine de un secol s-a aflat unde a dispărut Parker în timpul când a avut loc asasinatul. John Parker după câteva minute de stat în post, simţi nevoia să bea. Formal se uită de-a lungul coridorului ce ducea spre lojă şi constatând că totul este în regulă, coborî la bufetul teatrului. Aici, în com-pania lacheului şi vizitiului preşedintelui se grăbi să toarne pe gât câteva păhărele! În timp ce la câţiva paşi se desfăşura una dintre cele mai mari tragedii din istoria Americii...

Ce s-a întâmplat cu Parker după aceasta? Nimic. El nu a fost nici cercetat şi nici judecat. Abia în noiembrie 1865 mai pri-meşte o mustrare „pentru comportare necorespunzătoare” iar în 27 iulie 1868 este găsit „dormind în post”. În sfârşit, cu greu, este scos din poliţie pentru „neglijarea gravă a îndatoririlor”.

Dacă ar fi fost în post în seara de 16 aprilie, poate altfel s-ar fi scris istoria...

Pe vremea când, din dragoste, se tăia capul...!

Săltând peste troiene, trei sănii opriră în mijlocul târgu-lui din Bârlad. Din ele coborâră, aproape îngheţaţi, şase bărbaţi. Este 18 ianuarie 1607. Nesiliţi „de nimene”, Ion Carapotaru, Nohit, Frâncescul, Crăciun Nicorici, Grăjdaru şi Iane „ginerele Dorei” se prezentară în faţa „tuturor bătrânilor Bârladului”. „Şedinţa Tribunalului” era prezidată de „Drăguţul, starostele ţinutului de margine”, având alături şi pe cei 12 pâr-gari. Cei şase trebuiau să salveze cu orice preţ capul lui „Ursu, «fiul lui Stavăr» din Oleşeşti”. Pricina: Ursu a fost prins de Ioan în „flagrant delict cu femeia sa, anume Neagolea, iubindu- se”. După lungi „dezbateri” tribunalul bârlădean stabileşte ca „Ursul să-şi plătească capul” lui Procop Negrea, «ureadnic de Bârlad»”. Pentru aceasta s-au vândut „cinci ogoare şi un răzor, şi o falce de vie şi cu 140 de pruni, un vad de moară în Gârla Putnei cu 76 taleri de argint”. Scumpă dragostea pe atunci!...

Dar nu trec decât doi ani şi „starostele Drăguţul” judecă

— la 24 iunie 1609 - o crimă care a făcut vâlvă atunci. Întâm-plarea face ca Marica - cea care avea să fie judecată - să fie tot

din Oleşeşti, pe Gârla Putnei. „Din dragoste” pentru un anume Burdugan din... Spărieţi „a tăiat capul bărbatului său, Vascan”. Are noroc cu carul, scăpând de mâna călăului dar plătind pentru aceasta 60 taleri de argint; bani, nu glumă!

Nici „Lupa, fiica lui Balaş Vuiupa” n-a fost mai cuminte. S-a „dat după alt bărbat”. Pentru „desfrânarea ei” va fi nevoită „să-şi vândă casele din Târgul Putnei, împreună cu zece ogoa-re, un loc de grădină şi vad de moară”, totul valorând uriaşa sumă de 240 zloţi tătărăşti.

Şi pe la noi unele femei „călcau greşit”. Mai cunoscut este cazul Anei - „fiica lui Petre Mircea din ţinutul Trotuş”. Fata s-a iubit cu un flăcău şi rămânând „grea” a făcut un copil. Fapta avea s-o coste şi pe ea scump. Tribunalul „oamenilor buni şi bătrâni” din Trotuş, în prezenţa lui Beja pârcălabul şi a mai multor „megieşi şi primprejur, a şoltuzului şi a 12 pârgari” este condamnată „la pierderea părţilor de moşie ale împricinatei din satele Pildeni şi Hiltu”. O femeie „aflată în pricină de despărţi-re cu bărbatul ei” fuge la ibovnic, convingându-l pe străjerul Simion Pioeru din Câmpulung „să treacă spre Bistriţa”. Pentru farmecele ei bietul străjer va fi închis, iar „locuitorii satului şi vornicii care răspundeau de strajă, impuşi la plata unei gloabe în vite către domnie şi către bărbatul femeii în cauză”.

Sărind peste veacuri, aflăm de o altă întâmplare. Iată ce consemna ziarul „Bacăul” în 2 martie 1925 sub titlul „Ce ca-uţi, găseşti”, sau „Păţania unui individ care a încercat să viole-ze domiciliul unui cetăţean”: În ziua de 16 crt. individul Gh. Petroi din Buda s-a introdus în casa locuitorului Joje Popa din comuna Blăgeşti încercând să atenteze la pudoarea soţiei acestuia Ileana. Biata femeie a opus multă rezistenţă şi multe sforţări pentru a scăpa din ghearele bestiei.

Sărind apoi fiii ei, aceştia dimpreună cu mama lor au bătut grav pe Petroi, apoi l-au aruncat în stradă. A avut şi va avea satul multă vreme „de a râde”.

Elena Cuza, marea doamnă pe nedrept uitată

La 17 iunie 1825 se năştea Elena Cuza, cea care avea să fie prima doamnă a Principatelor Unite, care s-a bucurat de preţuirea împăratului Napoleon al III-lea şi a soţiei sale Eugenia şi a fost venerată de români ca o sfântă. Era mică, subţire, „cu ochii negri duşi în fundul capului", teribil de timidă. În 1844 îl întâlneşte pe Alexandru Ioan Cuza. Se îndrăgosteşte de el. Îi scrie mamei, la 30 aprilie 1844: „Crede-mă, mamă, noile sentimente pe care le am faţă de soţul meu nu mă vor împiedica să te iubesc".

După înăbuşirea Revoluţiei de la 1848, Elena reuşeşte să pună la cale evadarea şi fuga lui Cuza. Dubla alegere a lui Cuza, din 24 ianuarie 1859, „...a venit ca o surpriză pentru ambii soţi". Elena mărturiseşte: „Am trăit întotdeauna departe de societate şi nu cunosc nici eticheta, nici obligaţiile pe care trebuie să mi le asum".

În locul ei va intra, însă, o mare rivală - Maria Obrenovici, fiica lui Costin Catargi şi mama

viitorului rege al Serbiei, Milan. În ciuda infidelităţilor, Elena pare „renăscută”. Ruginoasa, cu

castelul ei şi împrejuri-mile, o liniştesc uneori. Înfiinţează „azilul de la Cotroceni” în 1862, loc ce-i va purta numele; militează pentru cre-area unor spitale de bolnavi psihic, dar şi pentru uzul armatei. Aduce alinare celor aflaţi în suferinţă şi ctitoreşte monumente publice. Puţini ştiu că ea a întemeiat şi mu-zee! Înfruntă, în acelaşi timp, cu stoicism naş-terea celor doi fii nele-gitimi ai lui Cuza, Alexandru şi Dimitrie. Mai mult, „i-a iubit şi i-a crescut de parcă ar fi fost ai ei”.

Urmează lovitura de stat din 11 februarie 1866 şi Cuza pă-răseşte ţara doar cu... amanta. Elena este din nou nevoită să-şi înăbuşe mânia, dar mai ales mândria. Îmbolnăvindu-se, Cuza este îngrijit doar de soţie, care i-a stat la căpătâi până în ultima clipă de viaţă.

Când fostul domn a murit, amanta - Maria Obrenovici - se distra la un bal din Viena. După moartea soţului, doamna Elena Cuza revine în ţară, dedicându-și toată energia creşterii celor doi fii nelegitimi. N-are noroc cu ei. Dimitrie se sinucide la 21 octombrie 1888. Rămânea marea

speranţă, Alexandru. Dar şi acesta, la mai puţin de doi ani, îl urmează în mormânt pe tatăl său.

După o efemeră istorie, Elena Cuza este zdrobită. O altă mare lovitură o primeşte atunci când află că pierde castelul de la Ruginoasa, loc atât de drag ei. Se retrage la Piatra Neamţ, unde s-a oferit să crească cinci orfani de la Spitalul „Carita-

tea”. Duce un trai retras şi modest. Îi mai rămâne doar o rochie bună, păstrată pentru înmormântare.

24 ianuarie 1909: Din întreaga Românie i se adresează omagii cu prilejul aniversării unei jumătăţi de veac de la în-făptuirea Unirii Principatelor. Cu modestia ei cunoscută, ea mulţumeşte „în numele lui Alexandru Ioan Cuza”. Aveau să fie ultimele ei manifestări publice. La doar două luni, pe 2 aprilie 1909, intră în lumea astrală.

După dorinţa ei, va fi înmormântată la Soleşti-Vaslui, proprietatea părinţilor. Lasă în urmă un mare nume legat de marile evenimente istorice ale celei de-a doua jumătăţi a seco-lului XIX şi de înfăptuirea României moderne.

Istoria zilei de 1 Mai

1 Mai 1886. O uriaşă coloană de grevişti înaintează către centrul oraşului Chicago. „Se revendica în principal ziua de lucru de 8 ore. Nu reuşesc să ajungă prea departe. Garda Naţională îi aşteaptă ca pentru război. Imediat deschid focul asupra zecilor de mii de demonstranţi. Sunt ucişi 117 grevişti şi răniţi 2.127. Acest uriaş masacru a avut ca urmare declanşarea unui uriaş val de proteste în întreaga Americă şi în lumea întreagă. Ca urmare, sub impactul psihologic al acestui tragic eveniment, Congresul Internaţionalei Socialiste se deschide în 1889 la Paris. Participă şi o delegaţie a socialiştilor români, alcătuită din A. Săndulescu, D. Marin, Emil Racoviţă, D. Voinov, I. Procopiu. Se hotărăşte în unanimitate, ca ziua de 1 Mai să devină „Ziua Solidarităţii Internaţionale a celor ce muncesc”.

Prima sărbătorire are loc în România, la 1 Mai 1890. An de an, avea să fie sărbătorită legal prin diferite manifestări paşnice, mitinguri, manifestări cultural artistice, competiţii sportive,

nefiind întreruptă nici de izbucnirea Primului război

mondial. Fireşte, se aminteau revendicările privind, „Ziua de lucru de 8 ore, asigurarea protecţiei sociale, micşorarea impo-zitelor şi taxelor, corelarea salariilor cu costul vieţii, reducerea inflaţiei, stoparea şomajului”, revendicări cărora, periodic, în dinamica vieţii li s-au adăugat şi alte deziderate emanate din marile frământări conjuncturale ale societății româneşti, ca de exemplu: solidaritatea cu Marea Răscoală a ţăranilor din 1907; chemarea la luptă în 1918, pentru înfăptuirea Marii Uniri cu Ţara a Transilvaniei, Crişanei, Maramureşului şi Banatului; sprijinirea grevelor muncitorilor petrolişti şi ceferişti din anii curbelor de sacrificiu 1329-1933 şi combaterea ascensiunii fascismului în perioada 1937-1940. 1 Mai n-a fost sărbătorită doar în anii Statului Naţional Legionar şi ai guvernării anto-nesciene, fiind înlocuită cu „Ziua sădirii pomilor”. Cei care vor profita din plin de popularitatea acestei zile vor fi comuniştii. Ei vor deturna după 1945 conţinutul şi mesajul zilei de 1 Mai, fiind sărbătorit în stil sovietic cu pancarte şi lozinci, preamă-rind realizările comuniste.

Sărbătorirea zilei de 1 Mai era la sfârşitul secolului XIX, una idilică. Iată ce povesteşte C. Radu, fost primar al Bacăului şi martor ocular:

„Iar în ziua de unu Maiu, întreg oraşul vuia de cântece şi chefuri. Prin grădini şi grădiniţe, erau aşezate pe iarba mese încărcate cu mâncări şi înconjurate de cofe de vin, după cum le dădea mâna. În jurul mesei stătea gazda cu toate neamuri-le, mâncând, cântând şi chefuind până seara. Lăutarii nu mai ajungeau, veneau pentru acea zi şi din satele apropiate. Erau mulţi care se duceau şi afară din oraş, la «Lunca lui Rugină». Pe masa din luncă şi printre copaci erau presărate sute de mese, împrejurul cărora şedeau jos sute de târgoveţi. Fiecare avea pe masa lor miel fript şi pâine frumoasă. Ulcioare, ploşte, cofe cu vin aveau toţi la îndemână. Câte un scripcar şi un cobzar erau la multe mese. Toţi mâncau, râdeau, beau, cântau şi jucau. Ar-mendelul era în strălucirea lui”.

Ce s-a întâmplat după 1989? Din nefericire, s-a lansat fără o cunoaştere a istoriei, ca ziua de 1 Mai este... comunistă! Ca urmare, oficialităţile s-au ferit să mai sărbătorească această zi, deşi revendicările de astăzi sunt foarte reale: îmbunătăţirea asistenţei medico-sanitare, creşteri salariale, eradicarea corup-ţiei etc. Rămânem la concluzia lui C. Radu din secolul trecut:

„Azi? S-au pierdut multe din aceste obiceiuri. Tot se mai petrece... dar nu ca atunci”!

„Internaţionala” - cântec comunist?

Câţi îşi mai amintesc, astăzi, de Marea Revoluţie Socialistă din Octombrie şi de evenimentele care au precedat acest eveniment istoric? La 7 noiembrie, în fiecare an se comemorează asaltul bolşevicilor ruşi asupra Palatului de Iarnă din Petrograd, moment ce a marcat începutul victoriei Marii Revoluţii Socialiste din Octombrie în ofensiva armatei leniniste revoluţionare. Rememberul nostru se referă, însă, la un cu totul alt eveniment care avea, însă, să devină factorul coagulant, mobilizator, al maselor de revoluţionari din Rusia şi, mai apoi, de pretutindeni: „Internaţionala”. Iată o scurtă istorie a acestui imn care a făcut o lungă carieră:

Aprilie 1888: oraşul Lille - Franţa. Gustave Delory, con-ducătorul mişcării socialiste, străbate camera dintr-o parte în alta, ca un leu în cuşcă. Nu găseşte cu niciun chip versurile şi o melodie care să-i mobilizeze mai mult pe membrii săi. Deodată, se opreşte; sare în sus de bucurie: „Gata, am găsit!”, strigă el, frecându-şi mulţumit

mâinile. Apoi, înfrigurat scoase dintr-un scrin câteva hârtii îngălbenite de vreme; ci-

teşte, fericit: *«Hai la lupta cea mare/Rob cu rob să ne unim/ Internaţionala/Prin noi s-o făurim»...”* Erau versurile lui Eugène Poittier.

Poittier? Un nume care aproape nu spunea nimic. Luptase pe baricadele Parisului la 1848, când îl înfruntase pe „Napoleon cel Mic”. Delory nu are astâmpăr, cercetează şi îl găseşte în arondismentul II, ca membru al „Guvernului muncitoresc”. Află că fusese urmărit de poliţie, dar reuşise să fugă în Anglia. Dar cum nici aici nu se simţea în siguranţă, pleacă în America. Nouă ani a stat pe „Pământul Făgăduinţei”. Nu are noroc. Revine în Fran-ţa, bătrân şi paralizat. Se îndreaptă spre lumea celor drepţi în anul 1888, tocmai când versurile sale „de şansonetist” căpătau valoare! Delory aleargă, apoi, la bunul său prieten, Pierre Dege-yter, compozitor: Pierre, uite versurile acestea. Sunt exact ceea ce ne trebuie nouă. Fă, te rog, melodia! Compozitorul strâmbă din nas:

— N-am timp acum. Vino altă-dată.

— Nu se poate - insistă Delory. În trei zile trebuie să fie gata. Te rog!

Vrând-nevrând, Degeyter se apucă de treabă. Şi reuşeşte minunea: în exact trei zile apare „Internaţionala”. Ea s-a cântat mai întâi la Lille. Are succes, dar nu depăşeşte zona oraşului. Consacrarea o va primi abia la Congresul Internaţionalei a II-a de la Copenhaga (28 august-3 septembrie 1910). „Internaţiona-la” - cântecul delegaţiei franceze, va fi preluat şi răspândit apoi de toate delegaţiile. Va face înconjurul lumii, într-o „carieră” extraordinară, şi va fi preluat de bolşevicii ruşi ca leit-motiv al revoluţiei lor din octombrie/noiembrie 1917.

La români, textul şi muzica vor apare mai târziu, abia prin anul 1907, fiind publicate sub îngrijirea lui C.Z. Buzdugan. Aşadar, mai era cale lungă până la ivirea comunismului. Că

„Internaţionala” a fost preluată şi folosită de regimul comunist, asta-i altă poveste.

„Internaţionala” poate fi interpretată şi astăzi, fiind unul din imnurile destinate nemuririi.

Patru dimineaţa, 22 Iunie 1941

Ştia Stalin că Uniunea Sovietică va fi atacată de Germania? Cercetătorii istorici sunt categorici: Da! Deschiderea ar-hivelor fostei Uniuni Sovietice a adus lămuriri asupra

multor enigme, dintre care unele te lasă fără glas. Stalin ştia că se pregăteşte un atac al Germaniei, încă de la 18 noiembrie 1940. Cine-l informase? Nimeni altul decât vestitul Richard Sorge. Transmite informaţii uluitoare şi precise până la 5 martie 1941. Nimic. Stalin părea surd. N-a luat în seama nici avertizările unor militari străini, a unor diplomaţi. Ataşa-tul militar Sovietic din „Republica de la Vichy" transmitea de urgenţă: „Aşa cum afirmă agentul nostru Gilbert, ceea ce eu nu am crezut, conducătorul Werhmachtului a terminat transferul trupelor sale spre frontiera Sovietică şi, mâine, 22 iunie 1941, ele vor ataca pe neaşteptate Uniunea Sovietică". Rezoluţia lui Stalin: „Această informaţie este o provocare engleză. Stabiliţi cine e autorul acestei provocări şi pedepsiţi-l".

Era 4 dimineaţa, 22 iunie 1941. Povesteşte general-colo-nel, Dimitri Valkognov: „Jukov

telefonează. Secretarul general a ridicat receptorul:

— Vă ascult...

Jukov îi raportează că aviaţia inamică a bombardat ora-şele Kiev, Minsk, Stavropol, Sevastopol, Vilnius şi altele. Apoi l-a întrebat pe Stalin dacă acesta l-a înţeles. Secretarul general respira greu şi tăcea. O greutate paralizantă, colosală, fantastică îi căzuse pe umeri şi întrebarea lui Jukov a fost înţe-leasă cam greu".

S-ar putea ca în mintea lui Stalin să fi revenit textul tele-gramei de felicitare pe care i-o transmisese Hitler cu ocazia aniversarii a 60 de ani (21 decembrie 1839):

"Domnului Iosif Stalin

Cu ocazia celei de-a 60 aniversări, vă rog să primiţi din partea mea cele mai cordiale felicitări. Cu această ocazie vă transmit şi cele mai bune urări. Vă urez multă sănătate dumneavoastră personal, precum şi un viitor fericit popoare-lor Uniunii Sovietice, prietene..."

Stalin tăcea.

— Tovarăşe Stalin, m-aţi înţeles?

În fine a înţeles. „Zeii greşesc, iar preţul greşelilor este fantastic de mare".

A ştiut România, înainte, că Uniunea Sovietică, va fi atacată? Ca de obicei, noi aflăm ultimii. Ambasadorul nostru la Moscova habar n-avea că România intrase în război! „A tre-buit s-o afle... de la autorităţile Sovietice şi de la colegii săi ita-lieni şi germani din capitala Sovietică”! Nici chiar ziariştii n-au ştiut nimic. „Timpul”, relua un comunicat al Agenţiei TASS care dezminţea zvonurile cu „un apropiat război între Uniunea Sovietică şi Germania”, la data de 15 iunie. Tot „Timpul”, con-semna cuminte apariţia cărţii „Cântece ţigăneşti”, de M.R. Pa-raschivescu, iar ziarul „Dacia”, consemna o evocare a poetului Teodor Murişanu despre biserica din Borsec.

Într-un târziu ne dezmeticim şi noi. Se aude:

„Ostaşi, vă ordon: Treceţi Prutul!”

Asasinul cu fular roşu

Când trecea spre şcoală, flăcăii oftau din rărunchi, iar cei însuraţi „îşi rupeau gâtul” după ea. „E frumoasă ca luna de pe cer”, „o mândreţe de fată”, „un înger pe pământ”, spuneau ei. De statură potrivită, „Cu un trup de viespe scos în evidenţă, de o rochie, de obicei albastră”, învăţă-toarea Maria Gagel „răscolise satul Gura Văii, comuna Racova”. Ochii de un albastru intens, părul negru ca de abanos, purtat în coadă pe umărul stâng, o făceau să semene cu Veronica Mi-cle. Degeaba încercase să-i facă curte administratorul de la Fabrica de Postav din Buhuşi, sau fiul preotului din Băhnăşeni. Fata „nu voia să audă de nimeni şi de nimic”. În sinea lor, fe-meile măritate se bucurau că soţii lor puteau doar să înghită în sec. Învăţătorul suplinitor, Vasile Negură, „mic de stat, chel şi cu ochelarii «fund de borcan», neînsurat, se topea ca lumâ-narea după ea, neîndrăznind să-i facă avansuri”, în schimb, îi strecura în catalog doar câte un bileţel scris caligrafic cu „Te iubesc” şi, fireşte, nesemnat, cu

un trifoi colorat cu creionul. Cine era Maria Gagel? Terminase Şcoala Normală din Iaşi,

promoţia 1932. De la 1 septembrie venise să-şi ocupe postul de aici, din Gura Văii, unde fusese repartizată, îşi luase gazdă la o familie „serioasă” lângă şcoală. Singurii vizitatori şi prieteni erau soţii Maria şi Constantin Albu, învăţători la aceeaşi şcoa-lă. Corectă, dimineaţa exact la 7.30 se afla în cancelarie şi pleca ultima după terminarea cursurilor, ajutând din când în când câte un elev la învăţătură. Se întorcea la gazdă cu paşii mici, repezi, închidea uşa şi doar după miezul nopţii vecinii vedeau lampa stingându-se. Avea Maria vreun iubit secret? Nimeni nu ştia nimic. Din când în când, ea primea, totuşi, o scrisoare din Iaşi. Putea fi de la părinţi sau poate de la vreun iubit! Nici poştaşul nu-şi putea da seama.

Luni, 12 noiembrie, orele 7.30. Tânăra învăţătoare nu şi-a făcut apariţia. Se face ora 8.00. Copiii intră în clasă aşteptându-şi învăţătoarea. Dar ea nu apăru, învăţătorul Constantin Albu, directorul şcolii, tocmai răsucea butonul unui aparat de radio marca „Mende” cumpărat de la firma „La Cucu” din str. Regele Ferdinand nr. 10 din Bacău. Printre pârâituri şi tot felul de sunete, se auzeau acordurile celebrului vals „Dunărea albastră”.

— Dom’ director, don’ şoara învăţătoare Gagel, n-a venit încă la ore, zise o învăţătoare.

— O fi uitat şi ea. Poate i s-a defectat ceasul, îşi dădu cu părerea directorul şcolii. Trimite pe Neculai (omul de serviciu) s-o zorească a veni la ore!

Orele 8 şi 15 minute, îngrijitorul Neculai veni dând buzna în cancelarie, înspăimântat:

— Dom’ Director, jale mare. Don’ şoara a murit!

Fireşte, moartea învăţătoarei s-a răspândit ca fulgerul în întreaga comună. Printre primii care

au intrat în încăperea moartei a fost şeful postului de poliţie, plutonierul Ion Manea. În cameră se afla un „şifonier, un lavoar cu placă de marmură şi oglindă, o noptieră, o masă cu patru picioare, 3 scaune de culoare mahon, o măsuţă cu oglindă, un preş lung, o maşină

de cusut „Singer”, un cuier. Pe un pat de nuc cu mâinile împre-unate ca pentru rugăciune, era fără viaţă frumoasa învăţătoare. Deşi era frig şi ploua mărunt în curte îşi făcură apariţia mai multe femei în vârstă, care începuseră a o jeli.

— Dom’ învăţător, cum aţi găsit moarta? întrebă şeful de post.

— Exact aşa cum o vedeţi. N-am atins nimic!

Plutonierul se aplecă asupra chipului moartei cercetând-o „aşa cum fusese învăţat la şcoala de poliţie”.

— Uitaţi, pe masă sunt nişte scrisori! spuse învăţătorul.

Ion Manea luă scrisorile în mână. Una era adresată „Par-chetului, alta părinţilor şi una fără adresă”. Le deschise. Con-ţinutul la toate era acelaşi, îşi cerea iertare pentru sinucidere pentru că „viaţa ei pe acest pământ nu mai avea rost”.

— Dom’ învăţător, recunoaşteţi scrisul ei pe aceste scrisori?

— Parcă ar fi al ei...

— Parcă, sau este al ei, accentuă plutonierul.

— De, zic şi eu că se asemănă dar parcă poţi să ştii...

— Ia uitaţi aici, are vreo 10 plicuri de culoare roz în noptieră, dar sunt şi plicuri de culoare albastră şi cu altă hârtie...

— Aveţi dreptate! Asemenea plicuri nu există la noi în sat. Se aseamănă mai mult cu cele ce le primim din Iaşi... şi parcă nici cerneala nu-i a ei. Noi folosim numai albastră pe când aceasta e verzuie...

— Domnu’ Albu, ştiu că aveţi la şcoală o lupă mare. Vreţi să mi-o aduceţi?

Peste puţin timp apăru un elev cu lupa pe care învăţăto-rul o folosea la ore. Ion Manea privi atent

prin ea la mâinile moartei. Deodată, rămase nemişcat.

— Dom' învăţător, priviţi aici, pe unghia inelarului. Vedeţi, unghia e ruptă şi sub ea câteva fire de lână roşie...

Într-adevăr sub unghie se zăreau fire lungi de lână roşie. Sub urechea stângă, prinse în „încuietoarea" cercelului, altele de aceeaşi culoare.

— Măi să fie! zise plutonierul. Fata asta nu s-a sinucis. Mai degrabă cred că cineva i-a făcut felul! Dar cine şi pentru ce? Amândoi căutară în şifonier, locul unde învăţătoarea îşi ţinea economiile. Cutia cu emblemă aurită în care-şi ţinea banii era goală. Dispăruseră se pare vreo 2.000 de lei şi ceva bijuterii de aur. Aruncate printre haine, vreo 10 scrisori. Plutonierul le cercetă. Toate aveau ştampilă de Iaşi. Un oarecare „Ion” îi scria că nu poate trăi fără ea şi într-o zi va veni s-o viziteze. Dar de pe una dintre ele reuşi să afle numele complet al expeditorului: Ion Samoilă.

— Dom’ plutonier, Vasile Munteanu vrea să vă spună ceva, care zice el, că ar fi important!

— Bine, să vină!

Cu căciula în mână, acesta intră şi salută. Era un flăcău înalt şi bine făcut.

— Zi-i repede ce ai de spus, îl luă „în primire” plutonierul.

— Păi, cum să încep... eu, eu am o fată, adică o ibovnică mai jos de biserică. De dimineaţă, pe la al doilea cântat al cocoşi-lor, mă întorceam de la

ea, că de... şi când trec pe lângă casa domnişoarei
văd că ardea lampa, îmi zic „că mult mai citeşte

ea”. Dar deodată se stinge lampa şi din casă iese un bărbat. „He-hei, asta-i. Şi ea o făcea pe sfânta”. Mă dau după colţul gardu-lui şi stau să văd cine-i. Dom’ plutonier, oi fi eu ’nant, da ăsta parcă nu-l mai oprise Dumnezeu. Era până sus la bagdadie. Se vede că era din oraş căci purta pălărie şi palton, în mână avea o servietă. A coborât treptele şi a ieşit pe uliţă. Din trei paşi a şi ajuns la capătul ei... Cred că a luat-o spre Buhuş...

Plutonierul Manea se uită la ceas. Era aproape 9.00.

— Dacă am noroc, îl prin pe asasin! spuse el. Băiete, adu repede caii de la post şi vii cu mine!

La galop, cei doi porniră spre Buhuşi, Ajunseră la margi-nea târgului, dar nu-l zăriră:

— Hai la gară!

În mica gară erau vreo 20 de oameni: femei cu copii în braţe, ţărani, câţiva ţigani. Dar nici urmă de cel căutat... Să fi plecat?

— Hai prin crâşmele din zonă.

Frigul, vântul rece de toamnă, făcu ca acestea să fie pline de oameni. Fum, miros de băutură, mâncare...

— Dom’ plutonier, e acolo!

La, o masă, cu pălăria trasă pe ochi stătea bărbatul căutat. Plutonierul, om mărunţel, dar îndesat şi curajos se duse direct la masa lui:

— Domnule, sunt şeful de post din Racova. Nu vă supăraţi, fularul roşu vă aparţine?

— Cel întrebat se uită mirat la el şi dădu din cap afirmativ.

— Bine, atunci vă rog să mă urmaţi, sunteţi arestat!

Pentru o clipă, în cârciumă se lăsă liniştea. Apoi, de pe un scaun se ridică individul. Era un

colos de peste doi metri, capabil să sfărâme orice ar fi întâlnit în cale.

— Bine, dom' plutonier. Ştiu că nu mai am scăpare, mă predau!

Asasinul Mariei Gagel se numea Ion Samoilă, născut la 1 octombrie 1906 în Iaşi. Infractor înrăit, recidivist, era căutat

de mai multă vreme de poliţiile din Iaşi, Suceava, Botoşani, Vaslui. Furase, înşelase, evadase din arestul oraşului Huşi. Cheltuia la pocher cam tot ce fura. Absolvent a şapte cla-se primare, dar şi un excelent desenator şi plastograf, el falsi-ficase o diplomă de bacalaureat cu nr. 616, din 6 august 1927, apoi pe cea a Universităţii din Iaşi, Facultatea de litere şi filosofie cu „specialitatea în limba şi literatura română, cu două bile albe şi patru bile roşii" din 23 septembrie 1931. Pe frumoasa învăţătoare o cunoscuse în Co-pou, unde fizicul său, completat de cele două diplome i-au sucit capul. O datorie la pocher l-a adus pe „dom' profesor" la Gura Văii, crezând că naiva învăţătoare are bani pentru...

nunta lor. Cât despre scrisorile de adio, acestea erau falsificate încă de la Iaşi...

„I-am pus fularul pe gât şi o dată am strâns. A murit ca un pui de găină” - va declara el.

A omorât doar pentru câteva mii de lei. Condamnat la închisoare pe viaţă, moare la 17 iunie 1934 din cauza unui abces!

Asasinul de sub pat

În anul 1946, într-una din magherniţele de pe str. Cremenea din Bacău trăia cu chirie bătrânul Ion Ursachi în vârstă de 72 de ani. Era un om ursuz, închis în sine, fără prieteni. La salutul vecinilor răspundea doar cu un mormăit, în cămăruţa sa nu intra nimeni, nici chiar proprietăreasa, doamna Forman, care se mulţumea doar să încaseze chiria. Se ştia că lucrase undeva pe la căile ferate. Pe 3 iulie soarele „ardea" deasupra Bacăului. O căldură înăbuşitoare pusese stăpânire pe întreaga localitate. Pe la prânz, „băut şi cam pe trei cărări", I. Ursachi se întorcea la locuinţă. Sub braţ ţinea însă un paner cu caise acoperit cu o basma uzată, cumpărat din Piaţa Mare.

— Raşelo, Raşelo, măi. Vino încoa să-l vezi pe nenoroci-tul ăsta de Ursachi beat, strigă frizerul Ozias, vecinul lui, către soţia sa.

— Mare prost! Să bea pe o aşa căldură! Să vezi că nu ajunge în casă cu panerul, îşi dădu ea cu părerea, clătinând din cap.

După colţul străzii, era cât pe ce să fie călcat de o trăsură condusă de birjarul Feraru, care fireşte, îl înjură zdravăn.

Din calea lui se feriră şi surorile Adelina şi Marcela Popescu. „Dacă are ouă în paner, cu si-guranţă că-s omletă”, pufniră ele în râs. Cu greutate se strecură pe portiţă, deschise uşa, o încuie şi aşa îmbrăcat căzu pe pat, adormind de îndată. Se trezi la câteva ore cu un gust greu „ca de cocleală”. Trase basmaua de pe paner, întinse mâna să ia o caisă, înspăimântat retrase mâna, apoi fulgerător se prăbu-şi mort cu faţa în sus pe pat. După două zile, doamna Forman anunţă poliţia.

Chiriaşul ei nu mai ieşise din casă de mult timp, băuse insistent în uşă dar nimeni nu răspunse, în plus, un miros greu de hoit se simţea prin crăpăturile uşii. Se prezintă sergentul Vasile Bălan.

— Domnule sergent, chiriaşul meu, Ursachi nu a ieşit din cameră de două zile. Am bătut în geamuri, în uşă, dar nu răs-punde. Şi ştiţi ce miros iese din încăpere?

— Vă rog doamnă Forman să deschideţi uşa!

— Uitaţi cheile, încercaţi şi dumneavoastră, dar nu se poate pentru că s-a încuiat pe dinăuntru, îi spuse femeia dân-du-i o cheie.

Singura soluţie era spargerea uşii. Pentru sergentul Bălan, om voinic, n-a fost o problemă. Uşa veche din brad cedă uşor. Un miros greu de suportat îl izbi în faţă. Lăsă uşa larg deschisă, apoi cu batista la nas intră. Cadavrul bătrânului Ursachi se afla pe pat. Avea ochii mari deschişi şi îngroziţi, privind spre

tavan. Mâna stângă era întinsă spre gât. Sergentul trimise după o ambulanţă care în scurt timp sosi şi luă cadavrul, ducân-du-l la autopsie. Cercetă camera. Un dulap vechi cu o oglindă ovală în care ţinea haine, câteva farfurii, sticle goale, cratiţe, o lampă de gătit, un godin şi macheta din fier a unei locomotive „Pacific” formau averea lui Ursachi. Pe masă se afla panerul cu caisele neatinse. „De ce-a murit Ursachi?” îşi zise sergentul. A doua zi sosi şi răspunsul medicului legist. „Atac de cord”. Cineva sau ceva l-a speriat îngrozitor, inima cedându-i brusc, adăugă doctorul. „Cine să-l sperie pe moşneag, dacă nimeni n-a pătruns în încăpere!” Sergentul Bălan se reîntoarse. Intră însoţit de proprietăreasă.

— Asasinul este aici, doamnă Forman!

— Domnule sergent, cred că glumiţi. Aţi controlat întreaga încăpere doar. Numai pe horn, dar nici pe acolo nu putea să pătrundă înăuntru cineva.

Sergentul controla din nou dulapul, se uită cu lumânare aprinsă sub pat, ridică „ţoalele de pe jos”. Nimic. Deodată, se opri în loc.

Doamnă Forman, vă rog să mă ajutaţi să mut patul, în-depărtară masa şi mişcară încet spre mijlocul încăperii patul. Brusc făcu un pas înapoi, ducând mâna spre pistol. Amenință-tor, sâsâind, un şarpe mic, lung doar de două palme, îşi mişca capul. Stătuse ascuns după piciorul patului. Încet, nescăpân-du-l din ochi, Vasile Bălan luă cleştele de cărbuni şi lovi omo-rându-l pe loc. Enigma era rezolvată. După ce fuseseră culese caisele din livadă, atras de sucul dulce, neobservat, intrase în paner un şarpe. Săteanca l-a adus la piaţă fără să ştie că duce şi şarpele. Bătrânul Ursachi a cumpărat caisele cu paner cu tot, iar când a tras

basmaua de pe el, a ridicat capul şi şarpele. Spaima, dar şi vârsta, i-au fost fatale bătrânului,

Faptele
haiducilor

Cei care vor auzi dangătul lor să spuie cu glas tare: „Dumnezeu să-l ierte!”

Palatul Domnesc din Iaşi. E ziua de 16 aprilie 1800. În-tr-una din încăperi, domnul Moldovei, Constantin Ipsilanti, se plimba ca un leu în cuşcă. Deodată, se opreş-te brusc. Bate de două ori din palme:

— Poruncă, Măria ta!, spuse o slugă, cu capul plecat până la pământ.

— Să-i aduci de îndată pe Gheorghe Leondarie şi Tu-fecci-başa!

Cât ai clipi, acesta se reîntoarse având alături pe cel chemat.

— Măria ta…

Trecându-şi degetele prin barbă, domnitorul tună supărat:

— Tufecci-başa, ţi-au sosit veşti rele. Aflu că fratele tău Haralambie şi cu ceata lui fac numai blestemăţii. A călcat bo-ieri ai Domniei mele luându-le scule de preţ, bani. A uşurat de pungi

negustori cinstiţi şi a aţinut calea marilor boieri ce

merg la închinăciune la sfintele mănăstiri, lipsindu-i de bagaje şi bani. Neobrăzarea lui a fost şi mai mare, chiar când curtea mea de la Dumbrăveni a fost atacată şi jefuită. Ca atare, Dom-nia mea cere să-mi aduci capul lui!

— Măria ta, dar e fratele meu...

— Am spus... capul lui!

Când soarele era de-o suliţă pe cer, Gheorghe Leondarie, comandantul gărzii domneşti, împreună cu 50 de arnăuţi înar-maţi până-n dinţi porni pe urmele fratelui său, devenit haiduc de temut. Ajunse la al treilea cântat al cocoşilor în Dămieneştii căminarului Gheorghe Hermeziu. Călăreţii fură întâmpinaţi de lătratul disperat al câinilor de la curtea boierească. Ieşi în pridvor doar în cămaşă de noapte cu două pistoale în mână, având alături o slugă cu toporul pregătit să despice ţeasta oricui, însuşi boierul Hermeziu. Descălecară şi duseră caii la ulucile cu apă. Tufecci-başa arătă porunca domnească boierului care încă se mai freca la ochi. Acesta o citi şi clatină din cap:

— Grea povară ai de înfăptuit! Istoviţi de atâta drum, cred că v-ar prinde bine câte ceva din bucatele mele.

Se aşezară la masă. O ţigancă roabă le aduse pe o tipsie de argint ceştile cu cafea:

— Oftezi din greu, voinice!

— Prea cinstite boiere, cum să nu oftez când trebuie să îndeplinesc porunca domnească de a-l prinde şi omorî chiar pe propriul meu frate?

— Fratele Domniei tale?

— Da, aşa cum ţi-au auzit urechile. Pe Haralambie, haiducul.

— Doamne iartă-mă! Pe Haralambie? Păi, chiar acum două zile şi-a făcut apariţia în ţinutul Bacăului. A prădat în stânga şi-n dreapta, dar de

casa mea nu s-a luat. Se întrebau şi slugile de ce ne ocoleşte. I-o fi frică…

— Frică, lui? Nu-l cunoşti boier Hermeziu. E încă tânăr, are doar 28 de ani şi ştie a mânui armele ca nimeni altul. Poate ochi

un ban de argint aşezat pe ramura unui stejar. Pentru vitejia lui l-a luat Alexandru Calimah în garda sa la venirea ca domn al Moldovei, printre cei 28 de neferi. Haralambie putea ajunge mai mult decât un simplu nefer, dar norocul n-a fost de partea lui. A avut vrajbă cu fiul dumisale, Neculai Cânta din Horodni-ceni, ocolul Şoimuşului. A lăsat totul şi a luat calea codrului... Are sălaşul prin părţile Chetrişului din ocolul Bistriţa de Jos, printre bejănarii medelnicerului Dumitrachi Candiano.

În timpul acesta, din spatele conacului, un cal cu călăreţ dispăru în goană, prin crângul din apropiere. Gheorghe Leon-darie n-avea de unde să ştie că discuţia sa cu boierul Hermeziu fusese ascultată de fiica acestuia, Casandra. Ea era misteriosul călăreţ care părăsise curtea boierească. Pe cărări ocolite, ajunse la Chetrişu. De sus, de pe deal, se zărea satul cu coşurile caselor fumegânde. Struni calul şi coborî cu băgare de seamă spre locul unde îşi avea tabăra Haralambie. Un strigăt de cucuvaie răsună în pădure. De îndată, în faţa fetei apăru un haiduc cu săgeata pregătită.

— Du-mă degrabă la Haralambie! ceru Casandra.

Haiducul apucă de dârlogii calului şi o conduse la adăpos-tul haiducilor, îi ieşi în întâmpinare chiar Haralambie:

— Ei, Casandră, ce vânt te-aduce aşa devreme?

— Nu-i timp de vorbă! Fugi! La tata acasă sunt oamenii domniei cu poruncă straşnică să te prindă viu sau mort. Fugi!

— Cine-i conduce?

— Chiar fratele tău, Gheorghe!

— Gheorghe?

— Da, el, cu cincizeci de arnăuţi înarmaţi până-n dinţi.

— Dacă-i el, nu mi-e frică. Pot sta liniştit.

— Liniştit, zici? Doamne fereşte! Porunca i-a dat-o chiar Măria sa. Îţi vrea capul!

Haralambie stătu în cumpănă. Cu mâna stângă îşi răsuci vârful mustăţii: să fugă, să nu fugă... Se opri deodată şi hotărî:

— Ridicăm tabăra. Plecăm la Bozieni.

Un fluierat scurt făcu ca în câteva clipe toţi haiducii să se ridice în şa. Unul după altul, călăreţii porniră spre ţinutul Neamţului. În fruntea lor, având alături pe frumoasa Casandra, mergea Haralambie. Înţeleaptă fusese hotărârea sa. Doar la un ceas după plecarea lor, cu caii în spume ajunseră arnăuţii. Din tabără găsiră doar câţiva tăciuni fumegând. Tufecci-ba-şa trimise iscoade. Acestea aflară că Haralambie se îndrepta spre satul Bozieni. Oamenii domniei continuară urmărirea în-tr-o goană nebună. Treptat, treptat, distanţa dintre urmăriţi şi urmăritori scădea. Haiducii, deşi călăreţi neîntrecuţi, erau nevoiţi a-şi struni caii. Casandra, obosită, abia se ţinea pe cal. Vărsăturile din ce în ce mai dese confirmară:

— Da, Haralambie, voi avea un copil.

N-apucară să ajungă în Bozieni, când răsună o pocnitură. Toţi întoarseră capul şi-l văzură pe

Vasile, un băieţandru de 19 ani, prăvălindu-se mort de pe cal:

— Haralambie, predă-te! Voinţa Măriei sale! strigă fratele său, îndreptând spre el două pistoale.

— Aferim, frate Gheorghe. Acum se vede că ţi-ai vândut şi cugetul...

Arnăuţii făcură cerc în jurul haiducului cu sâneţele îndrep-tate spre pieptul lui. Un lucru extraordinar se petrecu atunci: nimeni dintre ei nu îndrăznea să apese pe trăgaci.

— Foc! strigă el la oamenii săi.

Arnăuţii, oameni căliţi în toate, se transformaseră în stane de piatră; nici unul dintre ei nu voia să-l omoare pe Haralambie, fratele lui Gheorghe.

— Aţi surzit? Am zis „Foc!”

O linişte apăsătoare se lăsă. Furios, Gheorghe ţinti spre Haralambie şi... pădurea răsună, iar câteva păsări zburară speriate. Glontele tras de fratele său îl lovi drept în frunte. Haralambie scăpă frâul şi duse mâna spre cap. Sângele izvorî din frunte. Abia putu să scoată un „Ah!” şi se frânse pe spate fără viaţă. Atunci avu loc o scenă cu totul îngrozitoare. Gheorghe se îndreptă spre trupul fratelui său, nepăsător de parcă ar fi fost un necunoscut. Toţi priviră îngroziţi când acesta scoase iataganul, îl ridică şi dintr-o lovitură tăie capul lui. Apoi, luă o traistă şi-l îndesă acolo, dând poruncă de plecare. Ajuns la Iaşi, se duse la Curtea Domnească. Intră în sala tronului. Vodă şi întregul Divan erau prezenţi. Tufecci- başa Gheorghe, mai alb la faţă decât hârtia, îngenunche.

Tremurând, scoase din traistă capul lui Haralambie şi-l aşe-ză în faţa lor. Lângă el, aşează armele sale:

— Măria ta, am îndeplinit porunca, am

liniştit ţara şi am adus capul fratelui meu şi armele mele cu care l-am ucis, iar mie să-mi dai voie să mă retrag din oaste şi să mă căiesc.

Martor, Alexandru Gonţa scria: „Scena a fost aşa de zgu-duitoare, încât a plâns întregul Divan şi a smuls lacrimi chiar domnitorului”. Gheorghe Leondarie şi-a părăsit meseria şi s-a retras la o moşie dăruită de domnitor, „pentru că a împuşcat pe frate-său”.

Dar necazurile lui nu se opresc aici. Noapte de noapte, are coşmaruri: în vis i se arată Haralambie. Acesta râde şi-i spune să se uite la mâinile lui. De pe ele curgea sânge...

Înnebunit, se duce pe înserat la Mânăstirea Golia. Aici cere ajutor unui călugăr bătrân. Acesta îi spune să ridice o biserică pentru veşnică pocăinţă. Gheorghe vinde moşia şi timp de patru ani înalţă la Sărărie o biserică cu hramul Sfântul Haralambie, „fâcându-i multe acareturi împrejur, pentru purtare de grijă a slujitorilor”. În ziua de 19 martie 1805, bi-serica fu sfinţită. Avea trei clopote, despre care spunea că „a înălţat şi aceste trei clopote din banii lui, în biserica pe care o ridicase cu râvnă caldă şi roagă pe toţi cei ce vor auzi dan-gătul lor, pe toţi cei mici şi cei mari să-i spuie cu glas tare «Dumnezeu să-l ierte!»”

Dar ghinionul îl urmăreşte. Acareturile ard în mai multe rânduri, rămânând în picioare doar biserica. Cronicarul Mano-lache Drăghici scria: „Putem dar să venim a crede după starea zidurilor însemnate că o fatalitate se ţine de dânsele necurmat, fiind fondate din preţul sângelui”. Bătrân, urmărit de moartea fratelui său, Gheorghe Leondarie mai trăieşte încă 30 de ani de la târnosirea bisericii din Sărărie, până la 27 august 1835, când trupul său va fi coborât în cripta propriei sale ctitorii.

Ce s-a întâmplat cu Casandra? Aceasta avea să dea naşte-re unui băiat ce va lua drumul

călugăriei la Schitul Durău, sub numele de Gherman.

Tragedia celor doi fraţi a intrat repede în legendele populare. Mihail Sadoveanu o va descrie în „Hanul Ancuţei”, iar Yves Auger o va prelua şi o va publica peste hotare, „fiecare mai adăugând câte ceva, după harul lui”.

Pintea Viteazul -„spaima bogaţilor şi mila săracilor”

„La curţile stupului, stupului bogatului, cine oare că- mi slujea, cine toate le făcea?
Era Pintea cel voinic, în necaz trăit de mic.”

Aşa glăsuia o veche baladă. Faptele lui de vitejie, dar şi fap-tele sale caritabile au rămas vii în amintirea poporului. Multe locuri poartă şi astăzi numele său: „Peştera Pintii”, „Poiana Pintii”, „Pârâul şi Izvorul Pintii”, „Pivniţa lui Pintea” sau „Fântâna lui Pintea”.

Pintea a fost un personaj real, atestat şi de documente. El se numea Gligor Pintea şi văzuse lumina zilei la 25 februarie 1670 în comuna Măgoaja, din fostul judeţ Someş. Tatăl său luptase în rândul răsculaţilor lui Racozy în 1670, ca sutaş de cavalerie. Lovit de mai mulţi plumbi, revine rănit acasă, şi după puţin timp, moare. Gligor este trimis la gimnaziul calvin din Arad, unde „rupea” binişor la latină şi germană, „era tare la socoteli” şi „îşi putea mâzgăli din memorie” harta imperiului austriac. Toată lumea îl vedea un „mic

funcţionar pierdut într-un birou plin cu jalbe şi hârtii cu socoteli”. N-a fost să fie aşa!

În 1694, avea 24 de ani şi fusese avertizat de autorităţi că trebuie să se înroleze în armată. Când a auzit ce-l aşteaptă era să cadă cerul pe el. Serviciul militar dura atunci 16 ani! Stă în cumpănă şi „nici o vorbă nu vorbea, fără-n gându-i se gân-dea”. Decât în slujba împăratului, mai bine calea codrului. Ia pistoalele şi flinta tatălui său şi alături de bătrânul Nichifor şi Sava, un prieten din copilărie, cu trei cai, dispare în locurile stâncoase ale Gutinului, unde îşi alcătuieşte ceata sa de hai-duci. În scurt timp, în rândurile sale vin 200 de voinici. Pintea devine spaima autorităţilor. Pentru a fi mai eficient, îşi împarte oamenii în trei cete, având „grosul” de 120 de oameni sub comanda sa directă. Dacă la început cetele de haiduci se măr-gineau la atacul unor conace izolate, în 1699 îşi puteau permite să pună în pericol oraşele Baia Sprie, Satul Mare, Baia Mare. Desigur, acţiunile sale, plângerile celor jefuiţi ajung repede la urechile generalului Loewenburg. Se încearcă prinderea sa. Nu reuşesc. Se pune premiu pe capul lui Pintea, „viu sau mort”, dar nici aşa austriecii n-au noroc. Pentru că haiducul avea spriji-nul populaţiei, generalul simte că n-are şanse să-i ţină piept. Pintea era pe buzele tuturor.

Românii doreau cu ardoare să scape de austrieci. Ce putea să facă generalul în asemenea situaţie? Când haiducii atacă cetatea Satu Mare, Loewenburg nu stă prea mult pe gânduri şi alege decât o capitulare ruşinoasă, mai bine o înţelegere cu „tâlharul Pintea”. Avea şi un argument forte: banii, înţelege-rea între cei doi prevedea ca Pintea să renunţe la prădăciuni şi să garanteze negustorilor siguranţa pe drumurile de munte. Pentru aceasta, el primea, la date fixe, sume mari de bani. Între timp, Pintea organiză, după un sfat cu căpeteniile sale, grupe de câte 10

haiduci conduşi de către un fruntaş în comitatele dimprejurul locului său de baştină.

Un alt fapt venea în ajutorul său. Se anunţa un lung şi sângeros război austro-spaniol. În primăvara anului 1700, Viena trimite ordine severe pentru încorporarea grabnică a tuturor bărbaţilor valizi între 18 şi 40 de ani. Vestea recrutării

stârni panică mai ales printre iobagii români, secui şi unguri. Deja apăruseră soldaţii care scotoceau casă cu casă, în căutarea recruţilor. Peste 4.000 de tineri preferară să fugă în toiul nopţii pe poteci ascunse privirilor, spre tabăra lui Pintea. Acum, hai-ducul dispunea de o adevărată armată, capabilă să ţină piept soldaţilor austrieci. Ca urmare, înţelegerea încheiată în 1699 n-a mai fost respectată. Pintea cu cei 4.000 de feciori înarmaţi atacă Baia Mare, localitate în care se găsea o pătură de îmbo-găţiţi, apoi îşi extinde acţiunile în Maramureş și Crișul Repede. Francis Racoczy II începe mişcarea de eliberare a Transilvaniei şi Ungariei de sub stăpânirea austriecilor. Se formează detaşa-mentele de luptă ale curuţilor sub comanda a patru căpitani. Fireşte, Pintea ia comanda unui detaşament, cu care susţine o mişcare ţărănească de proporţii în nordul Transilvaniei. Are curajul de a ataca un regiment austriac ce se deplasa de la Baia Mare spre Satu Mare.

La începutul anului 1703 ajunge la pasul Ghimeş. Aici, Racoczy ridicase fortificaţii pentru a

ţine sub control zona, dar mai ales pasul (ruinele lor găsindu-se şi astăzi). Pintea apare

în satul Ghimeş într-o seară de aprilie. Pe ici pe colo, se zăreau încă petice de zăpadă. Doisprezece tovarăşi cu căciulile pe ceafă, înarmaţi până-n dinţi, îl urmau. Au fost găzduiţi, conform le-gendei, de-o veche cunoştinţă de-a lui Pintea. Timp de trei zile, el a îndemnat la revoltă ţăranii din zona Ghimeş-Palanca. La plecare, trecând prin Ghimeş, zări printre locuitorii veniţi să-l conducă o tânără şi frumoasă fată. Pintea, bărbat la 33 de ani, se simţi ca niciodată răscolit în toata fiinţa sa. Opri calul şi se îndreptă spre cea care-l tulburase aşa de mult. Îi zâmbi, iar fata plecă ochii spre pământ ruşinată. Atunci, Pintea scoa-se din chimir o monedă de aur cu capul împăratului austriac Leopold I şi i-o strecură în mâna:

— Păstreaz-o. Voi reveni! ar fi spus Pintea, dispărând în goana calului.

La începutul lunii august 1703, haiducii asediază Baia Mare. Reuşesc să sfărâme porţile cetăţii şi să pătrundă în oraş. Se duc lupte înverşunate cu apărătorii grupaţi în turnurile de piatră situate de-a lungul zidurilor. Pintea face adevărate mi-nuni. Unde apărea el, soldaţii o luau la fugă îngroziţi. Luptele se prelungeau însă, şi oraşul nu fusese cucerit. Deodată, haiducii ramaseră înmărmuriţi: un plumb tras de unul din apărători îl lovi la gât pe Pintea care scăpă sabia din mână şi se prăbuşi de pe cal. Cineva strigă: „Pintea e mort!” Atunci, soldaţii căpătară curaj şi năvăliră peste haiduci. Pintea, rănit, fu prins şi târât în temniţă. O parte din haiduci reuşiră să scape, dar mulţi dintre ei fură prinşi şi întemniţaţi. La 22 august 1703, după o scurtă judecată, soarta lui Pintea fu pecetluită. Slăbit pentru că pierduse mult sânge, este scos din temniţă şi dus în piaţa centrală. Apoi, fu legat de un stâlp. Un preot rosti o scurtă rugăciune. Se

auzi o comandă şi soldaţii descărcară plumbii ucigători în trupul haiducului. Francisc Racoczy n-a mişcat un deget pentru a-l salva. Dimpotrivă, mai târziu, în memo-riile sale, nu are cuvinte de laudă la adresa faptelor sale: „O veste prea plăcută m-a cuprins, căci Pintea, lotrul faimos din Mureş, de origine valah, ca să-şi dovedească credinţa

ce-mi păstrează, tăbărâse sub zidurile cetăţii Băii Mari... Voia sau să ocupe cetatea în numele meu, sau să silească locuitorii să treacă partizani ai mei. Populaţia a şi capitulat. Dăduse voie lui Pintea să intre în cetatea ce era împrejmuită cu ziduri, prevăzută cu turnuri. Deoarece însă Pintea şi tovarăşii săi începuseră a jefui cetăţenii, ca să-şi apere fa-miliile şi bunurile lor, se întruniră între sine şi uciseră pe Pintea şi ai lui ortaci. În urma celor petrecute, cetăţenii îmi trimiseră solie sub cuvânt să dea seamă despre cele făcute şi să mă asigure despre a lor credinţă către mine”.

Moartea lui Pintea Viteazul a impresionat multă lume. La Ghimeş, legenda spune că fata care primise bănuţul de aur de la Pintea, auzind de moartea sa, a jurat să nu se mai mărite niciodată. Se pare că a murit fată bătrână, la vârsta de 80 de ani, cu gândul la cel pe care şi-l dorise drept bărbat.

Conform credinţei, haiducul era vulnerabil doar la glonţul de argint: „Cu trei fire de grâu sfânt, lângă aceste-un plumb de-argint, subsuoara de-a dreapta, că acolo-ţi stă puterea”.

Haiducul Belecciu - „groaza Văii Tazlăului”

26 octombrie, leat 1802. Curtea bisericii din Pătrăşcani era plină de lume. Veniseră la mareă sărbătoare Sf. Mare Dimitrie. Se terminase slujba, în altar „omora” mucurile de la lumânări Moş Nicolae, ţârcovnicul. Sub un ci-reş bătrân, discutau aprins preotul Grigore cu spătarul Ştefan Ruset, proprietarul moşiei. La câţiva paşi de ei, o slugă ţinea de frâu calul gata pregătit de a fi încălecat de boier. Ştefan Ruset se întoarse spre un răzeş, care-i înmâna o jalbă. Deodată, se lăsă o linişte apăsătoare. Cerul se schimba ca apa mării în timp de furtună. Câinii din sat începură să urle, zbătându-se să rupă lanţurile. Vrăbiile din cireş zburară înnebunite spre pădure. Aflate la păscut, vacile porniră dintr-o dată într-o goană nebunească, când într-o parte, când în alta, izbindu-se unele de altele. Calul boierului se ridică în două picioare, smuci cu furie şi scăpând din mâna slugii alerga îngrozit, căutând scăpare pe poarta bisericii.

— Ce să fie, părinte?, întrebă Ştefan Ruset, îngrijorat.

— Vine o furtună…

Nu termină vorba, şi un vuiet nemaiauzit se porni. Oamenii se opriră pe loc şi se priveau înfricoşaţi. Cineva încerca să strige ceva, când clopotul cel mare începu să bată singur. Apoi pământul zvâcni cu putere şi cu un dangăt sec se prăvăli clopotul. Turla bisericii se înclină ca o creangă bătută de vânt. Oamenii simţiră cum pământul le fuge de sub picioa-re. Dealurile când veneau spre ei, când se îndepărtau. Soarele dispăru, şi întunericul acoperi totul. Din fundul pământului se auziră zgomote cumplite. Copacii din curtea bisericii fugiseră câţiva metri, iar o crăpătură de câteva palme străbătu dealul. Dură mai mult decât ai spune de trei ori „Tatăl nostru”. Apoi zgomotul se opri. Se lumină, iar Ştefan Ruset se ridică de lângă nişte salcâmi, unde fusese azvârlit. Preotul, care-şi pierduse potcapul, îl strigă. Din biserică rămăseseră doar zidurile crăpate de se vedea catapeteasma, iar clopotul zăcea aruncat între prunii de lângă gard. Oamenii fugiră spre sat. Pe uliţe umblau vite cu funiile rupte la gât, oi behăind. niciun horn nu se mai vedea deasupra caselor. Ajuns la curtea boierească, spătarul mai să n-o recunoască. Zidurile ce înconjurau casa şi acare-turile zăceau prăvălite, iar acoperişul casei se afla într-o rână. Un fum înecăcios se ridica din dărâmăturile casei. Din vest se porni un vânt tăios ca de iarnă.

Trecură trei zile de la cumplitul cutremur. Slugile adu-nate de prin sate înlăturau dezastrul de la curtea boierească. Ştefan Ruset, cu cămaşa suflecată, tăia cu toporul şi ascuţea un ţăruş. Sus pe o grindă, pe acoperiş, lucra un băieţandru. Din întâmplare îşi aruncă ochii spre pădure. Simţi că îngheaţă. Unul după altul, veneau călări doisprezece oameni înarmaţi:

— Stăpâne, vin tâlharii lui Belecciu!

Groaza care puse stăpânire pe toţi fu mai mare decât cea a cutremurului. Femeile ţipară, iar copiii începură a plânge. Şte-fan Ruset îşi strigă slugile să vină cu arme la el. Imediat curtea deveni pustie. În spatele uşilor casei, cu inima zvâcnind îi aş-tepta boierul cu două pistoale în mâini şi bărbaţii ce se aflaseră în bătătură, înarmaţi cu topoare, fiare de plug şi drugi de fier.

Nu trecu mult şi apărură haiducii, în fruntea lor, cu o pălărie mare de Braşov, călărea Belecciu, spaima Tazlăului. Îşi opri calul chiar lângă ulucul cu apă pentru vite. Haiducii îşi îndrep-tară sâneţele spre uşă şi ferestre:

— Boier Ruset, ieşi să-ţi vedem faţa. Oamenii mei au înconjurat casa şi de aici n-ai cum să scapi. Hai, boierule, să te vedem.

— Plecaţi din ograda mea, hoţi nenorociţi ce sunteţi. Poterele domneşti sunt pe urmele tale, Belecciule. Ai să atârni în ştreang ca prietenul tău, Ilie Petralifu! Are doi ani de când i-a putrezit hoitul...

— Nu, boier Ruset. Nu plec cu mâna goală. Fă bine şi adu- ne lada cu scule scumpe şi pungile cu galbeni. De nu, uite ce te aşteaptă!, râse Belecciu, arătându-i sâneaţa.

Dar, când îşi încheie vorba, o sâneaţa pocni şi de după uşa grajdului se auzi: „Valeu, m-a omorât”. Ce se întâmplase? O slugă voise să fugă, dar ochiul atent al unui haiduc îl observă, trăgând asupra lui. Din casă se auziră plânsete. O femeie, probabil jupâneasa Elisabeta, îl imploră pe Ştefan Ruset să-i dea tot ce cere hoţul, decât să-i omoare.

— Fie precum spui, Belecciule. Îţi trimit banii şi giuva-ierurile...

Nu după mult timp o fată din casă întinse un covor înflorat înaintea călăreţului. Se aduce un sipet. Belecciu porunceş-te unui însoţitor să coboare şi să verifice. Acesta descălecă şi ridică capacul. Era să dea un pas înapoi. Strălucind, erau îngră-mădite două cruci din aur cu pietre scumpe, un lanţ cu măr-găritare, o salbă cu galbeni, ceşti din argint şi trei garafe mari tot din argint, inele, paftale de argint cu sidef, un hanger cu mânerul şi teaca ornate cu turcoaze, o sabie

din argint, paftale de aur bătute cu pietre scumpe. Sub ele, 460 monede din aur, taleri austrieci şi napoleoni.

Belecciu ceru să i se timită un şal. Haiducul răsturnă avu-tul din sipet în şal. Rânji:

— Boier Ruset, fără poteră. De nu, iar îţi fac o vizită!

Urmă o nouă poruncă, şi cei doisprezece plecară pe o potecă spre codru, la fel cum au venit; unul după altul, dar chiuind şi slobozind focuri de pistoale. La ieşirea din sat, opri-ră în faţa casei dărăpănate a bătrânei Sanda Vidraşcu. Câţiva copii aproape dezbrăcaţi se jucau în ţărână. Belecciu făcu semn să se oprească. Chemă pe bătrână şi-i aruncă în pestelcă 10 monede de aur:

— Să cumperi haine copiilor din târgul Tescanilor!

Ceata haiducului parcă îşi făcea de cap. La o săptămână, ba chiar la o zi, două, cădeau rând pe rând curţile boiereşti în mâinile haiducilor. Nu scăpară slugerul Constantin Leondari din Urminişu, vistiernicul Sandu Sturza din Lucăceşti, căpita-nul Enachi Pofito, toţi din ocolul Tazlăul Sărat, apoi stolnicul Dimitrie Secară din Bereşti, spătăreasa Maria Roset din Orăşa, comisul Scarlat Crupenschi din Slobozia Mielului, aflată în cu-prinsul ocolulului Tazlăul de Gios.

La Tescani, aflat tot în Tazlăul de Gios, avea curte cămina-rul Dimitrachi Roseti. Era fiul medelnicerului Gheorghe Roseti, căsătorit cu braşoveanca Ileana Herescu. În mijlocul curţilor

ridicase o biserică de zid cu hramul „Sfântului Gheorghe” în 1769. La 1802, Dumitrachi avea 22 de ani. Era departe de a fi un bărbat frumos, fiind „lung, slăbănog, cu părul roşietic”. Se căsătorise devreme cu Ecaterina Crupenschi şi avea deja doi fii, pe Enache şi Costache. Trecând cu calul pe la moşia Brătila, a sărdarului Constantin Botezam, acesta îi spuse:

— Dumitrache, pregăteşte-ţi oamenii, că o să te calce Be-lecciu!

— Nu s-a ivit omul să dea peste Dumitrachi. Am o sabie de taie fulgul de pasăre în aer şi-o sâneaţă cu care dobor un urs dintr-o lovitură!

A trecut mai bine de-o lună de la avertismentul dat la Brătila. Era pe la 18 noiembrie. Pădurea Tescanilor căpătase culoarea arămie. În târgul aflat nu departe de curte, veniseră cu noaptea în cap ţărani cu căruţele din toate părţile. Aici se cumpărau sau se vindeau sape, seceri, săbii sau pistoale adu-se de la Braşov, mere de la Măgireşti, păcură de la Pustiana şi Moineşti, sare de la Tg. Ocna, sumane de la Oituz, lemne de la Dărmăneşti, oale şi farfurii de la Schitu Frumoasa. În faţa dughenelor improvizate sau chiar pe pământ, fiecare îşi etala marfa. Din când în când se auzea ţipătul unuia căruia hoţii îi furaseră banii. Strigătele negustorilor se amestecau cu neche-zatul cailor sau cu mugetul vitelor. Dumitrachi Roseti coborâse de la curte şi intrase în târg. Tocmai se târguia cu un negustor braşovean asupra unor seceri, când un vuiet îi ajunse până la ureche: „Belecciu!”

Cum apăruse haiducul cu ceata lui acolo, nimeni nu-şi dăduse seama. Un foc de pistol tras de însuşi Belecciu făcu să amuţească întreaga adunare. Se ridică în scări şi privi deasupra mulţimii. Se trase de mustăţi mulţumit, îl zărise

pe Dumitrachi. Porni spre el. Ajungând la doar câţiva paşi, îşi struni calul:

— Bună vreme, boier Dumitrachi.

— Păi nu-i prea bună când apari, răspunse tânărul boier. Lumea îi sătulă de blestemăţiile care le faci dumneata şi oamenii

ce te urmează. Ar fi bine să fugi până nu te ajung oamenii dom-niei. Pe capul tău s-a pus preţ mare...

— Eşti îndrăzneţ, boiere. Nu ţi-e teamă?

— Niciodată de un tâlhar. Dacă ai fi singur, ţi-aş arăta eu...

— Hei, da' îndrăzneţ mai eşti, băieţandre. Păcat de tinere-ţea ta. Îţi voi pune capul acolo unde-ţi vor fi picioarele.

Înfuriat, Belecciu coborî de pe cal. Mic de stat, dar îndesat, trase iataganul şi se repezi la Dumitrachi. Oamenii făcură cerc în jurul lor. Doar tovarăşii lui Belecciu priveau dintr-o parte, stând călare. La atacul haiducului, Dumitrachi pară cu sabia. Fiarele scrâşniră, boierul fiind gata să scape arma din mână. Haiducul atacă din nou, dar boierul evită lovitura. Veni rândul haiducului să atace. Lovi sabia boierului aproape de gardă. Observând un pic de cumpănă, Belecciu atacă cu sabia nebuneşte, în dorinţa de a-l speria şi istovi. Slăbănog, dar ciolănos, Dumi-trachi rezistă loviturilor furioase. În ciuda răcelii vremii, de sub căciula Belecciului apărură broboane de sudoare,

încet, încet, puterea lui începu să slăbească. Atâta aştepta moldoveanul nostru. Sabia izbi iataganul fără oprire, o dată, de două ori, de trei ori... Surprins, Belecciu făcu un pas înapoi, apoi încercă să

evite durele lovituri. Fulgerător, trase hangerul de la brâu şi în timp ce cu iataganul împinse sabia, dădu să înfigă lama cuţitu-lui în inima lui Dumitrachi. Acesta îşi feri corpul şi cu puterea pe care ţi-o dă furia, izbi sabia cu atâta forţă, încât iataganul fu aruncat în aer. Rămas fără armă, Belecciu încremeni. Ochii căpătară o lumină de nebunie şi rânji prosteşte. Nimeni din cei de faţă nu mai făcu vreo mişcare. Ca stane de piatră rămaseră şi tovarăşii lui Belecciu. Ce va face Dumitrachi? Cu vârful să-biei atinse uşor gâtul duşmanului său. Stătu o clipă nehotărât, apoi îşi lăsă arma jos:

— Pleacă, Belecciule, de-aici. îţi dăruiesc viaţa, deşi n-o meriţi. Ia-ţi oamenii şi să vă faceţi nevăzuţi din calea mea. Nu uita, chiar dacă ai scăpat de ascuţişul săbiei mele, nu vei avea nicio altă cale decât aceea de a atârna în ştreangul domniei din Iaşi!

Haiducul, parcă trezit dintr-un somn adânc, se aruncă pe cal, urmat de oamenii lui, dispărând în chiotele mulţimii. Vorbele lui Dumitrachi Roseti se dovediră profetice. Nu după multă vreme de la acest duel, Belecciu fu prins de arnăuţii dom-neşti şi spânzurat exact în acelaşi loc în care fusese executat şi prietenul său, Ilie Petralifu, la 6 septembrie 1800.

Boierul Dumitrachi Roseti nu scăpă însă de necazuri, îl vor ataca cete turceşti, cu care a avut mult de furcă. Atât de dese deveniseră incursiunile turceşti, încât el îşi construi un turn de apărare şi observaţie pe care îl numi „cucurigu". În iunie 1821, îi scrie cu amărăciune domnului Ioniţă Sandu Sturza: „Cu plecăciune mă închin dumitale, moşu' Ioniţă. După prăzile volintirilor, care cred că-i fi auzit câte am pătimit rămânându- mi numai păpuşoi şi puţine vite, iar altă nimica, mi se ridică acum şi aceasta de către

ostaşii turceşti subt care cuvânt nu ştiu, căci nici în cugetul mieu mă simt cum ai mai mică greşală către a noastră stăpânire, încât mai vârtos în fapta pentru care fiindcă acum sunt pan' la cămeşă dezbrăcat, mă rog dumitale fă binele ce poţi face unde vei socoti şi cerând să dai poruncă a nu se mai lua altele."

Ion Petreanu, „Haiducul cu ochii de cicoare”

1 făurar (februarie) 1841, „orele 9 şi un sfert seara”. Cerul era senin şi frig de „crăpau pietrele”. Unsprezece călăreţi înarmaţi părăseau târgul Bacăului îndreptându-se pes-te dealuri, la Şerbeşti. Era ceata vestitului haiduc Petreanu. Deodată, Ivan Tipsie, unul dintre ei, strigă arătând spre cer:

— Căpitane, uite, spre pământ cade o stea cu coadă!

Într-adevăr, exact deasupra lor se petrecu un fapt extraordinar, consemnat cu exactitate atunci şi de spiţerul Iosif Teodoru, care avea singura spiţerie din oraş: „Se arătă la mică înălţime, de o formă sferică, diametrul ce părea ochiului a fi de două palme, albiu şi foarte luminător, slobozindu-se de la nord-est spre vest şi lăsând în urma-şi o coadă prea frumos scânteietoare şi făcându-se nevăzută în sfârşit spre marginea apuseană a orizontului nostru. Timpul arătării sale se socoteşte a fi fost mai mult de o minută”. Haiducii îşi făcură cruce, Pe-treanu spunând:

— O fi murit vreun rege sau împărat!

Altul adaugă în şoap-tă: „Semn rău”. Aproape de miezul nopţii ajunseseră la cârciuma „La Scăricica”, gazda favorită a lui Petreanu, aşezată lângă „un grup de 50 de izvoare”. Cârciuma era în afara satului şi era compusă din „o sală mare cu vatră dar şi sobă de fer, trei odăi, un grajd pentru cai, o jitniță pentru ovăzul cailor, un şopron pentru rotari şi trei bordeie în-gropate cu vatră”. La „o azvârlitură de băţ” se afla pădurea unde haiducii puteau dispărea când se iveau poterile. Cârciumarul Tănase Pârpoacă îi aştepta. Avea de toate: „carne proaspătă de porc, cârnaţi, brânză de oi cu ceapă, rachiu şi vin bun”. Îi servea, aşa cum e în întreaga lume, o hangiţă frumoasă, Maria. Venise de mică adusă de Tănase de prin părţile Transilvaniei. Acum era ibovnica lui Petreanu. Haiducii pătrunseseră în cârciumă. Un miros dulceag de fum şi băutură îi izbi în faţă. Din desagi descărcaseră o adevărată comoară. Îl vizitaseră pe vestitul boier băcăuan Enach Petrovici. Fusese al cincilea boier băcăuan jefuit în doar două luni. Era din acei boieri „ce strângea banii de nu-i vedeau lumina soarelui.”

Haiducii rânduiră pe mese: „stofe nemţești, 3 şaluri, lumâ-nări de ceară galbenă, două săbii ruseşti, două flinte, un hanger cu peruzele, bumbac de doi lei ocaua, cinci căciuli de miel întreg”. Apoi răsturnaseră din pungi mii de monede de argint: „puişori, nisifele, sorcoveţi, carboave, icosari din aur, irmilici, galbeni

austrieci, olandezi, lire turceşti, lefti, mahmudele şi poli imperiali ruseşti.” în puţin timp, Petreanu împărţi prada, răsplătind „regeşte” pe găzdaşi. Mâncarea, băutura curgeau. Ştefan sau Catihetul cum îi spuneau ei, pentru că urmase o şcoală, începu să cânte, vestitul cântec al lui Angheluţă*: „Sună, sună/Şi răsună,/Sună pietricică-n vale,/Puica mă plânge cu jale”, într-un târziu, Petreanu îl întrebă pe Tănase:*

— Ei, ce se mai aude prin sat?, mă mai caută ispravnicul Săndulache Sturza?

— Fii liniştit, căpitane. Pe o vreme ca asta, nu se încumetă nici fiarele să iasă din bârlog, îl asigură cârciumarul. Am iscoa-de bune…

Spre zori, toată lumea „dormea buştean”. Din când în când se mai auzea trosnind în foc. Deodată, caii din şopron deveniră neliniştiţi. „O fi vreun lup care dă târcoale!” gândi Petreanu. N-apucă să-şi termine gândul, că încăperea se umplu de ar-năuţi înarmaţi până în dinţi. Patru dintre haiduci fură ucişi pe loc când încercară să-şi scoată armele. Doi arnăuţi săriră la Petreanu şi îl înlănţuiră pe loc. Aga Săndulache Sturza putea fi mulţumit şi trimise vorbă tuturor boierilor „că puteau să doarmă liniştiţi.”

Luni, 14 ale lunii cireşar, târgul Tecuciului fu cuprins de o larmă nemaivăzută. În centru, pe un tăpşan se înălţa o spânzurătoare, iar spre ea se îndrepta un cortegiu cum nimeni nu mai întâlnise aşa ceva. În frunte mergea un om înspăimântător. „Era un colos la trup, păgân de slut la faţă, cu o privire fioroasă de te băga în friguri la cea dintâi

căutătură. Purta o uniformă de spenţăr, adică o tunică închisă la gât ca la oşteni, şi cu

nasturi de metal, pantaloni de postav roşu, o căciulă în cap cu fundul roşu şi pe dânsa o marcă de tinichea" scriind pe ea „Călăul temniţei" şi un bici pe umăr. După el, neferici-tul haiduc Petreanu păzit de armăşei şi darabani care băteau tobele. Domnitorul Mihail Sturza voia „ca lumea să vadă şi să se îngrozească cei care încălcau po-runcile ocârmuirii". Execuţia înlocuia vechile bătăi cu bi-ciul făcute in faţa porţilor temniţei şi unde se întâmpla câteodată ca armăşelul „să se ia cu vorba şi să uite să îi spună gâdelui să înceteze". Dar cine era călăul care în-grozise aşezarea? Se numea Gavril Buzatu, zis Masalagiul. Fusese închis pentru crimă şi aştepta să putrezească în hrubele fără fund ale domniei. Nu se mai gândea ca vreodată o să vadă lumina soa-relui. Dar, într-una din zilele toamnei anului 1835, uşa grea de stejar a temniţei

se deschise şi în încăpere apăru marele armaş. Acesta le propuse osândiţilor „slujba de gealat”, cu condiţia, aşa cum scria „în criminalicesc”, că dacă nu-şi ţine angajamentul, „în acelaşi ceas cu moartea se va pedepsi.” El acceptă fără să se gândească prea mult. Acum privi în ochii de culoarea cicoarei ai haiducului. Rânji, îl împinse de spate spre laţul frânghiei. Din mulţime, babele îşi făceau cruci mari pe piept, iar fetele tinere

plângeau cu sughiţuri. Doar bărbaţii stăteau nemişcaţi şi încrun-taţi. Urmă o poruncă, şi Masalagiul îi prinse capul în laţ. Puternic cetluit în frânghii groase, Petreanu ceru să i se permită măcar să facă semnul crucii. Marele armaş însă refuză, încă o comandă şi trupul voinicului se prăbuşi în gol...

Poporul i-a păstrat o baladă amintită din când în când la şezători.

Doina

(lui Ion Petreanu)

Bată-l crucea om bogat,
Om bogat şi făr'de sfat!
Toată vara l-am rugat
Să-mi dea bani pe adunat.
Măcar două, trei parale,
Să-mi cumpăr la copii sare,
C-am făcut o turtă-n vatră
Ş-am făcut-o nesărată.
Dacă văzui şi văzui,
Îmi luai coasa din cui
Şi i-o pusei pe spinare
Şi plecai la Lunca Mare.
Trăsei două, trei pârloage,
Foamea la pământ mă trage!
Dacă văzui şi văzui,
Două, trei cruci îmi făcui;
Luai coasa de picior
Şi-n văzduh îi dădui zbor,
Ş'o izbii de-un păducel,
Sări coasa din căţel.
Iaca stăpânul călare
Că-mi aduce de mâncare,
Mălai negru zguruit
Şi uscat şi mucezit.
N-apucai să-mbuc o dată,

Ciocoiul îşi face plată
Şi mă ia la schingiuit,
Că nimic nu i-am cosit.
Eu o palmă îi dădei
Şi toţi dinţii că-i scosei.
Dacă văzui şi văzui,
Şoim de codru mă făcui.
Şi de când m-am haiducit,
Drag îmi e drumul cotit.
Când văd tabere viind
Şi ciocoi înălbăstrind,
Mă fac broască la pământ,
Îmi aşez durda spre vânt
Şi mi-i iau la căutare
De la cap pân'la picioare
Şi chitesc şi socotesc:
Pe unde să mi-i lovesc?
La retezul capului,
Pe din dosul fesului,
Unde-i cald ciocoiului.
Eu chitesc, durda pocneşte,
Ciocoiul se zvârcoleşte
Şi de zile se sfârşeşte.
Las'să moară ca un
câne, Căci i-am zis
ades: „Stăpâne! Nu-ţi
tot bate joc de mine, C-
a veni vara ca mâne,
De te-oi prinde-n Lunca
Mare Să-ţi fac divan pe
spinare Şi să te calc în
picioare,
Ca pe-un şarpe otrăvit,
Ca pe-un duşman ne-mblânzit."

Haiducul Nicolae Grozea, „cel vestit în țară și cu inima de piatră”

Haiducul Nicolae Grozea „cel vestit în ţară”, cum îl nu-mea Vasile Alecsandri, sau „cu inima de piatră”, cum îl caracteriza Panait Istrati, se născuse la Bodeşti-Vâlcea, într-o familie de ţărani nevoiaşi. Ca înfăţişare avea „ochii albaştri şi cinstiţi”, „părul, genele şi sprâncenele un pic cam roşcovane”, iar ca fire „sălbatic, dar bun la inimă”. La 17 ani era posesorul unei „teleguţe şi un cal”, „câştigate cu sudoarea frun-ţii”. De sărbători purta „cizme văcsuite, cu cămaşă de borangic, cojocel înflorat şi căciulă ţurcănească”. Mai mult, „deprinsese limba grecească fără să afle satul, mulţumită drumurilor pe care le făcea la Buzău”. De mic cunoştea nedreptăţile, spunând că „pământul e frumos, că trebuie să fie al nostru, câtu-i de mare şi de lat, ar trebui să fie al nostru, al tuturor, pentru că venim pe lume goi, despuiaţi şi el aşteaptă să-l muncim şi să ne bucure roadele lui. Dar nu-i al nostru, va trebui să fie. Trebuie să îl

smulgem din mâinile celor ce-l stăpânesc fără să-l muncească. Trebuie!”

La nedreptăţile locului, se adăugau şi jafurile, devastările, incendiile, şi mai ales „purtarea neregulată şi nebunească a sol-daţilor” turci aflaţi după 1821 în Moldova şi Ţara Românească. Excesele turcilor ajunseră la culme! Nimic nu se putea face fără ştirea şi aprobarea paşei! Oamenilor nu le rămânea nimic de făcut decât de a lua calea codrului, în zadar beşliii se luptau cu haiducii. Poporul era de partea „apărătorilor ordinei”. Deşi aflaţi în pragul disperării, ţăranii sunt somaţi „fără de nici-o împotrivire” să achite obligaţiile faţă de boieri.

Revolta izbucni. Noii domni pământeni de la 1 iulie 1822, Ioan Sandu Sturza în Moldova şi Dimitrie Ghica în Ţara Românească, au încercat fără reuşită să înăbuşe mişcările „nemulţumiţilor”. Un conflict începu între Grozea şi „conaşul Manolache”. Acesta din urmă ar fi fost făcut „grămadă de carne însângerată tăvălită în ţărână şi neînsufleţită”. Ia calea codrului împreună „cu şapte flăcăi, tot din satul nostru, tot cu nume rău, care sunt răzbunători, însetaţi de dreptate, cunosc codrii şi-s gata să se-arunce şi-n foc”. Alăturându-se ei unui alt haiduc, Ioniţă Tunsu, Grozea face câteva acţiuni între anii 1825 şi 1827 împotriva arendaşilor locali, apoi extinzându-şi aria atacuri-lor în Muntenia, Oltenia, Moldova. Prin anii 1830 se stabileş-te pentru un timp în părţile Ghimeşului. Îşi alege ca adăpost pentru el şi oamenii lui peştera Rusaveta de la poalele muntelui Runcul Stânilor. De aici urmărea cu atenţie pasul Ghimeşu-lui, pe unde treceau negustori cu carele pline de grâne, postavuri, cu doage de stejar, ţărani mânând imense turme de oi sau vite. Din când în când treceau care boiereşti trase de câte 3-4 perechi de cai. Într-o dimineaţă, când razele soarelui tăiau ceaţa,

din peşteră coborâră, fără a fi simţiţi, Grozea şi haiducii lui. Se înşiruiră de-a lungul drumului, ascunşi de orice privire. Curând se auzi un huruit îndepărtat.

— S-ar putea să ne cadă în mână iar o năpârcă de ciocoi!, spuse Grozea.

Nu după mult timp apăru un car păzit de cinci băr-baţi călări. Ţipătul unei păsări de pradă străpunse liniştea dimineţii. Cei cinci bărbaţi strânseră armele în mână, privind îngrijoraţi spre bătrâna pădure.

— De n-ar fi Grozea, că nu-i scăpare! şopti unul dintre ei, ce părea a fi conducătorul lor.

N-apucă să sfârşească cuvintele, că fură înconjuraţi de haiduci. Oamenii din paza carului aruncară armele. Nu le mai erau de folos. Grozea recunoscu, în cel ce părea conducătorul lor, pe un ciocoi din partea locului. Om rău, necruţător, pentru care cuvântul milă nu exista. În căruţă haiducii găsiră lucruri cumpărate de la Braşov, cizme, postavuri, căni de cositor, un ceas de argint, mobilier. La brâul ciocoiului, într-o pungă de piele dădură peste 10 ducaţi austrieci de aur şi câţiva sorcoveţi de argint. Dar, deodată, apăru ca din pământ o patrulă. Lupta nu dură mult. Câţiva ostaşi rămaseră răniţi, restul o luară la fugă. Dintre haiduci, patru răniţi. Cu banii şi lucrurile luate, Grozea şi ai săi se îndreptau spre un sat apropiat. Grozea călărea un „cal alb ca iarna”. La marginea satului întâlni un moşneag, cu barba

lungă, îi arsese bordeiul şi nu mai avea „nici hrană, nici ţol de-nvălit”. Grozea i-a dat banii şi l-a îmbărbătat:

„Nu plânge, n-ai grijă,
române, Fă pept
bărbătesc;
Na, să-ţi cumperi haine şi casă şi pâine...”

Apoi se întoarse spre codrul negru de nepătruns. O legendă culeasă prin 1895 spune că aici, în peştera Rusaveta, Grozea a

ascuns o parte din banii şi giuvaierurile luate de la bogătaşi. În anul 1831, Grozea e prins, prin trădare, şi închis la ocnele Telega. Sentinţa: ocnă pe viaţă!

La aproape un an de la prinderea sa, căzu la Podu-Gro-zeşti, la 12 august 1832, şi haiducul Tunsu, cel cu care începu-se haiducia, după o scurtă şi grea încăierare. Alături de ei, în străfundurile ocnei se aflau şi alţi haiduci din cetele lor. Orice încercare de evadare era exclusă! Peretele ocnei era drept şi înalt de 75 de metri.

Dar iată că într-o zi de ianuarie 1834, când gerul şi vis-colul îşi dădeau mâna, pe frânghii şi piroane abil meşteşugi-te, Grozea şi treisprezece tovarăşi escaladară peretele ocnei. Surprinsă de incredibila ieşire din ocnă, paza nu mai avu timp să riposteze. Scăpaţi, haiducii, cu ajutorul ţăranilor din împre-jurimi, dispărură în pădurea Drăgăneştilor-Vlaşca. O alertă nemaivăzută cuprinse întreaga Ţară Românească. Se strânse de la boieri, doar în câteva zile, uriaşa sumă de 5000 de lei, premiu pentru prinderea lui.

Un timp niciun negustor sau boier nu încercă să se aven-tureze pe drumurile spre Bucureşti. Zăvorâţi în dosul uşilor groase de stejar, înarmaţi până în dinţi împreună cu slugile, aşteptau vestea că Grozea a fost prins. În acest timp poterele răscoleau satele în căutarea fugarilor.

La 24 februarie 1834, Grozea este încolţit de potere în pădurea Drăgăneştilor. O luptă inegală se încinge între el şi poteră. Locul unde a căzut şi astăzi se mai numeşte „Tufanii Grozii”. Numele şi faptele sale vor rămâne în amintirea popo-rului, fiind cântate şi transmise de rapsozii populari. Vasile Alecsandri îi va dedica poezia „Groza”, iar Panait Istrati îl va descrie în romanul „Haiducii”.

Haiducul Ion Darie, „pe care nu-l prinde plumbul”

Haiducul Darie sau Darii s-a născut în anul 1756, în sa-tul Marginea de lângă Rădăuţi. Numele său întreg era Ioan Darie Pomohaci. Despre el au circulat mai multe legende, printre care: „Darie şi maică-sa”, „Darie şi mândra sa”, „Darie şi Bujor”. I s-au atribuit puteri supranaturale ca: „a găsit iarba fierului ce deschide orice încuietoare şi frânge orice lanţ; ba mai adaugă alţii, s-a scăldat în şapte iordanuri de nu-l prinde plumbul; ba, că, întăreau iară alţii, are nafură de la Paşti de la şapte biserici, de nu-l prinde nimeni, şi de aceste mai multe”.

Dar nu numai numele, ci şi persoana lui Darie era mai pe tot locul cunoscută. El nu umbla tot numai pe furiş, pe la capetele pâraielor şi pe potecile ascunse ale codrilor, şi nu şedea tot numai prin dundoaiele pădurilor şi pe după stâncile măgu-rilor, ci venea foarte adesea şi în sate, mergea la biserică cu cei-lalţi creştini, după aceea şi la cârciumă, la scrânciob, se prindea cu feciorii la hori şi apoi mai trăgea câteodată şi din fluier, de-l ascultau nu numai roată împrejurul lui

toţi oamenii - bărbaţi, femei şi fete -, dar până şi păsările şi frunza de pe copaci. Darie

căpitanul era „nu prea înalt la trup, dară în frunte, se zice, de o palmă şi în spate trei. Fruntea-i cea lată îi era încreţită ca nişte brazde de ogor, ochii pe jumătate închişi şi tot parcă fulgerau foc şi pară; parcă tremura cu tot trupul şi-şi mişca stufoasele musteţe”. „Glasul lui era de taur”, iar „braţele, zdravene şi vân-joase”. Pe scurt, „Darie căpitanul era după toată statura şi ară-tarea lui ca un stejar între ulmi”. La brâu purta „pistoale lungi arnăuţeşti şi ferecate bogat cu nişte alămi albe”. Ceata lui era alcătuită din 11 feciori: Andrei, Toder, Iacob..., „unul mai de speriat lumea cu dânsul decât altul”. „Unii erau în cuşme ţur-căneşti, alţii în pălării, iar alţii în comanace şi toţi cu pene în ele (...), de vultur ori de huhurez de codru, şi nici unul nu avea cizmă, pălărie ori comanac sus pe frunte, ci apăsat pe sprânce-ne, de ce, dacă te uitai la ei, încă şi mai multă groază-ţi făceau. Toţi aveau trăişti, unii din piele, alţii din lână, din care se vedea la unii şi câte un mănunchi de pistol, măcar că toţi aveau câte două şi după curea. Cămăşile şi pistoalele lor erau la toţi ca la ciobani, adică negre”. „Dintre ei se distingea haiducul Iacob, un bădăran de om cu ţurcan în cap şi cu nişte plete până jos pe umeri, cu cămaşă pe el ca de cioban şi cu bumbi galbeni la în-cheietura umerilor, cu o curea de la brâu până mai sub burtă şi în ea, dinainte, toacă-n alămi cu cuţite în mănunchi sclipicioşi, iar de o parte de ea, spre stânga, două pistoale”. Străbăteau pădurile şi câmpiile noaptea, căci „voinicii (...) nu-şi împletesc picioarele ziua cu cei numai cu o bucăţică de suflet, ci că aşa, noaptea, care-i ziua haiducului”. Atacau de regulă pe „ciocoii chiaburi şi hapsâni” şi „negustori cu chimiruri grase”, pe „aren-daş” şi pe cei care „fac ca săracii şi vădanele să n-aibă cu ce se hrăni pe sine şi pe copilaşii lor, ce răpesc năframa din mâna celui care plânge şi banul de sfânta tămâie”.

Căpitanul Darie, în ciuda înfăţişării fioroase, ştie să se facă iubit. Ba cei mai mulţi îi spuneau chiar „bade Ioane”. Într-o zi dădu în inima pădurii peste un copil de patru ani care se rătă-cise. Era al impiegatului de la salinele Cacica. Îl va duce acasă la părinţi, care, aflând cine-i salvatorul, rămaseră „ca trăsniţi de fulger”.

Poporul era de partea haiducilor, „căci de săteni însuşi Darie nu avea nicio frică, deoarece pe lângă aceea că trăiau cu dânşii bine, îi cinstea şi îi omenea; el nu numai că nu făcea nimănui niciun rău, dar mai şi boteza, cununa şi miluia, dând la fini şi la fine junci şi chiar perechi de boi şi nu o vădană îşi îndulcea copiii cu laptele de la vacile căpătate pomană de la căpitanul Darie”.

S-a întâmplat o dată ca baciul şi ciobanii de la stâna de unde haiducii luau merinde să fie prinşi de poteră, fiind învinu-iţi de complicitate. Darie află şi zise încă vesel, profetic:

„- Legaţi i-au dus, deci legaţi s-or întoarce, cât eu încă sunt viu!”

Într-adevăr, Darie s-a ţinut de cuvânt. Nu după mult timp, au fost salvaţi „baciul şi ciobanii lui Mutu din închisoare lăsând pe străjeri legaţi şi cu căluș în gură”...

Dar sfera acţiunilor haiducului Darie şi ale oamenilor săi nu se mărginea numai la zona Bucovinei. Aflăm că făcea dese „ex-pediţii la Hârlău şi Bacău” Într-o vară, ceata lui Darie coborî din ţinutul Bucovinei spre Bacău. Poposiră în pădurea Mărginenilor de lângă Bacău. Făcură „mămăligă cât un munte” într-un ceaun uriaş aşezat „pe crăcine”.

Apoi scoaseră din desagi „fălii de caş şi de urdă, înşirate pe sumanele întinse prin prejurul focului”, iară

pe scoarţe de brad, „sare mare pisată cu muchia toporului pe un bolovan”. Un haiduc întorcea pe jăratic, ba pe o parte, ba pe alta, bucăţi de carne de berbec. Dintr-o ploscă braşovenească haiducii băură „rachiu de perje”.

Haiducii stăteau „răzimaţi cu spatele de copaci şi vorbeau ceva, nu în glas, ci pe încetul”. După ce terminară de mâncat, băură apă „dintr-o găleată”. Curând, cerul se împodobi cu mii de diamante strălucitoare. Liniştea se lăsă peste întreaga pădure. Din când în când mai pocnea câte un vreasc din foc sau se auzea ţipătul vreunei păsări de noapte. Oamenii lui Darie dormeau cu sumanele şi pieptarele sub cap, puştile şi pistoalele lângă piept şi pe „dânsele o mână”.

Trei haiduci stăteau de pază „tot înarmaţi” cu puşti şi pistoale şi cu securi. Alţi doi erau în Bacău ca iscoade „să tragă cu ochiul şi urechea”. A doua zi dis-de-dimineaţă urmau să atace hanul poştei. Aflară deja că mari negustori şi ciocoi în-noptară acolo. Se sculară „cu noaptea în cap”. Nu după mult timp se lumină „binişor de ziuă”. De pe Bistriţa şi Siret se ri-dica ceaţa. Haiducii se sculară „unul după altul toţi, în urmă şi Darie...”

Se spălară „la ciurgău”, se şterseră „cu mânicile cămeşii”, apoi spuseră „rugăciunile”. Darie le descrie planul de atac asupra hanului şi râzând le aminti să nu se întâmple ca „la plăcinte înainte, iar la nevoie înapoi”. Haiducii râseră. Patru dintre ei plecară înainte. Bacăul dormea. Din câte o curte se auzea cânta-tul cocoşilor. Merseră destul până dădură de câteva case aşezate pe „câmpul Poştei”. Erau „mahalalele calicimii”. Trecură peste podul numit „al Giuncului”. În depărtare se zăreau câteva case mai arătoase, ce păreau a fi ale unor boieri însemnaţi. Trecură prin nişte grădini cu porumb verde, printr-o livadă de vişini, ajungând în preajma Poştei. Se opriră pentru un moment. Darie ştia că

poşta are două odăi: una pentru căpitanul Poştei, cealaltă pentru călători, în spate erau trei bordeie pentru surugii şi unul pentru rotari. Încet pătrunseră pe una din cele două porţi ale poştei. Ceata despicându-se în două, Darie trecu cu o parte de

haiduci pe lângă jitnița cu ovăzul cailor, pe lângă şopronul ro-tarilor, oprindu-se la odaia căpitanului poştei. Ceilalţi pătrun-seră imediat în odaia călătorilor. Surpriza a fost generală. Lu-aţi prin somn, nimeni n-a apucat să încerce vreo împotrivire. Nici chiar arnăutul de la poştă, care dormea buştean, după ce întreaga noapte băuse mult vin. Printre călători haiducii recu-noscuseră pe un arendaş din Bogdăneşti - Suceava, care mai fusese călcat de ei. Prada a fost însemnată. Au luat o mulţime de „zimţuiţi", printre care sorcoveţi de argint, monede austriece
— „şain", grivine. La un negustor găsiră un sipet cu podoabe lucrate în aur, argint şi perle. După ce i-au legat fedeleş pe toţi şi le-au pus căluşii în gură, s-au reîntors spre pădure, în drum împărţiră pe la casele săracilor o parte din banii luaţi. Dispărură în pădure înainte de a prinde de veste „procleţii de poteraşi, ce te-ntreabă de răvaş"...

La câteva luni mai târziu, în 1807, va fi prins, ca de obicei prin trădare, de o poteră. În ianuarie 1808 va fi spânzurat pe „toloaca Marginii", „adecă pe şesul dintre Marginea şi Dealul Iederii", când abia împlinise 52 de ani. Faptele lui, „năzdrăvăni-ile lui cele haiduceşti, care erau seara povestite la gura cupto-rului, ziua la lucru prin ţarină", aveau să fie repovestite de zeci de

generaţii, fiecare după bogăţia fanteziilor (...), „cu culori mai vii, mai drastice şi mai cornurate...”

Haiducul Ştefan Bujor - „Cel fioros şi fără frică”

Ştefan Bujor, despre care „babele şi acuma vorbesc la şe-zătoare şi lăutarii îi cântă cântecul”, era originar de prin părţile Sibiului. „De cum i-a răsărit mustaţa, el s-a simţit «cuprins de dorul voiniciei”», astfel încât într-o zi de primăvară, el „îşi pune puşca pe umăr, căciula pe-o ureche şi îşi ia bună ziua de la maică-sa”.

Fireşte, el s-a alăturat altor imigranţi transilvăneni, atras şi de avantajele fiscale şi administrative date de domnul Moldovei, Mihai Şuţu (1793-1795) şi desigur de gândul de a scăpa de conscripţie. Se stabileşte la Iaşi, capitala Moldovei. Nu după mult timp se căsătoreşte, locuind într-o căsuţă din Tătăraşi. Dar Bujor nu era plămădit din aluatul celor ce mor de bătrâneţe în patul lor. Abuzurile boierilor, nedreptăţile de tot felul îl îndeamnă la câteva acţiuni haiduceşti. Cade prins şi este trimis la ocnă.

Puţini din cei ce intrau aici mai vedeau lumina soare-lui. Tânăra lui soţie însă nu dorea să-şi

piardă soţul. Aleargă disperată la mai-marii Moldovei, pentru a-l salva. Face jalbe

după jalbe pentru obţinerea iertării lui. Şi iată că într-una din zilele anului 1805 este chemat la domnie. Se înfăţişează chiar la domnul Alexandru Moruzi. Promisiunea solemnă că Bujor se va lăsa pe veci de haiducie şi probabil... lacrimile fierbinţi l-au înduioşat pe domn, care-l iertă.

Bujor va fi numit vătaf pe moşia boierului Catargiu. Devenise un slujbaş care-şi vedea doar de treaba lui. Ghinio-nul însă îl urmăreşte. Face o pagubă oarecare, pentru care va fi bătut crunt. Nu mai are de ales. Jurând să se răzbune cumplit, „hăulind şi chiuind, el apucă calea codrului, care-l chemă la viaţa fără stăpân”.

Curând, doisprezece tovarăşi, „fraţi de cruce, care au fugit de la coarnele plugului, se adună în jurul lui şi încrucişând fierul cuţitelor, îi jură credinţă şi ascultare fără margine cu drept de viaţă şi de moarte asupra lor”, îşi dădu seama, având acum experienţă, că nu va rezista cu mica lui ceată numeroa-selor potere. Printre cetaşii lui se va număra şi un nume care va deveni celebru, Gheorghe Cârjaliu. Atacurile se succedeau cu repeziciune asupra conacelor boiereşti, caselor cămăta-rilor. Pungile cu bani erau apoi împărţite la săraci, şi „multe vaci cu viţel erau dăruite la vădane şi orfani”. Devenise cel mai puternic, cel mai de temut haiduc din Moldova, „domnind ne-supărat peste moşii, domni şi păduri şi vestea despre dânsul merse departe, până-n ţările vecine”. Acum îşi poate permite acţiuni pe scară largă în Moldova, Muntenia, Oltenia şi ajunge chiar şi în Transilvania. Numele lui Bujor era pe buzele tuturor celor obidiţi!

Fireşte că autorităţile n-au stat cu mâinile în sân. În Oltenia, caimacamul Samuraş, spumegând de furie, l-a urmărit zi şi noapte, dar fără succes, în Moldova se iau măsuri neobişnuite, care pe undeva amintesc de cele din Vestul Sălbatic. Se organi-

zează echipe de 30-50 din cei mai buni ţintaşi, în fiecare oraş, pentru a-l răpune. Bănuim desigur că pe capul lui se pusese şi un premiu mare. Ştim că la începutul lui decembrie 1808 caută

adăpost la un boier de neam, numit comisul Gheorghe Cara-via, fiul şerdăresei Anastasia Caravia, născută Arbore, stăpâna moşiei Sârbii din ţinutul Neamţului.

Acest boier fusese căsătorit cu frumoasa Zoe Hansaru, dar ea se despărţise de el, neputându-se împăca cu firea lui var-vară şi grobiană. Zice lumea că acel Caravia era în legături cu nişte tâlhari. Se zicea chiar că lua parte la prădăciunile lor şi că nici maică-sa, şerdăreasa, nu era străină de acele fapte urâ-te. Caravia primi foarte bucuros să adăpostească pe Bujor şi-l dădu în gazdă la un ţăran din sat, la care mai era găzduit de o bucată de vreme şi un alt tâlhar, numit Gheorghe Ardeleanu. În cursul acelei ierni, Bujor, Gheorghe şi cu Caravia făcură mai multe prădăciuni, furând mai cu seamă cai, pe care Gheorghe şi cu Bujor îi vindeau pe urmă în Cordun (aşa se numea la noi atunci Bucovina). Bujor şi cu Gheorghe se împrieteniră într- atâta încât îşi jurară frăţie de cruce: adică fiecare din ei îşi slo-bozi sânge din braţ într-un pahar plin cu vin; apoi încrucişând braţele, se sărutară pe gură şi băură vinul amestecat cu sângele lor, jurându-şi credinţă şi ajutor.

Amândoi fraţii de cruce voind să plece împreună după hoţii noi, Caravia voi să-i ademenească să mai rămâie până va trece, de la Roman spre Fălticeni, un negustor bogat având asupra sa mai multe mii de galbeni, spre a-i aţine calea, a-l ucide şi a împărţi între ei banii ce i-ar găsi asupra lui.

Dar Bujor şi cu Gheorghe, care nu erau bucuroşi să omoare, nu primiră să aştepte, din care pricină Caravia se su-pără pe ei şi se părăsiră în termeni reci. Totuşi dintr-o pricină sau dintr-alta, Gheorghe reveni la Caravia prin postul

mare şi de astă dată fu primit chiar în curte la dânsul, unde i se puse la dispoziţie o odaie lângă grajduri. Apoi în curând Gheorghe, care era un bărbat deosebit de frumos, aduse cu dânsul într-o seară o femeie de o frumuseţe strălucitoare, îmbrăcată în por-tul ţărăncilor din Vrancea, pe care o păzea cu cea mai mare grijă. Deoarece Caravia plecase de acasă cam o dată cu sosirea

musafirului său, el nu avu prilejul să vadă pe Catrina (aşa se numea frumoasa femeie), decât după întoarcerea lui, tocmai în ajunul Paştilor.

Caravia fu izbit chiar din acea clipă de frumuseţea Catri-nei; încercă prin toate chipurile să se întâlnească cu ea şi să-i vorbească între patru ochi. Dar Catrina iubea pe frumosul tâlhar la nebunie şi nici nu voia să se uite la Caravia, care nici nu era frumos, nici nu avea vreun „feliu de vină ’ncoace”.

Gheorghe pricepu îndată cum stăteau treburile: Caravia nu mai poate de pofta Catrinei. Ar fi părăsit bucuros Sârbii, dar se temea s-o facă tocmai atunci, deoarece aflase că mai mulţi din acei pe care îi prădase în cursul iernii îl căutau pretutindeni. Avea nădejde că Bujor îl va scăpa şi aştepta din zi în zi să vie fratele lui de cruce ca să-l îndrepte la vreun adăpost sigur pentru Catrina; dar Bujor nu mai venea, ci hoţea atunci peste Prut.

Şi relaţiile lui Gheorghe cu Caravia se stricau din zi în zi. Gazda lui nu-l dădea afară, căci ar fi luat cu dânsul pe Catrina, ceea ce celălalt nu voia cu niciun preţ, dar ştiindu-l om fără niciun Dumnezeu, crud, desfrânat şi mişel, cu toată îndrăz-neala lui firească, începu să se teamă că vreodată Caravia îl va ucide mişeleşte. Vreo două săptămâni după Paşti, mai răsuflă câtva timp, căci Caravia dispăru până cu două zile înainte de Sfântul Constantin. Când se întoarse, era vesel şi spuse lui Gheorghe că Bujor îi trimite răspuns să fie numaidecât, la noapte, la o anumită crâşmă din Paşcani, căci vine nesimţit să se întâlnească cu el. Gheorghe voi să plece cu o căruţă ca să ia cu el şi pe Catrina, temându-se să o lase singură la Sârbi, măcar pe o noapte. Dar Caravia făcu astfel încât în tot satul nu se găsi nicio căruţă. Atunci Gheorghe, care numaidecât ţi-nea să se

întâlnească cu Bujor, închise pe Catrina cu cheia în odaia lui, îi dădu hrana trebuitoare pentru două zile, precum şi două perechi de pistoale încărcate pentru ca, la întâmplare de primejdie, să se poată apăra împotriva lui Caravia. Apoi plecă la Paşcani. Acolo stătu toată noaptea degeaba, fără ca să fie

Bujor sau vreun tribeş al acestuia. Se întoarse plin de mânie şi, găsind pe Caravia în curte, nu-şi putu stăpâni ciuda. Zise lui Caravia că nu este măcar în stare să fie hoţ cinstit; dar după ce vorbi cu Catrina, supărarea lui se făcu şi mai mare.

Ea îi povesti că nu trecuse nici ceasul de când plecase, când Caravia veni la fereastra odăii în care se afla şi-i propuse curat să părăsească pe Gheorghe şi să trăiască cu dânsul, făgăduin-du-i că „va purta-o ca pe o domniţă" şi pentru a o ademeni mai tare, îi arătă un frumos şirag de mărgăritare, făgăduindu-i că i-l va da îndată dacă primeşte să părăsească odaia în care șade cu Gheorghe şi vine de se mută într-o odaie de taină ce o are în curtea cea mare, mai încredinţând-o să nu se teamă, căci în curând o va mântui de Gheorghe. Dar iubita tâlharului nevoind să audă de părăsirea lui şi arătând hotărât că nu are nevoie de niciun dar de la Caravia, acesta intră în furie şi po-runci ţiganilor să strice uşa. Atunci Catrina, punând mâna pe una din perechile de pistoale şi aşezându-se la fereastra de la care se vedea bine tot ce se petrecea afară, strigă că îl împuşcă pe cel dintâiu care se atinge de uşă. Glasul ei era atât de hotărât, ochii ei cei negri aruncau astfel de scânteie şi mâna îi părea atât de sigură, încât turma ţiganilor trecea până departe de uşă. Ca-ravia, care nu era decât un mişel, se păzi să meargă singur să strice uşa cu toporul şi se hotărî s-o lase deocamdată în pace, urmând să-şi alcătuiască planuri noi spre a pune stăpânire pe frumoasa femeie şi a se mântui de ibovnicul ei.

După întoarcerea lui Gheorghe de la Paşcani, cu toată batjocura de care avusese parte de la el în mijlocul ogrăzii cu câteva ceasuri mai înainte, Caravia încercă să-l îmbuneze, ba cu mâncare aleasă, ba cu vin bun ce-i trimese la odaia lui, ba cu tutun deosebit. A doua zi Gheorghe ieşi de

dimineaţă călare şi, prin nişte ţigani ai lui, comisul află că tâlharul tocmise cu preţ mare un om din sat care se însărcinase să meargă să caute pe Bujor să-i dea de ştire că are neapărată şi grabnică nevoie de dânsul. Caravia se îngrozi, căci înţelese că, chiar dacă Bujor nu-l pedepseşte pentru purtarea avută faţă de Gheorghe, în

orice caz Catrina va fi cu desăvârşire pierdută. Spre a preveni plecarea Catrinei, planul lui fu repede alcătuit. Trimise şi în acea zi mâncare bogată şi bună lui Gheorghe şi ibovnicei lui, având totodată grija să trimită vin vechi şi bun, în care puse să se mai adauge spirt. Apoi, în cursul zilei, avu grijă să mai împrospăteze provizia de băutură a amanţilor, având totodată grijă să facă bogate distribuţiuni de vin tuturor slugilor. Astfel, când spre seară Gheorghe ieşi călare, era ameţit de băutură. Caravia trimise slugi de ale lui călări, ca să-l însoţească, să-l ţie de vorbă şi să-i tot dea de băut din nişte ploşti mari, ce le dăduse spre acest sfârşit.

Când seara se întoarse spre curte, Gheorghe de abia se ţinea pe cal de beat ce era. Potrivit poruncii ce o aveau de la stăpânul lor, slugile lui Caravia nu-l lăsară să meargă la poarta curţii, ci îl duseră de-a lungul gardului care împrejmuia grădina unde îl aştepta şi ei. Ţiganii îi luaseră şi pistoalele şi cuţitul din brâu, fără ca el, cu desăvârşire beat, să fi încercat vreo opunere, îndată ce ajunseră la locul unde se afla Caravia cu mai mulţi ţigani, acesta le porunci să dea pe Gheorghe jos de pe cal şi să-i scoată cele două brâie ce le purta şi care erau grele de bani; iar Caravia puse mâna şi pe armele hoţului şi pe banii lui.

Apoi porunci scurt ţiganilor să strângă pe Gheorghe de gât cu căpăstrul calului, până ce va muri. Statură o clipă la îndoială. Caravia le aruncă atunci o sudalmă grozavă; ţiganul Ion Co-jocarul se grăbi să arunce împrejurul gâtului lui Gheorghe căpăstrul calului pe care apoi îl strânse cu putere, pe când cei-lalţi îl loveau peste cap cu ciomegele şi cu paturile pistoalelor, iar însuşi Caravia îl împungea cu cuţitul în pântece. Strânseră cu căpăstrul şi loviră până când văzură

că Gheorghe este mort. Caravia porunci atunci unui ţigan numit Iacob Văcariul să-l spintece „pentru ca să fie mai repede hoit mâncat de corbi”, apoi puse pe ceilalţi asasini să arunce leşul hoţului în stuful bălţii de lângă curte, îndată ce ajunse la curte, puse să deschidă fără zgomot uşa odăii lui Gheorghe, care rămăsese descuiată, intră şi, găsind pe Catrina dormind, puse pe un ţigan s-o ia în

braţe şi să o ducă cu toată opunerea ei, căci se trezise îndată ce simţise că pune cineva mâna pe dânsa, în încăperea de taină de lângă odaia lui. Chiar în acea noapte mişelul o silui cu ajutorul a două ţigănci.

A două zi Catrina era nebună. După două zile, Caravia, văzând că se adună corbii în număr mare în jurul locului unde fusese aruncat leşul lui Gheorghe, porunci la doi din ţiganii care luaseră parte la omor să ia trupul hoţului şi să-l îngroape, în puterea nopţii, deasupra vreunui mormânt proaspăt, ceea ce ţiganii aduseră la îndeplinire fără de nicio întârziere.

Trecură vreo douăsprezece zile; Catrina era tot nebună şi tot închisă în odaia de taină de la curte. Caravia ar mai fi vrut să-şi astâmpere poftele asupra ei, nebună cum era, dar când se apropia, ea ţipa atât de cumplit, muşca astfel cu dinţii şi zgâria astfel cu unghiile, încât era bucuros să rămâie departe de dânsa. Altfel nu era nimica nou nici la curte, nici în sat; de Gheorghe nu vorbea nimenea, parcă nici nu trăise.

Trecuse acuma jumătate din postul Sân-Petrului; era în-tr-o sâmbăta, după-amiază; şerdăreasa şi cu fiul ei tocmai plecaseră la Fălticeni. Un pietrar care lucra la curte pentru so-coteala şerdăresei, ducându-se în livadă ca să culeagă nişt cire-şe, văzu două ţigănci suite pe gard şi auzi pe una din ele strigând că în ţintirimul bisericii nişte câini mănâncă un om mort.

Pietrarul, suindu-se şi el pe gard şi văzând că aşa este şi că vreo cinci câini mănâncă un mort îngropat în faţă, numai că de o şchioapă în pământ deasupra mormântului unui moş-neag care răposase cu trei săptămâni mai înainte, strigă pre-otul care se afla în ograda de alături, spunându-i grozăve-nia. S-au strâns îndată împrejurul mormântului mulţime de oameni care

au scos ţărână dintr-însul şi s-au încredinţat că trupul uncheşului era tot în sicriu. Apoi au luat mortul străin, pe care nu l-au cunoscut, fiindcă era mâncat din cap până la brâu de câini şi l-au pus deasupra sicriului, astrucându-l bine în groapa moşneagului. A doua zi, întorcându-se din Fălticeni

şerdăreasa şi cu Caravia, s-au scârbit rău când au aflat acea veste. Au chemat preotul şi au făcut sfeştanie în casă; dar Ca-ravia a început să fie foarte îngrijit, înţelegând că lumea are să vorbească de asemenea întâmplare şi a pus pe oamenii lui de încredere, şi care fuseseră părtaşi la fapta de groază comisă, să cerceteze prin sat, mai ales pe la crâşmă, ca să afle ce zic oamenii de acel mort străin.

Iar sâmbăta înainte de Sân-Petru, a venit în sat Bujor cu alţi şase tovarăşi şi a tras drept la crâşma boierească, îndată ce a ajuns acolo, pe de o parte a început să strângă pe toţi oamenii, localnici sau străini, care treceau pe dinaintea crâşmei, fie călări, fie pe jos, fie cu carul cu boi, iar pe de alta au trimes scrisoare lui Caravia la curte, spunându-i să vie numaidecât la crâşmă. Caravia a răspuns că va veni mai târziu, fiindcă acuma are treabă de la care nu poate lipsi. Dar deşi în mai multe rân-duri în cursul acelei zile i-a scris Bujor să vie, n-a mai venit.

Crâşma era acuma ticsită de oamenii ce-i adunaseră to-varăşii lui Bujor: erau pline amândouă odăile, prispa, până şi pivniţa. De la curte se trimisese lui Bujor, pentru mâncarea lui şi a tovarăşilor, trei pâini albe boiereşti şi o ştiucă mare de câteva oca.

Iată cum i-au istorisit faptele urmate nişte bătrâni care au vorbit cu oamenii care fuseseră de faţă:

„După ce au trecut soarele de miazăzi, am început noi toţi, câţi eram la acea popreală, într-un glas a striga şi a face rugăminte acelor oameni înarmaţi ca să ne dea drumul, să nu pierim de foame atât noi, cât şi vitele noastre. Ei ne-au dat răspuns să mai îngăduim puţintel, că dacă ni-i a mânca, nici ei n-au mâncat până la vremea aceea, şi au poruncit unuia dintr' înşii ca să li se aducă

din mâncarea ce li se trimisese lor de la curte. Şi li-au adus două pâini, pe care pâini, puindu-le pe masă, au tras unul sabia şi au început a hăcui câte o bucăţică şi împărţi la norod, la câţi au ajuns, făcându-li cuvânt şi pof-tindu-i ca să mai îngăduie puţin, că este să vie şi fiul dumisale

şerdăresei să se întâlnească cu dânşii şi lor li vor da drumul. Mai zăbovind cam un ceas mai bine, fiul şerdăresei tot n-au mai venit; şi văzând că nu mai vine, s-au ridicat toţi acei şap-te oameni înarmaţi în picioare şi au început a striga şi a face întrebare: care este loniţă Cojocariul şi Vasile Vizitiul, să iasă afară dintre ceilalţi. Şi ieşind i-au strigat unul dintre acei şapte ce era mai bătrân ca să-l ia de piept pe ţigan şi i-au dat cinci bice. Şi au început a striga că acei ţigani au fost împreună, cu fiul şerdăresei, de au omorât pe fratele lor Gheorghe şi cum l-au cărat şi unde l-au mistuit şi la ce loc şi la acel ţigan au găsit şi un chimir lat de piele care chimir fusese a lui Gheorghe, a mortului".

„Apoi acel ţigan a dat lămuririle ce se găsesc mai sus asupra uciderii, adăugând că asupra lui Gheorghe s-au găsit două chimire, unul cu bani de argint şi celălalt cu galbeni, care bani i-au luat Caravia".

„Apoi au început a face strigare dintr' acei şapte şi plân-geau şi ziceau: «Auziţi, norod, cum au ucis pe fratele nostru.» Şi iarăşi au început a striga: «Care este Ioan Şchiopu, ţigan, să iasă afară dintre ceilalţi.» Ieşind acel ţigan, au cunoscut asupra lui parte din hainele lui Gheorghe şi însuşi ţiganul n'au tăgăduit şi au adăugit că era de faţă când, după omor, stăpânul lui au pus banii ce i-au scos din chimirurile ucisului, în sipet".

„Şi îndată au început cu toţii, toţi şapte, a strigă către tot norodul ce era acolo: «Auziţi, norod, cum au fost uciderea fra-telui nostru şi să fiţi martori când vom cere la vreo judecată, şi să ştiţi, norod, că Caravia şi cu maică-sa din mâna noastră nu vor scăpa. Că noi pe dânşii i-am ţinut de drept tovarăşi şi ceea ce am agonisit cu dânsul am împărţit, şi nu i-au fost în-destui banii ce au

luat de la noi şi de la fratele nostru, dar l-au şi omorât. Şi dacă l-au omorât, de ce nu au pus să' l îngroape? Ce l-au lăsat de l-au mâncat câinii?»

Iar pe Iacob Văcariul, scoţându-l afară dintre norod, l-au întrebat, nu i-au fost păcat să spintece pe om şi să-l lese să-l

mănânce câinii? Apoi l-au bătut până ce au pierdut cunoştinţă. Şi au mai scos pe Vasile Turc şi i-au făcut întrebarea: «El este acel ce au îngropat ciolanele lui Gheorghe?» » El au răspuns că el este, că fiul şerdăresei i-au poroncit să-l îngroape şi au început şi al treilea a striga: « Aţi auzit, norod, faptele fecioru-lui şerdăresei? Pentru aceasta au fost poprirea voastră, ca să auziţi cu toţii şi să puteţi fi martori!»

Şi aşa luând unul o hârtie şi călimări, au început să scrie pe toţi câţi ne-am aflat la acea popreală".

Am dat aceste amănunte asupra chipului în care au fost strânşi de Bujor, ca să fie faţă la cercetarea ce a făcut pentru a stabili chipul în care a fost ucis fratele său de cruce, Gheorghe, fiindcă cazul este absolut unic - nu cunosc altul la fel în ţară.

„Constantin Pietrarul a mai arătat că, după ce hoţii au ucis pe Ion Cojocarul, tâlharii Bujor şi cu Ciorneiu au zis: „Sufletul boieriului să dee samă de sufletul tiranului acestuia. De ce nu-i cuconul Gheorghe Caravia cuminte ca şi boieriul Enachi,

ispravnic de Roman, şi boieriul Constantin Catargiu, ispravnic de Piatra?”. Adăugând Ciorneiu: „am mas alaltăseară la dumnealui ispravnicul de Roman şi calul meu în grajdiu,

lângă caii dumisale, cum şi pistoalele aceste din brâu mi le-au dăruit cuconul Enache Milu, ispravnicul de Roman”. Aceasta mărturie aruncă o stranie lumină asupra moravurilor adminis-trative ale vremii.

Totuşi asemenea indulgenţe aveau margini. Un scandal ca acel ce se petrecuse la crâşma din Sârbi nu putea să rămână fără urmări. Deoarece era în joc o faţă boierească, isprăvni-cia de ţinut, la urechile căreia afacerea veni în curând, raportă la Ieşi logofeţiei dinăuntru, care fără a pierde timp trimese pe velarmaşul Darie Dărmănescu la Sârbi, spre a ridica pe Cara-via, pe maică-sa şi pe cofăptaşii omorului lui Gheorghe. Cu prilejul acestei ridicări a criminalilor, biata Catrina, cuprin-să de spaimă, îşi găsi moartea la intrarea armaşului şi a celor care îl însoţeau în temniţa unde era închisă. Văzând atâta lume străină, smulse repede iataganul din brâul unui armăşel şi şi-l înfipse în piept, înainte ca cei de faţă să fi putut face măcar o mişcare spre a o împiedica.

După o amănunţită cercetare, în cursul căreia Caravia făcu mărturisiri complete, tribunalul, în ziua de 11 decembrie 1809, osândi pe Caravia la moarte, pe maică-sa la închisoare pe viaţă la o mănăstire, iar pe ceilalţi cofăptaşi, la munca oc-nei. Caravia se mai găsise vinovat şi de fapta de calpuzanie sau fabricare de monedă falsă, dar pe lângă omor această faptă nu mai era de samă.

Boierimea moldovenească nu se mişca deloc pentru scă-parea lui Caravia, deşi el se înrudea cu unii din ei; afară de două sau trei rude mai apropiate, nimene nu adresa vr’o cerere de graţiere. Vinovatul fu decapitat la Copou în ziua de 28 iunie 1810, în prezenţa hatmanului, a agăi, a vornicului de aprozi şi a poliţmaistrului de Ieşi, căpitanul leitenant al flotei Dicescu.

Poate că cei mai mulţi din cetitorii acestei cărţi, găsind pe ţăranul Bujor mai simpatic decât boierul Caravia, vor dori să ştie ce s-a întâmplat cu el şi cum şi-a sfârşit viaţa.

Bujor, înconjurat de numeroşi tovarăşi, au fost până la unsprezece cetaşi, a urmat să prade până la toamna anului 1810 după execuţia de la Sârbi, găsind cu cale să dispară, pe câtva timp, s' a tocmit vătaf la un boier numit Ilie Petralifu, stăpânul satului Coştienii de la ţinutul Tecuciului, însuşi hoţ şi gazda de hoţi unde a stat cu leafa de 70 de lei pe an până în toamna anului 1809. De atunci, întovărăşit de alţi hoţi cu care făcuse prietenie la Petralifu, începu să cutreire Moldova şi Basarabia de mai multe ori, adunând în cursul fiecărei expe-diţii pradă destul de bogată şi variată. Pe lângă bani: galbeni, carboave, irmilici şi bancnote, luau şi haine de tot felul: giube-le, şalvari, anterie, contese, apoi juvaieruri, argintării şi altele. Nu ucidea bucuros, dar a făcut mai multe omoruri, fie în cursul luptelor cu poterile, fie încercând să scoată bani de la victimele lui. Când dădeau de vreun boier de neam, îl prădau, dar fără a-l maltrata, cum s-a întâmplat cu spătarul lordache Sturdza, pe cari l-au prădat de toţi banii şi de toate odoarele ce le avea cu dânsul; dar la urmă, dacă i-au luat telegarii, i-au dat, ca să-şi poată continua drumul, cai proşti de-ai lor în schimb şi cincizeci de lei ca să aibă de cheltuială până acasă. Soţia spăta-rului, care era cu dânsul, deloc nu era spărietă, ci se strica de râs de toată întâmplarea, zicând: «Cum s-au dus lucrurile ce li s-au luat, tot aşa au să se' ntoarcă înapoi».

La 1810 au oprit în drum pe banul Constantin Lazu, care mergea ispravnic la Suceava, şi au stat de vorbă cu el, fără ca să-i facă nimica. Apoi, în aceeaşi zi, întâlnind pe bunul Andro-nache Donici (legistul cel vestit), au luat de la el: opt sute galbeni, un telegar, o puşcă, o tabacheră, oimame de chihlimbar şi mai şezând de vorbă cu el, au văzut venind doi panţâri, de la cari au luat cinci sute de

galbeni şi peste trei sute lei. Trecând tot în acea expediţie în apropierea Ieşului, Bujor ar fi vrut să treacă pe la casa lui să-şi vadă şi chiar să-şi fure soţia de cari îi era tare dor, dar nu îndrăzni să între în oraş. Tot atunci, ur-mărindu-şi drumul în jos şi trecând pe la un schit de Lohan, «au dat trei jumătăţi de sărindar, ca să le fie de ajutor». Floriile

anului 1810 le făcură la Poiana Corbii, lângă Siret, iar de acolo merseră la Focşani, unde un tovarăş procură lui Bujor răvaş de drum de la comandatura rusească şi de la starostia austriacă. Merseră de acolo la Bucureşti, unde ajunseră în sâmbăta Paş-tilor. De la Bucureşti, Bujor se duse să-şi viziteze rudele în Ardeal, la satul Cojdula, în ţinutul Sibiului; apoi se duse cu nişte vin la Drastor spre a-l vinde. S' întoarse la Bucureşti şi de aici prădând şi furând cai, merse la Focşani. Obţinuse paşapoarte în regulă de la aghenţia austriacă şi de la generalul major En-ghel, vice-prezidentul divanurilor, precum şi răvaş de drum de la spătărie, în ţinutul Putnei îl aşteptau şase din foştii lui tovarăşi, întreprinseră atunci o mare expediţie prădalnică pe Trotuş, pe Tazlău şi în împrejurimile Bacăului, unde susţinură trei lupte biruitoare cu poterile şi chiar cu dragonii împărăteşti ai căpitanului Puhi. Adunară pradă multă şi o apucară în sus spre Botoşani. Aveau cu dânşii o şişănea pe care o purtau pe un cal. Merseră să lovească târgul Ştefăneşti; dar negustorii fiind vestiţi, îi ieşiră înainte înarmaţi. Traseră ei cei dintâi în hoţi şi îi uciseră calul care le ducea şişăneaua; dar hoţii ripostând şi răpezindu-se la ei, negustorii o luară la sănătoasa şi ceata lui Bujor intră în târg unde, după ce făcură prădăciuni puţin în-semnate, primiră de la negustori optzeci galbeni şi trei sute lei ca să părăsească târgul. De la Ştefăneşti s-au dus la Ţelineşti, de unde au rădicat şi dus afară din târg pe căpitanul târgului şi pe nişte jidovi fruntaşi, pe care îi căzniră pentru a-i sili să scoată bani de la târgoveţi. Unul din jidovi a şi fost împuşcat de hoţi, dar aceştia, la urma urmelor, au fost siliţi ca să ple-ce luând puţină pradă. După ce s-au lăsat în jos, au trecut iar Prutul şi, tot prădând, au ajuns în dumbrava Rugineştilor, unde au împărţit prada, fiind hotărâţi să se lase de hoţie. Mai mulţi dintr'

înşii au apucat drumul Ţării Româneşti, zicând că vor să se ducă în Serbia la Cară Gheorghe, care se răsculase atunci împotriva turcilor”.

În aprilie 1810, după ce luase de la nişte perceptori suma de 5.450 de lei şi cărora le făcuse elegant „răvaş de justificare”, coboară de la Bogdăneşti-Suceava spre ţinutul Bacăului. Se

aşează la pândă nu departe de Bacău, urmând drumul spre Iaşi. Pe acea vreme Bacăul număra doar câteva mii de suflete, iar biserica Precista (azi în mijlocul municipiului Bacău) era - aşa cum scrie Costache Radu - „în câmp, astfel că oamenii renun-ţau a merge în ierni grele la biserică de teama lupilor”. Află, prin iscoade, că boierul Lupaşcu, căpitanul ţinutului, luase cu forţa bani de la ţărani. Suma era considerabilă pentru acea vreme - 1.792 lei.

Bujor de obicei îşi anunţa „vizita” printr-o scrisoare. În-tr-o dimineaţă de septembrie, boierul Lupaşcu primi la casele din Bacău o scrisoare. Bujor îi făcea cunoscut că în acea seară va trece pe la el şi să pregătească banii pe care-i luase de la ţărani. Lupaşcu râse. Unde s-a mai văzut ca un haiduc să-şi facă cunoscută vizita! Rupse scrisoarea, neluând seama de avertisment. Pentru orice eventualitate a pus câţiva oameni în-armaţi cu ciomege, alţii cu coase şi topoare la „poarta şi la uşa de la intrare a caselor boiereşti”. Ca să prindă curaj, li s-a servit câte un pahar de rachiu. Spre seară, pe poartă intră o trăsură cu două perechi de cai. Era paharnicul Iordache Popovici cu soţia. Paharnicul venise îmbrăcat într-un frumos antereu cu scurteică şi giubea cu taclit. Pe cap purta o căciulă poloneză din blană. Nevastă-sa avea o halastincă şi fular de lână. Seara mâncară friptură de berbec şi băură vin. Se retraseră apoi pe divane. Câţiva ţigani aduseră pe tăvi de argint „covrigi de zahăr împletiţi, acadele, cofeturi de forma fasolei, rahaturi, baclavale, dulceţi de tot felul, vin”. După ce au jucat „șfichiu”, se apucară de „stos”. Alături, într-o cameră, cele două boieroaice jucau gajuri. Lupaşcu uitase cu totul de Bujor!

În acest timp, Bujor cu oamenii lui trecură Bistriţa pe „Podul Călugărilor”, îndreptându-se spre Bacău. O lună mare, plină şi tăcută îi

urmărea pe cer. Drumul se prezenta desfundat şi greu de străbătut. Locurile erau pustii şi ici colo se zărea câ-te-o răchită scorburoasă. Curând întâlniră biserica Precista, neclintită şi solemnă. Galopând, trecură pe lângă câteva „ba-race mici" în pământ. cu podeţu înaintea uşilor şi muşchiu

verde pe acoperământ”. Câinii din mahala urlară prelung, sim-ţind parcă primejdia. Intrară pe Uliţa Mare, unde doar casele boierilor Morţun şi Climescu erau mai arătoase. Ajunseră în faţa caselor boierului Lupaşcu liniştiţi, cântând, parcă veneau la masă mare”. În casă petrecerea era în toi. Slugile urmăreau pe geam petrecerea din casă. Lupaşcu era bucuros. Tocmai câştigase la stos. Îl bătu pe umăr pe prietenul său, paharnicul Iordache, zâmbind mulţumit. Deodată clopotele de la biserica „Sf. Ioan” sunară în noapte a restrişte.

Lupaşcu rămase o clipă nemişcat. Îl privi pe paharnic în ochi şi şopti:

— Bujor!

La vederea haiducilor apărarea se răspândi îngrozită care încotro. Un arnăut încerca să se opună, dar o împuşcă-tură scurtă îl dobori la pământ. Din câteva lovituri de topor, desfăcură poarta mare şi grea de stejar. Bujor intră în casă. Era „cel mai înalt, cel mai chipeş şi mai fioros”. Lupaşcu duse mâna la hangerul de la brâu, dar o lăsă imediat jos, moale. Nu mai avea niciun rost! Bujor îi ceru banii pe care-i luase de la ţărani. Neavând încotro, însoţit de doi haiduci, coboară în beci. Aici, după un butoi, într-un colţ, găsiră o ladă mare, legată în fier. înăuntru, banii ţăranilor şi ai casei lui. Din camera alăturată cele două boieroaice, îngrozite şi tremurând de frică, îi dădură lui Bujor bijuteriile. Luând banii şi bijuteriile, Bujor dădu ordi-nul de plecare, înainte de a părăsi încăperea, Bujor îi zâmbi pa-harnicului Iordache. Acesta îngheţă, înţelese că-i va veni şi lui rândul! Bujor va reda banii ţăranilor, pe care lacomul căpitan de judeţ, boierul Lupaşcu, îi luase cu forţa.

Bujor părăsi Bacăul, plecând spre Focşani. O banală neîn-ţelegere cu un şelar de aici va duce la prinderea lui.

Alţii spun că la 14 septembrie fusese trădat de gazda lui, Băloiu, şi dat pe mâna caraulelor ruseşti. Va fi osândit şi condamnat la moarte prin spânzurare la Copou în ziua de 20 martie 1811.

Coroiu - „Inamicul public nr. 1, apărătorul săracilor”

Coroiu este haiducul care în timpul vieţii s-a bucurat de o faimă de-a dreptul impresionantă. Acţiunile sale par desprinse din romanele cavalereşti. Într-o fotografie apărută în anul 1935, în „Almanahul Ziarelor”, făcută în faţa penitenciarului, apare încadrat de doi soldaţi cu baionetele la arme, elegant îmbrăcat vorbind la microfon! Despre el s-au scris o carte, „Viaţa şi isprăvile lui Coroiu”, de Victor Emanoil, şi o piesă de teatru. S-a încercat chiar şi turnarea unui film, în care Coroiu să-şi rejoace propriile isprăvi. Va fi personajul central în zeci de articole din presa română şi din cea străină. Băcăuanii, probabil din prea mult zel, au dat numele lui unei străzi din Bacău. Mai mult, i s-a atribuit înaltul titlu de „Coroiu, apărătorul săracilor”. La aproape patru decenii de la cele-brul „Proces Coroiu”, ziaristul Marius Mircu avea să-l evoce în cartea sa, „Trimis special”. Din când în când, în gazete, apare numele lui Coroiu la rubricile de... curiozităţi.

Coroiu, cel care avea să atingă culmile celebrităţii, s-a născut la Dorneşti - Botoşani. În copilărie visa să se facă

jandarm! Urmează patru clase primare, dovedindu-se silitor... dar neastâmpărat. Era de talie mijlocie, viguros, mereu cu zâmbetul pe buze şi, mai ales, captivant. Se însoară, nu însă cu fata pe care şi-o dorea ca soţie, ci cu una mai în vârstă, dar care avea pământ. Cât despre dragoste între cei doi nici pomeneală! Cu toate acestea va avea de la ea doi copii şi cele mai mari necazuri.

Primeşte ordinul de încorporare la Regimentul 6 de Jan-darmi din Botoșani. Din nefericire, nu va ajunge aici niciodată. O întâmplare îi va schimba întreg cursul vieţii. Află că nevasta îl înşală cu şeful de post din comună, Ailieşii, și, într-o dimineaţă se preface că pleacă la Botoşani, să se încorporeze.

Îşi ia rămas bun şi porneşte pe drumul Botoşanilor. Ajuns la marginea satului, se adăposteşte la o rudă. În miez de noapte, se reîntoarce acasă, surprinzându-l pe şeful de post, care va fi bătut „ca la fasole”. Nevasta îl denunţă ca fiind autorul unei cri-me ce se făcuse în sat. Este arestat, aşa cum este de bănuit, chiar de jandarmul Ailieşii. Peste noapte rămâne închis la postul din comună. A două zi este trimis din post în post la Botoşani. Dar în loc să fie ţinut separat de cei care erau condamnaţi, contrar legii de organizare a penitenciarelor, este băgat într-un salon comun cu deţinuţii judecaţi. Aici are onoarea să facă cunoş-tinţă cu trei faimoşi bandiţi: Bolfan, Căsăndrel şi Mazăre, care fuseseră condamnaţi pentru tâlhărie. Timp de zece luni avea să stea Coroiu închis în penitenciarul din Botoşani. La procesul care a urmat, s-a constatat că era nevinovat şi este achitat.

Se întoarce acasă, reluându-şi cursele între Dorneşti şi Botoşani. Dar, într-o noapte, aude bătăi la poartă. Câinele se zbătea gata, gata să rupă lanţul. Aprinde lampa şi iese pe prispa casei. La lumina palidă zăreşte trei chipuri. Rămâne mut de uimire. Erau Bolfan, Căsăndrel şi Mazăre. Aceştia evadaseră şi-şi căutau adăpost, îi propun, fără prea multe vorbe, să le fie şef şi, Coroiu... acceptă!

La cele 39 escapade ale sale a agonisit 847.395 lei, plus cele mai variate obiecte: rom şi vin, inele şi cercei, cămăşi şi pija-male, valize, carabine, şervete de masă, lanţuri mici şi lanţuri mari, mărgele, linguriţe, ghete şi haine, borcane cu dulceaţă şi compot, maşini de ras, poşete, tutun, foarfeci, armonici, pâine şi acte, bonuri ale clienţilor datornici din cârciumi, cai, lăicere şi scoarţe, blănuri, lanterne electrice.

Coroiu a atacat în toate felurile: mascat şi nemascat, în doi sau în zece, a oprit maşini de curse, a escaladat ferestre, a prădat la drumul mare, a intrat în case sub ameninţări, a spart uşi, s-a purtat galant şi elegant (sărutând mâna păgubaşei la plecare). A atacat vii, vile, cârciumi, mănăstiri, grajduri, cote-ţe. Pe unii i-a atacat de două ori. A atacat în aceeaşi noapte mai multe locuri, a atacat cu convingere, cu pasiune, cu talent, cu experienţă. El personal nu schingiuia, nu speria victime-le, nu se ocupa de găinării. Când vedea că cei din ceata lui se pretau la asemenea fapte, îi certa, căuta să-i împiedice. Nu izbutea totdeauna.

În această perioadă, Constantin Turcu, domiciliat acum în Bacău, îl întâlneşte într-o cârciumă din Târgul Cucului. „Era

un om scurt, cu haine negre şi pălărie de pai. Avea cam 28 de ani. S-a recomandat «profesor Ştefănescu». M-a întrebat dacă nu cunosc vreo gazdă. L-am dus la un cunoscut de-al meu. Acesta era un om nevoiaş cu mulţi copii. Coroiu a stat la el numai o noapte. A doua zi pe la prânz, prietenul meu, văzând că acesta nu mai iese din cameră, a bătut la uşă. N-a răspuns nimeni şi a intrat înăuntru. Profesorul Ştefănescu dispăruse. Pe masă găsi 2.000 lei şi un bilet: «Cumpără haine la copile». Semnase *«Coroiu»".*

Atacă conacul lui Jean Miclescu din Botoşani, fură o herghelie de cai. Ceata lui ajunsese la zece oameni şi în plină zi ia cu asalt târgul din Mihăileşti, jefuind, casă cu casă, pe bo-gătaşi. Reuşeşte să scape din capcane datorită numeroaselor sale gazde care l-au ospătat (i-au procurat muniţii, au derutat jandarmii care-l urmăreau). Este încolţit în pădurea Guranda. O adevărată bătălie s-a încins între oamenii săi şi un pluton de jandarmi. Se trag focuri de armă de o parte şi de alta. O parte din bandă este capturată, printre care şi Bolfan, Mazăre şi Că-săndrel. Coroiu reuşeşte să scape, începe o urmărire în toată zona Botoşanilor. Jandarmii, ajutaţi de armată, răscolesc peste tot. Întreaga opinie publică urmărea cu sufletul la gură orice ştire despre el.

La 1 aprilie 1935 Coroiu a fost prins la Noua Suliţă. El s-a predat procurorului, cerând să nu fie lăsat pe mâna jandar-milor. În sfârşit, Coroiu era închis! Cei bogaţi puteau respira uşuraţi. In închisoare află că Bolfan, Mazăre şi Căsăndrel au fost împuşcaţi, fiindcă „fugiseră de sub escortă". Teama de a nu fi împuşcat sub acelaşi motiv i se strecură în suflet. După cinci luni de detenţie, la 13 august, „Coroiu evadează din pe-nitenciarul de

la Botoşani împreună cu santinela Mihai Siminceanu”. Aşa ceva nu se mai auzise! După ce Curtea Superi-oară de Justiţie Militară anulase sentinţa în procesul regulilor de la jandarmerie (generalul Dimitrescu fiind retrimis în judecată unui alt consiliu numai pentru abuz de autoritate),

iată că evadarea lui Coroiu pusese capăt la toate. Onoarea jan-darmeriei era în joc! Din nou armata şi jandarmii răscolesc ju-deţul. Sunt ridicate fostele lui gazde, complici, rude sau apro-piaţi. Se cercetează casă cu casă, încăpere cu încăpere. O parte din cei avuţi părăsesc în grabă Botoşanii. Peste tot se vorbeşte numai de Coroiu. Se fac planuri de capturare, se întind curse. Au trecut mai bine de două zile şi nicio urmă. Într-o seară, la uşa primului procuror din Botoşani bătu un bătrân îmbrăcat în haine rupte.

— Un cerşetor vrea să vorbească cu dumneavoastră, îi spu-ne fata din casa primului procuror. Am încercat să-l alung, dar el spune că are ceva să vă spună foarte important. L-am lăsat să aştepte în antret. Nu apucă să termine vorba, că uşa de la birou se izbi cu putere de perete.

— Domnule procuror, sunt Coroiu. Am venit să mă predau numai dumneavoastră! strigă el, aruncându-şi mustăţile false şi peruca. Procurorul rămase împietrit şi mut de spaimă. Reve-nindu-şi, abia reuşi să-i spună:

— Eşti arestat, Coroiule!

Coroiu plecă împreună cu procurorul la închisoare, cu promisiunea că nu va fi dat pe mâna jandarmilor din Boto-şani. A doua zi afla din ziare că „soldatul Mihai Siminceanu, santinela care evadase împreună cu Coroiu, a încercat să se sinucidă". Jandarmii îl chinuiseră cumplit.

Într-adevăr, Coroiu va fi mutat la Bacău. Procesul avea să se desfăşoare aici între 20 noiembrie şi 7 decembrie 1936. „Bacăul părea că se găseşte în plină sărbătoare, doar drapele-le lipseau". Datorită reducerilor pe C.F.R., au sosit o mulţime pestriţă de oameni. Agenţi şi gardieni din toate oraşele mol-dovene şi chiar de la Bucureşti căutau să menţină ordinea, dar mai ales să

prevină orice încercare de evadare. Autorităţile locale luaseră măsuri extraordinare. Clădirea Tribunalului (astăzi Prefectura Bacău) era înconjurată cu „trei cordoane de soldaţi”, iar în sălile şi culoarele tribunalului se aflau soldaţi şi

gardieni. O armată de ziarişti urmărea procesul. Ziarele en-gleze şi americane inserau zilnic în paginile lor relatări despre „haiducul Coroiu”.

În ziua de 20 noiembrie 1936, în jurul orei 12.30, pe strada Ioniţă Sandu Sturza s-a produs o zarvă nemaipomenită. O mulţime imensă aştepta să vină Coroiu. Ca la un semn, de pe buzele tuturor se desprinse un singur cuvânt: „Vine!” Semeţ, ba chiar zâmbitor, apăru Coroiu cu lanţuri la mâini şi picioare. După el, 32 de oameni din ceata lui, precum şi 15 din fostele gazde. Cu armele în cumpănă, un întreg pluton de jandarmi păzea acest cortegiu condus chiar de directorul penitenciarului, Ţintă. Bacăul întreg se înghesuia să-l vadă. Pe străzile Lecca, Mihai Viteazul, prăvăliile fuseseră închise. Din comunele învecinate (Mărgineni, Săuceşti, Călugăra), sosiră sute de ţărani. Doamnele de societate îşi făcură loc cât mai aproape de cortegiu, ca să-l poată privi pe Coroiu. Elevii din Bacău fuseseră învoiţi pentru a putea urmări această inedită procesiune. Din când în când, din mulţime se auzeau glasuri care strigau: „Trăiască apărătorul săracilor!” Având doi gardi-eni de pază „personală” (Alexandru Pănuş şi Petre Sebeştin), Coroiu şi ceata lui luară cunoştinţă de acuzaţii. Era „cel mai mare proces penal pe care l-a cunoscut cândva Moldova”. Douăsprezece dosare, fiecare de câte 500 de pagini, total - 6.000 pagini (cât o enciclopedie), aproape 50 de acuzaţii, 500 de martori, 200 de părţi civile, 40 de avocaţi”. În sală era consi-lierul Agapie, procurorul general Mina Gorovei, avocaţii Vasile I. Stoican, Ion I. Stoican, Gheorghe Urziceanu şi alţii.

Pe data de 8 decembrie 1936, s-a dat verdictul: doi ani de închisoare, adăugându-se la alţii doi ispăşiţi până la începe-rea procesului. După terminarea celor doi ani de închisoare,

Coroiu s-a căsătorit cu cea care a fost alături de el în timpul procesului, Adela Ionescu, deschizând o cârciumă la marginea Bacăului. Se stabilise la Bacău, ca recunoştinţă pentru simpatia pe care au manifestat-o faţă de el băcăuanii.

Haiducul Pipa - „Spaima cârciumarilor”

Pipa? După unii mai mult bandit, după alţii un haiduc, care băgase „spaima în cârciumari”. Se născuse probabil prin anul 1880, nu departe de Bacău, la Săuceşti. A avut o copilărie grea, copilăria copiilor săraci. La joacă se deosebea de ceilalţi copii prin felul lui vioi. Părea ca argintul viu. Ochii, de un negru intens, dădeau impresia că adăpostesc două tai-nice lumini. La lipsurile pe care le îndura se adăuga şi înclina-ţia tatălui său spre beţie. Când se întorcea acasă, trebuia să se ascundă flămând, de mâna lui, prin podul casei.

Era spre sfârşitul lui decembrie. Satul se pregătea de sărbătoare. Afară ninsese mult. În aer se simţea bucuria săr-bătorilor. Din curţi se auzeau buhaie şi clinchet de clopoţei. În aceste zile oamenii păreau că uită de necazurile vieţii. Pe cărarea ce ducea la cârciumă, o mogâldeaţă de 7-8 ani, trăgând cu greu nişte opinci pentru maturi, care mereu se afundau în zăpadă, cu căciula trasă

peste urechi, lupta din greu să treacă peste troiene.

Ajunse la cârciumă. Deschise cu mâna îngheţată uşa. Un miros dulceag de fum, vin şi ţuică fiartă îl izbi în faţă. La lu-mina galbenă a lămpilor desluşi figuri de oameni toropiţi de băutură.

— A, ia te uită şi băiatul lui Pipa. De pe acum vrea să-l ur-meze pe taică-său!, râse cineva.

Se uită prin cârciumă. Tatăl său plecase. Ajunse la tejghea. Deasupra atârnaţi, covrigi cu susan, cârnaţi. Întinse mâna spre un covrig ... Deodată simţi că mâna îi lipseşte, apoi o durere ascuţită îl făcu să urle. Cârciumarul îl lovise puternic cu un băţ gros. Pleca în hohotele celor dinăuntru. Din acea clipă jură să se răzbune pe cârciumari. Şi se va ţine de cuvânt!

Împlinise 26 de ani. Sub nasul cârn avea o mustaţă neagră, deasă ca peria, rasă la mijloc. Ochii negri parcă îi jucau în cap. Pe un trup robust, se aflau două mâini puternice, în stare să sfărâme pietre, într-o seară de august, când de pe câmp se strânseră spicele aurii, la crâşma din sat, se adunară oamenii. Plini de praf şi pleavă, veniră să se cinstească cu vin. Unii cu bani în mână, alţii pe datorie. Şi ce mai înşela cârciumarul nou! Mai mult ca cel care murise. Abia îşi mişca enormul pântec în dosul tejghelei. Era doar de câţiva ani, dar îşi cumpărase casă scumpă cu două etaje la Bacău, în spatele cârciumii avea o trăsură nouă cu doi cai suri. Se apropia de miezul nopţii. Luna, ca o seceră de aur, părea pictată într-o puzderie de diamante. Cel din urmă muşteriu părăsea cârciuma, clătinându-se pe pi-cioare, jefuit de ultimii bani. Cârciumarul era aplecat pe caietul datornicilor, modificând datoriile, fireşte în favoarea lui.

Uşa de la intrare se deschise încet, fără zgomot. Ca o umbră, Pipa se strecură în interior.

Cârciumarul nu avea timp să scoată o vorbă. Lângă gât simţi răceala oţelului.

— Ai milă de mine. Dau tot! Lasă-mi viaţa! se tângui cârciumarul.

— Prea bine! Atunci scoate-i!, hotărî Pipa. Tremurând din toate încheieturile, cârciumarul coborî urmat de Pipa în

beciul de cărămidă. Scotoci după un butoi şi scoase o lădiţă de metal. Deschise cutia, înăuntru se zăriseră o mulţime de monede de aramă cu orificiu la mijloc. Pe ici, pe colo şi câte un leu de argint.

— Ce-i asta, cârciumare? Mărunţiş? se răsti la el Pipa. Un-de-i argintul?

— Asta-i tot ce am! Crede-mă, Pipa! Crede-mă... spuse el, căzând la picioarele haiducului.

— Dacă vrei să scapi cu viaţă, scoate banii. Repede!, porun-ci acesta.

Neavând încotro, cârciumarul se îndreptă spre zidul de cărămidă. Extrase două cărămizi false şi scoase afară o altă cutie de metal. Încet, transpirând, cârciumarul o deschise. O întreagă comoară alcătuită din monede de argint li se înfăţişară dinaintea ochilor. Pipa o luă, dispărând pe scările de piatră ale beciului, apoi în întunericul nopţii.

Fireşte, cârciumarul se adresă jandarmilor din sat că a fost prădat de Pipa, el, „om cinstit”.

Pentru prinderea lui s-a des-făşurat o întreagă campanie. Jandarmii din Săuceşti şi Bacău

au căutat să-l prindă. Intrările din Bacău erau controlate. Dar Pipa parcă intrase în pământ.

A stat ascuns două zile într-un păpuriş spre Schineni, apoi noaptea a ajuns spre Gherăieşti. A lăsat jumătate din bani mamei sale, unei văduve cu mulţi copii şi unei vecine pentru zestrea fetei. Aşteptă să se lumineze de ziuă. Pe Bistriţa se iviră câteva plute. Se aruncă în apa rece şi se urcă pe una din ele. Ajuns în dreptul oraşului, sări de pe plută şi înainta spre mal. Ghinion! O patrulă a jandarmeriei îşi făcu apariţia. Se strecură iute pe sub apă până la mal, adăpostindu-şi capul printre bă-lării. Dintr-o tulpină de cucută îşi făcu o ţeava prin care putea să respire. Abia noaptea reuşi să pătrundă în mahalaua de pe malul Bistriţei. Îşi găsi sălaş, timp de câteva zile, la o văduvă cu mulţi copii. La plecare îi dădu o legătură cu bani, rugând-o să-i împartă pe la săraci. Noaptea părăsi gazda, încercând să iasă pe poarta din spatele grădinii.

Deodată fu somat să se predea. Vreo 10-15 jandarmi înconjurară casa. Un vecin îl recunoscuse. A fost judecat şi condamnat. Cu lanţuri la mâini şi picioare, a fost dus şi închis la Penitenciarul oraşului Bacău. La închisoare, Pipa se dove-di un deţinut „cuminte”. Măsurile excepţionale care se luaseră pentru el au fost în parte anulate. Se părea că totul va decurge normal. La câteva luni de zile, i s-a permis să primească chiar un pachet cu mâncare. I l-au adus cei pe care-i ajutase cu bani. În coşul de răchită, găsi ţigări, friptură, pâine coaptă în casă şi chiar o sticlă cu vin. Dacă jandarmul de serviciu ar fi cântărit în mână pâinea, ar fi constatat că ea depăşea greutatea uneia obişnuite. Pentru că în interiorul ei era ascunsa o pilă.

Într-o noapte de noiembrie, rece, ploioasă şi învăluită în-tr-o ceaţă deasă, Pipa taie cele două

bare de fier de la celulă. Ca o felină se strecură prin mica deschizătură. Din câteva salturi, trecu prin curtea închisorii şi pe lângă foişorul de pază unde o santinelă moţăia. Sări zidul şi fugi spre râpile ce înconjurau dealul Bacăului. Stătu ascuns, apoi furişându-se, pătrunse în oraşul adormit.

Dispariţia lui a fost constatată abia a doua zi dimineaţă. Comandantul închisorii crezu la început că Pipa e bolnav şi nu a putut ieşi la muncă. Când s-au văzut gratiile tăiate, s-a dat alarmă generală.

Bacăul părea asediat. Jandarmii şi patrule ale armatei îm-pânziră oraşul. Suspecţii erau arestaţi pe loc. Pipa era semnalat ba la bariera Mărgineni, ba chiar în centrul oraşului. S-au produs şi confuzii, când cetăţeni onorabili au fost confundaţi cu el. Procurorul Mezincescu, şeful poliţiei Ardeleanu şi maiorul de armată Rogobete (viitor erou al Primului Război Mondial) ajunseră cu cercetările pe la Podul-Paloşanu. Intrară să se încălzească un pic la o cană de vin fiert şi fireşte să îşi mai tragă sufletul. Afară soldaţii şi jandarmii cercetau fiecare curte. Aşezaţi la masă cerură un vin bun. Cârciumarul porunci unuia dintre băieţii care serveau să aducă vin direct din beci. Un băiat cobori în beci şi reveni cu vinul. Ca să-l sperie pe colegul lui, strigă:

— Pipa e în beci!

Cei prezenţi râseră. Le plăcură gluma. Dar deodată uşa de la pivniţă se dădu cu putere de perete şi în prag apăru fioros şi cu un uriaş cuţit în mână... Pipa!

Acesta se ascunsese chiar în beci. Crezu că fusese descoperit de băiatul de prăvălie. Pe uşa cârciumii apăru şi gre-fierul Grivinache, care când îl văzu pe Pipa, leşină. Toţi con-sumatorii încremeniră. Şeful poliţiei, Ardeleanu, cu greu duse mâna la tocul pistolului şi putu să strige:

— Pipa, eşti arestat!

Dar Pipa, profitând de surpriză, făcu câţiva paşi mari, traversă sala cârciumii şi dispăru afară,

încercă să se ascundă sub Podul-Paloşanu, dar după o scurtă încăierare cu soldaţii, se lăsă prins.

După câţiva ani de detenţie, Pipa avea să locuiască în Bacău, pe strada Neagoe-Vodă. Era îmbătrânit, agilitatea îi

dispăruse. Doar ochii mai rămăseseră aceiaşi. Confecţiona din lemn piese de table şi de şah. Într-o zi a plecat din Bacău la Brăila. Avea să se piardă în lumea pestriţă a portului.

La Bacău, amintirea şi isprăvile lui aveau să fie păstrate din generaţie în generaţie. Până nu demult se spunea „Cântecul lui Pipa” la câte un pahar de vin:

„Pipa, Pipa, Pipuşor,
Cu mustaţa pufuşor,
Numai jafuri şi omor.
Auziţi, voi cârciumari
Şi voi, cămătarii mari,
Întăriţi zăvoare tari!
Foaie verde foi uscate,
În Moldova nu-i dreptate.
Ş-am plecat de la Bacău,
Ca să-mi fac dreptate eu.
Frunză verde de trifoi,
Noi, ţăranii, vai de noi.
Ne-au fript hoţii de ciocoi.
Noi le cerem lor dreptate
Ei se-nfundă în palate.
Ne jupoaie şi ne bate
Ca pe vite înjugate.
Pipa nu-i cu strâmbătate,
Ci face numai dreptate:
Sărac dacă întâlnea
Mâna-n buzunar băga
Şi de cheltuială-i da,
Pomană cu el făcea.
Dar bogat de întâlnea,
Frumos mi-l mai jumulea.”

Haiducul Grigore Benea

Despre faptele lui Grigore Benea, „haiducul Oneşti-lor”, se ştiu mai puţine lucruri. Documentele nu i-au consemnat acţiunile, iar oamenii l-au uitat. Dar des-cendenţii îşi mai amintesc de cel ce făcea să tremure şi „frunza stejarului”... Era pe la sfârşitul lui martie 1885. Prin trecătoarea Oituz se mai zăreau petice mici, albe, de zăpadă. O dungă sân-gerie se înălţa de după munţi, semn că peste puţin timp se va lumina de ziuă. În aer se simţea suflul primăverii. Pe după trun-chiurile seculare ale brazilor, prin văgăuni, acolo unde numai sălbăticiunile călcaseră, un om îşi croia drum cu multă atenţie. Din când în când se oprea, asculta. De sub căciula împodobită cu pană de păun, se prelungiră broboane de sudoare. Era un tânăr născut într-un sat din jurul Braşovului. Se numea Grigore Benea. Fugise de armata cezaro-crăiască. Opincile moi atenu-au orice zgomot. Se strecură neştiut ca o umbră.

Curând, razele soarelui îmbrăţişau pământul. Grigore Be-nea zări, prin ceaţa care se ridica,

pichetul de grăniceri. Desluşi chiar uniformele austriece şi luciul armelor. Din sat se auzeau

cântatul cocoşilor şi lătratul câinilor. Pe drum se auzea scâr-ţâitul molcom al unui car. Trebuia să depăşească acest punct nevolnic pus între fraţi. Ştia că soldaţii austrieci nu prea glu-meau când prindeau pe cineva care voia să treacă în tânărul stat, care de curând îşi cucerise prin sânge independenţa, justi-ficând în faţa lumii întregi dreptul la libertate. Adulmeca ca un lup la pândă. Putea să audă de la mare distanţă zăngănitul unei arme sau să simtă mirosul de ţigară, îndesa, aproape mecanic pistoalele ferecate în brâul de piele. Încet, încet, depăşi „fronti-era". Mai făcu câţiva paşi, după care răsuflă uşurat.

Coborî în satul Oituz. Avea să fie găzduit chiar în capătul satului la o familie de ardeleni, care cu mulţi ani în urmă plecaseră şi ei din Transilvania asuprită. A doua zi dimineaţă, plecă mai departe. Ajunse lângă un deal, care peste ani se va chema „dealul lui Benea", se urcă pe el şi privi în jur. Zări o aşezare mică, Oneşti, alcătuită din bordeie; doar pe ici, pe colo era câte o casă mai arătoasă, în centru era o clădire mai mare. Era a moşierului.

Nu va rămâne însă în Oneşti, va merge mai departe şi se va stabili în satul Boiştea-Răzeşi, unde erau păduri mai aproape. Va lucra ca argat la boierul Purchelea. Acesta i-a dat o că-măruţă mică chiar în curtea boierească. Nu i-a trebuit mult timp să înţeleagă că nedreptăţi erau şi aici. Reforma agrară din 1864 a domnitorului Cuza nici acum nu fusese dusă la bun sfârşit. Moşiile era împărţite doar pe hârtie. Sătenii vorbeau că la Schineni, pe moşia lui Exarhu, nici „după 24 de ani de la reformă pământul nu fusese pus la dispoziţia ţăranilor". Totul era falsificat. Neculai Cosma, invalid din Războiul de Indepen-denţă, cel care se acoperise de glorie în luptele de la Griviţa, Vidin, la Palanca, decorat cu Crucea „Trecerea

Dunării”, îşi târa neputincios piciorul de lemn. Degeaba făcuse el jalbe după jal-be, statul nu-i acorda niciun ajutor.

Într-o seară, sprijinindu-se în cârjă, veni la Grigore Be-nea. Se aşează pe prispa bordeiului, alături de el. Scoase hârtie şi tutun, făcându-şi o ţigară. Discutară despre nedreptăţile pe

care parcă nimeni nu vrea să le curme. De sub cojoc scoase, împăturit, un ziar.

— Se cheamă «Muncitorul » şi apare la Iaşi. Ăştia critică rău de tot pe cei care nu vor să ne dea pământ! Uite ce scrie aici..., că au venit comisiuni să cerceteze şi i-a găsit pe toţi tre-cuţi în regulă, spuse Neculai Cosma, împăturind din nou ziarul cu mare grijă.

Grigore Benea se încruntă. O mică cicatrice de pe obraz căpăta culoarea sângelui:

— Nedreptăţi care va să zică peste tot!

Trebuie făcut ceva. Şi va face!

După aproape trei ani de muncă la boier, Grigore Be-nea reuşea să-şi cumpere cal. În afară de Neculai Cosma, mai avea un prieten, un copil de 8 ani. Seară de seară acesta venea la bordeiul lui Benea, unde asculta cântece din fluier, unele triste, altele vesele. Câteodată se încrunta. Poate că îşi amintea de locurile unde se născuse, de fraţi şi surori... Asista

uneori neputincios la jaful pe care-l făcea boierul Purchelea cu ţăranii. Îşi spunea: „Răbdare, Grigore, răbdare”. Până într-o zi, când...

La curte, veni cu căciula în mâini tatăl lui Ilie.

— Sărut-mâna, boierule. Am venit. Am primit vorbă că mă căutaţi! spuse acesta.

Din cerdac privirea boierului fulgeră:

— Netrebnicule, mai ai curaj să spui ceva. Ştii că eşti dator vândut. Mai ai încă îndrăzneala de a face jalbă la stăpânire? Toţi vreţi, mă, pământ! Antoane, strigă boierul Purchelea la vătaf. Dă-i pământ până n-o mai putea!

Imediat se repeziră asupra lui Anton, vătaful, cu un bici lung, împreună cu două slugi, îl trântiră jos, începând să-l lovească sălbatic. Din gură izbucni sângele. Grigore Benea, care tocmai intrase în curte, înţelese că viaţa omului este în primejdie. Se repezi la bordei, scotoci într-o ladă şi se întoarse cu pistoalele în mâini, îndreptându-le spre vătaf şi slugi:

— Încetaţi, că de nu, vă omor!

Toţi încremeniră când văzură armele. Boierul încercă să-l îmbuneze:

— Grigore, noi cu tine n-avem nimica. Doar cu lepădătura asta care vrea pământ...

— Încetează, boierule! Lasă omul să plece. Adu banii şi giu-vaierurile. Repede, ca să nu dau foc la pistoale! Iar tu, spune el unei slugi, adu-mi calul înşeuat.

Vrând, nevrând, boierul se supuse. Aduse, tremurând de frică, într-un şal amestecate giuvaierurile şi banii. Le puse la picioarele lui Grigore Benea.

— Grigore, se tânguie el, ai milă de mine. Nu mă nenoroci. Mai lasă-mi ceva...

— Nimic, boierule. Nici tu n-ai avut milă de ţărani. Şi pielea le-ai luat-o! Du-te ca să nu-ţi scarpin spatele cu plum-bul pistoalelor...

Boierul Purche-lea fugi „ca un câine cu coada între picioa-re”.

Grigore Benea se urcă pe cal, făcu un ocol curţii şi slobozi în aer pistoalele. Începuse haiducia! S-a ascuns în pădurea seculară de lângă sat. Nici oamenii locu-lui nu se aventurau în desişul codrului. Cele câteva potere făcute de către jan-darmi împreună cu oamenii din sat „care făcuseră armata” nu dăduseră rezultate. Ilie, băiatul de 8 ani, reuşea câteodată să-l vestească la timp.

Grigore Benea se arăta prin sate doar seara. Vizita pe cei nevoiaşi, le lăsa bani şi întotdeauna le spunea vorbe bune. Cu banii dăruiţi de haiducul Benea, Neculai Cosma reuşi în sfârşit să-şi ia o bucăţică de pământ. Într-o seară apăru călare la Bor-şani. Aflase că jandarmii plecaseră din sat. În sat era şezătoare. Fete şi flăcăi, îmbrăcaţi sărbătoreşte, veniseră aici.

Grigore Benea simţi parcă nevoia să participe şi el. Doar avea 26 de ani şi era flăcău! Voia bună puse stăpânire şi peste el. Uitase că era haiduc. Scoase de la brâu un fluier şi-i zise o doină ..., mai spuse apoi o glumă. Râseră cu toţii. Deodată privirea lui se întâlni cu a unei fete. Era înaltă, cu părul lung şi negru, ochii mari şi frumoşi. Era deşteaptă şi mândră. O în-soţea mama ei. Simţi că inimioara bate cu putere. Află că o cheamă Ana Baştea. Împlinise abia 16 ani.

El, Grigore Benea, ştia că părinţii nu o vor lăsa să se căsă-torească cu un haiduc. Se vor întâlni tainic, într-un loc anume de ei ştiut și într-o seară, Grigore Benea fugi cu Ana. Călărea la spatele lui, „strângându-l cu foc”, sub clar de lună şi mii de ste-le strălucitoare. Acolo în pădure avea să se nască şi copilul lor,

Neculai, dar pe care el nu avea să-l vadă niciodată. În toamna anului 1889 plecă la Tg. Ocna, după „doftorii”. Ana se simţea rău. Le trebuiau o mulţime de lucruri... Îşi îndesă o pălărie mare pe cap, încalecă pe cal şi luă drumul spre târg. La Tg. Ocna, cumpără cam tot ce le trebuia. Le puse în desaga de pe cal. „Ce-ar fi să cumpăr Anei nişte pămblicuţe? Ce mult s-ar bucura”! Intră într-o dugheană, peste drum de biserica „Sf. Paraschiva”. Negustorul îl primi cu o bucurie în spatele căreia se ascundea multă viclenie. Din când în când îşi freca mâinile a câştig neaşteptat. Pe tejghea cât ai clipi se adună o mulţime de mărunţişuri. Grigore Benea mai că se zăpăcise. Nici nu ştia ce să mai aleagă! Se hotărî asupra unor pămblicuţe albastre, aşa cum ştia că-i plac Anei. Plăti şi ieşi afară. Strânse chingile şi dădu să încalece. Simţea în suflet un fel de apăsare. Se aştepta parcă la un pericol.

Deodată din susul uliţei apărură jandarmii cu armele în cumpănire, îşi dăduse seama că fusese recunoscut şi trădat de negustorul de mărunţişuri. Acum înţelegea de ce-i privise aşa de mult cicatricea... Cât ai clipi, lumea dispăruse în dosul uşilor şi ferestrelor, încercă să scoată de la brâu pistoalele, dar plum-bii jandarmilor îl doborâră. Unul îi pătrunse deasupra inimii, altul îi străbătu gâtul. Mai trăi câteva ore.

La doi ani după moartea lui, Ana se recăsătoreşte cu un pădurar, Bulilete, văduv, cu patru copii. Va mai avea un copil şi cu acesta, Gheorghe, care va muri la vârsta de 80 de ani. Copilul lui Grigore Benea, Neculai, a urmat 5 clase, apoi la Bacău l-a înscris la Şcoala de agenţi sanitari şi cântăreţi bisericeşti. Va sta în gazdă timp de doi ani de zile la un frizer Gavrilescu. A trăit 90 de ani, decedând în anul 1979. Cât despre Ana, aceasta a trăit până la vârsta de 91 ani. Se

spune că din când în când pornea spre codru, acolo unde trăise cele mai frumoase clipe ale vieţii alături de haiducul Grigore Benea!

Mihu, „Păunaşul-Codrilor” și „Sprijinul sărăcimii”

Printre primii haiduci ai Moldovei, se numără şi Mihu, numit de popor „Păunaşul codrilor” sau „Sprijinul săra-cilor”, în lupta pentru independenţa Moldovei, el acordă întregul său sprijin lui Bogdan. Mihu avea „glas puternic, dar cald, cu care zicea cântece de iubire”. Sub fruntea largă, cuprin-să de plete lungi, castanii, luceau doi ochi negri mari, plini de viaţă şi de foc; nasul era drept, de chip frumos, cu nările mişcă-toare. Mustăţile, ceva mai deschise decât părul şi răsucite în sus, lăsau să se vadă gura mândră şi rumenă. Purta îmbrăcămintea unui mocan: căciulă neagră, mare, ţuguiată; peste cămaşa de pânză de in, un pieptar de piele de oaie, cusut cu flori negre şi roşii; pe deasupra pieptarului, o bondă de suman. Era încins cu un chimir lat de piele neagră bătut cu flori, tot de piele; iţarii de lână intrau în ciubote de iuft rusesc, care se suiau până la genunchi. Peste chimir se vedea o curea de care era atârnat un paloş lung cu mânerul de os. Nu i se puteau da mai mult de douăzeci şi patru până la douăzeci şi cinci de ani şi dacă faţa arăta o fire voinică, statura lui de uriaş, umerii laţi,

braţele lungi şi mâinile frumoase, dar mari, făceau dintr-însul o icoană a puterii.

Bale, fiul lui Sas, protejatul regelui maghiar, nu vedea cu ochi buni acţiunile haiducului Mihu, hotărând să-l piardă. Pe urmele lui, fură trimişi slujitori înarmaţi, care-l urmăreau zi şi noapte. După mai multe luni de zile, aceştia reuşesc să-l surprindă pe Mihu în satul Tamaşi şi să-l prindă cu arcanul. Imediat este dat pe mâna şoltuzului de Bacău, care-l aruncă în fundul unei temniţe, aşteptând să-l puie la moarte în zori de ziuă.

Soarta lui părea pecetluită. Nimeni şi nimic nu-l mai puteau salva. Doar o minune dumnezeiască! Se va întâmpla ea? Ca de obicei, în asemenea cazuri, intervine o femeie. Se numeşte Vidra. Este energică, hotărâtă. Află de întemniţarea lui Mihu. Fără a pierde timpul, adună oamenii pentru salvarea lui de la moarte: „Să nu uitaţi că el atunci când aţi fost la necaz, v-a sărit în ajutor. Acum e rândul vostru!” Pe cărări ascunse, ei pătrund în târgul Bacăului, aflat atunci, după cât se pare, într-o insulă, înconjurată de braţele vijelioase ale Bistriţei. Era ajunul primei răscoale din istoria Bacăului. Să-l lăsăm pe isto-ricul Radu Rosetti să ne povestească „eliberarea lui Mihu”:

„A doua zi, Duminică, dis-de-dimineaţă, târgoveţii Bacăului, când începură să deschidă dughenile, fură cuprinşi de mirare văzând numărul mare de necunoscuţi care mişunau pe uliţele oraşului. De obiceiu, din zece ţărani, care treceau pe uliţă în zilele de târg şi de sărbătoare, fiecare negustor cunoş-tea cel puţin şapte sau opt, dar azi de abia dacă cunoştea unul dintre douăzeci. Ungurii, locuitori ai satelor mărginaşe, care alcătuiau totdeauna grosul acelora care veneau să vândă, să cumpere, să petreacă sau chiar numai să caşte gura în oraş, erau astăzi pierduţi într-o ţărănie pe cât de numeroasă, pe

atât de necunoscută, îmbrăcată în toate porturile din ţară...

Pe măsură ce s-apropiau, calea era din ce în ce mai ticsită de lume şi numai cu greu izbuteau să-şi facă loc prin mulţi-mea ţăranilor, strecurându-se printre dânşii, iar în drum, în

faţa abagerului, se întuneca din ce în ce. În sfârşit, cu mare greu, ajunseră până la temniţă şi s-apropiară de poartă, unde se adunaseră mulţi negustori, români, saşi şi unguri.

Blănarul şi abagerul, fiind fruntaşi ai breslelor lor, fură în-tâmpinaţi prieteneşte de tovarăşi. Unul din ei, un butoiar sas, cu părul galbăn şi cu faţa roşcovană, văzând privirea îngrijorată a abagerului, îl întrebă:

— De ce eşti aşa de posomorât, jupâne Alexe, te doare poate inima de soarta ce-l aşteaptă pe hoţul de Păunaş?

— Ba nu, răspunse Alexie, mă tem să nu ne doară pe toţi inima că el nu va avea parte de soartă rea.

— Nu te înţeleg. Ce vrei să spui?, întreabă iar sasul.

— Ah, Doamne! Se vede că sunteţi orbi, zise abagerul, în-torcându-se către toţi negustorii care stăteau cu grămada înaintea porţii. Nu v-o cuprins mirarea de numărul mojicilor necunoscuţi care au pătruns în oraş, de astă noapte? Văzut- aţi mai multă lume într-o duminică în Bacău? Băgat-aţi sama câţi dintr-înşii sunt cunoscuţi şi câţi necunoscuţi, voi care aţi copilărit în acest oraş şi în împrejurimile lui?

— Într-adevăr, răspunse sasul, văd o mulţime de ţărani, aproape toţi necunoscuţi, dar nu înţeleg pentru ce te îngrijeşti. Ei sunt veniţi să privească cazna hoţului vestit.

— Dar, întrerupse Alexe, n-ai văzut că deşi este cald ca în luna lui Cuptor, toată mojicimea păstrează sumanele pe dânsa, parcă ne-am afla în vreme de iarnă. De-ai fi venit cu mine, străbătând prin mijlocul lor, zău că ai fi îngrijit, căci coastele şi coatele tale ar fi simţit ghioage, baltage şi paloşe ascunse pe sub sumane.

— Şi oare pentru ce să fi venit ei înarmaţi la oraş? întreabă un meşter ciubotar ungur.

— Pentru ce?, zise Alexe. Dar în ce lume trăiţi? Nu ştiţi voi că Păunaşul Codrilor, care pentru Vodă şi pentru noi este un duşman şi un hoţ, de ţărănime este privit ca un mântuitor? Nu

pot să înţeleg, prea namestnicul voieşte numaidecât în faţa no-rodului să facă cazna. Era mult mai cu minte ca ea să se săvâr-şească în temniţă şi numai moartea pe roată să se' ntâmple în faţa obştei. Tare mă tem că norodul, în loc ca vadă o privelişte care să-l îngrozească, va avea parte de una care-i va spori în-dărătnicia şi cutezanţa.

Tocmai atunci se auzi un zgomot mare. Din mulţime iz-bucniră huiduieli, şuierături, strigăte de: «Călăul! Călăul! » şi deasupra mării de capete apăru un steag de slujitori călări ca-re-şi făceau loc lovind în dreapta şi în stânga cu lemnul suliţe-lor. Mergeau în pasul cailor şi în mijlocul lor se vedea venind un car cu patru boi în care ședea, îmbrăcat în roşu, călăul, având în jurul său ajutoarele lui, patru oameni nalţi şi spătoşi, îmbrăcaţi ţărăneşte, iar un al cincilea, un băiat mic şi sprinten, mâna boii.

Când cel dintâiu rând de slujitori ajunse la poarta temni-ţei, aceasta se deschise pentru a lăsa să intre prohodul în curtea care era plină de slujitori pe jos.

— Vezi, zise Butnarul lui Alexie namestnicul nostru s' o îngrijit şi o luat măsurile trebuitoare pentru a respinge pe mojici.

Alexie dădu din umeri.

— Şi ce vrei să facă o sută cincizeci de slujitori, câţi îi are na-mestnicul, faţă cu două sau trei mii de oameni hotărâţi?, zise el.

Căruţa cu călăul pătrunsese acuma în curte şi, o dată cu cele de pe urmă rânduri de slujitori, intraseră şi negustorii noş-tri, iar poarta se închisese după dânşii...

...Când se văzură ieşind din temniţă temnicerul cu călăul şi ai săi, ducând în mijlocul

lor pe Păunaşul-Codrilor. Mihu era galbăn, cu barba crescută, slăbit în urma lipsei de aer şi de hrană îndestulătoare, plecat sub povara cătuşelor, dar faţa lui era aproape veselă şi ochii mai vioi, mai plini de îndrăzneală decât oricând.

...Mihu fu suit în car şi lângă dânsul se aşezară hotnogul şi doi slujitori cu paloşele goale în mână, călăul şi două ajutoare

ale sale; neîncăpând mai mulţi în car, celelalte două urmară pe jos. Carul era înconjurat de slujitori pedeştri, cei călări aşezân-du-se împrejurul lor, în capul şi în urma carului, iar namestni-cul care încălecase şi el luă loc printre călăreţii din urmă.

Poarta deschizându-se, prohodul prinse a ieşi. Slujitorii călări îi deschideau drumul prin mulţimea care se dădea la o parte în tăcere. Cu toţii aşteptau carul să iasă la iveală şi, când apăru pe poartă, miile de priviri rămaseră pironite pe Mihu. Un «Iacătă-l! » izbucni din mii de piepturi, când, în picioare, în mijlocul carului, se văzu chipul mândru al Păunaşului. Dar îndată după acest strigăt urmă tăcerea cea mai desăvârşită, ne-maiauzindu-se decât copitele cailor lovind în bolovanii de pe drum, scârţâitul carului şi câte un: «Ţa-ho! Bourean! » a băie-tului de lângă boi.

Mihu privea mândru şi liniştit marea de capete care aţintea ochii asupra lui; fără îndoială că recunoscuse mulţi prieteni şi mulţi tovarăşi, dar faţa lui rămase neschimbată şi nemişcată.

Prohodul străbătuse vreo două uliţe fără ca să se fi ivit cea mai mică împotrivire şi namestnicul începea să creadă că teme-rile lui fuseseră fără temei, când, la o răspântie, s’auzi deodată un glas de femeie strigând:

— Nu lăsaţi oameni buni să omoare prietenul şi ocrotitorul vostru! Dacă sunteţi bărbaţi, săriţi cu toţii şi-l scăpaţi! Scăpaţi pe Păunaşul-Codrilor! Scăpaţi pe sprijinul sărăcimii!

Strigătele ieşeau din gura unei femei frumoase, cu pletele bălai despletite pe umere, care se suise pe taraba unei frângherii.

Namestnicul deschidea gura ca să poruncească slujitorilor să pună mâna pe ea când, deodată, boii de înainte de la car o rupseră la

fugă, parcă cuprinşi de turbare şi răsturnând în calea lor pedestraşi şi călăreţi. Băetul care-i mâna vârâse, nebăgat de samă, o andrea lungă de o palmă în nările unuia dintre dânşii.

Totodată o ploaie de bolovani căzu asupra slujitorilor şi oamenii adunaţi de amândouă părţile năvăliră asupra lor cu arme ţinute până atunci ascunse sub sumane.

...Mihu, care acuma se ridicase, izbuti să se mântuie de fiarele ce-i încătuşau braţele printr-o singură şi puternică smucitură. Smulgând cu mâinile lanţurile de la picioare, sări jos din car, rupse paloşul din mâna unui slujitor pe care, dintr-o lovitură de pumn în cap îl trânti la pământ şi străbătând ca un fulger rândurile oştenilor, dispăru în mulţimea ţăranilor.

Chiote de bucurie salutară scăparea Păunaşului şi mul-ţimea se năpusti asupra slujitorilor cu o turbare îndoită. Oş-tenii se apărară vitejeşte, dar în curând căzură, zdrobiţi sub loviturile unor potrivnici de zece ori mai numeroşi. Namest-nicul, de la începutul luptei, zăcea mort cu capul spintecat în două de o lovitură de baltag, căpitanul de slujitori cu pieptul străpuns în zece locuri, îşi dăduse sufletul, iar hotnogul rămă-sese mort în car, sub cuţitele închipuitelor ajutoare de călău. Câţiva dintre slujitori mai luptau cu vitejie deznădăjduită, ştiind bine că pentru dânşii nu era iertare, în curând fură mă-celăriţi până la cel din urmă. Negustorii fugiseră care încotro putuseră, unii se încuiaseră în casele lor şi închiseseră tără-bile, alţii, neputând străbate prin uliţele deşarte de ţărani, se ascunseseră pe unde putuseră.

Ţărănimea învingătoare şi stăpână pe oraş, nemaivăzând înaintea ei duşmani de lovit şi, împinsă de setea de stricare stârnită în lupta purtată, începu să se arunce asupra dugheni-lor rămase deschise...”

Epilog: „Negustori, calfe, ţărani, strâng morţii şi-i duc în groapa mare ce se sapă pentru dânşii aproape de biserica catolică”, ce se afla atunci pe malul Bistriţei (actuala stradă Traian) unde, într-adevăr, pe proprietatea Burcă, arheologii au descoperit mai multe oseminte din perioada feudală. Iar Mihu sări pe „Trăsnet” şi-n goană,

„pe cărări cunoscute lui”, peste văi şi dealuri spre ţinuturile Neamţului. Mihu se va căsători cu frumoasa Ileana şi „trăiră împreună fericiţi până la adânci bătrâneţe şi avură norocul să vadă ridicându-se din copiii lor, viteji şi înţelepţi, neveste frumoase şi vrednice”.

Ion Anițoaie, zis Limbru, „ultimul haiduc”

La începutul lunii august 1984, în satul Popei, comuna Pa-lanca, aveam să-l cunosc pe Ion Anițoaie, cunoscut de săteni sub denumirea de Limbru, cel care în urmă cu mai bine de jumătate de veac făcuse să tremure Valea Ghimeşului

la auzul numelui său. Împlinise nu de mult 75 de ani. Bolnav, stătea întins pe un pat într-o căsuţă modestă sub poalele unei păduri, vegheat de soţie. Avea ochii mari, albaştri, exprimând parcă o veşnică mirare...

Ion Aniţoaie se născuse în anul 1908 în comuna Palanca, într-o familie de ţărani nevoiaşi. Abia a terminat câteva clase, că părinţii l-au şi trimis argat, la păzitul oilor pe Tărhăuşi, proprietatea Mariei Bandoli. Stătea cu lunile dus în munţi. Cobora rar în sat, doar pentru a cumpăra câte ceva din prăvălie, îndră-gea muntele, oile şi chiar singurătatea. Ajunsese să cunoască şi cu ochii închişi fiecare palmă de loc. Avea 21 de ani. Spre deosebire de alţi băieţi de seama lui, înalţi şi vânjoşi, el era firav. Din această cauză căuta să

evite inevitabilele încăierări dintre ciobani. Până atunci nu se remarcase cu nimic. Dar...

„Într-o seară de august, să fi fost cam pe la Schimbarea la Faţă - povesteşte Ion Aniţoaie -, eram la stână. Toată ziua plouase, de parcă se deschiseseră porţile cerului. Deşi tuna şi ful-gera, eram atent la orice zgomot. Cu două seri înainte o namilă de urs îmi hăcuise vreo zece mioare. Aveam bâta pregătită şi o secure. Câinii să aciuaseră pe sub streaşină. Eram neliniştit, în adâncul sufletului meu simţeam că o să mi se întâmple ceva. Trecuse de miezul nopţii. Muntele părea că din clipă în clipă o să fie dus de apă. Deodată, Sultan, un câine mare care se mai luptase cu fiarele, începu să mârâie adulmecând înspre pădure. Ceilalţi începură să latre, alergând spre ţarc.

— Gata, mi-am zis, a venit ursul.

Inima îmi bătea cu putere. Am îndesat securea la chimir, şi cu bâta în mână m-am luat după câini.

Deschid ţarcul. Câinii aleargă spre pădure. Mai fac câţiva paşi şi când colo zăresc printre puhoaiele de apă un om care încerca să se apere de câini. Strig:

— Cine eşti, mă, acolo? îmi răspunde:

— Om bun!

Chem câinii la mine şi mă apropii. Mă miram cum de a ajuns tocmai aici pe o asemenea vreme. Unde mai pui că era şi miezul nopţii.

— Inimă bună, măi omule, îmi spuse acesta când a ajuns lângă mine.

L-am dus la stână. Purta o glugă ciobănească şi haine ţă-răneşti. S-a recomandat Bălan şi că-i din părţile Neamţului, ocupându-se cu negustoria de oi şi vite. Era blond, cu mustăţi mari, nu prea înalt, dar îndesat şi voinic. De pe umăr a dat jos o traistă care mi s-a părut foarte grea.

I-am pus de mâncare. Mânca încet, domol. Până-n zori mi-a povestit o mulţime de lucruri. Eu

care nu fusesem niciodată la oraş stăteam cu gura căscată la tot ce-mi povestea. Apoi a izbucnit:

— Ştii, bre omule, că unii au bogăţii nemăsurate, iar alţii n-au ce pune în gură? Iaca, în lumea asta nu-i dreptate!

Au trecut aproape cinci zile de când Bălan era la mine. Am aflat că el este haiduc şi vrea să facă dreptate în lume. Să ia de la bogaţi şi să dea la săraci. Într-o zi, a scos din traista de care nu se despărţea nici noaptea, un pistol.

— Cu el am să le scarpin spinarea celor bogaţi! se lăudă el.

Cuvintele lui parcă erau vrăjite. Ajunsei să fac tot ce-mi spunea. Cu el parcă mă simţeam adevărat bărbat. Am hotărât să plec cu el în haiducie. Aşa am şi făcut. Primul nostru atac a fost asupra marii proprietare Maria Bandoli...”

Ion Aniţoaie împreună cu Bălan a coborât de la stână la conacul Bandoli. Au ajuns pe la prânz. Slugile nici măcar nu le-au acordat atenţie. Pe argat doar îl cunoşteau. Au urcat scă-rile de la intrarea principală. O fată de casă i-a întrebat ce vor.

— Am veşti de la stână, i-a răspuns Ion Aniţoaie.

Au intrat în apartamentul marii proprietare Maria Ban-doli. Aceasta era la un birou pe care se aflau tot felul de hârtii. Scria şi aproape că nici nu s-a uitat când cei doi au intrat.

— Ce veşti mi-aduci, mă?, întrebă ea poruncitoare, fără a se întrerupe din scris.

Neprimind răspuns, ridică privirea, dar rămase stană de piatră. Bălan era cu pistolul aţintit asupra ei. Scăpă din mână tocul...

— Ce vreţi de la mine?, abia reuşi să spună, sugrumată de emoţie.

— Banii!, strigă Bălan.

Ion Aniţoaie se aşează de pază, în timp ce Bălan scotea din-tr-un scrin o cutie de lemn. O deschise, înăuntru, bani şi biju-terii. Cât ai clipi goli întreg conţinutul în traistă. Se repeziră la Maria Bandoli, care se rugă tot timpul să n-o omoare, legând-o fedeleş... Încuiară apoi uşa, coborând treptele de parcă nimic nu s-ar fi întâmplat. Ajunşi la marginea pădurii, dispărură în desişul ei. În aceeaşi noapte, îl „vizitară” pe cârciumarul din sat. Pătrunseră în locuinţă prin podul casei. I-au luat banii, lăsându-l şi pe el legat, în drum spre ascunzătoarea din munţi lăsară nişte bani unui tânăr învăţător sărac şi unei văduane cu copii, căreia îi murise soţul într-un accident la pădure.

Între timp s-a dat alarma. Pe urmele lor erau deja jandar-mii. În grabă se înjghebă o poteră, cu care se trecu de urgenţă la scotocirea împrejurimilor. Pe şoseaua dinspre Comăneşti apăruseră barajele jandarmilor. Numele lui Ion Aniţoaie flutu-ra pe buzele tuturor. Cei care aveau averi îl rosteau cu jumătate de glas! Şi haiducii erau de negăsit...

Strecurându-se pe cărări ascunse, dormind în locuri din adâncul pădurii, Ion Aniţoaie şi Bălan au ajuns la Comăneşti. Lângă biserica „Sf. Spiridon” găsiră, la un negustor, haine pentru suma de doi napoleoni de aur. Apoi s-au dus de s-au bărbierit şi tuns, şi-au luat genți de piele în care au pus bijute-riile şi banii. Deveniseră de nerecunoscut! Au mâncat la un birt de lângă gară. Largheţea cu care au plătit consumaţia, inelul cu briliante de pe degetul lui Ion Aniţoaie au atras atenţia. Patro-nul birtului informă un sergent de stradă. Discret, cei doi au început să fie urmăriţi.

Fără să bănuiască nimic, haiducii se plimbară prin Comă-neşti, până la sosirea trenului care urma să-i ducă la Adjud. Ion Aniţoaie se minuna de frumuseţea castelului Ghica, de mărimea lui.

Se uită curios la turcul care stătea de pază la poartă. Copiilor care aşteptau pomană le împărţi regeşte bani, pentru „încălţări” şi „îmbrăcăminte”. Se întorseseră la gară. Bălan observă oarecare agitaţie. Văzu apoi mai multe uniforme de jandarmi, înţelese că li se pregătea o cursă. Brusc

îşi trase tovarăşul de mână, ascunzându-se printre cocioa-bele din împrejurimi. Ajunseră într-o fugă lângă fabrica de cherestea „Goetz”. Se ascunseră printre masivele grămezi de lemn aflate în curtea fabricii. Apoi, după lăsarea întunericului, o apucară pe lângă digul de lemn al fabricii spre Moineşti. Era trecut de miezul nopţii. Se opriră să-şî tragă răsuflarea într-o grădină de zarzavat de la „Găzărie”. Câinii însă dădură alar-ma. La o fereastră îşi făcu apariţia lumina unei lămpi, apoi un cap somnoros care privi pe geam. Fugiră. Zorile i-au surprins dormind într-o livadă din Moineşti. S-au sculat, apucând-o pe lângă drum, ocolind satele. Îşi potoleau foamea cu mere şi fructe culese din pomii aflaţi pe marginea drumului. Pe înserat s-au apropiat de Mărgineni. Au aşteptat să se lase întuneri-cul și încet, cu băgare de seamă, s-au strecurat până la şcoala veche aflată vizavi de biserica ortodoxă. Au fărâmat încuietoa-rea cu lacăt şi s-au urcat în pod. Au adormit buştean.

Dimineaţă, la cântatul cocoşilor, îi trezi din somn Anton, omul de serviciu al şcolii. Mai mult, tremurând de frică, el le dete bineţe. Din întâmplare observase lacătul stricat, aruncat

pe jos. Bălan încercă la început, buimăcit de somn, instinctiv să scoată pistolul. Apoi, îşi dădu seama cu cine are de-a face. Scoase 500 de lei şi îi întinse. Îl rugară apoi să le arate un drum spre Bacău în care să nu dea peste jandarmi. Pe ocolite, Anton i-a scos în nişte porumbişti din spatele Fabricii de Spirt. Cu-rând ajunseră lângă Depou. Au mers de-a lungul liniei până la gara din Bacău. Cu inima bătându-le de emoţie, au cumpărat bilete pentru Piatra Neamţ. Au răsuflat uşuraţi când au văzut că nimeni nu le acorda atenţie.

Toate ar fi mers bine dacă Ion Aniţoaie nu s-ar fi speriat de sosirea trenului. Ar fi luat-o la fugă dacă Bălan nu l-ar fi prins zdravăn de mână. Era pentru prima dată în viaţă când vedea un tren de aproape. Mai mult tremurând s-a urcat în vagon. Călătoria a decurs fără incidente. Lui Ion Aniţoaie i se părea că pomii, casele merg cu el.

La Piatra haiducii s-au adăpostit la o veche gazdă a lui Bălan. Chiar în acea noapte au dat o lovitură. Victima - di-rectorul fabricii de cherestea. I-au luat „un rucsac de bani”. A doua zi a intrat în alertă întreg oraşul. Cercul din jurul lor se strângea din ce în ce mai mult. Au stat ascunşi aproape două săptămâni, până când Ion Aniţoaie, simţind că nu e în siguran-ţă, se predă unui post de jandarmi. A fost judecat şi condamnat la un an şi jumătate de închisoare.

Între timp haiducul Bălan era căutat cu înfrigurare. Un mare premiu s-a pus pe capul lui. „Viu sau mort”! S-a găsit un om avid de bani, Neculai Țurlea. L-a omorât cu securea.

Ion Aniţoaie a stat închis doar şase luni de zile. Graţiat, şi-a satisfăcut stagiul militar între 1930 şi 1933. S-a reîntors pe meleagurile natale, devenind un om la „casa lui”. Doar din când în când câte cineva îşi mai amintea de faptele lui de

odinioară, iar el le mai povestea câte o dată doar la un pahar de vin. Ră-măsese ultimul haiduc în viaţă!

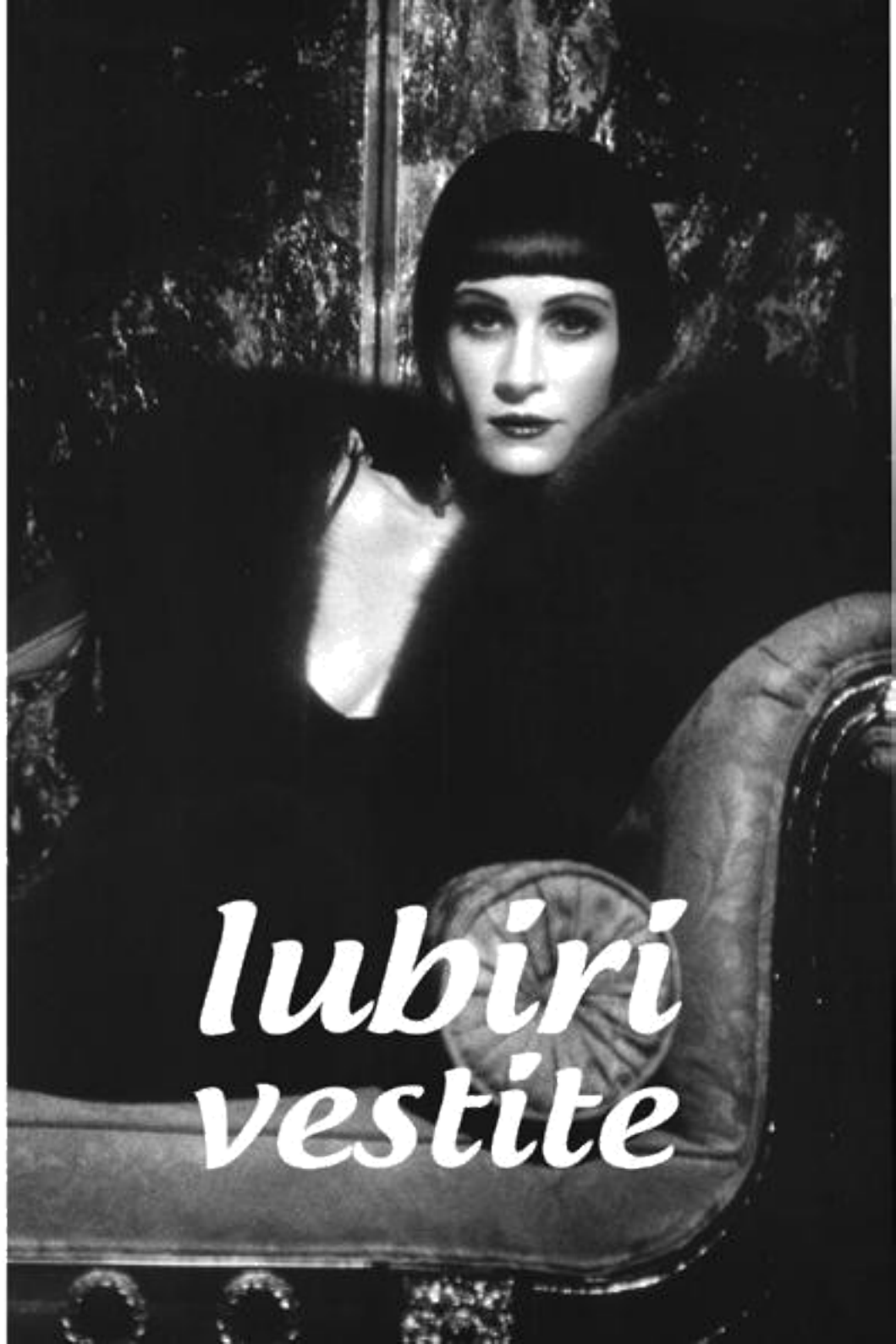
lubiri
vestite

Amorul lui Ienăchiţă Văcărescu pentru Zoe

Puţini sunt aceia care ştiu că a existat o poveste de dragoste între Ienăchiţă Văcărescu, „primul poet muntean”, şi fru-moasa Zoe din Căiuţi. Mai mult, una dintre cele mai frumoase poezii ale lui avea să-i fie dedicată...

În primăvara anului 1793, domn al Munteniei fu numit Alexandru Moruzi. Cronicarul Zilot Românul îl descrie ca pe un bărbat chipeş şi „înfrumuseţat cu multe daruri, înţelept foarte, iscusit la multe, deştept la ale ţării nevoi, judecător drept”. Fi-reşte, avea şi „două grozave cususuri: lăcomia şi scumpetea, plus cel de mare fumător, fiind însoţit peste tot de tutungi-ba-şa”. Zoe, frumoasa sa soţie, era alături de el tot timpul.

Cine era Zoe? Se născuse pe meleagurile băcăuane, la Căiuţi. În copilărie fusese răpită de o şatră ţigănească. Rămasă la 13 ani orfană, fu crescută de un unchi, jitnicerul Manolache Dimachi. În schimb, un alt unchi „foarte bogat”, vornicul Nicolae Ruset, „nu vru să audă de ea” pentru că

„Zoiţa era mică şi proastă”. Şi ca-n poveşti, „după 2-3 ani, Zoiţa cea mică şi proastă se făcu mare şi frumoasă de răpea ochii cui o vedea”. Desigur, „părinţii

ei adoptivi nădăjdui-ră s-o mărite bine cu vrun boier de rangul lor”. Dar „steaua ei lu-cea mai sus deasupra treptelor scaunului domnesc...” Şi ca în cel mai frumos basm, „doamna Smaranda, soţia domnitorului Moldovei, luă lângă ea câteva fete sărace, dar din cele mai bune neamuri, pentru a le creşte, a le înzestra şi a le mărita”. Norocul căzu şi asupra Zoiţei. La curtea domnească, „fata cuceri inimile tuturor, a lui Vodă, a doamnei, ale domni-ţelor şi foarte îndeosebi inima şi cugetul lui beizadea Alecu, feciorul cel mai mare a lui Moruzi”. Şi adăuga cronicarul: „Fata era nu numai frumoasă, deşteaptă, pară-se şi cuminte, încât flăcăul lui Vodă se prăpădi după ea”. Ca urmare, Vodă încuviin-ţă căsătoria, zicând „bine”.

Nunta domnească avu loc la curtea din Iaşi în anul 1779. La numai câţiva ani, în 1792, Zoe deveni doamnă a Moldovei, iar peste opt luni de zile, doamnă a Munteniei. Familia dom-nească se aşează la Cotroceni, de frica ciumei ce bântuia pe atunci în Bucureşti. Lui Vodă însă nu-i plăcea la

Cotroceni şi „se plictisea de moarte”. Lui Zoe, dimpotrivă, îi plăcea via-ţa la Cotroceni, unde obişnuia să se plimbe prin codru „fie pe jos, fie în caretă”. Dar „de la o vreme încoace, chiar ceva prea des”, se ducea „unde era aşezată frumoasa casă a Du-descului”. De ce tocmai acolo? Pentru că acolo, „în foişorul cu priveală”, o aştepta boierul Ienăchiţă Văcărescu. El locuia

pe Podul Mogoşoaiei, dar „venea aici pentru ca doamna a nu se compromite”. Şi totuşi lumea află. De Ienăchiţă se ştia că „fusese însurat de trei ori, ademenise multe neveste ale prie-tenilor, jucase rolul de cuceritor de inimi până şi în saloanele cancelarului Kaunitz la Viena”. Era „firesc să se îndrăgostească de frumoasa Zoe Moruzi”, ce avea pe atunci 33 de ani. Şi nu mai „era o taină pentru nimeni, fiindcă într-o vreme când nu erau gazete, făceau lăutarii, prin cântecul lor, să umble din gură în gură veştile indiscrete, micile scandaluri:

Ienăchiţă Văcărescu
Şade-n poartă la Dudescu
Cu anteru de atlaz —
Moare doamna de necaz,
Cu hanger de Corassan,
În rădvanul aurit
Cu tot coşul poleit,
Ocolit de ciohodari,
Tras de patru armăsari.
Trece des şi-l mai priveşte,
Ca un foc ea îl iubeşte,

Ienăchiţă stih îi face,
Că domniţa mult îi place,
Stih cu libor înfocat
Şi-o dezmiardă-n lăudat.
Boier altfel ca un brad
Nu se află-n Ţaringrad.
El cu doamna s-ar lovi,
Dacă domnul ar muri”.

Văcărescu „nu îndrăzni mai mult”. Ţinea la capul lui. Şi nici Vodă „nu muri”. Mai mult, el află că boierul-poet îi face curte asiduă soţiei sale. Furios, el ar fi zis: „Dacă nu voiu avea şireang când îmi va cădea Ienăchiţă în mâini, voi lua pletele Domniei mele spre a-l sugruma”. N-a mai apucat, în 1796 fiind scos din domnie, în schimb, din dragostea lor a rămas frumoasa poezie, „Spune, inimioară, spune”, pe care Văcărescu o dedică Lui Zoe:

„Spune, inimioară, spune
Ce durere te răpune...”

Pe la 39 de ani, Zoe devenise soacră şi bunică, dar „deşi bunică, e atât de frumoasă, de te încântă când o vezi”. Alexandru Vodă, mazilit, fu trimis în surghiun. Duşmanul lor, dragoma-nul Alexandru Şuţu, „voia să vadă curgând sânge”. Banii lucrau. Soţul Zoiei, la 58 de ani, fu trimis la galere lopătar în fundul corăbiei, unde se îmbolnăvi şi muri. Doamna Zoe?

„Nu se ştie”, cronicarul adăugând: „Poate că e mai bine, căci cine poate şti câte suferinţi o mai fi îndurat ea!”

Astfel „de triste poveşti ducă-se în noaptea uitării şi mai curând să credem c-o fi murit înainte să-şi vadă soţul dus în lanţuri la galere şi fiind cu capul zburat de pe umeri!”

Dragoste, ură şi răzbunare

Poate izbucni un război din cauza unei femei? Desigur, istoria consemnează astfel de evenimente care au avut ca punct de pornire femeile. La noi, vestitul „Război al cătanelor” a început de la o Marie, nu oarecare, ci sora domnu-lui Moldovei, Mihai Racoviţă.

Acesta „era dintr-un neam de boieri pământeni din ra-mura Cehenilor, ridicată din răzeşie de mult, de pe vremea Lăpuşneanului, când s-o făcut marea primenire a boierimii moldoveneşti. Bunicul său, Racoviţă Cehar, se înrudea prin nevastă-sa, Tofana Şoldan, cu Vasile Lupu, iar tatăl său, Ion Racoviţă, marele vornic, ţinea pe Anastasia, fiica lui Toma Cantacuzino, al cărui frate, Iordachi, era şi el cumnat cu Vasile Lupu. Aceste înrudiri au făcut din neamul Racoviţeştilor, pe la sfârşitul veacului al XVII-lea, una din cele mai mari şi mai bogate familii din Moldova. Mihai se căsători cu Safta, fiica lui Constantin Cantemir.” Din nefericire, viitorul domn rămâ-ne văduv, rupând astfel legătura cu

Cantemireştii. Se va recă-sători cu Aniţa a Dedicului Codreanu din Galaţi, care era „o

fată ca din poveşti cu trupul suleag, cu pieliţa albă, cu ochii negri şi mângăcioşi, cu degetele subţiri, cu unghiile roşioa-re, cu mijlocelul iscusit şi cu grumajul rotunjor”. Fireşte, era invidiată, dorită şi bârfită. Printre cei pentru care „strugurii erau acri”, se număra şi Dimitrie Cantemir. De, capul era de savant, dar inima era ca la orice om. Ea însă îşi iubea soţul, având împreună „8 copii durdulii, sănătoşi şi frumoşi”. La 19 noiembrie 1704, Aniţa devine doamnă a Moldovei. Nu mult timp, pentru că în primăvara anului 1705 soțul este mazilit. Revine la 13 noiembrie 1707 pe tronul Moldovei.

În afară de treburile domniei, Mihai Racoviţă are grijă şi de familie. Îşi mărită o soră cu Iordachi Cantacuzino, iar pe cealaltă, Mana, cu stolnicul Vasile Ceaurul. Nunţile moldove-neşti erau ca în poveşti. Iată ce cerea Ana Racoviţă de la veri-şoara ei din „Stambul”, Victoria Rosetti, pentru nuntă:

„Te rugăm, cumnată, să spui dumnealui lui Iliaşcu să îngrijească şi să ne trimită 9 pentole, toate cu diamante bune, care însă să fie mai mari decât acelea ce am pus la calpacul nostru cel verde. Să caute să fie de o astfel de mărime, încât să ajungă 9 pentru un calpac, şi nu 13, însă să mi le trimită cât mai curând, căci avem nevoie de ele pentru nunta pe care prea înaltul nostru domn o pregăteşte surorii sale, şi să le avem gata până la lăsatul secului. Te mai rugăm să rogi din partea noastră pe preacinstitul cumnat chir Scarlatachi pentru brăţările de diamant, ca să faci rost să mi le trimită şi pe aceste cât mai cu-rând o dată cu pantalele. Pe lângă acestea, să ne trimită Dom-nia sa şi un serasir, a cărui bătătură să fie de aur alb, iar urzeala de mătase vişinie, dar fără flori. Să ne mai trimeată şi un serasir alb la fel cu cel adus lui arhon vister, pe care l-a refuzat. Să mai spună

Domnia sa lui Iliaşcu să ne caute mărgăritar subţire, alb, bun ca acela pe care mi l-a adus Hurmuz”.

Să mai spună cineva că moldovencele nu ţineau pasul cu moda! Din nefericire, căsătoria Mariei cu Vasile Ceaurul s-a sfârşit destul de repede. Cauza? Maria s-a îndrăgostit orbitor de frumosul stolnic Costandache. Dragoste pătimaşă, care a

dus la ruptura cu Vasile Ceaurul. Maria se recăsătoreşte în scurt timp cu Costandache şi se mută la moşia sa din Şerbeşti- Bacău. Rămas singur, Ceaurul nu mai are odihnă. Cu zi ce tre-ce, dorinţa răzbunării e mai mare. Din când în când, boierii care trec pe la curtea sa de la Mănăstirea Caşin îi strecoară câte o picătură de otravă în suflet. Maria? A, e veselă şi e tot timpul în braţele frumosului soţ. Duminicile, în timpul slujbei, se ruga scrâşnind din dinţi să-i aducă Dumnezeu mai repede ziua răz-bunării. Şi iată că prilejul se ivi: războiul dintre austrieci şi turci, 1716-1718. Victoriile austriece reînnoiesc speranţele români-lor. Cu ajutor militar austriac, Moldova putea scăpa de sub su-zeranitatea otomană, în fruntea conspiraţiei moldovene se afla chiar Vasile Ceaurul, nepot de frate al fostului domn Gheorghe Ştefan. Lui i se alătură serdarul Miron Cuza, căpitanul Conţes-cu şi postelnicul Nicolae Şoldan. Cer ajutor generalului Stain-ville, aflat în Transilvania. Acesta nu se lasă rugat de două ori şi trimite un mic detaşament, sub comanda francezului François Ernaut. Principalul obiectiv era prinderea lui Mihai Racoviţă, aflat la cea de-a treia domnie.

Vasile Ceaurul, alăturându-se lui Ernaut, vrea însă s-o prindă pe Maria, fosta sa soţie.

Îşi stabileşte cartie-rul general la Mănăsti-reaCaşin. Un oştean vine cu o veste importantă: „Vodă Racoviţă are pentru apărare la Cetăţuia din Iaşi doar slugile”. Răzvră-tiţii ridică săbiile şi dau chiote de bucurie. Mihai Racoviţă era ca şi pierdut! În galop se porneşte spre Iaşi. Dar răsculaţii fac o mare greşeală. Vasile Cea-urul îl lasă singur spre Iaşi pe căpitanul Ernaut. El va veni spre Iaşi, după ce va plăti o poliţă Mariei. Se desprinde de detaşamen-tul austriac şi porneşte în goana cailor spre Şerbeşti. Soseşte la curtea lui Costandache la al doilea cântat al cocoşilor, sparge poarta şi la lumina făcliilor intră în iatac. Are noroc. Maria este „goală şi desculţă, aşa cum se găsea noaptea în casă”. Ceaurul este surd la rugăminţile ei să o lase să se îmbrace. Maria este târâtă de doi oşteni până la mijlocul curţii, goală. Fostul soţ e mulţumit. A reuşit să se răzbune. O ţigancă bătrână care îi era slujnică abia reuşeşte să pună pe ea un cojoc. Pusă într-un car, este trimisă spre beciu-rile umede ale Mănăstirii Caşin. Dar unde era Costandache? Acesta reuşise

să fugă şi să se ascundă de cătane. Nu stă prea mult nici aici. Răzbunarea nu era îndeajuns. Maria, însoţită de patru oşteni, era pornită din ordinul Ceaurului spre Braşov și îl va desfăta pe generalul Stainville. Prin pasul Oituz, micul grup trece în Transilvania. Oştenii sunt surzi la rugăminţile Mariei de a o lăsa liberă. Nu vor să audă nici de recompensele fabuloa-se. Ajung la Săcele, unde fac un mic popas. Pentru un moment,

oştenii Mariei slăbesc paza. N-au de ce să se teamă. O femeie fără bani şi fără cunoştinţe n-avea să ajungă prea departe. Se apucară de băut la han. În timp ce aceştia goleau urcioarele ni vin, Maria şi slujnica fug. Pe poteci întortocheate, cu sufletul la gură, aleargă prin pădurea „căutată de paza moldovenească". Are noroc şi dă peste nişte ciobani săceleni. Aceştia ascultă cu uimire povestea Mariei. Stau în cumpănă. Să fie oare adevărată extraordinara ei poveste? Are din nou noroc. Le arată inelul scump cu pecete. Se trimite după un negustor care făcuse în mai multe rânduri drumuri la Iaşi şi cunoscuse familia Racoviţă. Acesta soseşte, într-un târziu. Rămase ca de piatră la ve-derea Mariei:

— Măria ta, iertare. Vă recunosc foarte bine. Cu Prea Mă-ritul domn Racoviță fratele Măriei voastre, m-am întâlnit de mai multe ori, marfa mea fiind bine prețuită.

Cu ajutorul negustorului, reuşesc cele două femei să se reîntoarcă în Moldova.

Ce a făcut în acest timp răzbunătorul Vasile Ceaurul? Sim-ţindu-şi satisfăcută dorinţa de

răzbunare, porneşte și el spre Iaşi. Prea târziu, în drum, se întâlneşte cu fugari din detaşamentul

Ernaut, însângeraţi şi înspăimântaţi. Ceaurul află că ceambu-rurile tătărăşti i-au surprins la atacul „Cetăţuiei” şi i-au învins, iar căpitanul francez, decapitat. Negru de mânie, Ceaurul făcu cale întoarsă şi se îndreptă spre întărita Mănăstire Caşin. Pu-hoiul tătăresc pustieşte şi înrobeşte bieţii oameni. Ceaurul va mai lupta un timp, până în 1718. Rămas aproape singur, va trece munţii în Transilvania, pe acelaşi drum pe care fosta sa soţie îl făcuse cu aproape un an înainte. Va rămâne departe de Moldova, nemairevenind niciodată. Mihai Racoviță se va răzbuna cumplit pe cătane. Chiar şi după treizeci de ani se luau măsuri împotriva lor. Moşia lui Vasile Ceaurul a fost confiscată şi împărţită. Moşiile Pătrăşcani, Rădeana, Valea Seacă sunt dă-ruite Mariei. Rămasă văduvă, stolnicul Costandache a căzut în luptele de la Iaşi cu cătanele. Ea se retrage la moşia Rădeana, nu departe de fieful primului ei soţ, Mănăstirea Caşin. Din po-runca lui Mihai Racoviță sunt sparte zidurile groase ale mănăs-tirii, care vor fi refăcute abia peste o sută de ani.

La Rădeana, Maria se ducea duminică de duminică, aprin-zând o lumânare la minunata biserică de piatră ridicată în 1628 de marele logofăt Solomon Bârlădeanu.

Va muri în 1752, ducând în mormânt amintirile unei vieţi triste şi zbuciumate...

Catinca cea „rea de muscă”

Sâmbătă, 9 septembrie 1822, Ioniță Sandu Sturdza pri-mi de la Seraschir însemnele domniei Moldovei. S-a îmbrăcat „în cabanică şi au pus cuca pe cap”. Părăsi Constantinopolul, ajungând pe 28 septembrie la Frumoasa, lângă Iaşi, fiind întâmpinat de doamna Catrina „cu toate cucoanele ei” şi toţi boierii din Iaşi. După slujba de la biserică, a urmat „sărutarea mâinei” şi „nelipsita țeremonie a cafelei”. Apoi, „toți boierii şi cucoanele zăbovindu-se la masă cu meterhaneaua, muzică şi lăutari, până seara târziu”. La „ceasul de seară, liniştit, fără niciun alai, a pornit Vodă cu doamna şi cu beizadelele la Iaşi, de şi-au luat reşedinţa în scaun, la curtea domnească”. Dar „Vodă când nu era la divan sau la alte treburi ale domniei, cum avea o clipă de răgaz se ducea la moşie, la Să-uceşti, în Bacău, să vadă de gospodărie şi să cutreiere câmpiile cu puşca în spinare, că era vânător pătimaş”.

Pe lângă vânătoare, Vodă avea şi grija „să-şi mărite, fără zestre, fetele din rasă”. Astfel, pe

Catrina, „fata popei din Său-ceşti, a măritat-o cu Romașcu, feciorul mazilului Vasile, căruia

în loc să-i dea zestre l-o făcut paharnic şi sameş de Tutova”. Pe altă „fată din curte, care era de la Trestiana, moşia doamnei, a măritat-o cu Dumitrachi Merişescu, pe care şi pe acesta l-o făcut paharnic şi sameş de Neamţ. Era un fel de a scăpa de în-zestrarea fetelor din casă...”

La curtea domnească de la Săuceşti se mai afla şi „o că-mărăşiţă văduvă”, care avea o fată, „Catinca, destul de rea de muscă”. Doamna „voia să scape de ea”. Trebuia măritată. Cu cine? Această Catinca nu împlinise nici 18 primăveri, dar vestea despre aventurile ei trecuse dincolo de hotarele Său-ceştilor. Nu era o frumuseţe. Era mărunţică, cu un nas mic şi cârn. Ochii verzi aveau ,,ceva lăuntric” care te fermeca. Pur şi simplu, bărbaţilor li se aprindeau călcâiele după ea. Dar nici ea nu refuza avansurile. Ajunsese să schimbe amanţii „ca pe ba-tiste”. Ea credea că n-o ştie nimeni. Există însă secrete? Fireşte, bărbaţii se lăudau. Se lăudau şi cei care n-avuseseră treabă cu ea. Mamă-sa ce să facă? Ofta din răsputeri şi tăcea. Într-o zi îşi luă inima în dinţi şi se duse la Catrina doamna, rugând-o să-i mărite fata. Doamna, care „ştia cum stau lucrurile, o asigură de tot sprijinul ei şi de atunci nu avu astâmpăr până nu-i găsi un bărbat potrivit cu dânsa, pe Alecu Nacu”.

Alecu Nacu? Un vestit don Juan al Iaşiului „un bun scriitor, dar şi un bun crăişor”. Se consultă cu Vodă.

— Ce părere ai? Hai s-o dăm pe Catinca lui Nacu. Îi liniş-tim pe amândoi dintr-un foc!

Domnul stătu o clipă şi încuviinţă:

— Bine. Vezi să potriveşti lucrurile...

Sub un pretext oarecare, Alecu Nacu fu chemat la Săuceşti. Planul fu bine ticluit de însăşi Catrina doamna. Aşa se face, că într-o zi de

septembrie, după Sfânta Marie Mică, Alecu Nacu sosi la Săuceşti. Domnul şi doamna se aflau tocmai la caifetul mesei. Se aflau la aceeaşi masă cumnatul său, Constantin As-lan, şi soţia sa, Eufrosina, o altă rudă, Ilie Gherghel, căruia „îi plăcea să se poarte în haine arnăuţeşti" şi între câteva boieroai-

ce, Catinca, fata crâşmăriţei. Fata fusese prevenită şi pregătită. Fusese dată în grija „bătrânei şi mult vestitei Ilderiţa, cea care era meştera fără pereche a alifiilor şi dresurilor de obraz". N- arăta rău deloc, ba chiar putea să înmoaie şi cea mai dură inimă de piatră. Şi iată-l pe Alecu introdus la masa domnească. I se aduce un lighean turcesc şi un săpun mic de mosc. Dintr-un ibric i se toarnă de către un fecior apă, apoi i se întinde un şter-gar de borangic:

— Arhon, boiere Nacu, cum o mai duci?

— Prea bine, Măria ta. După vremuri.

— M-am gândit, cu doamna mea, că n-ar fi rău să-ţi pui pirostiile pe cap. Uite, ai aici o fată bună, pe măsură-ţi...

Alecu Nacu se pierdu. Parcă te poţi opune lui Vodă... Se uită la Catinca. Aceasta, ruşinoasă ca toate fetele de măritat, plecă ochii. De la întâlnirea oficială, au urmat cele cu sau fără ştirea domniei, în trei săptămâni, nunta era gata. Au participat domnul, îmbrăcat în cabanică, având pe

cap un gugiuman cu funde de postav alb, doamna Catrina într-o rochie de marţelin,

având pe umeri un şal scump, iar la brâu două paftale din aur cu pietre scumpe. Catinca, mireasa, avea pe cap un turban de tulpin, rochie de poplină, „mâneci cu bufanuri şi ciupag scurt”. Mirele, Alecu Nacu, era după moda de la Paris. O ceată de bo-ieri mai bătrâni erau îmbrăcaţi „cu ciacşiri roşii cu meşină pa-puci sau cizme galbene de meşină, din acele cu botul ascuţit, întors în sus şi fără toc”. Feciori însoţiţi de „cuconiţe şi duduce” le făcură urări tinerilor căsătoriţi. Urcară în rădvan. Catinca şi Alecu plecară spre Iaşi. în dreptul ei călărea chipeşul vornic de aprozi Constantin Aslan. O uşoară ocheadă cu înţelesuri şi un zâmbet l-au făcut pe bietul Costică să se înroşească ca o fată mare şi-l „zdruncină la suflet”. După trei ceasuri, făcându-se de înserat, micul alai poposi la curtea boierului Safta. Aici vor ră-mâne peste noapte şi vor fi schimbaţi caii. Un bun prilej pentru o plimbare înainte de masă a Catincăi. Prefăcuta Catinca ceru permisiunea soţului să fie însoţită prin crâng de vornicul Aslan. Alecu, ocupat cu găzduirea, făcu doar un semn cu mâna că-i de acord. Nici n-apucară să se afunde printre copaci, că pe jos se rostogoliră chivăra lui Costică şi sabia. Restul...

Începu o viaţă grea pentru Alecu Nacu, fost „bun crăişor”, care va dura doar doi ani de zile, care de care mai amare...

Cea mai frumoasă poveste de dragoste din Moldova

În primăvara anului 1852, ieşenii, dar şi băcăuanii, puteau să admire în vitrinele prăvăliilor portretul unui „tânăr fru-muşel”. Era al lui beizadea Ion sau Iancu, fiul cel mijlociu al lui Grigore Vodă Ghica. Mititel de statură, a fost în schimb „cel mai deştept din toţi, cel mai cu carte şi cel mai simpatic”. Nimeni nu bănuia că într-o zi acesta va deveni subiectul uneia din cele mai mari poveşti de dragoste din Moldova...

În acea vară, Beizadea Iancu era locotenent în poliţia Moldovei. Frecventa destul de des „grădiniţa cucoanei Frosa de lângă Teatru”. Într-una din seri, evolua „pe scena” restaurantu-lui o dansatoare care îi plăcu de la început. Se interesă despre ea. Află că este franţuzoaică şi o cheamă Rose Pompon. Măritată la 15 ani, părăsită la 16, fusese guvernantă, croitoreasă, umbla-se „de ici colo să-şi câştige viaţa”. Descoperi că ştie să danseze şi deveni dansatoare. La Paris „avu onoarea” să cunoască un prinţ, Palia sau Paladi, din Moldova. Acesta îi oferi în schimbul dragostei

ei: „Îţi dau cât vrei. Sunt bogat, am moşii şi castele. O sută de mii îţi ajunge?”

— O, da, da, îi răspunse micuţa Rose.

Dar Rose s-a ales doar cu promisiuni, căci „prinţul” plecă pe furiş în Moldova. Atunci se întâmplă un lucru la care nimeni nu s-ar fi aşteptat: Rose Pompon plecă la... Iaşi! S-a înfăţişat la casa „prinţului Palia”. Când a dat cu ochii de ea, fos-tul „şmecher” a îngălbenit. A început a bolborosi cuvinte în şir, din care totuşi înţelese fata prea bine că bărbatul nu avea nici moşii, nici castele, nici bani şi că pe lângă toate mai era şi logodit, gata să se însoare. Însă Rose Pompon era pe chef. No-rocul ţinu totuşi cu ea. Deodată, într-o seara, primi de la Palia o scrisoare prin care era rugată să vină până la Copou, căci avea ceva foarte important să-i spună. „La poartă te aşteaptă o trăsură. Poţi avea încredere în cinstea şi discreţiunea vizitiului”. Fireşte că tot feluri de gânduri o năpădiră: „O fi o cursă”, „Vrea să mă omoare”. „Ce-o fi o fi”, se încuraja. Mai târziu, va po-vesti: „Pentru orice eventualitate m-am făcut foarte frumoasă. O rochie de velur bleu, un mare mantou garnisit cu blană şi o pălărie din aceeaşi stofă cu a rochiei. Eram foarte liniştită. Trebuia să fii întotdeauna pregătită”. Ajunse la un han dincolo de Copou, fiind întâmpinată de Palia şi un bărbat mic de statură, care se recomandă Popescu! Dar se auzi „un hohot de râs”! Pe Popescu acesta Rose îl cunoştea după portretele care se răsfăţau în vitrinele tuturor negustorilor din Iaşi. Era fiul lui Vodă, beizadea Ion. *Le prince Jean*. Beizadea Ion începu să râdă şi el: „Bună seara, Rose, îmi placi şi te iubesc”. Şi aşa a început povestea de dragoste dintre un prinţ şi o dansatoare. Rose pri-mea de la el „rochii, pălării, juvaere, trăsuri și servitori”. Tot ce era mai frumos în prăvălii era vândut franţuzoaicei, însă prin-ţul îi mai făcu un dar la care nebunatica dansatoare nu s-ar fi aşteptat: o făcu să simtă

deodată şi în sfârşit ce înseamnă iubi-rea. „De acum lumea era a lor. Nu puteau trăi fără a fi împreună o dată, de două ori, de trei ori pe zi. Şi cum se despărţeau îşi scriau, după cum merg - cine nu ştie? - lucrurile în dragoste”. Până într-o zi când prinţul nostru o ceru de nevastă! Şi cum Rose Pompon îl iubea prea mult pentru a se împotrivi, acceptă:

„Dacă vrei tu, zise, hai să ne căsătorim”. Nunta s-a făcut „fără martori”, la o biserică din Copou. După nuntă „se întoarseră amândoi acasă la ea, cinară, se culcară, se iubiră şi adormiră...” Dar poliţia domnească nu dormea. Vodă Grigore Ghica e în-ştiinţat de isprava prinţului. Astfel că dimineaţa la orele 7, po-liţia, Consulul şi toată şleahta, plus preotul care i-a cununat se înfăţişară la apartamentul tinerilor căsătoriţi pentru explicaţii. „Rose Pompon a avut atunci o inspiraţie dumnezeiască. În dis-preţul tuturor inconvenientelor şi al solemnităţii momentului, ca adevărată «gamine de Paris» ce era, dar drăguţă şi nostimă foc, se întoarse râzând la Sfinţia sa şi-i arătă limba:

— Dumneata eşti părintele care spui că m-ai cununat aseară? Uită-te la mine, eu sunt aceea? Mă recunoşti? Poţi jura dumneata că ne recunoşti?”

Popa îşi puse potcapul şi ieşi buzna pe uşă afară, strigând cât îl ţinea gura: „Asta-i dracu-mpieliţat... dracu, dracu!” Apoi „în iatac, ea istorisi lui beizadea Iancu cele întâmplate, făcând haz împreună de mutrele Consulului, poliţaiului şi

popii.” „Tânărul prinţ şi locotenent de poliţie va fi prins prin înşelătorie şi dus la închisoarea din Socola. Şi ce a ţesut tot anul s-a rupt într-o clipă”. De acolo, reuşeşte să-i trimită lui

Rose o scrisoare în care îndurerat îi scrie: „Îmi ard cuvintele de dragoste pe buze şi nu le găsesc, sunt nebun, mi-am pierdut minţile, scrisoarea aceasta e poate fără înţeles...” Rose a „săru-tat-o, a plâns, a citit-o iar, a sărutat-o şi a plâns”. Acum biata fată ce să facă? Şi-a vândut lucrurile, a luat 200 de galbeni de la Vodă şi plecă din Galaţi la Marsilia. Statornic în dragoste, prinţul Jean îi va scrie: „Te iubesc, te iubesc, aşteaptă-mă, că vin”. Dar ea? Repede, neaşteptat de repede îl va uita pe ilustrul ei soţ de o zi.

La Paris intră în vâltorile vieţii. Spre bătrâneţe, „săturată de toate prostiile acestea”, îşi cumpără o fermă cu „vaci, găini şi porci”.

Într-o zi va scrie: „A fost povestea mea de dragoste cea mai frumoasă, cea mai sinceră, cea mai aleasă: anii care se vor scurge nu vor putea pierde intensitatea amintirilor mele”.

Cine l-a ucis pe Alexandru Odobescu?

București, 10 noiembrie 1895. Pe Strada Florilor locuieşte profesoara de geografie de la Externatul Nr. 2 de Fete, Hortensia Racoviţă. Împlinise nu de mult 30 de ani şi era necăsătorită. Priveşte îngrijorată pe geam. Rafale de vânt rece spulberau frunzele fără viaţă ale unui tei bătrân. La masa de nuc acoperită cu o broderie de mână, stă mama sa, venită cu o zi înainte de la Bacău. Amândouă femeile sunt în aşteptare.

— Mamă, te rog, fii rezonabilă. Gândeşte-te că el este academician.

— Hortensia, Hortensia, de ce nu ţi-ai găsit tu unul de seama ta sau măcar cu un an, doi mai mare. Te-ai încurcat cu el, ce ţi-o fi putut fi tată...

— Mamă, el...

Deodată, se auziră bătăi în uşa de la intrare:

— Ei sunt.

Hortensia, vădit emoţionată, îşi potrivi încă o dată cordo-nul de la rochie în oglinda ovală şi alergă spre uşă:

— Poftiţi, poftiţi, vă aşteaptă!, zise, zâmbind protocolar.

În faţa ei se aflau o femeie nu prea înaltă, trecută de prima tinereţe, dar bine legată, cu o faţă cu trăsături nobile. Ochii ei, amintind de albastrul oţelului, o fulgerară pe tânăra gazdă. Din mantoul de blană, scoase o mână înmănuşată:

— Saşa Odobescu!

Din spate, ridicându-şi pălăria cu un gest cavaleresc, un bărbat încărunţit, încercă să închege o discuţie:

— Dragă Hortensia, eu şi soţia mea...

— Intraţi vă rog, să nu vă cuprindă frigul. Vă aşteaptă şi mama de la Bacău.

Cei doi musafiri nu sunt nişte necunoscuţi. El este celebrul Alexandru Odobescu, fiu al faimosului general Odobescu de la 1848.

A fost director al „Teatrului Naţional" din Bucureşti, autor al „Falsului tratat de vânătoare", al inegalabilei nuvele „Doamna Chiajna", dar mai ales al monumentalei lucrări „Tezaurul de la Pietroasa". Fusese ales academician. Trecuse de 61 de ani. Din nefericire trăia separat de soţia sa, Saşa, care împreună cu fiica lor, Ioana, se aflau în Argeş, încă din 1891. Saşa Odobescu era fiica faimosului general rus Pavel Dimitriovici Kisselev, pre-şedinte plenipotenţiar al divanurilor Moldovei şi Ţării Româneşti până în 1834, şi al Alinei Băleanu. Alexandru Odobescu se căsătorise cu ea la vârsta de 24 de ani.

Cuplul Odobescu fu condus în sufragerie, unde fu prezentată mama Ortensiei. După ce schimbară câteva cuvin-te, Saşa se întoarse către Odobescu:

— Alex, noi femeile te rugăm să ne laşi un timp singure. Ai la dispoziţie camera alăturată, unde poţi găsi câteva cărţi bune de citit!

Aplecând capul a înţelegere, el părăsi pe cele trei femei:

— Ortensia, uite de ce draga mea am venit şi mi-am însoţit soţul şi chiar prefer s-o fac pe „peţitoarea”. Îl iubesc enorm ca om, dar şi ca savant, îi doresc fericirea. Sunt dispusă să mă

Alexandru Odobescu - Hortensia Racoviță - Anghel Demetriescu

călugăresc decât să fiu o piatră în calea fericirii lui. Dacă tu eşti adorata inimii lui, aveţi acordul meu total!

Mama Ortensiei, care nu scosese niciun cuvânt până atunci, izbucni ca o avalanşă:

— Nu voi fi niciodată de acord ca fiica mea cu 30 de ani mai tânără decât el să se mărite cu un bărbat bătrân care a înşe-lat-o şi batjocorit-o, ba a şi compromis-o pe ea, un trandafir în plină floare. Ar trebui să fie pedepsit pentru infamiile sale, iar eu ca mamă nu pot aproba căsătoria fiicei mele cu un stricat, o căzătură...

În camera alăturată, aşezat pe un scaun, guta nu-i dădea pace. Cu urechea lipită de peretele subţire, Alexandru Odobescu asculta cutremurat replicile bătrânei. Se ridică, îşi potrivi papi-onul, trase aer în piept şi furios intră în toiul discuţiilor:

„- Aşa? Sunt un stricat, o căzătură? Mă azvârliţi acum, după ce pentru voi am făcut atâtea? După ce m-aţi exploatat, m-aţi torturat, m-aţi împins la ultima mizerie, nu mai sunt decât o otreapă de aruncat? Sunteţi nişte infame, infame...

pentru Hortensia m-am certat cu bunul meu prieten, Anghel Demetriescu, pentru că eram gelos de trecutul ei, pentru că- mi închipuiam că a fost amantul ei. El de fapt mi-a făcut cu-noştinţă cu ea. Nu-l mai puteam suferi, îl uram din toate

pu-terile sufletului. M-am apropiat de ea la şcoala unde ea activa. I-am trimis scrisori, flori, eram pradă unei mari pasiuni care mă făcea să sufăr amarnic. Cu toată trivialitatea şi răutatea

acestei femei, o iubesc aşa, încât sunt convins că fără amorul ei ar trebui să mor. Fără acest amor, viaţa n-ar mai avea niciun sens pentru mine. Sunt nenorocit, sunt adânc nenorocit, ştiu ce-mi rămâne de făcut!”

Cu scăpărări de fulgere în ochi, Odobescu se îmbracă şi părăseşte casa, urmat de soţie, „care nu ştia cum să-l mai mângâie”. Ajunge sfârşit acasă. Nu-şi găseşte locul. Simte că tâmplele-i plesnesc. Se aşează încet pe capătul patului. Pe mă-suţa sculptată, cu trei picioare, sunt două scrisori. Le scrisese în noaptea de 8-9 noiembrie. Avusese presimţiri... Reciteşte:

„Draga mea Saşa,

În starea de neodihnă în care trăim din cauza patimei ne-norocite pe care cu toţii o cunosc, moartea este cea mai mân-găioasă odihnă pentru mine. Deci o voi primi-o cu plăcere. Numai durerea ce ea le va aduce lor mă face să văd într-în-sa unele feţe întunecoase ... Viaţa mea, precât o pot prevedea în viitor, mi se pare mult mai tristă, mai anevoioasă. Deci să primească toţi câţi mă iubesc a mea moarte ca o curmare a unor grele şi nefericite chinuri. Sfârşesc aceste rânduri cu urări de fericire pentru iubita mea soţie, pe care o rog să-şi caute de sănătate ca să trăiască îndelung şi să stea ca o pază bună lângă Ioana noastră, lângă bărbatul ei Teodor şi lângă copila-şii ce li s-ar putea naşte”.

În cealaltă scrisoare, adresată lui A. Demetriescu, conclu-ziona: *„...A fost (Hortensia) adevăratul mormânt al intelegenţei mele, al iluziilor, ba chiar şi al vieţii mele”.*

Tremurând, desface capacul unui flacon, pune în palmă o puternică doză de Laudanum, pe care o dădu apoi peste gât. Respiră o dată, de două ori profund, ca o mare uşurare, şi se întinse pe spate acolo lângă marginea patului. Încet, încet, um-bra

nopţii puse stăpânire pe trupul şi mintea celui ce a fost Alexandru Odobescu...

În 1898, „tânăra profesoriţă" din Bacău obţinea pentru studiul „Dicţionar geografic al judeţului Bacău" premiul Aca-demiei Române.

Incredibilele aventuri ale Marghioliței Ghica

Început de octombrie al anului 1824, la Comăneşti. Cona-cul lui Dumitrachi Ghica pare acoperit cu aur de frunzele copacilor care ajung până la pridvor. De aici se aude până departe râsul vesel, sănătos al Mariei, fiica lui. Toate „graţii-le din mitologie îi făcură parte din darurile lor: corpul, talia, spiritul, toate erau în perfecţiune la dânsa şi se putea zice că reprezenta idealul frumuseţii. Dotată cu aceste daruri de la natură, cu educaţia îngrijită ce căpătase în sânul familiei sale, cu frumoasa zestre ce avea în perspectivă, ea putea râvni la treapta cea mai înaltă a ursitei". Gheorghe Sion, zărind-o, scria: „Am rămas trăsnit la vederea acelei frumuseţi, căci era într-adevăr ceva ce nu mai văzusem, ceva ce nu mai putusem visa, ceva ce-mi închipuiam în mintea mea pe Ileana Cosânzeana, pe Elena Menelau sau pe Afrodita din mitologie".

Maria, dezmierdată Marghiolița, iubea. Fiind „astfel înzestrată de natură, Cosânzeana noastră

nu putea iubi, fireş-te, ca în romane, decât pe un bărbat tânăr, frumos, deştept şi

spiritual, care la rândul lui era nebun de îndrăgostit de ea”. Pe tânărul acesta îl chema Beldiman.

— Maria, nu-mi pot imagina viaţa fără tine. Aş fi în stare să-l omor pe cel care va încerca să mi te ia...

— Fii sigur că nimeni şi nimic nu va face să mă despart de tine. Ne vom căsători!

Deodată, pe aleea principală apărură în galop cinci călă-reţi ai domniei. Struniră cu greu caii şi cerură să fie conduşi la prinţul Dumitrachi Ghica. Maria, văzându-i, simţi un gest ca de codeală. Ceva nu era în regulă. Avea dreptate. Află peste puţin timp că este cerută în căsătorie pentru fiul ei, beizadea Niculachi, de însăşi doamna ţării, Catrina Sturdza. Degeaba boci pe rupte Marghioliţa, degeaba îşi imploră părinţii: porunca domniei fu mult mai tare. Vrând, nevrând, ea îşi făcu bagaje-le şi porni spre Iaşi. Întrevederea cu doamna Catrina fu scurtă: logodna va avea loc peste câteva zile, după care vor merge împreună la Stambul, unde se va oficia cununia. Marghioliţa nici nu ridică ochii, făcu o plecăciune şi începu pregătirea. În prima duminică de octombrie, avu loc logodna la curtea dom-nească din Iaşi, fără mire, aflat la turci, „prin procuraţiune”. Şi scrie C. Gane: „Acum întrucât băiatul nu putea părăsi malurile Bosforului, urma deci ca nunta să se facă acolo, întrucât loniţă Vodă nu-şi putea părăsi scaunul, urma ca el să fie înlocuit prin altcineva. Cine-l putea înlocui mai bine decât mama mirelui, doamna ţării, cea care era de fapt autoare a acestei viitoare fe-riciri casnice?”

La 9 noiembrie, „ea părăsi Iaşii, cu mireasa, cu domniţa” şi „o escortă de 100 de turci sub comanda lui Ahmed Aga”, având asupra sa „toate

juvaierele şi toată argintăria”. La 6 decembrie, alaiul domnesc soseşte la Constantinopol, „făcu slujba cununiei, punând cu mâna lui împletiturile de lămâiţă pe frunţile smerit plecate ale tinerilor căsătoriţi”.

Fireşte, după nuntă doamna se întoarse la Iaşi „cu alte griji de data aceasta”, iar „la Constantinopol rămâne Marghiolița”, ce-i zicea acum Sturdza, „ca să sperie Orientul cu frumuseţile ei”.

Gheorghe Sion, autorul multor frumoase amintiri, scria: „Cavalerii cei mai strălucitţi din legaţiile puterilor europene, înşişi unii ambasadori se roteau împrejurul frumoasei moldo-vence ca albinele împrejurul roiurilor şi se făceau certuri mari, chiar sângeroase, între cei ce aspirau la amiciţia sau la favoru-rile sale. S-a vorbit că însuşi seriosul sultan Mahomed, care domnea pe atunci, văzând-o într-o zi la paradă, la Sf. Sofia, ar fi fost fulgerat de vederea ei şi aflând cine este, a trimis de a o aduce, împreună cu soţul ei, pentru ca să o admire de aproape. S-a vorbit chiar că padişahul, într-un moment de exaltaţiune, ar fi invitat-o să viziteze haremul imperial...” Realist, C. Gane adaugă că „într-un moment de exaltaţiune, autorul celor «O sută şi una de fabule» nu s-a sfiit de a o aduce cam alături de

adevăr, scrisorile sale fiind exagerate şi deseori mincinoase”.

Cât a trăit la Constantinopol, Marghiolița a dat naştere la trei fete: Zoe (măritată Cantacuzino), Catrina (măritată Mo-ruzi) şi Pulcheria (măritată Kesen, mama reginei Natalia Obre-novici a Serbiei).

Dar după ce s-au întors în Moldova, Marghiolița se des-părţi de beizadea Niculachi, „zice-se cam simplu”. Imediat se consolează cu generalul-cneaz Muhanov, dar se ceartă şi cu el şi-l părăseşte.

S-a liniştit Marghiolița? Aşi! Cunoscu pe marele logofăt Costache Sturdza, poreclit „Beţivul”. El avea 60 de ani, patru copii mari şi era proprietarul palatului de la Ruginoasa, dar şi posesorul unei uriaşe averi. Fără să stea pe gânduri prea mult se căsători cu el. Noul soţ o iubea „la nebunie”. Liniştea şi dragostea păreau că s-au instalat în casa lui Costache Sturdza. Spera la o bătrâneţe tihnită alături de o soţie tânără, frumoasă şi iubitoare. N-a fost să fie aşa. Necazul cel mare al lui avea să fie „unul dintre donjuanii Iaşului vremii”, Nicolae Rosetti-Roznoveanu. Primind o educaţie aleasă, în Franţa şi Germania, el a ocupat slujbe înalte, mare spătar, agă, vistiernic, a candidat la căimăcămie şi chiar tindea la tronul Moldovei. A fost însurat cu Catinca Ghica, de la care a avut trei fete: Ruxandra (măritată în 1841 cu contele Saburov), Pulheria, devenită von Rosen, şi Maria, soţia contelui Sologub. Crai mare, Roznoveanu puse ochii din prima clipă pe Marghiolița, care nici ea nu plecă ochii în jos... Îndrăgostit până după urechi, el o asaltează pur şi simplu. Fireşte, Costache Sturdza simte şi vede că frumoasa sa soţie îi alunecă printre degete. Nu mai are somn. Cineva îi spune că pentru a scăpa de insistentul amorez, ar fi bine să facă o călătorie în Rusia. Acolo timpul şi uitarea vor rezolva totul. Încântat,

Costache Sturdza porneşte spre tărâmurile ruseşti. Ajuns la Moscova, trage la un bun hotel, îşi pupă drăgăstos consoarta la coborârea din rădvan, bucuros că aici nu-i mai deranjează nimeni. Dar deodată simţi că îngheaţă, în urma sa era... Nicolae Roznoveanu. Înghite în sec, urcând în hotel. Constată ceva mai târziu că iubăreţul Roznoveanu închiriase

un apartament lângă al lui. Strânge din dinţi şi porneşte mai departe. Păţeşte acelaşi lucru oriunde se duce. Călătoria în loc să devină de plăcere, era una de necaz. Se întoarce în Moldova, disperat şi aproape ruinat. Pe când măsura camera „în lung şi în lat" căutând noi soluţii pentru a-l tempera pe insistentul amorez, soseşte şi o veste bună. Domnul Moldovei îl numeş-te „ministru dinlăuntru", adică ministru de interne de astăzi. Post mare, care spera să-l facă pe Roznoveanu să tremure. Dimpotrivă. Marghiolița se întâlneşte mai des cu el, profitând de faptul că soţul era prins cu problemele grele ale ministerului. Cei doi vor să-şi unească destinele. Dar cum? Marghiolița (tot ea) îi propune un plan amantului, prin care soţul ei să fie nevoit să divorţeze. Aşa că, într-o bună zi, îi spune lui Costache:

— Ştii ce, dragă, aş vrea să mă retrag la castelul din Ru-ginoasa, unde-i linişte. Vreau să nu mai ştiu de nimeni şi de nimic! Costache Sturdza, când auzi, sări în sus de bucurie.

O îmbrăţişa şi de îndată porunci să se mobileze caste-lul, să se cureţe aleile parcului. Păţit, nu riscă să-şi trimită nevasta singură. Pentru a o supraveghea şi păzi, îl pune pe fiul său, Săndulache, cu 10 arnăuţi şi 50 de plăieşi. În sfâr-şit, Costache Sturdza putea răsufla liniştit. Ajunge la Iaşi, se aruncă pe divan şi-şi aprinde pentru prima dată fără gân-duri negre narghileaua. De ce ţi-e frică, nu scapi. La numai o săptămână de când Marghiolița se afla la Ruginoasa, se întâmplă un fapt uluitor. Castelul fu împresurat şi luat cu asalt de 60 de arnăuţi bine înarmaţi şi mai ales bine plătiţi. Cine-i conducea? Desigur, Roznoveanu, care „ocolind cap-canele întinse de-a lungul drumului de Săndulache, asedie castelul". Inimosul fiu al lui Sturdza respinse atacuri după

ata-curi. Roznoveanu îşi dădu seama că nu va fi uşor de cucerit şi presat de timp, ştiind că oricând pot sosi ajutoare asediaţilor, recurse la cel mai puternic argument: banii. Reuşi să cumpere câţiva arnăuţi care deschiseră porţile... Rămas singur, Săndu-lache era hotărât să apere onoarea „mamei vitrege". Omorî doi atacatori, dar căzu şi el înjunghiat. Marghiolița, „leşinată",

fu „răpită” şi dusă la castelul lui Roznoveanu din Stânca-Iaşi. Auzind cele întâmplate, Costache Sturdza „a fost sfârşit de durere”. Nu pentru moartea fiului său Săndulache, ci... pentru răpirea cucoanei Marghioliţa. Înnebunit, cere domnului să facă dreptate. Vrând, nevrând, domnul îi dă 100 de lăncieri, care asediară castelul de la Stânca. Castelul era însă bine apărat. Singura soluţie, înfometarea. Şi avu dreptate. Curând, foamea se făcu simţită pentru apărători.

Deznădăjduit, Roznoveanu îi mărturisi Marghioliței că va trebui să se predea.

— Vrei să fii închis?, strigă ea. Nici gând de predare!

Îl sfătui pe Roznoveanu să-i trimită o scrisoare cu următoarea propunere: ea se va întoarce acasă, dar Roznoveanu să fie liber! Aşa au şi făcut. Costache Sturdza acceptă „înnebunit de bucurie”! Asediul fu întrerupt şi ancheta închisă, împăcaţi, cei doi îşi reluară viaţa conjugală ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat. Uitarea părea că se aşterne asupra evenimentelor. Exact când se împlineau nouă luni de la „drama de la Ruginoasa”, Costache Sturdza primeşte vestea că Marghioliţa a fugit iar. Cu cine? Fireşte, tot cu Roznoveanu.

Cei doi vor trece printr-o serie de aventuri care de care mai palpitante: se vor căsători în religia ortodoxă, apoi catolică, vor trece la protestantism, din nou la religia ortodoxă. Vor avea doi copii din „legiuită căsătorie”.

Şi Costache Sturdza? El a dat în „mintea copiilor” şi va muri în urma unei congestii cerebrale. La doi ani îl urmează în mormânt şi Nicolae Roznoveanu. Dar Marghioliţa? A trăit încă mulţi ani „în mare belşug”. Şi atenţie! Sunt bărbaţi care cunoscând-o la peste 70 de ani, au

fost emoţionaţi văzând-o numai la gândul faimei frumuseţii ei, printre care chiar Titu Maiorescu! A murit în mai 1888, „lumea uitându-i păcatele şi greşelile tinereţii, deşi a nenorocit pe mulţi...”

Idilele palide ale poetului Bacovia

„Un bărbat mic de statură, puţin adus de spate, cu o pălărie de fetru cu borurile întoarse...”, aşa îl descria Agatha Grigorescu, în anul 1916, pe cel care avea să-i fie soţ, George Bacovia. Micuţul Bacovia avea însă o inimă mare. Prima sa dragoste se pare că a avut când era în clasa a IV-a, de fapt „o simpatie pentru o colegă de la gimnaziul de fete”. Aceasta i-a inspirat poezia intitulată „Şi toate”, cu care a debutat în „Literatorul”. Nu ştia despre muza sa decât că se numeşte Elena. Idila ce se înfiripa a fost însă de scurtă durată, deoarece în anul ce a urmat n-a mai văzut-o. Se pare că se retrăsese de la gimnaziu. Această primă tresărire sentimentală, oricât de efemeră, a lăsat în sufletul adolescentului o melancolie duioasă.

Timpul zboară nemilos. Bacovia se află în cursul superior. Surorile mari invitau sâmbăta prietene şi prieteni, făceau muzică şi dansau.

Erau la modă: cadrilul, lanseul, gavotele. Poetul lua parte la asemenea petreceri. Dansa şi el. De cele mai multe ori rămânea visător pe un fotoliu şi se mulţumea

cu impresiile serilor acelora... Dar în această epocă nu au lipsit şi idilele.

Când era în clasa a VI-a de liceu, întâlnea aproape zilnic o elevă de la şcoala profesională. „Şcolile erau pe aceeaşi stradă. Locuia ca şi dânsa în aceeaşi direcţie. Mergeau pe trotuare opuse, fără să se cunoască personal. Pe furiş îşi aruncau priviri fugare. Elevul părea că nici nu priveşte copila blondă, cu cozile împletite la cunună în jurul frunţii de mică madonă, cu ochii de culoarea migdalelor verzi. Era mai mică de ani". Pentru a o cuceri nu era suficientă poezia, „aşa că începu să poarte şapcă puţin mai la o parte decât era reglementar. Se oprea la liceu. Ea trecea mai departe, întorcând uşor capul. Dânsa absolvi clasa a V-a, apoi plecă să urmeze doi ani liceul, purtând în suflet imaginea aceasta fragedă, cu obrazul pal, fără să ştie cel puţin cum... o cheamă". A rămas singur. Oftă şi... „în anul următor (1900) a cunoscut o altă colegă de gimnaziu". De data aceasta „a fost ceva mai serios". De ce? „Poate şi fiindcă dânsa era mai îndrăzneaţă". Apoi, „s-au cunoscut..., s-au văzut uneori, aşa, prin mulţime, în grădina publică". După câteva nopţi de nesomn, George este hotărât să ia „taurul de coarne". Ca urmare, într-o seară de iunie cu multă lume în grădină, i-a strecurat un trandafir, pe care ea l-a dus la buze. I s-a părut că l-a sărutat. Ei, da, acum era altceva, „poetul sesizând gestul şi, fericit, tot în treacăt, a reuşit să mai obţină o întâlnire, astfel ca să nu se trădeze. Pe fata aceasta o chema Maria..." Ghinionul se ţinu scai de el, pentru că „idila se sfârşi o dată cu sfârşitul anului şcolar, părinţii mutându-se la Roman". Conform obi-ceiului, el, în amintirea acestei meteorice tresăriri de dragoste, a scris poezia „Ecou de romanţă". De la această idilă răsuflată, au trecut 16 ani. Pe 22 iunie, la Bucureşti,

tânărului George Bacovia îi este prezentată „domnişoara Grigorescu”.

Era „aproape şapte seara şi încă destul de cald” pe cheiul Dâmboviţei. Atunci, pe o bancă, „pe înserare, cu toate tonurile de aer”, tânăra „a simţit mâna cuprinsă de o mână fierbinte şi, încet, vocea metalică a poetului, cu inflexiuni de bas, depăna

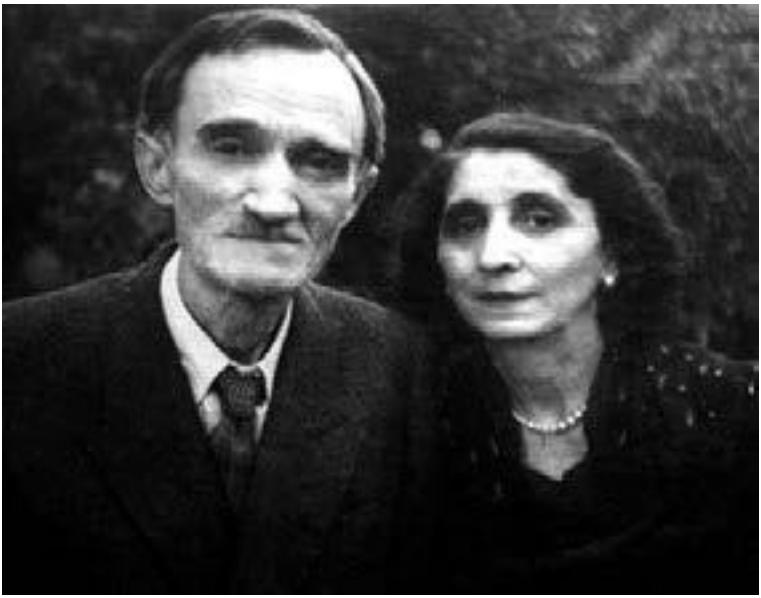

George Bacovia și soția sa - Agatha Grigorescu-Bacovia

aproape de auzul meu melodioasa poemă «Amurg antic». Su-prema poezie a firii ne logodea atunci vieţile prin veriga acelei vrăji, ce mai târziu avea să se întunece, să geamă, să se convul-sioneze în toate amărăciunile vieţii, fără să se stingă încă nici prin moarte. A fost întâia poemă ce mi-a recitat-o Bacovia chiar în ziua în care ne cunoşteam şi pentru prima oară în viaţă un fluid poetic punea stăpânire pe toată fiinţa mea", mărturisea Agatha.

În dragoste, Bacovia se mişcă greu. Abia în martie 1917, în-tr-o „duminică cu ger uscat", o caută pe domnişoara Grigorescu „palid şi oarecum întristat". N-o sărută, n-o îmbrăţişează, ci vorbesc de unele noutăţi din presă şi de... Revoluţia din Rusia. Trec iar luni şi luni. În iunie 1919, după o ploaie, când teii erau în floare, Bacovia vizită din nou pe Agatha, „tot atât de ne-aşteptat ca şi prima". A citit poezia „Declin", au discutat ceva politică şi a... fumat mai multe ţigări. Se revăd în plină

toamnă, la 1 octombrie, apoi în primăvara anului 1920. În ianuarie 1921,

„într-o duminică”, în sfârşit, la o cafea, George Bacovia „sparse gheaţa şi se hotărî:

— Duminica trecută am vorbit cu ai mei despre dumneavoastră. Vă invită la dejun pentru duminica viitoare...”

Vizita a fost acceptată cu plăcere şi „în tot timpul mesei a domnit o deosebită voie bună”. Într-o după-amiază rece de noiembrie a anului 1922, pe la orele 16, Bacovia îi spuse Agathei:

„- Trebuie să vii la Bacău. Părinţii mei vor să te cunoască... Trebuie să te hotărăşti. Nu plec fără un răspuns sigur. Atâţia ani de aşteptare, pustii... pustii.

Intră sora sa, Elena, pe uşă. El îi sărută mâna şi, spre uimi-rea Agathei, urmă cu volubilitate, brusc emoţionat:

— Doamnă Dumitrescu, am venit să cer mâna sorei dumneavoastră. Părinţii mei vor să o cunoască!”

Agatha Grigorescu a sosit la Bacău „pe un ger înţepător”. De la gară a fost luată cu o sanie. A fost primită „într-o casă mare, luminată puternic, bine încălzită, cu mobile vechi, dar frumoase”. Se aşezară la masă. La geamuri se auziră colindă-torii, iar „căldura şi dragostea gazdei o cuceriră”. A doua zi vi-zitară oraşul cu „peisajul bacovian”. Veni şi ceasul întâlnirii cu toţi membrii familiei. Era ora 12 şi „toţi erau strânşi în jurul mesei”. Totul a decurs bine. Domnişoara Grigorescu petrecu vacanţa „de iarnă a anului 1924, precum şi cea de primăvară a anului 1925”.

Se intră în anul 1927, „anul hotărâtor”. Şi astfel au trecut... 11 ani! Situaţia devenise pentru cei doi, dar şi pentru familii, destul de jenantă. Se apropia Anul Nou, şi... „pentru prima dată, scria Agatha Bacovia, începură să discute despre apropi-ata noastră ... căsătorie”. Pe 29 decembrie,

„înainte de a ajunge la fotograf, Bacovia mă invită la bijutier. Am fost surprinsă. Nu înţelegeam de ce.

— Să luăm nişte verighete - spuse, ca şi cum ar fi fost vorba de ceva obişnuit...

S-au făcut două fotografii şi s-au comandat inelele, în sfârşit, confraţii scriitori ne-au condus acasă. Am traversat grădina publică, spre a scurta drumul. Era frig. Un amurg rece sticlea, învăluia în culori aprinse micul parc cu pomii îngheţaţi sub zăpadă.

În sufragerie se sărbătoreşte logodna, felicitări, câteva cupe de şampanie... A urmat o seară frumoasă. S-a dansat până după miezul nopţii. Toţi s-au antrenat. S-a cântat la vioară, s-au spus versuri. Bacovia glumea... am avut şi verighetele, le-am pus fără nicio altă sărbătorire". Proiectul de căsătorie? „Pentru sfârşitul acelui an şcolar - 1928". Data se fixase la 22 iunie.

Şi iată şi ziua mult visată de orice domnişoară: căsătoria.

„Sosi ziua în care, va scrie Agatha Bacovia, la orele 12 trebuia să ne înfăţişăm la Oficiul de Stare Civilă, unde urma să ne întâlnim toţi, Bacovia, fratele său, ziaristul, şi un alt martor, ziarist, sau Savela... Se apropia ora unu, fixată de noi. Bacovia cu ai săi nu se vedeau, îl ştiam punctual, în sfârşit, prin mulţimea ce forfotea de colo-colo, apăru singur şi în ţinuta de toate zilele. Nu-şi găsise pe fratele său. Pierduse timpul la minister, aşteptându-l. N-a mai avut vreme să treacă pe acasă să-şi schimbe hainele, în ultima secundă apăru şi frate-le, care făcuse toată încurcătura. Eram emoţionaţi. Am văzut ca prin ceaţă salonul, martorii, florile. Ascultarăm articolul ce s-a citit din «Codul civil». Ne-am felicitat reciproc. Ne-au felicitat şi cei prezenţi. Am stabilit să sărbătorim căsătoria pe 28 iunie. După-amiază, „la ora 6 era cununia". „Nu era însă nimic pregătit. Am despachetat covoarele, am adus glastre cu flori, am aranjat, în sfârşit, un interior demn de o modestă ceremonie de poeţi. Se făcuse ora cinci. Bacovia mă urmă-rea tăcut în toată această

activitate, îi plăcu decorul şi tot ce făceam. Voia să mă ajute, dar nu ştia cum... Afară se stârnise o furtună din senin. Vântul sufla cu praf mult şi, când luai braţul poetului să ieşim pe terasă, fotograful execută instantaneul cerut... Furtuna creştea cu o furie cumplită. Fulgere, trăsnete prin apropiere zguduiau localul şcolii. O ploaie cu grindină

răpăi pe acoperiş cât ţinu ceremonia. Apoi se potoli precum venise. Un amurg feeric pătrunse prin ferestrele mari. Ai fi zis aureola ce natura trimitea poetului amurgurilor violete, galbene, roşii”.

Ce se petrecea în casă?

„Bacovia părea foarte solemn în smokingul şi plastronul său alb. La şampanie mulţumi tuturor felicitărilor, zâmbind. Deşi pregătită cu atâta zbucium, seara aceea mă răsplătea prin dispoziţia şi bucuria poetului. Oricum ar fi urmat viaţa, clipele erau într-adevăr rare. Sunt în viaţă momente înalte nu prin fastul sau măreţia lor, „cât prin generozitatea unor răscumpă-rări îndelung aşteptate, într-adevăr, „în seara aceea Bacovia fu spiritual, curtenitor, dansă; ne-a recitat poema «În oglindă». Era într-un total climat de uitare. Din nou poezia ne urca pe culmile ei. Cât era să fie de grea coborârea rămânea de văzut... Târziu au început să se retragă musafirii şi...”

„La un moment dat am rămas amândoi în sala aceea mare, singuri, cu masa nestrânsă, în cupe mai era şampanie. Lumână-rile împodobite cu garoafe şi crini albi se mistuiau într-un colţ şi ne puneau pe figurile palide reflexe vagi. Am stins şi ultimul bec, lăsând numai lumina lor. Prin ferestrele înalte se vedea luna spre apus aproape roşie ca sângele. Am rămas în parfumul crinilor şi tuberozelor ce primisem în dar, până mijiră zorile. Poetul fuma şi voia să consume... ultima sticlă de şampanie. Ochii săi aveau o licărire fosforescentă. Din fumul ţigării arun-ca rotocoale după rotocoale. Visa desprins de orice realitate. Ce gânduri îi ardeau sub frunte? Ce zâmbet îi înflorea la colţul bu-zelor? Privirea plutea peste clipe; vedea departe ceva nebulos, tulburător? Păru că se înfioară. Fumul de ţigară îl învălui la

un moment dat cu totul. Mi se păru că-l ascunde privirilor mele. Căzuse într-o reverie adâncă. Nu cutezasem nicio mişcare, să nu se trezească din beatitudinea ce-l cuprinse. Lumânările se topeau albe, sub flăcările fierbinţi. Florile albe mureau. Clipele de uitare mureau şi ele. Începea o altă etapă de viaţă a poetului, a noastră...”

Maria, frumoasa fată de mahala

„O căutau flăcăii, cavalerii, soldaţii. Era frumoasă, dar şi-a ucis tinereţea cu meseria ei tristă.”

(George Bacovia)

„Lunca fermecată a Bistriţei. Răsărise luna devreme ca un medalion de aur palid. Copacii îşi risipeau parfumul amărui de flori albe...” Scrâncioburile de Paşti „rămăseseră goale, pustii”. Era cartierul Mariei Lazu, „o fată vestită”. Aşa consemna prin 1928 Agatha Bacovia, însoţindu-şi soţul într-o plimbare la marginea Bacăului. Maria Lazu? Poetul George Bacovia îi va dedica un întreg poem. „Pe aici, în lunca Bistriţei, mi-am conceput poemul acela, mărturisea el. Era o fată vestită, Maria Lazu. O căutau flăcăii, soldaţii... A murit de oftică într-o primăvară ca asta, regretată pentru frumuseţea ei, dar mai ales pentru viaţa ei netrăită...”

Povestea acestei nefericite începe chiar la începutul vea-cului XX, pe malul vijelioasei Bistriţe, într-o casă de chirpici cu acoperişul de şindrilă aproape distrus. Viscolul de afară mă-tura zăpada de pe apa îngheţată, adunând-o în nămeţi înalţi.

Doar răchitele se mai zăresc, negre ca arse de foc. Era spre al doilea cântat al cocoşilor, când Anica Lazu, femeie de 38 de ani, încearcă să se dea jos din pat. Simţea durerile îngrozitoa-re ale naşterii. Gemu. Bărbatul îngropat în căldura unui cojoc n-auzea nimic. Ajunse la pervazul ferestrei şi aprinse lampa. Mai făcu câţiva paşi, dar căzu. Ţipătul ei îl făcu pe bărbat să sară, buimăcit:

— Ce ai, femeie?

— Gheorghiţă, cheamă moaşa, că mi-a venit sorocul!

Spre dimineaţă, se născu o fată în casa căruţaşului Gheorghe Lazu. O numiră la repezeală Maria. Se adăuga celor cinci copii care se îngrămădeau în cocioaba de pe mal. Nimeni nu ştie cum a crescut, printre lipsuri cumplite şi înjurăturile unui tată beţiv. A apărut dintr-o dată în văzul băcăuanilor la 16 ani la scrânciobul ce se făcuse nu departe de casa lor. Purta o rochie ale cărei culori mai apăreau doar pe ici, pe colo; în picioare, pantofi culeşi de pe cine ştie ce maidan. Corpul ei părea turnat în bronz. Părul negru, lung era purtat într-o coadă, adusă în faţă lângă sânul stâng. Iar ochii, de un verde nebunesc, te băgau în boale. Râdea cu guriţa mică, străjuită de nişte dinţi-şori albi ca perlele, bucurându-se de priveliştea din luncă.

Locotenent-colonelul C. Chivu şi secretarul-contabil P. Nicolau, de la Cooperativa de Consum „Unirea”, veniseră şi ei să vadă forfota de aici. Salutară, ridicându-şi teatral pălăriile, pe domnii Eugen Socolescu şi Samiel Davidovici, dar şi pe fraţii Petrache şi Ecaterina Călinescu. Deodată, amândoi rămaseră stană de piatră:

— Dom’ Chivu, vezi dumneata ce văd şi eu? zise cu uimire Nicolau.

— Hristoase! Parcă-i zeiţă. Cine-o fi?

— Băiete, ia vino încoa’. Uite, ai şase lei pentru un ştrudel, dar vezi cine-i domnişoara de acolo...

— Imediat, boierule! Cei doi mai făcură un ocol, când îi ajunse din spate gâfâind băiatul de prăvălie.

— E fata lui Lazu căruţaşu'. Stă pe malul gârlei. Tat' su cară la domnul Ghetel Grünberg din Răcăciuni sticlărie, olărie, fierărie şi coloniale.

— Mda, bine, băiete, ia banii.

Ce se va întâmpla cu fata asta frumoasă? Vom vedea.

Trecu primăvara, veni vara cu căldurile insuportabile şi vânturi uscate şi iarăşi toamna. La restaurantul „Transilvania", de pe str. Lecca, 81, discută despre afaceri P. Nicolau şi C. Chivu de-o parte şi Blumenfeld şi Gropper de cealaltă. Terminaseră de servit masa.

— Garçon, nota de plată!

Chelnerul se execută. Blumenfeld o luă, scoase banii.

— Băiete, am uitat ochelarii. Spune-mi ce-ai scris.

— Păi, o porţie de borş cu carne 10 lei, un rasol de vacă 12 lei şi un compot 6 lei fac 28 lei, pentru dumneavoastră...

— Bine, bine, ia banii pentru toţi. Fac eu cinste.

— Colonele, colonele, ia priveşte cine-i la masa de lângă fereastră! îl trase de mânecă Nicolau.

— Măi, să fie! Păi asta-i Maria noastră din lunca Bistriţei...

— Exact. Dar într-o vară vezi ce s-a schimbat?!

— Într-adevăr, are alte veşminte, şi-a dat şi buzele cu ruj. Dar cine-i la masă cu ea?

— Vă spun eu, domnilor. E băiatul domnului Iosif Zei-lenberg, din Valea Rea. Cel care are băcănie, pescărie şi căsăpie acolo. Doar în câteva luni Maria devenise femeie, „doamnă".

— A, nu ştiţi. E cam clienta noastră. Ieri a fost însoţită de domnul căpitan Racoviz. Ştiu că au

plecat, după ce au luat masa la noi, spre hotelul „România”.

— E clar, domnule Nicolau. Fata are de-acum înainte „meserie”.

Frumoasa Maria nu se mai ferea de nimeni. A fost văzută însoţită de sergentul revizor Cristea Anton la Cinema „Clasic”,

unde rula filmul „Casa Misterului”, apoi cu un individ Gheorghe N. Topor, pripăşit la Bacău, originar din comuna Sadova-Bu-covina. Acesta furase 7000 de lei de la Maria Gh. Blindoacă din Mănăstirea Caşin. Împreună cu tânăra fată „făceau praf banii la crâşma lui Iordan Manolescu din Letea Veche, aflată vizavi de primărie. Când îi era lumea mai dragă, l-a întrebat de furt comisarul Rogojanu. Bâlbâială lui a fost suficientă ca sergen-tul Elisei, care-l însoţea, să-l someze că-i arestat. Maria intră pentru prima dată în colimatorul poliţiei. Nu ia seama la aver-tismente şi se afişează cu oricine. Lui Emil Prato, proprietarul atelierului de fotografie „Adelle”, îi pozează goală, o fotografie de-a ei vânzându-se cu 15 lei.

Trăieşte o perioadă cu cetăţeanul polonez Vladimir Mi-lewski, de meserie „turnător de bronz şi fontă”. Bietul om „îi iertase greşelile”, încercând să se căsătorească cu ea. Polonezul venise la Bacău în anul 1921 şi se adresase Ministrului Jus-tiţiei, „dorind a dobândi prin naturalizare cetăţenia română pentru totdeauna, întrucât voesc a mă căsători aici în țară cu o româncă ...” N-are noroc în dragoste. Maria, după câteva săptămâni, fuge cu individul Gheorghe Petroi în satul Buda din Blăgeşti. Este surprins însă de nevasta acestuia, Ileana, şi cei doi fii ai săi. Petroi, cât şi Maria sunt bătuţi grav, apoi unşi cu gaz şi păcură şi aruncaţi în stradă. „A avut, scria ziarul *Bacăul,* şi va avea satul multă vreme de ce râde”. „Scărmăna-tă” bine, se întoarce în Bacău. Rămasă fără bani, se însoţeş-te cu căruţaşul Nicolae Cotaru, în vârstă de 65 ani, locuind la el pe str. Bacău-Piatra, 141. N-are noroc. Pe 2 martie, în timp ce Cotaru încărca o căruţă cu saci la comerciantul Avram Blinder, „încetează subit din viaţă”. Este din nou pe drumuri. Face amor pe unde apucă pentru 5 lei şi

mai rar pentru un pol. Cel mai des îşi duce clienţii, soldaţi ori muncitori cu ziua, sub podul de la Bistriţa. Desigur, se îmbolnăveşte de sifilis. Intră în îngrijirea doctorului I. Munteanu, al cărui cabinet medical e situat pe str. Bacău-Ocna, 62. E tratată cu *„Neotrepal şi Neosalvarsan Idobismutat de chininã”.* Slăbeşte, devine coste-livă. Numai ochii verzi rămân aceiaşi. S-a apucat de băutură.

Zilnic e văzută la crâşmele de pe Neagoe-Vodă sau în zona Gării. Se vinde pentru „un rachiu”. Cade bătută prin locuri vi-rane, printre bălării. Persoanele serioase o ocolesc. „O culege” din stradă, într-o zi, Carolina Tremei, „moaşă cu diplomă” din Cernăuţi. Aceasta o ia la ea acasă pe str. Bacău-Piatra, 157, o spală, o îmbracă, îi dă de mâncare. Are 22 de ani, dar arată mult mai în vârstă. Îi face cunoştinţă cu un fost şef de jandarmi, pensionar, devenit „logofăt” la o casă boierească. Nu-l poate suporta şi fuge de la el. Are de-a face din nou cu poli-ţia, când fură dintr-un magazin un raglan englezesc. Cazul este cercetat de comisarul Filipescu, care, după două zile de arest, îi dă drumul condiţionat: „Să părăsească Bacăul”. Unde să o apuce? Cineva tocmai pronunţase: „Moinești”. „Acolo mă duc”, îşi zise ea. Aşa şi făcu.

Ajunse la Moinești. „Colindă” dughenele. Se opri însă în faţa croitoriei de pe str. Alex Constantinescu. Aflat în faţa uşii pe un scăunel, patronul Noel Polock, amabil, o invită la cumpărături.

— N-am bani, domnule!

— N-ai vrea să lucrezi la mine? Maria ridică neputincioasă din umeri:

— N-am lucrat niciodată!

Îi trece pragul şi... pleacă cu doi poli. Se plictiseşte repede în mica aşezare. Se reîntoarce la Bacău, făcând o parte din drum cu căruţa „gazărilor”, apoi cu o căruţă cu boi. Pe la Lun-cani o prinde o ploaie rece. O udă până la piele. N-are cu ce se schimba şi ajunge după câteva ore în oraş. Lângă Gară se duce la o cunoştinţă, fata unui dascăl, unde îşi usucă hainele şi înnoptează. Se scoală a doua zi. îi este foarte rău. Are ameţeli, tremură toată:

— Adela, cred că de la ploaia asta mi se trage moartea!

— Taci, nu cobi! Ia ceaiul ăsta. O să-ţi facă bine.

Spre seară, starea ei se înrăutăţi. Devenise albă „ca hârtia”. Tuşea din adâncul plămânilor. Prietena sa i-a adus câteva „ha-puri”. Boala nu regresa deloc. Tusea devenea mai violentă:

— Să chem un doctor?

— Nici gând. Tot mor. E păcat să cheltuieşti banii cu mine. Pe 26 aprilie 1924, Maria simţi nevoia să iasă din casă. Se îmbrăcă şi porni pe strada Gării. Soarele i se păru nefiresc. Era prea strălucitor şi prea ardea. Merse pe la umbra castanilor. Ajun-se la biserica „Sf. împăraţi", împinse poarta putredă de lemn şi intră pe aleea cu tei. Obosită, de parcă ar fi „înconjurat Bacăul", se aşeză pe o băncuţă lângă mormântul ctitorului Enache Kru-penschi. Apoi, încet ca o bătrână, se ridică şi păşi înăuntru. Făcu câteva cruci. Se aşeză în faţa unei icoane, deasupra căreia pâlpâia tainic o candelă mică de argint. Sărută icoana. Din ochii care furaseră atâtea inimi, dar şi care o aduse aici, căzură lacrimi. Atunci, i se perindă prin faţă viaţa ei aşa cum a trăit-o. Se ridică sprijinindu-se de zidurile reci. Ajunse în stradă. Făcu semn unei trăsuri să oprească. Birjarul însă dădu bice cailor, râzând:

— Maria, cheamă amanţii!

Se târî până la casa prietenei sale. Ajunse sfârşită de oboseală. Se aşeză pe pat, fără a putea vorbi. Tusea îi încetă ca prin farmec. Un surâs palid se ivi pe buzele sale. Ar fi vrut să spună ceva. Era ora trei după amiază. Adela simţi că totul se va sfârşi. Alergă la vecini şi veni cu o lumânare aprinsă. Încet, încet, mica încăpere se umplu. O bătrână murmură o rugăciune, iar o alta îi duse o icoană spre gură. Deodată, Maria, oftă adânc, de parcă ar fi vrut să tragă tot aerul în plămâni. Zvâcni uşor. Ochii, ochii ei unici, rămaseră împietriţi pentru totdeauna. Dintr-un colţ, cineva izbucni în plâns. Maria trecuse în împă-răţia cerurilor. Avea 24 de ani. Trupul ei fu dus la biserica „Sf. Treime" din „Cimitirul din Vale". Va fi înmormântată undeva lângă gardul de lemn al cimitirului.

George Bacovia n-a uitat-o. Poemul „De Paşte” îi va fi dedicat. În refrenul acestuia, poetul se întreabă:

„- Tu unde eşti Marie, frumoasa fată de mahala?”

Esenţele tari în sticluţe mici se ţin...

E ziua de marţi, 25 martie 1997. Deasupra Bacăului stau îngrămădiţi nori plumburii. Un vânt rece alungă băcăuanii de pe străzi. Înfruntând frigul, un omuleţ doar de 1,55 m, îmbrăcat într-un palton ponosit, cu o căciulă roasă îndesată pe cap, urcă treptele restaurantului „Decebal”.

Era una dintre cele mai cunoscute figuri ale Bacăului. Numele lui era Gabriel Bacovia. În mână are o geantă „ca de perceptor”. Ajuns în restaurant, scoate căciula şi salută chelneriţa.

— Bună ziua, dom’ Bacovia. Aţi îngheţat!

— Duduie dragă, vântul ăsta turbat parcă te doboară. Mi-a pătruns până la oase. Adă-mi, te rog, o vodcă „Rasputin”, să mă încălzesc.

Se aşează la masă. Îşi scoase din geantă o agendă pe care cu un pix notă ceva. Din când în când ridica ochii verzi, mici şi iscoditori spre uşa de intrare. Sosi şi vodca:

— Aşteptaţi pe cineva? întrebă chelneriţa.

— Da. Trebuie să sosească o doamnă cu care am întâlnire aici.

Trecu o jumătate de oră. În restaurant era puţină lume, iar persoana aşteptată nu sosi. În scrumieră erau deja trei mucuri de ţigară „Carpaţi”. Deodată, tresări. Spre el, zâmbitoare, se în-dreptă o doamnă:

— Bună, Gabriel. Te rog să mă scuzi că te-am făcut să mă aştepţi. Am avut un control financiar şi n-am putut scăpa decât acum.

— Luaţi loc, doamnă Lenuş. Mi-am închipuit eu că ceva nu e în regulă. Nu-i nimic. Ce serveşti? Eu am luat deja o vodcă...

— Orice. Mi-e şi foame şi chiar aș bea „un întăritor”.

Comandă mai întâi o gustare: caşcaval, salam şi măsline, precum şi o vodcă „mare”. Atmosfera începu încet, încet să se destindă. La un moment dat, bărbatul îi prinse uşor mâna şi o sărută, lucru care nu scăpă din ochi chelnerilor:

— Cine-i dragă moşneagul ăla?

— Cum, nu ştii? E Gabriel Bacovia, fiul poetului George Bacovia.

— A, da. Şi tipa?

— Ei, o gagică de-a lui. L-am mai văzut şi cu altele...

Gabriel Vasiliu era fiul Aghatei şi al lui George Vasiliu- Bacovia. Părăsise Bucureştiul, pentru a se stabili la Bacău ca „fiu al oraşului”. Lăsase totul fiului său, medic, sperând că băcăuanii îl vor primi „cu toate onorurile”. Vremurile însă s-au schimbat. N-a primit nici măcar o garsonieră. A încercat fără succes să fie ghid la Casa Memorială „Bacovia”. S-a ales peste tot doar cu promisiuni. Locuia într-o cameră a unui vechi bloc de „C.F.R.”, prin

bunăvoinţa unui sufletist, domnul Florea. Trăia modest, doar din pensie. Dar ceva în depărtare licărea. Era promisiunea că va recupera terenul de pe str. Ştefan cel Mare, acolo unde se născuse tatăl său. Locul valora într-adevăr o sumă uriaşă. Cu toate necazurile, inima îi rămăsese încă tânără, deşi împlinise

67 de ani. Doamna care-i acceptase invitaţia la restaurant, dar şi avansurile, era de profesie contabilă. Divorţată de două ori, cu trei copii în întreţinere, la 42 de ani, ducea o viaţă departe de a fi roză. Pe Gabriel îl cunoscuse prin intermediul unei pri-etene... Să vedem însă motivul întâlnirii:

— Doamnă Lenuş, trebuie să mai aşteptaţi un pic. Sper să iau cel puţin 100 milioane de lei pe acest loc. Am depus docu-mentaţia la domnul primar Liciu, iar domnul Arbureanu m-a încredinţat că totul e în regulă. Aveţi 20% din sumă cadou din partea mea.

— Vai, Gabriel, nici nu ştii cât sunt de fericită. Dar e prea mult...

— Lăsaţi, o doamnă frumoasă ca dumneavoastră trebuie ajutată!

Gabriel îi sărută din nou mâna, iar ea îl sărută pe obraz.

— Doamna ospătar, vă rog aduceţi ceva bun de mâncare! ceru el, cu un aer teatral. Ce ne puteţi oferi?

— Avem ceva bun, proaspăt. Vă dau câte o porţie de morun cu mămăliguţă.

Au mâncat bine, au băut două sticle de vin, cerând la sfârşit şi câte o cafea tare. Pe la orele 21, Gabriel scoase din geantă banii şi achită nota de plată. Apoi, grăbiţi, cei doi se îndrep-tară spre hotelul „Central”. Au ieşit de acolo dimineaţă. Ea a coborât la 6.30, iar el pe la 8. Începuse o nouă idilă din viaţa lui Gabriel. La două, trei zile puteau fi văzuţi pe străzile Bacăului. Pentru că ea era mult prea înaltă, micuţul Gabriel o ducea de mână. Veni şi vara, dar tot nu reuşise să recupereze terenul. Într-o după amiază, cei doi se întâlniră la restaurantul „Parc”. Gabriel o aştepta cu două halbe de bere. Ea sosi cu întârziere, dar „foarte afectată”:

— Gabriel, sunt foarte supărată. Mă înnebunesc ăştia cu întreţinerea. Am nevoie de bani! Ce-ai făcut cu terenul, îl pri-meşti sau te duc ăia cu vorba?

— Draga mea, am fost din nou la Primărie şi am discutat. Cred că într-o lună o să se definitiveze totul...

— Ce Dumnezeu ai pe frunte? Eşti tot lovit. Unde-ai fost?

— Dragă, aseară am fost MIG 21. Am căzut...

— Păi de asta n-ai timp să recuperezi terenul. Te las până când o să-l primeşti şi ai să ai banii...

A rămas singur. Idila s-a rupt doar după trei luni de zile. Lipsa banilor se făcea simţită. Mica pensie nu-i mai ajungea. Despre garsonieră, nici vorbă. Amicul său Florea, îi dădu şi el vestea cea tristă, că n-avea încotro şi trebuia să-şi găsească altă gazdă. Reuşi să stea un timp pe la câte un prieten, dar si-tuaţia devenea din ce în ce mai critică. Singura soluţie, azilul. N-avu încotro.

Fiul poetului George Bacovia ajunse la Căminul de Bătrâni din Bacău, cu o singură bocceluţă, cu doar două, trei oale, nişte hăinuţe şi

un palton. I se repartizează o cameră la etajul III, „cu prietenul Ripschi”. După ceaiul de dimineaţă, trăgea o fugă până la barul „Bistriţa”, unde avea masa lui. Cerea întotdeauna o vodcă românească şi o cafea. Aici nota pe un caiet tot ce făcuse cu o zi înainte. „E jurnalul meu, pentru dragii mei con-

cetăţeni”, spunea întotdeauna. Dar, într-o zi, sosi la bar, negru de supărare:

— Dragă, mi-am pierdut aseară albumul cu fotografii! Poate mă ajuţi să mi-l găsească poliţia. Ţineam mult la el!

Gabriel Bacovia numai cât nu plângea. Am înţeles atunci că în acel album erau fotografiile tuturor iubitelor lui. Seara răsfoia pagină cu pagină, amintindu-şi de fostele lui iubite. O vreme, la barul „Bistriţa” venea şi pictorul Aron, prietenul său.

În decembrie 1998, Gabriel pleacă de Crăciun la un văr de-al său din Iaşi. Acolo a întâlnit tot felul de prieteni care l-au „cinstit”. Băut bine, a adormit pe o bancă în „Copou”. L-a luat frigul, contractând o puternică răceală. S-a întors la Bacău după Anul Nou, sfârşit. Partea stângă n-o mai putea mişca. L-a îngrijit cum a putut doctorul aşezământului, dar fără rezultat. A murit într-un ianuarie rece, pe 27. În mâini i-a pus o lumânărică galbenă vecina care l-a vegheat până în ultima clipă. Singura lui dorinţă înainte de a muri a fost aceea de a mânca o ciocolată. I-a adus-o doamna Paula Rusu, de la chioşcul „Ali-Baba” din apropierea Căminului.

Micuţul trup a fost înmormântat la cimitirul „Central”, unde preotul Epure a săvârşit ceremonia înhumării.

De la scurta idilă cu Lenuş, au rămas versurile scrise de
Gabriel pe nota de plată:

„Tot mai tăcut şi singur
În lumea mea pustie
Şi tot mai mult m-apasă
O grea mizantropie.

Amanţii mai bolnavi, mai trişti
Pe drum fac gesturi ciudate.

Iar frunze din veşnicul somn
Cad grele, uitate.”

Împuşcarea gelosului Costică Balş, Agaua poliţiei

1 iunie 1854 căzu într-o miercuri, în acea zi, când încă ie-şenii mai dormeau, spre Copou se îndreptau două trăsuri. Opriră pe un teren viran, departe de ochii ocazionalilor trecători. Din ele coborâră trei bărbaţi. Doi dintre ei se aşezară faţă în faţă la oarecare distanţă. Scoaseră fiecare câte un pistol. Se priviră cu ură. Amândoi erau foarte tineri. Unul avea 23 de ani şi era şeful poliţiei din Iaşi. Se numea Costică Balş, „fiu de domniţă, frate cu beizadelele, ginere de domn”, „iubit şi stimat de toată lumea”. Celălalt avea 22 şi era baronul von Stolberg, fiind locotenent în armata austriacă. Martorul, „un adevărat burduf, bondoc, pântecos şi strașnic la mâncare”, era ministrul poliţiei, boierul Răducanu-Rosetti, ce avea moşii la Căiuţi-Ba-cău. Cei doi ochiră la „un singur schimb de focuri şi glonţele lui Stolberg îl nimeri pe Balş drept în inimă, culcându-l mort la pământ”. Aşa cum e de bănuit, „scandalul fu nemaipomenit”. Pentru ce s-au duelat cei doi? Cine i-a împins la această măsură? De ce n-au fost împiedicaţi? se întrebau ieşenii. Tra-gicul eveniment începuse de la o... femeie! Ea se numea Natalia

şi era fiica domnitorului Grigore Ghica, „bălaie, cam grăsulie, având ochii mari verzui, o fată ruptă din soare”. La cei 18 ani era „veselă, zâmbitoare, zburdalnică, copilăroasă, răsfăţată, dar fermecătoare şi măritată doar de trei ani cu Costică Balş...”

Tânărul Balş îşi iubea soţia „cu multă patimă”. La o recepţie, locotenentul austriac flirta cu domniţa, dar „se arătase prea pe faţă, prea fără tact, admirator al acestei femei”. Nu-i vorbă că şi Natalia, „zburdalnică, uşuratică”. Se purtase cu el cu „o nechibzuită cochetărie de copilă”. Gelos, nefericitul Costică Balş îl provoacă pe locotenent la duel în Dea-lul Copoului...

„Înmormântarea fu nemaipomenită... După obiceiul pă-mântului, sărmanul Costică fu dus la biserică cu faţa descoperită, înfăşurat în coroanele şi florile care-i acopereau sicriul...”

Urmările? Baronul Stolberg a fost rechemat în Austria. Domniţa Natalia, „fiindcă avea nevoie de pocăinţă”, a fost tri-misă la Mănăstirea Agapia, iar martorul Răducanu-Rosetti în surghiun la Mănăstirea Neamţului. Alecu Balş, după înmormântarea fiului său, se adresă în scris „Sfatului Administrativ al Moldovei”:

„Întorcându-mă din drum în urma unei fatale înşti-inţări, am găsit în mijlocul capitalei pe fiul meu, marele vornic Costică Balş, ce era şi chiar şeful poliţiei sale, ucis şi îngropat, miercuri, în întâia iunie. Trupul său, străpuns şi sângerând, s-au fost adus la casele sale în careta Lumi-năriі sale Costache Ghica, secretar de stat, şi aruncat pe mâinile slugilor de către dumnealui Răducanu-Rosetti,

mare logofăt al dreptăţii. Datoria cârmuirii în orice ţară, până şi în cele mai sălbatice, ar fi fost ca de la sine, chiar în acea zi, să se ia de-aproape şi grabnice măsuri spre a se descoperi împrejurările crimei, a se arăta şi a se supune judecăţii pe toţi consfătuitorii. Nimic din aceste nu s-au făcut pentru moartea fiului meu; şi pe când toată populaţia Eşului în lacrimi întovă-răşea la mormânt trupul şefului poliţiei, numai poliţia, mică şi mare, nu se socotea chemată de legi şi de cuget pentru a pro-ceda la cea mai mică cercetare. Ocărmuirea, pururea gata de a interveni în chestii străine competiţiei sale, în această dureroasă întâmplare privită ca o obştească nenorocire, a rămas surdo- mută la glasul unui întreg norod, care cerea şi cere răzbunare pentru sângele vărsat. Pentru ce dar avem poliţie?”

Se va pocăi tânăra văduvă? Aş! La „nici două luni după moartea bărbatului ei”, se amoreză de Constantin Millo. Chiar şi zidurile mănăstirii se dovedesc slabe în faţa domniţei Natalia. Acolo, într-o chilie, îl primi pe francezul Grenier, care îşi va răzăma capul de genunchii ei... „Pocăinţa” luă sfârşit în luna septembrie. Locuia într-un apartament la curte, la catul întâi, chiar lângă cel al domnitorului Ghica. Veni şi iarna. Iaşul uită repede de necazuri şi o ducea tot într-o veselie, iar „carnavalul a fost o nebunie”.

Natalia îşi lepădă „rochia ei neagră, jălind un bărbat mort de şapte-opt luni”. Aşa că, „de-a brăţeta” cu francezul Grenier, participă la balul mascat de la teatru, unde „tânăra femeie pe-trecu de minune”. Se întoarse cu el la apartament, „nevăzută de nimeni şi nevătămată..., dar aceasta, adăugă cronicarul, nu se poate garanta”. Chiar Grenier va scrie: „De altmintrelea doliul ei era pe sfârşite” şi „acest de altmintrelea e o poemă!” Dar, „înainte să treacă anul de doliu”, domniţa

Natalia se mărită cu Constantin Millo. A trăit cu el doi ani. Divorţă şi se mărită a treia oară!

În schimb, peste fosta agă a poliţiei Iaşiului se aşternu ui-tarea, „de parcă n-ar fi trăit vreodată, pe pământul acesta, bie-tul mare vornic Costică Balş”.

Veselul Alecsandri, înamorat

La 21 iulie 1821, la Bacău, în casa care încă mai este „în picioare”, va vedea lumina zilei Vasile Alecsandri. Peste ani însă va declara, aşa cum era spiritul vremii, că naşterea sa a avut loc într-o căruţă păzită de patru slugi înarmate până-n dinţi, undeva spre codrii seculari de nepă-truns ai Bacăului.

Vasile Alecsandri a avut o copilărie fericită, petrecută mai ales la Mirceşti. Anii însă trec. Vasilică este trimis în 1834 la Paris, cu diligenta, la învăţătură. În timp ce îşi pregătea bacalaureatul, ca orice adolescent, are primul său sentiment de iubire. Cine era cea care-l tulburase? Nepoata unui general „care locuia ca şi mine pe strada Notre Dame des Champs, în fundul unei imense grădini”. Şi cam atât.

În 1839 se întoarce acasă. Trecerea se face prin Italia, unde la Florenţa o cunoscu pe Giuseppina, „buchetieră”. Lasă totul baltă, căci nu cunoaştea „din limba lui Dante decât strictul necesar pentru a cere macaroane”. De aici, direcţia Viena, unde dă peste „o Fräulein”, căreia

îi scrie versuri. Şi ea? „Îmi râde în nas ascultându-le”.

Viaţa merge înainte. Alecsandri devine un nume. Intra-rea în literatură e triumfală. Publică şi e admirat. La Mânjina, în vizită la Costache Negri, o cunoscu pe Elena Negri, „sora acestuia”. Deşi liberă, Elena are probleme grave cu sănătatea, fiind tuberculoasă. „A iubit-o?!”, se întreabă G. Călinescu. „Ne îndoim”, dă verdictul el, pentru că „Alecsandri e un bun prieten cu tabieturi, nu un tip de amant fatal cu cearcăne de disperare în jurul ochilor”. Şi totuşi,

Alecsandri scrie: „Iubesc şi sunt iubit!” Va fi nevoit, din nefericire, să verse „o lăcrămioară” pentru Elena, „pierdută în neagra veşnicie”. N-are noroc, nici cu tânăra actriţă, Dridri. Alecsandri a cunoscut-o prin 1848, dar numai la trei ani după aceasta, ea se stinge la Paris. O va imortaliza în versurile:

„Era graţioasă,
Tânără, frumoasă,
Vie Pariziană cu mii de-ncântări,
Mica ta guriţă,
Ca o garofiţă,
Purta o comoară de dulci sărutări”.

Ajuns „cam tomnatic”, întrebat direct sau indirect de ce nu se însoară, Alecsandri îşi caută Jumătatea. Aude că la Valea Glodului, în ţinutul Sucevei, Anastasia Greceanu avea două fete de măritat: Calipsiţa şi Aristiţa. Îşi pune „cilindrul” peste chelie şi se aruncă în rădvan. Are emoţii? Desigur. Tot drumul s-a gândit în fel şi chip la întâlnirea ce va urma: „Sunt frumoa-se ori urâte?... Dacă-s prea urâte, ce fac? Să le dedic o poezie? Cum voi face să aleg pe una, dar fără să supăr pe cealaltă?...” Nu s-a gândit nicio clipă însă la atitudinea Anastasiei Greceanu, mama fetelor.

Şi iată, rădvanul intrând pe sub poarta conacului. Vizitiul struneşte caii. Alecsandri

coboară, îşi îndreaptă spatele, apucă bastonul în mâna dreaptă şi porneşte spre treptele de lemn, unde îl aşteptă Aristiţa şi Calipsiţa. Salută ceremonios cele două fete, ridicând pălăria şi dezvelindu-şi chelia. Prin lornion, mama urmăreşte scena. Strâmbă din nas. Alecsandri nu e ce le trebuie

fetelor. „E cam mic de statură şi pe deasupra şi pleşuv”, îşi zise ea. Ca urmare, îl întâmpină rece. Se aşezară toţi patru la masă. O slujnică îi servi cu şerbet şi apă rece ca gheaţa. Alecsandri încercă un dialog când cu Aristiţa, când cu Calipsiţa. Soseşte şi fratele fetelor, Georges. Atmosfera e departe de a fi destin-să, cum ar fi sperat el. Georges, de la care spera să-l sprijine, mai rău îl încurcă. Pare un prostovan cu ifose. Fetele? Nici ele nu strălucesc. Sunt sclifosite, preţioase, doresc să fie ce nu sunt. Vasile Alecsandri încercă să spargă gheaţa cu câteva glume. N- are nicio şansă. Nimeni nu zâmbeşte. Mai mult, Anastasia Gre-ceanu nu pare deloc încântată de peţitor. Soseşte şi cafeaua. Ace-eaşi atmosferă greoaie. Alecsandri simte că pierde teren. De fapt, a vorbit cam singur. În sfârşit, protocolar, spune:

— O, e timpul să plec. La Iaşi sunt aşteptat de mulţime de treburi, care nu suportă amânare. Duduiță Aristiţa şi duduiță Calipsiţa, am fost onorat să vă cunosc. Speranţele mele se vor îndrepta în continuare spre minunatele

dumneavoastră făpturi şi credeţi-mă că voi reveni la Valea Glodului. A fost o plăcere să-l cunosc şi pe *monseur Georges. Au revoir, madame Greceano!*

Se urcă grăbit în rădvan, fluturând o batistă de rămas-bun.

După ce trecu de gardul moşiei, Alecsandri răsuflă uşurat:

— Uf, cred că azi am avut cea mai proastă zi din viaţă. Urâ-tele astea se cred mai frumoase decât Afrodita, iar Georges ăsta e un adevărat Guliţă. Capac la toate e madame Greceanu, acră şi insuportabilă. E o Chiriţoaie...

Vizitiul râdea cu gura până la urechi. Nici lui nu-i plăcuse familia Greceanu.

Ajunse la Iaşi înfuriat. A doua zi luă pana de scris. Zâm-bi deodată şi se apucă să aştearnă pe hârtie „Două fete şi-o neneacă". Citind-o, prietenul său Flechtenmacher s-a amuzat grozav. Imediat a pus cupletele pe muzică. Succesul a fost imens. Alecsandri n-a crezut nici prin vis că va încânta publi-cul ieşean cu păţania lui de la Valea Glodului. I se cere „conti-nuarea". Teatrul ieşean e luat cu asalt la „Chiriţa în Iaşi", „Chiri-ţa în provincie" şi „Chiriţa în balon". Alecsandri se răzbunase, iar Chiriţa a trecut în nemurire. Dar el rămăsese tot burlac, împlinise 55 de ani. Se va căsători în 1870 cu tânăra Paulina Lucașievici, 35 de ani, fostă hangiţă. Iată povestea ei, pe care a aşternut-o pe hârtie Radu Rosetti:

„Confortul vieţii la Mirceşti, unde primea des vizitele nu-meroşilor prieteni şi cunoscuţi, era deosebit de îngrijit şi de mare, graţie silinţilor femeii de condiţiune foarte umilă, din care întâmplarea făcuse soţia lui Vasile Alecsandri. Ţinând amănuntele acestei întâmplări de la o rudă aproape şi intimă a poetului, le redăm aici; doamna Maria Grigoraş (Şăptesa-te), o vară primară a lui Alecsandri, mi-a povestit prin anii 1880-1890 (dacă nu mă înşel) cum, întorcându-se împreună cu Alecsandri în anii 1858-1860 de la Mirceşti, unde petrecuse câteva zile, la Iaşi,

călătorii s-au oprit la Târgul Frumos, la ves-titul rateş ce-l ţinea Novakovski, un fost bucătar a lui Petru de Mavrogheni, pentru a lua acolo dejunul, totdeauna foarte bine gătit de acest meşter în arta culinară. După dejun, pe când se înhămau caii la trăsură spre a pleca înainte, Alecsandri, care

hoinărea prin rateş, veni spre vară-sa care îl aştepta şi-i zise pe franţuzeşte:

— Mario, Novakovski are aici o slujnică drăguţă... Tare îmi vine s-o fur când m-oi întoarce şi s-o duc la Mirceşti.

Doamna Grigoraş crezu că acest proiect al poetului alcă-tuia numai o glumă, dar, după câteva luni, mergând iar la Mir-ceşti, văzu acolo pe o tânără servitoare, destul de plăcută, bine îmbrăcată, despre care văru-său îi zise că este aceea pe care o văzuse la Târgul Frumos, la Novakovski, pe care a adus-o ca să-i îngrijească de casă şi de care este foarte mulţumit, îi mai spuse că se numeşte Paulina şi este poloneză. Şi Paulina nu numai că a rămas până la moarte în casa lui Vasile Alecsandri, dar născându-i după doi sau trei ani o fată, bucăţică ruptă din-tr-însul, prin îngrijirea trebuinţelor sale materiale, făcându- i-se indispensabilă, a luat-o de soţie. Iar după ce a început să îmbătrânească, o lua cu dânsul în toate deplasările lui, astfel că fostei servitoare care altădată spăla scândurile în rateşul lui Novakovski i-a fost dat să fie împreună cu bărbatul ei, musafir al regelui Carol şi al

reginei Elisabeta la Peleş, şi să facă parte din corpul diplomatic din Paris”.

O dragoste neobişnuită

Când deschise uşa temniţei, marele armaş făcu un pas îndărăt. O duhoare neînchipuită îl izbi în faţă. Lumină cu făclia. O viermuiala de trupuri se zări. Figuri înspăimântătoare acoperite de plete lăţoase şi bărbi crescute în neorânduială se îndreptară spre el. Dintre toţi, se distinse unul, „colos la trup, păgân de slut la faţă, cu o privire fioroasă de te băga în friguri la cea dintâi căutătură”. Era Gavril Buzatu.

— Din porunca Măriei sale Mihail Sturdza, domnul Moldovei, vei fi călăul temniţei! zise slujitorul. Vino!

Imediat lui Gavril Buzatu i se făcu „o uniformă din şpenţer”, adică o tunică închisă la gât ca la oşteni şi cu nasturi de metal, pantaloni de postav roşu, o căciulă în cap cu fundul roşu şi pe dânsa o mască de tinichea scriind pe ea *Călăul temniţei* şi un bici pe umăr”. Pe 26 octombrie 1837, „la vremea iarmarocului de Sf. Dumitru”, Iaşiul fu cuprins de o zarvă nemaipomenită. Un întreg alai cum nu se mai văzuse până atunci se îndrepta spre şesul de la

Mănăstirea Frumoasa. În frunte, pocnind din bici, având pe umăr o funie groasă, era Gavril Buzatu. Îl urma,

cu privirea pierdută, „un oarecare Voicu Harabagiu”, învinuit că despicase cu toporul capul unui neguţător pentru a-i lua banii. Un careu de darabani şi armăşei cu armele în cumpănire, gata să tragă, îl păzeau. Gravi, mângâindu-şi din când în când bărbile mari care atingeau pieptul, boierii de la Criminalices-cu Departament. După ei, o mulţime pestriţă de curioşi, de la mahalagiii pieţelor, până la negustori şi boieri de rangul al doilea. Fireşte, nu lipseau copiii, care se înghesuiau să-l vadă pe condamnat. Cortegiul se oprea la fiecare răspântie, unde după ce răpăiau tobele, marele armaş dădea citire „cu glas tare” poruncii domneşti. Încet, încet, trecând pe sub poarta dosnică a Mănăstirii Frumoasa şi traversând curtea, se ajunse la Mo-vila Sarandei, ce domina şesul pe care se întindea iarmarocul. Furcile de stejar, cioplite, se înălţau pe partea cea mai înaltă a movilei. Peste ea, aruncă Buzatu femeia ce purtase până atunci pe umăr. Zarva încetă imediat. Cumpărătorii părăsiră tarabele negustorilor, înghesuindu-se să vadă mai bine execuţia. Lă-utarii îşi încetară cântecele, iar marele scrânciob de lemn se opri. Câţiva ofiţeri călări îşi struneau caii. Se citi din nou po-runca domniei de condamnare la moarte, după care osânditul fu ridicat pe un scaun de lemn. Gealatul îi prinse de gât funia cu nod, apoi aşteptă semnul marelui armaş. O linişte apăsătoa-re se lăsă. Gavril Buzatu rânji. Armaşul făcu sul hârtia cu sigiliu şi o aşeză cu băgare de seamă la chimir. Răsuflă cu greutatea unui om obosit, privi spre boieri, aruncă o privire spre mulţi-me, ridică braţul şi tăie aerul, arătând ca osânda să fie făcută. Atunci călăul smulse cu putere scaunul de sub picioarele lui Voicu Harabagiu. Pentru o clipă, trupul se leagănă în funie, apoi acesta zvâcni o

dată, de două ori şi rămase nemişcat. Totul se sfârşise.

La doar doi ani, pe 18 aprilie 1839, acelaşi ritual se desfăşu-ră pe Movila Sarandei. De data aceasta, locul osânditului fu luat de frumosul haiduc Ion Chetreanu. Pe o vreme friguroasă, el fu spânzurat de Gavril Buzatu. Bietul Chetreanu scăpase odată de moarte, datorită mitropolitului Veniamin Costache, care l-a

iertat şi luat sub pulpana ocrotitoare a mantiei sale. Haiducul îl însoţea pe mitropolit la toate vizitele ce le făcea la schituri şi mănăstiri, nimeni neîndrăznind să atace rădvanul mitropo-litului. Totul până într-o zi. Dorul de haiducie l-a apucat din nou pe Chetreanu. Aflat ca de obicei în spatele rădvanului, în drum spre Mănăstirea Neamţului, ajungând pe la mijlocul co-drului, lângă un izvor, el dintr-o dată s-a aruncat la picioare-le înalt Prea Sfinţiei Sale şi cerându-şi iertare, dispăru apoi în întunecime. A fost prins de poteră prin trădare. Cruzimea lui Gavril Buzatu depăşise graniţele capitalei Moldovei. Acum i se mai spunea şi Masalagiu. Locuia într-o căsuţă aşezată în-tr-una din mahalalele Iaşiului. Când trecea pe uliţele oraşului, „toţi se fereau cu groază, iar în mahala, când se întorcea acasă, pe două cărări, se auzeau mamele strigându-şi copiii, porţile de la ogrăzi închizându-se în pripă, dar ochii curioşi îl priveau printre zăbrelele gardurilor”.

Într-o zi se întâmplă un lucru nemaivăzut. Venind de la temniţă, zări în curtea unei case „o copchiliţă” ce spăla rufe într-un ciubăr. Se opri în loc. Apoi, parcă împins de la spate de o forţă nevăzută, se îndreptă spre gard şi privi îndelung la fată. Lucru ciudat, aceasta în loc să se sperie şi să lase totul luând-o la fugă în casă, îl privi liniştită. Atunci această brută care rânjea numai la vederea sângelui se lumină la faţă şi buzele mari, vinete, se deschiseră într-un zâmbet. Imensul său trup fu străbătut de o furnicătură cum nu mai simţise vreodată. Pi-cioarele parcă nu-l mai ascultau. Se întâmplase ceea ce nimeni n-ar fi gândit: Gavril Buzatu, călăul, se îndrăgostise!

Aproape zilnic el se oprea la gardul fetei care-l aştepta. O chema Safta şi împlinise 17 ani. El nu venea cu mâna goală, îi aducea ba o oglindă, ba mărgele şi chiar o cămaşă înflorată, între călăul cu

chip hâd şi micuţa făptură se legă o strânsă prietenie. Odată, pe înserat, el i-a povestit cumplita sa existenţă, aşezaţi pe trunchiul de copac doborât la marginea unui ogor.

— Te-ai învoi să-mi devii soţie? o

întrebă el. Fata stătu o clipă, apoi

spuse simplu:

— Da.

Necazurile lui însă abia acum veneau. Ca să se însoare, trebuia aprobarea Divanului. În 1844, Gavril Buzatu înmânã o jalbă marelui armaş, prin care cerea să se însoare. Acesta, care trecuse prin multe, citind jalba, rămase fără grai. Ridică neputincios din umeri şi o puse pe masa înaltului Divan. Dân-du-se citire insolitei cereri, boierii ridicară din sprâncene şi chemară în ajutor pe pravilistul Damaschin Bojinca. Acesta răscoli vechile pravile, găsind într-un târziu un paragraf care se potrivea jalbei călăului: „Vinovatul cel osândit la închisoare gre nu poate face puternică alcătuirea căsătoriei din zioa aceia în care i se face cunoscut hotărârea giudecătorească şi în curgerea vremii osândirii sale, deci nu are voie să se însoare”. Ce a fost în sufletul lui nu-i greu de închipuit. El însă şi-a continuat cumplita sa meserie.

La 24 octombrie 1847, spânzură pe fraţii Cuciuc din Dorohoi, „care-şi otrăviseră tatăl, în înţelegere cu mama lor vitregă”. „Aceşti nenorociţi au întristat societatea noastră prin cruzimi înmulţite şi nepilduite în astă ţară”. Apoi plecă şi la Dorohoi,

pentru a da exemplu, spânzurând şi pe mama lor vitregă.

La patru ani, în 1848, Buzatu înaintează Divanului o nouă jalbă de căsătorie, explicând „ca unul ce şi el poartă fire ome-nească spre a nu păcătui nelegiuit”. Spera ca Divanul, între timp schimbat, să fie mai îngăduitor. N-are noroc. Ba, mai mult, nu numai că nu i se aprobă căsătoria, dar i se spune şi de ce: pentru „mârşăvia caracterului lui”.

Plecarea din domnie a lui Mihail Sturdza a însemnat şi sfârşitul carierei lui. Ieşenii îl detestau, iar prezenţa lui amin-tea de practici feudale. Într-o zi primi poruncă să părăsească oraşul. O haraba opri în faţa locuinţei sale. Fu urcat în ea, cu puţinele lucruri, păzit de-o parte şi de alta de doi călăreţi înar-maţi. Când căruţa trecu prin faţa casei Saftei, simţi că se rupe ceva în întreaga sa fiinţă. Pentru o clipă ar fi vrut să-i omoare pe cei doi paznici şi să se ducă la Safta lui. Se linişti însă. Privi îndelung. Pe obraji i se prelinseră lacrimi. Erau primele, dar şi ultimele din viaţa lui de călău. A fost dus la Mănăstirea-Secu. Aici, într-o chilie mică şi întunecoasă, îşi va depăna amintirile, găsindu-şi sfârşitul într-un

noiembrie al anului 1856, uitat de toţi, chiar şi de fosta copchiliţă Safta.

Beizadea Dumitru, „roş la păr, pistrui la faţă şi la suflet posomorât”

Beizadelele, Grigore şi Dumitru, primiseră învăţătură „acasă la Iaşi cu dascăli străini, ca de pildă acel bătrân şi foarte cumsecade francez de Lincourt”. In luna iulie 1834, „înainte de încoronare, Mihail Sturdza îşi înscrie beiza-delele prin înaltă poruncă de zi” în cadrele militare: beizadea Dumitru fu rânduit „la enfanterie”, roata I, iar frate-său Grigore „la cavalerie, escadronul I”. Dar domnitorul, sfătuit, hotărăşte să-şi trimită copiii la studii în Franţa. La sfârşitul lunii august „într-o caretă domnească” şi „apoi cu trăsura şi cu poşta”, plecară spre Paris. La 6 septembrie, ajung la Viena. După mici peripeţii, băieţii ajung la Paris pe 12 octombrie „seara la 7”. Pe 27 octombrie, „începură cursurile la liceul din Luneville de latină, greacă, germană şi desen”. Vor fi duşi şi la o „fermă model, la Roville, pentru a-i obişnui pe băieţi cu dintr- ale agriculturii, precum şi la manevrele de la Champ de Mara, ca să cunoască armata franceză”. Dar numai după un an de zile se mută la Berlin, unde

încep cursurile, în timp ce „beizadea Grigore a fost un student silitor, care a învăţat carte multă, de

care va trage mai târziu folos în viaţă", beizadea Dumitru era „întâi la drujbă şi pe urmă la slujbă". Vodă îi scrie supărat: „M-a făcut să mă gândesc că ar fi poate nimerit să încetaţi de a mai fi cavaler rătăcitor şi să meditaţi serios să vă fixaţi". După „9 ani de străinătate, beizadea Dumitru, care nu prea învăţase carte, era îndemnat de tatăl său să se mai lase de cadriluri şi de baluri costumate... şi să caute să facă singurul lucru cuminte pe ca-re-l putea face, să se însoare!"

„Dar cu cine? se întreabă C. Gane, căci mai întâi din voia lui tatăl său nu-i era îngăduit să iasă, şi în al doilea, dacă alegea vorbă, măcar să aleagă. Vrea domniţă din Muntenia, ca vărul său Ioniţă Sturdza, puţin! Vrea fată de rege, mult! Mihai-Vodă găsi un compromis. O fată de prinţ german. Nici chiar suveran european, dar nici ţoapă din ţară". Aşadar, „îşi puse ochii pe fata prinţului palatin de Hessen-Cassel, contesa de Reichenba-ch-Sessanitz", despre care „nu ştia măcar ce vârstă are, nici ce avere", în sfârşit, „după multe dibuiri şi cercetări, se află că fata avea 16 ani, că era drăguţă şi cuminte şi că avea o zestre de un milion de florini, iar după moartea Electorului va mai moşteni încă o dotă pe atâta". Din nefericire, în timp ce „aripa dreaptă a palatului din Iaşi" era aproape gata. Beizadea Dumitru, ajuns la Viena, află că tatăl e privit ca pe un „funcţionar turc foarte şubred, aşezat pe tronul său". Mai mult, lui Mihail Sturdza i se transmisese o scrisoare în care i se explică „slaba credinţă ce există în viitorul unor ţări cum sunt Principatele, în stabilitatea lor". În zadar se încearcă împotriviri de către cei mai convinşi: nu au şanse de reuşită.

Şi iată evenimentele din Serbia şi Valahia (înlocuirea lui Ghica cu Bibescu) vin să întărească ideea că „nu se merge decât pe bâjbâială, că se

trăieşte de pe o zi pe alta". Atunci, „domnul înghiţi, dar nu îşi pierdu răbdarea", îşi trimise copiii la Paris şi îşi îndreptă cercetările aiurea. Dibui astfel pe tânăra G., fata unui conte austriac şi a contesei „Moroşini, strănepoata doge-lui Veneţiei, cunoscut prin expediţia din Moreia". Cercetându- şi puterile, Dumitru văzu că „nu poate cuceri pe nici una din

aceste fete, aşa încât se duse liniştit la Paris, unde rămase un an de zile, perfecţionându-se mai mult în limba franceză decât în ştiinţa dreptului şi în studierea bazilicilor”. Timpul trecu. În 1844, Dumitru împlinise 26 de ani, dar „goana după o mireasă începu din nou”. Vodă „se gândi întâi la o nepoată a viceregе-lui Poloniei, contele Poskiewitch, apoi la fata generalului rus Theodoroff”. „O germană, o italiancă, o poloneză, o rusoaică, nici una nu se putea lipi de beizadea Dumitru”. Ce era de făcut? Mihai-Vodă Sturdza se gândi la Gheorghe-Vodă Bibescu. „Tot ţara, săraca!” Se mai vorbise de o încuscrire între ei de cum fusese ales Bibescu domn, însă „lucrurile rămase atunci nehotărâte, se încălziră din nou în 1846, cu prilejul călătoriei sultanului pe Dunăre”, între timp „Dumitru fu pus capul arma-tei, cu numele de hatman sau ministru de război..., fără să fi fost măcar vreodată într-o cazarmă”. La sfârşitul lunii aprilie 1846, Mihail Sturdza împreună cu cei doi fii sosi la Bucureşti şi „fură găzduiţi tustrei chiar la curtea domnească în palatul lui Vodă Bibescu”. Fireşte, „locuind acum sub acelaşi acoperiş, bei-zadelele moldovene şi domniţele muntene se putură cunoaşte mai de

aproape”. Din fetele lui Vodă Bibescu, „cea mai mare, Eliza, nu mai era de măritat, deoarece era acum nevasta lui

Ion Filipescu. Cea mai mică, Zoiţa, era încă o fetiţă de vreo cincisprezece ani; nu o băga nimeni în seamă. Cea mijlocie, Catrina, de vreo 17 ani, frumuşică, vioaie şi cuminte, plăcu lui beizadea Dumitru. Înfierbântat, Dumitru hotărî „deci s-o ceară în căsătorie şi se făcu chiar acolo la curte un fel de logodnă cu totul intimă, rămânând ca schimbul de verigă să aibă loc după ce se vor fi întors voievozii de la Rusciuc, unde urma să sosească sultanul pe la 30 aprilie". Aproape o lună de zile au stat logodnicii împreună, „avură deci timp să se cunoască". Timpul nu-l avantajă pe beizadea Dumitru: dimpotrivă, „fu în pagubă". Şi iată ce s-a întâmplat. V-am lăsat povestirea aşa cum ne-a dat-o C. Gane:

„Şi aşa, într-o zi, se întâmplă la curte, dintr-un nimic, deznodământul unei comedii care ar fi putut fi o dramă. Ma-riţica doamna (soţia domnitorului Bibescu, care avusese şi ea o interesantă poveste de dragoste) stătea în iatacul ei, într-o dimineaţă la oglindă, să se pieptene. Cum erau vremurile pe atunci, cucoanele mari, dar mai vârtos doamnele aveau când îşi făceau toaleta o sumedenie de cameriste care o ajutau să se îmbrace. Una la dreapta îi poleia unghiile, alta la stânga îi încondeia sprâncenele, iar în spate stătea în ziua aceea fiica ei vitregă, domniţa Catrina, cu pieptenele de fildeş în mână, pe care-l trecea prin părul mătăsos şi negru al măştihăi sale. Şi cum privea aşa, Mariţica doamna pe un scaun urmărind cu privirea ba unghiile ei, ba vopseaua sprâncenelor, deodată zări în oglindă chipul domniţei care o pieptăna şi văzu că frumoşii ei ochi erau plânşi. Mirată, o întrebă:

— Ce ai tu, Catrino? Te doare ceva?

— Măria ta, răspunse domniţa, n-aş vrea să vorbesc. Dar dacă e Măria ta atât de bună de vrea să ştie de ce am ochii plânşi: fiindcă îmi este inima amară. Căci beizadea Dumitru îmi este

nesuferit. E roş la păr, pistrui la faţă şi la suflet posomorât. Şi nu-l pot iubi şi sunt nenorocită!

— Atât?, răspunse doamna. Lasă, dragă, că voi drege eu ce- au vrut alţii să strice. Şi fii pe pace: dacă nu-ţi place, n-o să-l

iei. Iată de ce spuneam eu (C. Gane), orice ar fi zis lumea pe atunci despre Mariţica, doamna cea ambiţioasă, vanitoasă şi nervoasă, ea era totuşi o femeie bună şi deosebit de simpatică. Fiindcă, de cum s-a întors bărbatul ei de la Rusciuc cu Mihalachi-Vodă şi cu beizadelele sale, a stat de capul lui să strice lo-godna, care s-a şi stricat. Domniţa Catrina s-a măritat curând după aceea cu un ales al inimii ei, Ion Florescu, viitor general şi om politic".

Ce s-a mai întâmplat cu nefericita beizadea?

„Nu-i mai rămânea acum lui Dumitru Sturdza decât să ia o fată de boier din ţară şi rămase flăcău vreme foarte îndelungată. Se însură târziu de tot cu o rudă îndepărtată de a sa, Catrina Sturdza din Bârlad, fata marelui vornic Alexandru Bârlădeanu şi a Smarandei Costandaki. Din această căsătorie s-au născut, în 1876, fiul Mihail, în 1879, fiul Grigore, şi în 1891, fiica Maria".

Peste ani, mărturie a poveştii de dragoste dintre Dumitru Sturdza şi Catinca Bibescu a rămas „marea oglindă de argint a Mariţicăi doamna, cu toate lucruşoarele de primprejur,

pieptene, perie, foarfece, degitare. Ele se află astăzi la prinţesa Marta Bibescu, scriitoarea”.

Mirele - 60 de ani, şi mireasa - 14 ani

Un nou scandal avea să ţină trează protipendada Bucu-reştiului din prima jumătate a secolului XIX. Grigore D. Ghica avea o genealogie care cuprindea nu mai puţin de 8 domnitori, în plus, se înrudea cu celebrul Enăchi-ţă Văcărescu. Mai ştim de el, „înainte de domnie, că iubea fe-meile, câinii şi lăutarii. Vin pare a nu fi băut, decât foarte cu măsură. Dar că iubea lăutarii, asta e sigur" şi „făcea serenade noaptea sub balcoane". Grigore Ghica s-a însurat târziu. „Să fi tot avut vreo 36-37 de ani, când, în 1803 probabil, hotărâră să se aşeze şi el, însoţindu-se cu domniţa Maria Hangerli, fata fostului înjunghiat Voievod fanariot Constantin Hangerli şi a Ruxandrei doamna, născută Ghica, fiica lui Alexandru Vodă (1766-1768)". Când „s-a măritat în 1803, s-ar fi crezut că un mare noroc s-a năpustit pe capul ei. Domnița străină, săracă, fată de 24 de ani, să ia

pe fiul uneia din cele mai bogate şi mai mari familii de boieri ai ţării? Şi cum mirele, Grigore Ghica, mai trecea drept un om cu totul deosebit, cu o fire sinceră, cu

mult caracter, iubitor de oameni, temător de Dumnezeu, nu era ăsta noroc? Pe lângă toate mai avea omul şi 37 de ani, îşi trăise deci tinereţea, şi era de presupus că vremea femeilor şi lăutarilor trecuse peste el.

„Dar, scrie C. Gane, tocmai de acolo a venit buclucul. Toate femeile şi lăutarii au fost pricina nenorocirii bietei dom-niţe". Fireşte, „anii dintâi trebuie să fi fost liniştiţi. S-au născut din căsnicia aceasta numai băieţi... câte unul pe an, din 1804 la 1810". Prin 1821, „când avea Grigore Ghica vreo 57 de ani şi nevastă-sa vreo 42, s-a născut între ei această din care a urmat o despărţire. Grigore învinuia pe Maria de necredinţă, ba chiar de adulter, iar nevasta îi răspunse cu aceeaşi măsură. De unde atâta ură, după o căsnicie de aproape 18 ani?"

C. Gane nota că „asupra celur ce-au urmat pluteşte o taină, care n-a fost însă dezvăluită". Taina atât de straşnică era „o fetişcană de 14 ani, Eufrosina Săvescu", după care „i se aprin-seseră bătrânului călcâii. Fata era dintr-un neam fără strămoşi şi fără moşii, dar bogată în frumuseţe, cum se zice că nu era alta în Bucureşti". Cererea de divorţ „o făcu el, nu ea", pentru că „ţi-nea numaidecât să-şi lepede nevasta pentru a fi slobod să-şi ia alta". Mitropolitul nu aprobă cererea de despărţire, rămânând neînduplecat în hotărârea sa de a nu consfinţi o despărţire care i se părea nu numai împotriva canoanelor, dar şi împotriva moralei: „un om de aproape 60 de ani şi o copilă de 14". Maria Ghica doamna, „amărâtă, îşi luă copiii cu ea, pe tusşase, şi plecă la Braşov în iunie 1821". Moşul îndrăgostit avu noroc. E numit domn al Ţării Româneşti şi în toiul pregătirilor pentru domnie, patriarhul Evghenie „muri deodată, pe neaşteptate, într-o joi, în ziua de 27 iulie". Este numit în locul lui, imediat, Antim, ce se afla în închisoare. Ce „prilej

mai bun pentru noul Voievod Grigore decât să-şi încerce norocul pe lângă acest fost oropsit prelat, care ieşind din închisoare, trebuie să fi avut şi mai mare nevoie de bani?" Aşa că „sfârşitul întâmplării vremilor a fost că Grigore-Vodă Ghica a căpătat de la patriarhul Antim dezlega-rea căsătoriei lui cu doamna Maria Hangerli". De bucurie, „de

olac trimise răspunsul acesta la Bucureşti, ca să ştie toţi că e slobod acuma să se însoare cu cine va vrea el”. Ca atare, „despărţirea de nevastă-sa, domniţa Maria, şi consfin-ţirea acestei despărţiri de către patriarhul Antim al Constantinopolului erau numai o pregătire pentru mai târziu, „când va fi Eufrosina mai coaptă pentru căsătorie”. Vodă era „vesel ca niciodată”. De „Sân-Vasile”, Grigore Vodă a dat mare bal. A adus trei muzici „de la Galaţi, de la Râmnic şi de la Goleşti, precum şi un taraf de lăutari”. După o arie „de rezistenţă” - „Di tanti palpiti” de Tancred, pe care „glumeţul poet Iancu Văcărescu” o tălmăcea cucoanelor care nu ştiau italieneşte, în felul următor: „Dă-i tantii palme”, le veni boierilor „a prinde chef şi le veni poftă de vreo horă, de-un brâu sau de vreun cântec din cele lumeşti”: „Hai, Ileană, la poiană” sau „Cavaleri de modă nouă”. Boierii, „când jucau, îşi lepădau giubelele şi papucii, rămânând numai în meşi. Ei pofteu la dans - căci de pe atunci se dansa în saloa-ne - numai fetele sau nevestele care le plăceau, neîndrăznind să se apropie de rudele lui Vodă”. Veselia era în toi, se prezentau juvaerurile cele mai scumpe, ca „dragonul Suţulesei”, „gheare-le de leu”, ale Catincăi

Filipescu, sau „şiragurile de mărgărita-re” ale Saftei Brâncoveanu. Numai „Vodă nu s-a mişcat de pe divan”. Dar lipsea tocmai cea care era aşteptată cel mai mult: Eufrosina Săvescu. De ce? Pricina „e că Vodă o ţinea ascunsă”. Şi o ţinea ascunsă fiindcă „încă nu se căsătorise cu ea”. Apoi, nici Vodă „nu îndrăzni să înfrunte părerea lumii, destul de

indignată”, şi „mai avea Grigore-Vodă pe cap toată familia lui, şi îndeosebi pe cei iubiţi din familie, pe fiul său Iorgu şi soră-sa Pulcheria”. O ţinu ascunsă „pe fetiţa asta”, cam până prin 1824, când „împlini ea 17 ani”. Şi cum o iubea cu patimă nebună, fostul cântăreţ de serenade, nemaiavând să asculte decât de bătăile inimii sale, o luă pe lângă el ca ibovnică „şi-i făcu şi un copil - o fată -, făgăduindu-i că o va lua de soţie îndată ce va înfrânge împotrivirea familiei”. Dar „se mai trecură patru ani şi frumoasa Eufrosina nu era încă măritată”.

Vodă avea cam tot ce voia de la viaţă: dragoste, distrac-ţii, mărire. În luna aprilie 1828, asupra lui se abătu lovitura de fulger: scoaterea lui din domnie. Fugi în munţi, „luând drumul Braşovului”, fireşte şi cu iubita lui, Eufrosina, şi pe fiica mică, Maria”. Stătu vreo zece zile aici, după care, simţind că lucruri-le s-au potolit, veni la Bucureşti, „unde nimeni nu părea să-i mai acorde vreo atenţie”. Pe de o parte era rău, pe de altă parte bine. Atunci, „intrat din nou în viaţa privată, nemaiavând a ţine socoteală de părerea lumii, fostul Grigore-Vodă se căsători în sfârşit cu Eufrosina Săvescu, femeie acum de 21 de ani”, şi

din „clipa aceea, din vara anului 1828, deşi Grigore-Vodă nu mai era domn, Eufrosina Săvescu-Ghica îşi spuse doamnă! Şi doamnă a rămas toată lunga ei viaţă. A urmat „pentru Eufrosina

o viaţă desigur foarte plăcută, faţă în tot cazul de ce fusese via-ţa acesteia înainte. Adică, cu soţ bătrân, dar iubitor, o avere din cele mai mari din ţară şi un nume din cele mai simandi-coase". Dar lumina aceasta avea umbrele sale. Familia Ghica nu ierta fostului Voievod căsătoria, „mezalianţa", nebunia ce înfăptuise. Viaţa aceasta a ţinut şase ani. Şi pe urmă, „într-o zi de toamnă a anului 1834, deodată, pe neaşteptate, Grigo-reVodă avu o ameţeală, se puse la pat şi până-n seară dus era în lumea cea unde nu este durere, nici lacrimi, nici suspin. Era la 16 octombrie 1834, seara". Avea 70 de ani şi era încă „foarte verde" şi se pare că de vină „poate să fi fost inima, care uneori le cam joacă feste bătrânilor". A treia zi, 18 octombrie, înmormântarea: „Cea mai frumoasă din câte au fost vreodată în ţara aceasta".

Pe mormântul său de la Colentina „stau săpate groaznice versuri româneşti:

Pietrele de pe uliţele cetăţii
vecinate Mărturisite-aţi,
călător, ce fapte laude
Ghica Grigore a lucrat, domn plin de-
nţelepciune L-al lui mormânt eşti dator
ismerenia a-ţi depune".

La începutul anului 1835, asupra Eufrosinei doamna, s-au abătut necazurile. Era târâtă în procese de Maria doam-na, prima fostă soţie, care au ţinut până în 1842, când „sub Gheorghe Bibescu, ea intră în posesiunea averii ce i-o dăruise Ghica-Vodă". Aflăm că „Doamna Eufrosina, încă atât de tânără şi de frumoasă, nu s-a măritat niciodată, murind abia în 1881, la vârsta de 74 de ani. E îngropată în Bucureşti, la cimitirul Bel-lu, unde zac sub o frumoasă lespede de marmură oasele celei care a fost, după cum sună inscripţia:

Eufrosina Doamna

Soţia lui Grigore Vodă Ghica
Născută la 1807 şi moartă la 1881”.

Beizadea Grigore cel „înfocat şi zburdalnic”

Al doilea băiat al domnitorului Mihail Sturdza, Grigore, „se dovedi de mic o mare speranţă, cu mare sârguinţă la învăţătură şi dacă „Dumnezeu îl fereşte de rătăcirile cele mari, Grigore va fi un om în toată puterea cuvântului”. Aici era problema: rătăcirile cele mari. El termină studiile universi-tare la Berlin în 1 aprilie 1840. În timp ce fratele lui, Dumitru, „umbla după nălucile acele de principese germane, italiene sau poloneze, el, mai practic, umbla după femei în carne şi oase”. În anul 1843, se afla la Paris, împlinise 23 de ani „şi deşi se ţinea şi de carte, îşi lăsă inima într-o seară în budoarul unei femei frumoase şi deştepte, care mult mai în vârstă decât el, se pricepu să-i facă farmece ca pe vremuri vrăjitoarea Circe lui Ulise, rege al Itacei”. Noua „vrăjitorie” se chema „Gabrielle Anne de Cisterne de Courtiras” şi era „măritată cu vicontele Poilow de Saint Mars şi era născută la Poitiers în 1804. Avea deci 16 ani mai mult decât iubitul ei”. (Numele real al soţu-lui era Eugene Jules de Poiloue, viconte de Saint Mars, şi

avea gradul de locotenent-colonel într-un regiment de cavalerie cu garnizoana în Nantes).

Deşi „vicontesă de Saint Mars, tot Parisul şi toată Fran-ţa o cunoştea sub numele de Contesa Dash, pseudonimul ei literar. Căci femeia aceasta era autoarea unor romane foarte citite pe atunci”, întâlnirile lor aveau loc „în salonul princi-pesei Massalasky, cunoscută sub pseudonimul Dora d’Istria, nepoata lui Alexandru Ghica, Voievodul Valahiei”. Contesei îi plăcu de beizadea Grigore. Lui i se mai spunea şi Beiza-dea-viţel, „poreclă care i se dete din pricină că, înalt şi voinic cum era, se apucase să vrea, ca Hercules, să ţină un bou în spinare. Pentru a putea face această ispravă, el luă un viţel nou născut, purtându-l în fiecare dimineaţă câte un ceas-două pe umeri. Şi astfel, viţelul crescând, beizadea Grigore îl tot duse în spinare până se făcu aproape juncan... dar nu cu totul. Şi d-aia i-a rămas numele de beizadea-viţel, că altfel i s-ar fi zis beizadea-bou”. Dar „Grigore Sturdza era de-o inteligen-ţă remarcabilă, avea multă cultură, multă originalitate, multă neatârnare de caracter”, în plus, era şi fiul domnitorului Mihail Sturdza. Legătura ei „cu beizadea Grigore, care făcea parte din cronica scandaloasă a Parisului cel de sub Louis Philippe, ţinea de vreo şase luni, când primi tânărul poruncă de la tatăl său să se întoarcă în Moldova”. Aşa că, „lăsându-şi iubita în capitala Franţei, fiindcă ştia că a se întoarce cu ea împreună în ţară era cu neputinţă, el îi spuse totuşi că o va chema în curând la Iaşi, după ce va chibzui o cale cum s-o aducă fără s-o afle nimeni, îi făgăduise, fireşte, că o va lua de nevastă”.

Şi iată ce s-a întâmplat. Gheorghe Sion, cronicarul acestei povestiri de dragoste, scria: „Rog pe beizadea Grigore să mă ierte de orice omisiune sau erori ce voi fi condus în naraţiunea acestei nebunii a tinereţilor sale. Dar eu aşa am apucat-o de la răposatul meu prieten Negruzzi”.

La care, C. Gane răspunde: „Beizadea Grigore, care era bătrân când şi-a publicat amintiri-le, o fi zâmbit şi o fi iertat. Căci, în adevăr, lucrurile nu stăteau aidoma aşa cum le povestea autorul. Căsătoria şi asediul de la Perieni, da!, însă mai sunt altele de adăugat şi de schimbat la începutul lui, mai ales la sfârşitul acestei naraţiuni”.

Aşadar, „pe la începutul lui 1845 (aprilie), ieşenii văzură pe beizadea Grigore plimbându-se toată ziua pe străzile capitalei cu un străin de vreo 35 de ani, înalt, voinic şi elegant, întrebat de unii şi de alţii cine este, beizadeaua răspundea că e un ofiţer din marina franceză pe care-l cunoscuse la Paris. Lumea, do-ritoare de-a şti mai multe, cercetă pe servitorul acestui străin, de la care află că pe domnul marinar îl chema Vicontele de Bonne Main (Charles Antoine), că venea din Cernăuţi şi că se va întoarce în curând acolo pentru a aduce la Iaşi o contesă franceză. Dar, pe la mijlocul lui aprilie, acesta se înfăţişă în sfârşit la consulatul Franţei pentru a-şi viza paşaportul, din care se văzu că-l cheamă în adevăr Bonne Main, proprietar, născut din părinţi francezi, venind de la Paris şi mergând la Cernăuţi. Că era ofiţer de marină nu scria nicăieri”.

În timpul acesta, „între un chef la curtea domnească şi altul la Serafim Babic, beizadea Grigore mărturisi lui Vodă că-i ră-măsese inimioara în Franţa. Femeia, oh! zicea el, nu numai că e frumoasă şi deşteaptă, dar e dintr-o familie care va face cinste neamului lor, dându-i a înţelege că în dosul numelui de Cister-ne se tupilau toţi Burbonii şi Capeţinii Franţei.”

Zâmbind, „Vodă, îngăduitor şi şiret, îi răspunse că n-are nimic împotrivă. Să mai aştepte puţin pentru a-şi da el însuşi seama” dacă „iubirea lui este adevărată”, iar apoi, dacă aşa va fi, va porni chiar el la Paris pentru a lua informaţii asupra vi-itoarei lui nurori. Nici Grigore însă nu era prost şi tatălui său nu-i spuse nimic decât că „ar dori să plece undeva la ţară, un-de-şi va petrece vremea citind, călărind, împuşcând gâştele şi porcii ţăranilor şi purtând un viţel în spinare”. La care „Vodă îi dete atunci moşia Perieni în arendă, „pe care erau case mari domneşti, ocolită cu ziduri ca de cetate, grădini,

curţi şi altele”. Ajuns la Perieni, „fiul de domn, în apartamente splendid mobi-late, ducea viaţă de anahoret excentric şi de filozof somptuos. Şedea zile întregi cu capul între cărţi, după ce dimineţile făcea câte o oră gimnastică, iar când ieşea afară, încăleca pe câte un cal sirep şi pleca în fugă mare peste câmpuri, trecând dealuri şi

văi, sărind peste gârle şi ponoare şi omorând cu un bun pistol ce avea aici; o rândunică, aici o turturică, aici o gâscă, o cârtiţă sau un porc, pe care le plătea de cinci ori mai mult decât făceau".

Aşa dădea el impresia, însă lucru „foarte în ascuns, pentru a aduce fără ştirea nimănui pe iubita lui în ţară", a o lua de nevastă şi a pune apoi pe tată-său în faţa „faptului împlinit", şi „la sfâr-şitul lui aprilie, Charles Antoine de Ronne Main se întoarse din Cernăuţi cu Gabrielle Anne Cisternes, contesa Dash, dându- i-o plocon lui beizadea Grigore". Dar „pentru a nu da de bănuit lui Vodă, ei intrară în Moldova nu pe la Mamorniţa sau pe la Burdujeni, ci pe la Ungheni". Grigore se afla la Perieni când sosi contesa, totuşi „bucuria lui fu o clipă întunecată, când zări în tovărăşia iubitei sale pe un tânăr foarte frumos bărbat, care se prezentă: contele de Thanneberg, ofiţer al Legiunii de Onoare". Abila contesă Dash îl linişti imediat, „spunându-i că este un văr de-al ei care o întovărăşise în această lungă şi plictisitoare călătorie". Mai mult, „el o va reprezenta la cununie".

Dragostea se începu acum la Perieni. În timpul unei „pau-ze", „într-una din nebunele sale cavalcade, s-a pomenit într-o zi într-un sat pe care nu-l mai văzuse, întrebă al cui e satul: i se răspunse că este al lui Costache Negruzzi. Merse la curte, se prezentă proprietarului şi astfel legă cu el cunoştinţă, care apoi ajunse o intimă prietenie". Veni şi momentul când „Negruzzi (care din cauza unei nuvele ce publicase într-o revistă pierduse postul de judecător la Curtea de Apel din Iaşi şi trăia ca şi exilat la ţară), nu întârzie să-i întoarcă vizita. Este primit în salon. Acolo dă peste o damă frumoasă şi elegantă, care părea cufundată în citirea unei cărţi ce ţinea în mână. Până a nu apu-ca însă a se apropia de ea şi a-i vorbi, intră pe uşa din dreapta beizadea Grigore,

care numaidecât îl prezentă acelei dame, declinându-i numele şi prenumele, iar lui îi zise:

— Am onoarea să v-o prezint pe doamna contesă Dash, logodnica mea.

La auzul acestui nume, Negruzzi rămase uimit şi nu ştiu ce să creadă: era oare romanţiera ale cărei opere le citise? Iată întrebarea ce mai întâi făcu pe româneşte princiarului ei

logodnic”. Acesta răspunse afirmativ. Dar „când să plece de la Perieni, se uimi auzind ruga ce-i făcu beizadea Grigore: să nu spuie nimănui că a întâlnit la el pe contesă, fiindcă Vodă nu ştie nimic şi că trebuie mai întâi să-l prepare pentru ca să-i capete consimţământul”.

Duminică 30 aprilie 1845, dimineaţa, „Negruzzi se pomeni invitat, împreună cu doamna la prânz, la Perieni. Nu se putea re-fuza, într-adevăr fură primiţi cu braţele deschise, dar ceea ce li se păru curios era că văzu pe contesă în rochie de mireasă. Beizadea Grigore era şi el în haine de gală. Urmă lovitura de teatru:

— Te-am invitat, coane Costache, să ne cununi. M-am decis a pune pe Vodă în faţa faptului împlinit!

Acesta era gata, gata să leşine la auzul propunerii prinţu-lui. Revenindu-şi, îngăimă:

— Mă tem de urgia lui Vodă!”

N-a putut scăpa „şi fiindcă erau toate lucrurile pregătite şi mai tot satul adunat la biserică”. Atunci „Negruzzi, dând braţul contesei şi beizadea Grigore doamnei Negruzzi, se coborâră şi merseră la

biserică. Totul părea să meargă bine, când preotul ceru peciul (cartea discosterială care porunceşte celebrarea cununiei).

Furios, „drept peciu însă, i se arătă o gaură de pistol”... Şti-ind că prinţul nu prea glumea, preotul „îşi luă inima în dinţi şi cu o jumătate de glas cânta Isaia dănţuieşte, după care perechea princiară mai întâi asistă la o horă mare de ţărani ce se făcuse în bătătura din faţa castelului, apoi se urcară sus spre a se pune la masă”. Nu ţinu mult însă fericirea de la Perieni.

A doua zi, „popa se repezi la mitropolie şi arătă pozna ce a făcut”. Când auzi „mitropolitul era cât pe ce să puie ca să-l radă şi să-l răspopească, fiindcă a cununa fără peciu era o greşeală care nu se putea ierta unui popă. Chibzui el ce chibzui şi se ho-tărî ca mai întâi să aducă faptul la cunoştinţa lui Vodă”.

Această veste a fost pentru Vodă ca o lovitură de trăsnet.

Nu se aştepta să vadă pe fiul său nesupus până în aşa grad...

— Ştiam că e un fiu nesupus şi călcător de cele sfinte. Cum a putut el să violenteze pe preot silindu-l să celebreze o cununie împotriva legii? Ca părinte şi ca domn decretez anularea căsătoriei şi supunerea sa la o pedeapsă disciplinară, care va rămâ-ne să se determine după ce va fi adus la casa părintească. Mi-tropolitul desfăcu căsătoria, dar iertă pe popă, fiindcă „oficiase sub amenințarea de moarte”. Supărat, Mihail Sturdza apelă şi la consulul francez Duclas. Acesta „răspunse că nu stătea în puterea lui să facă un atare lucru, dar că va încerca numai să convingă pe doamna contesă că trebuie să plece”. La 13 mai îi trimite o scrisoare:

„Doamnă

Consulul Franţei a primit comunicarea că un aranjament a cărui copie este aici alăturată, care s-a făcut pe 25 februarie anul trecut între domnul Eugene de Poilow, viconte de Saint- Mars,

locotenent-colonel al regimentului 8 de husari în garnizoană la Nantes, pe de-o parte, şi doamna Gabrielle Anne Cisternes, soţia sa, locuitoare la Paris, strada St. Ho-nore 45, pe de altă parte. Acest act care avea ca obiect desfa-cerea, prin simplul acord al părţilor interesate, a legăturilor matrimoniale care-i uniseră civil şi religios este lipsit de toată

eficacitatea şi se găseşte în opoziţie flagrantă cu legile noastre civile şi sfinte. Rămâne deci numai să se probeze că doamna Cisternes este soţia legitimă a domnului viconte de Saint-Mars. Este obligatoriu pentru toţi francezii care sosesc în străinătate să se prezinte reprezentantului guvernului regelui pentru a-şi depune paşapoartele. Regret, doamnă, că n-aţi îndeplinit această formalitate şi că nimic din partea dumneavoastră nu m-a făcut să presimt motivele care v-au adus în Moldova. Aş fi putut să vă lămuresc asupra funestelor lor consecinţe şi să vă fac să evitaţi neplăcerile pe care faptele recent petrecute la Perieni nu pot lipsi a avea ca rezultat...”

În acelaşi timp este informat şi ministrul de externe Guisot de această căsătorie din Moldova. Pe de altă parte, „Vodă scrie fiului său că, deoarece căsătoria fusese anulată, să binevoiască a-şi trimite ibovnica peste graniţă sau atunci să plece amândoi împreună că li se dă şi paşapoarte, numai să scape de un fiu nerecunoscător ca el”. Iar „Grigore răspunse tatălui său că vor pleca amândoi cu plăcere, dacă contesa Dash va fi trecută drept soţia lui, «Prinţesa Gabriela Sturdza», iar consulului francez îi răspunde că nicio putere omenească, şi cu atât mai puţin o putere religioasă, nu poate declara nule două acte sacre, săvâr-şite după toate regulile şi după toate ritualurile religiei noastre, fără a nu cădea astfel într-o nelegiuire”.

La 30 iunie, în sfârşit, Guisot trimite instrucţiuni con-sulului şi avertismentul ca cetăţeana franceză să părăsească Moldova. Atât i-a trebuit beizadelei: „Mă miră foarte mult, domnule, că domnul Guisot îşi permite să se ocupe de iubirile mele... Cât priveşte pe Măria sa,

domnitorul Moldovei, dânsul trebuia să ştie că eu sunt moldovean şi major...”

Au trecut mai bine de patru luni, când „într-o dimineaţă, în zori de ziuă, palatul de la Perieni se pomeneşte asediat de cei 200 de lăncieri ce compuneau cavaleria noastră. Servitorii abia avuseseră timp să poruncească să încuie poarta spre a se apăra de asediatori. I se ceru să se predea. „Mergi de spune, răspunse el prefectului, că nu s-a născut încă omul care să puie mâna pe

beizadea Grigore şi că el nu se va preda cât timp va fi în viaţă", iar „cine va cuteza să treacă peste ziduri sau să intre pe poartă cu sila va fi mort".

Asediatorii se puseră pe aşteptare. Ştiau că au un aliat de temut: foamea. Într-adevăr, majoritatea servitorilor fugiră. „Forţa lucrurilor o sili la aceasta", scria Gh. Sion. Deci, „în-tr-o dimineaţă, s-a văzut deschizându-se poarta şi beizadea Grigore, cu carabina în bandulieră, cu patru pistoale la cobur şi cu sabia goală în mână, călare pe cel mai sălbatic armăsar ce avea, ieşi în galop, apucând calea pădurii. Câţiva lăncieri se făcură că se iau de dânsul, dar după ce-l pierdură din ochi, se întoarseră", iar „contesa rămase liniştită acolo, cu vărul, contele de Thanneberg, în aşteptarea celor ce vor urma".

Mihai-Vodă „lasă timpului grija de a stinge o afecţiune, care nu poate fi de durată, între un tânăr de douăzecişipatru de ani şi o femeie care are aproape dublu acestora". Pe urmă, deodată, îi veni lui Vodă un gând minunat: să-i spuie lui fiu-său: „Fă tu, dragă, ce vrei, că eşti un caraghios. Nu vezi că-şi râd aceia de tine - contesa şi cu vărul ei - la Perieni acolo... De! aşa ţi se cuvine. Fă tu cum ştii!" Ca atare, situaţia va fi „cu totul schimbată". Beizadea Grigore, „după câteva scene de furioasă gelozie, se gândise că e mai cuminte să-şi vadă de treabă. Facă vărul şi verişoara împreună ce vor vrea. El se puse pe chef, în veselul Iaşi de odinioară, cu prieteni, cu femei şi cu lăutari". Plecă la Berlin „să-şi îmbrăţişeze prietenii din copilărie şi să le povestească la un chef aventura lui..." Tot de acolo, el trimise tatălui său o scrisoare pentru „a-i mulţumi de a-l fi scos, în-tr-o manieră pe cât de blândă, pe atât de prudentă, din încur-cătura în care el s-a angajat".

La 5 februarie 1846 era din nou la Iaşi, „fiu recunoscător şi foarte supus... deocamdată!" Iar

„dincolo de Como, vestita romancieră franceză îşi scria amintirile” într-un roman de iubire: „Michael de Moldavie”.

Frumoasa Elenchi, „răpită în noaptea nunţii”

Sosirea lui Vodă Caragea în Bucureşti „a fost semnalul a mari calamităţi pentru ţară”. Chiar în noaptea instală-rii sale, Palatul domnesc de la Mihai-Vodă din Dealul Spirii a ars până în temelie, iar ţara a fost lovită „de o boală năprasnică şi grozavă”, „Ciuma lui Caragea”. Jafurile, tâlhării-le, corupţia căpătaseră dimensiuni nemaiîntâlnite în timpul lui. Dar „viaţa aceasta îi pria lui Caragea, căci popor şi boieri, cufundaţi în zaiafeturi, nu băgau în seamă jafurile domneşti; ş’ apoi caftanele după care alergau însurăţeii îl ajutau mult la sporirea pungii”. Pe atunci, femeile erau înconjurate de toate precauţiunile profilactice; ferestrele aveau zăbrele ca puşcării-le; porţile se deschideau cu greu, căci erau înarmate cu broaşte tari, iar când o nevastă se ducea la o rudă, la o prietenă sau la baie, ea era întovărăşită de două-trei jupânese bătrâne şi cre-dincioase. Fetele erau ţinute şi mai aspru; deabia aveau voie să iasă în grădină şi grădina era înconjurată cu zid nalt sau cu uluci de scânduri de stejar. Nici măcar peţitorii nu le vedeau, până nu se isprăvea vorba de căsătorie,

încât ginerele nu era totdeauna sigur că a văzut bine faţa logodnicei sale”.

În schimb „cuconaşii având la brâu pistoale, pentru cel mai mic lucru, ei se serveau cu armele, încât din pricinici ce erau mai înainte, deveniseră arţăgoşi şi tulburători, între toţi se deosebeau mai cu seamă Iancu, feciorul lui Beizadea Costachi Caragea şi al Raliţei Moruzoaiei, fraţii Bărcănescu, Bărbucică, nepot de fată al Banului Barbu Văcărescu, şi câţiva alţii, care se ţineau de ştrengării şi ajunseseră a fi spaima mahalalelor. Ei petreceau ziua în Cişmigiu, cu lăutari, pe iarbă verde şi, cum răsărea luna, plecau cu ghitara şi cu flaute la serenade, pe sub ferestrele fetelor şi nevestelor frumoase.

Până-n ziuă vuiau mahalalele de cântece, de gâlcevi, de bătăi şi de lătrări de câini”.

Se mai întâmpla şi aşa:

„Don Juanul Barbucică Catargiu, de la ferestrele logodni-cei lui, s-a pomenit cu un cuţit în pântece. Nenorocitul, scăldat în sânge, a putut deabia profera numele celui care-l lovise; şi muma lui, în disperare, a alergat la Palat şi a sculat pe Vodă cu ţipetele sale”. Ca urmare, Vodă „porneşte pe başciohodar Măciucă, care aduce la Curte pe asasin, îl trânteşte la pământ şi, din poruncă domnească, îi trage o falangă, apoi îl trimite surghiun la mănăstire”.

Anarhia domnea în toate, „şi lesnirea de a da cu pistolul în oameni devenise la modă, astfel că ucisul fiind totdeauna presupus că s-ar fi împuşcat la vânătoare, ucigaşul rămânea nepedepsit”. Toate până într-o zi.

Este 25 martie 1827. Zorii se ridicară deasupra Bucureş-tiului. Pe un drum desfundat şi amorţit încă de frig, ce ducea la un crâng din marginea oraşului, gonea o căruţă cu patru cai. În ea se găseau trei tineri, „cei mai frumoşi ai Bucureştiului”: Iancu Caragea, Dumitrache

Bărcănescu şi Iancu Creţulescu, poreclit Ursu. Se opriră într-un luminiş. Din căruţă coborâră mai întâi Iancu Caragea şi Dumitrache Bărcănescu. Coborî şi Iancu Creţulescu. Iancu şi Dumitrache se îndreptară după mai mulţi paşi unul de altul. Se întoarseră privindu-se cu ură, deşi

erau veri primari. Aveau îmbrăcămintea, după moda orientală cu poturi, mintean şi cepehen. La cap erau legaţi cu tarabolus. Din sileahul de la brâu îşi scot pistoalele. Ochesc, şi la sem-nul lui Creţulescu, sloboziră încărcătura pistoalelor. Două bubuituri sfâşie liniştea dimineţii, în acelaşi timp, trupurile lor, Iancu şi Dumitrache cad fulgerate fără viaţă pe pământ. După câteva ore, în „Curtea Moruzoaiei", intră căruţa cu tru-purile lor. Beizadea Costache Caragea şi soţia sa Raliţa rămân împietriţi la priveliştea ce li se oferă: fiul lor, Iancu, şi nepotul Dumitrache sunt morţi, înecaţi în sânge. Părinţii îi ştiau pe cei trei băieţi plecaţi la „o plimbare matinală sau o vânătoare în zorii zilei..."

Ce-i îndemnaseră pe cei doi tineri la un duel? Se va afla şi motivul: o jignire pe care o aduse Dumitrache surorii lui Iancu, Elenchi. Nu mai era un secret pentru nimeni că Elenchi Caragea era în dragoste cu Scarlat, fratele lui Dumitrache Bărcănescu. Toate ar fi fost bune dacă cei doi îndrăgostiţi n-ar fi fost veri primari. Din nefericire, ei se aflau într-o „dragoste vinovată". Nu ţineau însă seama de nimic şi „puteau fi întâlniţi, nedespăr-ţiţi, la sindrofiile date de primul domn pământean" (Grigore Dimitrie Ghica), în palatul lui Ramanit de pe Podul Mogoşoaiei. Aici Elena juca „numai cu Scarlat Bărcănescu". Se simţeau feri-ciţi şi „se socoteau făgăduiţi unul altuia prin jurământ". Pentru a închide gura lumii, părinţii Elenei hotărăsc să-i despartă. O mărită pe Elena cu Ion, feciorul banului Constantin Bălăceanu, „un tânăr care o iubea în taină şi-i făcea serenade noaptea pe lună, sub fereastra iatacului". Dar nici tânărul Ion, nici titlurile, nici averea n-o impresionează. Chiar în noaptea nunţii fu răpită, desigur de Scarlat, şi fugiră la Braşov.

Elenchi Caragea, într-adevăr, era „de o frumuseţe extraordinară, una din acele mari frumuseţi care au uimit în secolul al XVIII-lea şi în pragul secolului al XIX-lea”. Nu rezistă la frumuseţea ei nici consulul Austriei la Bucureşti, Herr von Lichman. Rigidul diplomat „se transformă subit în cel mai furibund duelgiu; sub pretextul unui pamflet, trimisese

martori lui Scarlat, cel iubit de Elenchi, pentru o întâlnire în grădina Scuffa, angajând în secret şi câţiva bătăuşi ca să-i frângă oasele acestui tânăr chipeş în vârstă de 25 de ani, care îndrăznise să sfideze pe reprezentantul imperiului".

Şi iată că au trecut 5 ani de la teribila dramă din marginea Bucureştilor. Ce s-a întâmplat cu Elenchi şi Scarlat?

Duminică 24 aprilie 1832, în conacul lui Scarlat din satul Bărcăneşti, de lângă Ploieşti, preotul Ion Popa dădea binecu-vântarea căsătoriei Elenchi Caragea cu Scarlat Bărcănescu, hotărâţi să înfrunte cu încăpăţânare şi urile, şi gura lumii, şi împotrivirile părinţilor. Speriat, protopopul Dumitru ot Sud Prahova scrie mitropolitului Munteniei: „Dumnealui biv vel comisul Scarlat Bărcănescu, venind aici la moşia dumnealui ce se numeşte satul Bărcăneşti, au chemat pe preotul bisericii de acolo, Popa Ion, şi cu mâgliseli şi numitul preot sfiindu-se de dânşii, i-au şi cununat, faţă fiind şi alte ipochimene mari acolo". Fireşte, „scandalul izbucni iarăşi", dar „căsătoria odată oficiată era greu să se mai fărâme legăturile ei". Şi, văzându-se acum la casa lor, „Scarlat şi Elenchi se gândiră să clădească acolo în Bărcăneşti, unde nuntiseră, o şcoală pentru luminarea copiilor sărmani şi o biserică, pe pereţii căreia un pictor le-a zugrăvit chipurile, spre pomenire. Au avut trei fete şi doi băieţi..."

Dar viaţa-i scurtă. În noiembrie 1863 se stinge din viaţă Scarlat. Câţiva ani mai târziu îl urmează şi Elena. Vor fi în-mormântaţi în biserica din Bărcăneşti. Două frumoase pietre funerare se află pe mormântul lor, una lângă alta, pentru cei ce au fost „statornic credincioşi unul altuia".

Amintirea duelului din 1827 va rămâne mult timp întipărită în amintirea bucureştenilor.

Lăutarii mai cântau pe la 1885, la petreceri, moartea tragică a lui Iancu Bălăceanu:

„În oraş în Bucureşti,
Dinspre curţile domneşti
Spre casele boiereşti,

Se întinde, se lăţeşte
Veste mare, tristă veste:
Toată lumea se-ngrozeşte,
Numai una nu jeleşte:
— Las' să
arză Că nu-
mi pasă,
Că Iencuţul nu-i acasă.
Că mi-e dus la
vânătoare. Să vâneze
căprioare. Frunză verde
lemn uscat, Ce-
ntâmplare s-a-ntâmplat?
Căprioare n-a vânat,
Iancu singur s-a-
mpuşcat. La puţul cu
zalele, Răsărit-a
soarele.
Nu e soare răsărit,
Ci mi-e Iancu-mpodobit...
Iancu stă lungit pe masă
Şi gătit ca o mireasă.
Fraţi, surori lacrime
varsă. Mă-sa-l plânge şi
nu-l plânge, Ibovnica-i
varsă sânge..."

Ion Heliade Rădulescu va alcătui şi câteva versuri albe să-pate apoi pe lespedea de mormânt a lui Scarlat Bărcănescu:

„Cu Radu Negru încă stătură
Bărcăneştii Şi cu Mihai Viteazul
îşi apără iară
Cu braţul şi cu mintea, Scarlat, a lor
mlădiţă, Aici e în repaus şi-aşteaptă
învierea

A morţilor din secoli şi
palengenesia Românilor
dorită”.

„A ieşit de supt pat şi a făcut uciderea”

— Măria ta, a fost ucis ispravnicul judeţului Argeş, sărdarul loniţă Slătineanu!

— Cine-a făcut fapta cea necuviincioasă? - Boierul Mihalache Uescu.

— Care a fost pricina care l-a îndemnat a săvârşi cu atâta cruzime şi răutate acest fel de faptă, să dea moarte cu mâinile sale la om şi mai vârtos la boier dregător? Poruncesc să cerce-teze fapta banul Nicolae Dudescu, împreună cu marele vornic Badea, vornicul Pană, marele vornic Dumitrache şi marele logofăt Grigore!

La 25 februarie 1780, marele spătar îl aducea în fiare, în faţa boierilor care cercetau crima, pe boierul Mihalache Uescu. Era cu capul descoperit şi îmbrăcat doar într-o cămaşă lungă, iar ca vârstă nu trecuse de 30 de primăveri.

— Boier Uescu, care a fost pricina uciderii sărindarului Slă-tineanu?

— Prea cinstiţi şi prea înălţaţi boieri! Pricina este că răpo-satul sărdar s-a legat de casa mea şi a îndrăgit-o pe soţia mea,

Frusina. Sărdarul făcea mergerea de-a pururea la casa mea. Pe de altă parte vorbele ce se dăduse în public cum că mergerea Slătineanului ar fi pentru dragostea ce o are cu soţia mea, aşa că am intrat în bănuială că poate fi aşa. Unde şi n-au lipsit întăi a face mai multe cercări. Mai întăi, m-am dus la Piteşti la o moşie ce am în judeţul Vâlcea şi n-au trecut multe zile la mijloc şi îndată a venit şi Slătineanu la casa mea şi au şezut zile... Văzând acestea, am intrat în mare bănuială, m-am dus la o altă moşie a mea ce o am peste Olt, în judeţul Vâlcea, unde şi acolo iarăşi au venit sărdarul Slătineanu. Apoi, am mers la o vie ce o am în judeţul Muscel şi au venit Slătineanu şi acolo la casa mea.

Boierii schimbară priviri între ei. Banul Dudescu îi şopti la ureche marelui logofăt Grigore, după care ceru lui Mihalache Uescu să continue:

— Aceste dese şi necontenite mergiri şi uneori şi în afară din hotarele judeţului întru care isprăvnicia şi din care n-avea voie să iasă fără de porunca domnească, ca un ispravnic ce era, mi-a tot adăugat şi înmulţit bănuielele. La care vine şi scri-soarea cu scrisul marelui spătar lane Brătianu, fost logofăt de visterie, Mateiu Gălăşescu, Constantin Tigreanul postelnicul, Toma Răţescu şi alţi boieri din partea locului, care mărturisesc legătura serdarului cu Frusina.

— Şi cum ai făcut uciderea?

— Deci, mergând la Piteşti, la sărdarul Slătineanu, i-am arătat că pornesc spre Bucureşti. Auzind el aceasta, mi-a făcut multă îndreptare, care şi aceasta mi-a pricinuit bănuială. Şi aşa, luându-mi ziua-bună de la sărdarul Slăti-neanu, am mers pe ascuns la casa mea şi văzându-mă supt pat, având şi arma cu mine, am vrut să văd cu ochii mei. Şi după câteva ceasuri, vine sărdarul

la mine acasă şi i-au ieşit jupâneasa Frusina înainte şi au început a face vorbe necu-vioase, ba am simţit şi alte pricinuiri. Atunci, s-a aprins în mine fireasca zavistie şi mânie, nemaiputând răbda, am ieşit de supt pat şi am făcut uciderea!

— Omule, dar aveai multe mijloace de a-ţi afla dreptatea şi de a-ţi înfrâna soţia şi de a o dezbăra de sărdarul Slătineanu, cum ar fi mijloace priiateneşti sau prin cercetări bisericeşti, sau prin jalbi către vreunul din cinstiţii dregători, sau către Preasfinţia sa arhiereul ţării, ce ne este duhovnic părinte de obşte, sau către înălţimea sa...

Neculai Dudescu făcu un semn, lanţurile zornăiră pe dale-le reci de piatră, bietul Mihalache Uescu fiind trimis în beciuri-le stăpânirii, aşteptându-şi sentinţa. După lungi deliberări, cei cinci boieri înaintară anaforaua domnitorului, concluzionând la 1 martie:

„Că într-o ţară în care putea găsi şi alte mijloace pentru a-şi afla dreptatea, să îndrăznească să facă singur şi judecată şi răsplătire şi încă răsplătire cu uciderea este vrednic de mare pedeapsă care face trebuinţă a i se face şi pentru ca să răsplă-tească uciderea şi pentru ca să se facă pildă şi la alţii a urma după orânduidală. Drept aceia, ne şi rugăm înălţimii tale ca pentru toate acestea să i se facă şi lui căzuta pedeapsă, după care se va găsi cu cale de către înălţimea ta, şi soţii lui, ce au fost pricina de toate acestea, care să fie luminată porunca înăl-ţimii tale, a se aduce aicea. Nouă aşa ni se pare, iar hotărârea rămâne a se face de către înălţimea ta”.

Şi domnitorul a hotărât: tăierea capului nefericitului Mihalache Uescu, iar soţia sa, Frusina, trimisă pentru tot restul vieţii în chiliile reci ale unei mănăstiri.

Elena Lupescu, „romînca cu părul roşu”

Bucureşti, luna mai 1927. Vânzătorii de ziare sunt pur şi simplu asaltaţi:

— Mai aveţi revista „Realitatea”?

— Cu regret, doamnă, am terminat-o de la prima oră a dimineţii!

Ce doreau să citească aşa de mult bucureştenii?

Nimic mai mult decât „Memoriile” celebrei Elena Lupes-cu, amanta nu mai puţin celebrului prinţ Carol. Legătura dintre cei doi ajunsese motiv de bârfa. Ca urmare, scriind aceste memorii, ea declară că va încerca să restabilească adevărul:

„Eu, Elena Lupescu, sunt socotită de lume drept o curtezană, ca multe altele, fără scrupule, o sirenă egoistă, pentru ale cărei mângâieri, un prinţ, de neam regesc, a renunţat la tronul său. Sunt arătată drept «acea evreică cu părul roşu», Magda Lupescu», iar căminul nostru e numit «Vila misterioasă a

unei iubiri neîngăduite», în care se complotează împotriva României”.

Intrigile acestea s-au urzit ani de-a rândul, încă din tim-pul căsătoriei morganatice a lui Carol cu Zizi Lambrino - o incursiune romantică de tinereţe, care s-a sfârşit cu o căsătorie, deoarece Carol era prea cinstit şi prea cavaler ca să facă altfel -, el a fost hărţuit, ameninţat, silit, terorizat şi pus într-o situ-aţie insuportabilă pentru un om de o voinţă tare, impulsivă ca a sa şi de un caracter rigid.

Cine era Elena Lupescu?

„Sunt născută la Bucureşti, scria ea la vârsta de 28 de ani, tatăl meu fiind român şi mama rusoaică. Tatăl meu era chimist. Nu suntem evrei şi dacă aş fi evreică, aş fi mândră de aceasta. La vârsta de 16 ani m-am căsătorit cu un ofiţer român. Un timp scurt am trăit fericiţi împreună, dar mai apoi mi-am dat seama că caracterele noastre se deosebesc prea mult şi gustu-rile diferă atât, încât o viaţă armonioasă era cu neputinţă. A venit însă războiul şi preocupările personale au trebuit să fie lăsate la o parte, iar toţi patru ne-am pus în slujba Patriei.

Când s-a terminat războiul, am rămas împreună cu părinţii mei, socotind că eu şi bărbatul meu nu ne potrivim împreună, deşi eram foarte buni prieteni şi suntem încă. M-am întâlnit pentru prima oară cu Prinţul Carol în casa administratorului de la una din moşiile Regelui, într-o zi tatăl meu m-a luat şi pe mine la un ceai, unde prinţul Carol (pe atunci de 15 ani, iar eu 9), i-a oferit bomboane:

— De multă vreme am vrut să te cunosc, a spus dânsul. Ai un păr frumos!

Această intervenţie bruscă şi acest compliment copilăresc era caracteristic Prinţului meu. Inima sa este atât de bună, dar nu ştie totdeauna să se exprime. Cu toate acestea,

complimentul mi-a plăcut mult, căci părul meu era una din vanităţile mele. M-a costat multă durere de cap. Am surâs tânărului prinţ şi dânsul m-a îmbiat să deschid cutia... Bietul băiat! Cum l-au judecat de greşit, şi câţi nu-l judecă şi astăzi greşit! Eu însă, mai mult, nu-l pot judeca astfel. Din întâlnirile ulterioare cu

Carol, am învăţat foarte multe, deşi uneori tre-ceau luni şi ani, când abia ne mai vedeam unul pe altul. Cu toate acestea între noi exis-ta prietenia şi simţeam că eu îl înţeleg pe acest om. Vedeam sub ma-niera brutală o inimă adevărată şi un caracter ferm. Au trecut anii. Era pe la începutul anului 1925. Ne-am întâlnit la o recepţie, în casa unui ataşat al Legaţiunii Ro-mâne din Paris.

— Aş dori - a început Prinţul - să reînnoim vechea noastră prietenie, din zilele când eram în România.

Am observat că era foarte obosit şi disperat şi n-am putut să-i rezist. Răspunsul meu a fost din adâncul sufletului fără alt gând decât acela de a mi-l face prieten. I-am răspuns:

— Te aştept mâine în apartamentul meu.

Astfel au început a înmuguri în mine sentimente noi pentru băiatul sfios de odinioară, care voia, cu de-a sila, să mă hrănească cu bomboane. În ziua următoare, Prinţul mi-a făcut o vizită, acasă la mine, şi a fost cât se poate de corect cu mine, deşi afectuos. Acum puteam să-l

înţeleg mai bine. Femeile, în genere, nu pot să găsească pe Carol prea atrăgător. El nu are dibăcia, pe care o au alţii, de a linguşi şi este prea sincer şi brusc spre a fi un om de salon. Poporul îşi spune atunci: «Iar s-a sălbătăcit; nu poţi pune niciun temei pe dânsul!» Lucrul nu e adevărat... E generos, binevoitor, loial şi patriot. Dragostea sa pentru mine e blândă şi lipsită de egoism. Dacă

ar putea să divorţeze de soţia sa, Prinţesa Elena a Greciei, Carol m-ar lua în căsătorie la cea mai mică indicaţie a mea, că aceasta e datoria lui. Căsătoria lui Carol cu Zizi Lambrino a fost o greşeală a tinereţii. Să fiu eu oare a doua femeie care să-l ducă la o greşeală identică? Nici nu mă pot gândi la aşa ceva. niciun moment nu mi-a trecut prin gând ideea unei căsătorii între noi. nicio femeie n-ar trebui să judece pe alta, deoarece nimeni nu poate şti sau cunoaşte ceea ce se găseşte sub stratul de deasupra. Oare n-am suferit eu însămi condamnarea soci-etăţii, care poate n-ar fi atât de severă şi îndârjită împotriva mea, dacă ar cunoaşte toate faptele şi toate intrigile, care există îndărătul acestei afaceri? Sentimentele unuia faţă de altul au devenit şi mai puternice şi mai dulci datorită tocmai acestor întristări şi necazuri. Eram şi eu supusa ţării sale. Cunoşteam copilăria sa, respectul pe care-l avea faţă de părinţi şi de bunicii săi; cunoşteam pe mândra lui mamă, Regina Maria. O, dacă ar şti dânsa cât mi-e de scump, în sufletul meu, binele şi fericirea lui Carol! Dragostea noastră creşte tot mai dulce. Nenoroci-rea ne legase laolaltă şi ne-a cufundat într-un fel de fericire furtunoasă. Erau clipe când ne simţeam absolut singuri, într-o lume de viscole şi de primejdii fantastice.

M-a ţinut strâns legată de dânsul - şi care femeie n-ar fi făcut-o dacă ar fi fost în locul meu? -, căci îl iubeam şi eu nu sunt o ipocrită sau o puritană. Unirea noastră este o unire de dragoste. Eram însetaţi de dorinţa arzătoare de a ne izola, ca să fim numai noi amândoi, doi inşi care se iubeau într-adevăr, şi care voiau să se ascundă de ura şi învălmăşagul lumii. Un prieten ne-a considerat odată că eram în «luna de miere». Am

zâmbit cu amărăciune, gândindu-mă la această caracterizare a timpului pe care îl petreceam în atâtea griji. Totuşi noi aveam iubirea. Nimeni nu ne-o putea răpi. Voi încerca să zugrăvesc acum, în cuvinte, casa noastră «plină de păcate», şi o zi din viaţa noastră «destrăbălată»”:

Aşa că, „ea broda un şal, citea o carte ştiinţifică, învăţa en-gleza”, iar „el”, Carol, studia mecanica, pilotajul şi construcţia aeroplanelor. Câteodată, „de dimineaţă”, mergea călare la „Bois de Boulogne” şi din când în când jucau tenis. Bineînţeles, de obicei, aveau invitaţi la masă. „Viaţa noastră e atât de linişti-tă! Hotărât că nu suntem fluturi sociali, eu nu mai mult decât Carol”. „Probabil, spune ea, că aţi auzit lucruri grozave despre mine, dar eu nu cred că sunt chiar atât de groaznică. E natural ca o femeie, care nu e urâtă, să aibe prieteni şi să iubească desfătarea. Toate acestea însă n-au ocupat un loc prea mare în viaţa mea, altminteri n-aş trăi viaţa închisă pe care o duc astăzi. Am evitat reclama, deşi îmi place să fiu admirată şi să apar îmbrăcată cu gust... Am obţinut un premiu «cea mai bine îmbrăcată femeie». Sunt cu totul nedibace pentru afaceri, lucru de care îmi pare rău. Cine ştie, se apropie poate ziua când voi trebui să trăiesc independentă. Inevitabilă, trebuie să vie acea îngrozitoare separaţiune de Carol. Desigur că numai gândul la aceasta cauzează durere, dar trebuie să prevăd. Nu-mi pot băga capul în nisip, ca un struţ, şi să fiu oarbă la grijile prezen-te şi la teama de viitor. Este vreo mirare că urmăriţi de atâţia duşmani, Carol şi eu stăm unul lângă altul, găsind mângâiere în iubirea noastră? Lumea ar putea întreba că de ce nu părăsesc pe Carol şi astfel să dezarmeze pe duşmani de armele lor? În primul rând, pentru că-l iubesc. Îl iubesc atât de mult, încât sunt în stare să-mi sacrific iubirea mea pentru a lui şi desigur aş putea să-l părăsesc, dacă aş şti că aceasta este o soluţie a situaţiei sale. Dacă l-aş părăsi, s-ar răspândi cele mai scan-daloase aserţiuni. Aş fi înfăţişată ca o femeie care

«caută alte cuceriri», sau că a trecut în tabăra duşmanilor, ca spioană. Sau dacă dânsul m-ar părăsi, imediat s-ar spune că «m-a părăsit pentru altă femeie», sau că «i-am periclitat viaţa fiindcă vo-ieşte să mă părăsească». În timp ce scriu aceste rânduri, privi-rea mea se plimbă asupra darurilor sale - giuvaericale şi iarăşi

giuvaericale; briliante în inele şi brăţări; un colier de perle; bra-celete de diamante şi safire, un pendantif de emerande - toate dăruite cu inima voioasă şi dragoste. Ori de câte ori îmi citeşte în ochi întrebarea: «N-ar fi bine să-l părăsesc?» îmi spune: «Cine se va îngriji de tine?» Desigur că nu există răspuns la aceasta. Trebuie să mă arăt totdeauna într-o dispoziţie bună, orice s-ar întâmpla şi mă silesc a lua lucrurile filozofic. Lumii nu-i plac oamenii trişti. Astfel de oameni sunt numiţi «po-saci» şi posacii n-au căutare: oricât ar fi cerul de întunecat, soarele poate să se ivească şi să spargă, cu razele sale, nourii negri. Mă apropii de încheierea acestor memorii, scrise în mod nedibaci şi pline de nepotriviri. Dacă în primele am reuşit să-l zugrăvesc pe Carol, Prinţul României, ca pe un om de multe virtuţi şi calităţi alese, nume lipsit de oarecare greşeli, în jurul căruia însă s-au ţesut nenumărate intrigi, spre folosul duşma-nilor, a cărui inimă, cu toate acestea, păstrează dragoste şi spi-ritul de datorie, atunci aceste memorii şi-au atins scopul lor.

În ceea ce mă priveşte, eu sunt pur şi simplu Elena Lu-pescu, al cărei trecut e îngropat în România, al cărei prezent este cu voinţa legată de soarta unui Prinţ, exilat şi nefericit şi al cărei viitor este cu totul incert. Vai, aici nu pot să pătrund! Eu sunt «romînca cu părul roşu» care-l iubeşte pe Carol. Şi dacă s-ar putea înapoia în România, fără mine, eu aş putea fi sigură că duşmanii săi nu se vor răzbuna? Nu: locul meu este aici, împreună cu el!”

Şi memoriile unui contemporan, Constantin Argetoianu: „Sosirea Duduiei (Elena Lupescu) în ţară a fost înconjurată de mister. Din tot cât am putut să descurc am rămas convins că n-a adus-o regele: i-a adus-o altul.

Istoria ne învaţă că amestecul fustelor în politică e întotdeauna fatal cuiva, mai ales când sub fuste se învârteşte o târfă. Prezenţa d-nei Lupescu în bilanţurile noaste politice ne-a încurcat mai mult socotelile decât ni le-ar fi încurcat 7 ani de secetă”.

Cu un surâs a devenit prinţesă

Viaţa Anei Simonis pare desprinsă dintr-o carte de po-veşti. Cea care avea să cunoască nebănuite măriri s-a născut în satul Homorod, fiind ultima din cei şapte copii ai unei familii nevoiaşe. Dintre ei se desprinsese Gheorghe. El dovedeşte de mic reale calităţi muzicale, devenind organist şi pianist. Are noroc şi-şi perfecţionează studiile la Viena, unde întâlneşte şi tineri din Muntenia şi Moldova. Unul dintre ei îl convinge să se stabilească în Muntenia, unde un pianist ca el va fi bine primit. Nu greşeşte şi odată sosit în Bucureşti, este angajat ca profesor de pian pentru fiicele boierilor Slătineanu şi Poena-ru. Numele lui devine cunoscut. Este angajat ca profesor la Institutul de fete „Manolotti”, iar domnitorul Gheorghe Bibescu îl invită să pregătească diferite lucrări de pian pentru frumoasa sa soţie, Maria Bibescu. Aranjându-şi cât de cât treburile în capitala Munteniei, el se gândeşte şi acasă la Homorod, unde erau încă şase fraţi. Dintre ei, o alege pe Ana. De ce? Gheorghe reuşise să-i obţină o bursă la Institutul

„Manolotti” şi se baza pe realele sale aptitudini muzicale, în plus, fata se descurca

admirabil, cunoscând cinci limbi străine. Fratele său nu se în-şelase. Ana era o elevă model și împlinise 17 ani.

Evenimente deosebite se abat asupra Bucureştiului. Pom-pierii căpitanului Zăgănescu sunt înfrânţi de o armată turcă la 13 septembrie, după ce aceştia au opus o rezistenţă ieşită din comun. Victorioase, trupele turceşti se regrupează şi în sune-tul Tubulhanalei - muzica militară - în pas cadenţat intră în oraş, în frunte cu un falnic cal alb, cu mâna stângă sprijinită pe mânerul săbiei, Omer Efendi-Paşa. Are 42 de ani şi este unul din cei mai cunoscuţi generali turci. Puţini ştiau că de origine el nu era turc. Se născuse la 24 noiembrie 1806, la Plaski, dis-trictul Ogulin din Dalmaţia, din părinţi croaţi şi de religie gre-co-catolică, care i-au pus numele Mihail. Tatăl său, Lathos, era locotenent de administraţie într-un obscur regiment de grăniceri. Mihail urmează şcoala de ofiţeri, apoi face studii de matematică şi pe cele ale şcolii de poduri şi şosele. Este rând pe rând ofiţer şi subinspector de poduri şi şosele, contabil la un negustor turc. La 26 de ani, devine educatorul fiului guver-natorului Husein-Paşa din Vidin. Cu recomandarea acestuia, funcţionează ca profesor de caligrafie la Şcoala Militară din Constantinopol. Prin intermediul unui prieten, Kazrev-Paşa, Omer ajunge în anturajul Sultanului Mahmud al III-lea, care îl numeşte perceptor al prinţului moştenitor, Adul Medjid. Prietenia cu acesta îi va deschide mari şi viitoare perspective. Din 1834 trecuse la islamism, Mihail Lattos devenind Omer Efendi. Se căsătoreşte, i se naşte o fetiţă, dar la naştere soţia îi moare. Dacă are ghinion în familie, în schimb deasupra cari-erei sale strălucea o stea mare. În 1839, este avansat colonel, chiar de noul sultan Abdul Medjid, prietenul său. Este trimis într-o campanie în Siria,

unde Omer-Paşa îl învinge pe nesu-pusul său Ibrahim-Paşa, fapt care îi aduce gradul de general. Trei ani mai târziu, în calitate de guvernator al Libanului, înecă în sânge o răscoală a maroniţilor, iar peste alţi trei ani, pe kurzii din Kurdistan. Acum, reuşise să liniştească şi evenimentele din Ţara Românească. E gânditor şi abătut când, în

faţa Institutului „Ma-nolotti”, o elevă care alerga să vadă alaiul se împiedică şi scoase un ţipăt. Speriat, calul cabra, gata să-l răstoarne pe Omer- Paşa. Garda face cerc în jurul lui, de teama unui atentat. Profesoa-rele şi elevele privesc cu spaimă scena. Şi de jos se ridică Ana Simionis care, calmă, aranjându-şi rochia,

privi nevinovată la încruntatul paşă şi duse un deget la gură. Omer-Paşa se lumină la faţă şi zâmbi, îi reţinu şi gestul, dar şi ochii mari, albaştri, umbroşi. Noul comandant al armatei de ocupaţie se acomodă imediat cu viaţa din Bucureşti.

Marii boieri, Polizu, căutară să-l atragă pe Omer în cercu-rile lor. El era primul invitat la spectacolele festive şi concertele de muzică cultă organizate la Bucureşti. Într-o după-amia-ză de mai, Polizu îi ceru lui Gheorghe Simionis să susţină un recital de pian „cum nu s-a mai auzit” la Bucureşti. „Nu uita, îl avertiză el, va veni însuşi Excelenţa sa, Omer-Paşa!” Festi-vitatea avu ioc chiar în incinta Palatului Domnesc, întreaga protipendadă era prezentă. Ana află şi ea de

recitalul de pian pe care urma să-l susţină fratele ei:

— Gheorghe, ia-mă şi pe mine!

— Imposibil, dragă surioară. Intrarea se face numai pe bază de invitaţie. N-am de unde să-ţi iau una...

Când ochii fetei se umplură de lacrimi, Gheorghe oftând îi spuse:

— Bine, hai, vino să văd ce pot face...

El reuşi s-o strecoare în interior, ascunzând-o după fal-durile grele ale unei draperii chiar lângă pian:

— Stai liniştită aici! o avertiză el.

Recitalul a fost de excepţie, „Gheorghe Simionis cân-tând la pian, cu mult patos, o sonată de Beethoven”. Omer era încântat şi părea că pluteşte în acordurile pianului, dar ochiul său de militar observă draperia mişcându-se. Nu spuse nimic gărzilor şi la terminarea piesei se ridică, prefăcându-se că felicită pianistul. Dintr-o singură mişcare, scoate stiletul şi se repede la draperie. Se opreşte însă cu mâna ridicată, lăsând-o apoi încet jos:

— Ce faci dumneata aici?

Ana, fără să se piardă în faţa generalului, îl privi cu minu-naţii săi ochi şi zâmbi.

— Excelenţă, interveni Gheorghe Simionis, vă cer iertare. Este sora mea. Am adus-o să asiste, de aici, la concert, pentru că n-am putut să-i procur o invitaţie.

Omer zâmbi şi adăugă: „Ea este cea ce a căzut când am intrat în Bucureşti”. Întreaga asistenţă îl urmărea cu sufletul la gură. Ce măsuri va lua Paşa? Şi, spre mirarea şi surprinderea tuturor, Omer îi oferi braţul aşezând-o în jilţul din dreapta sa. Terminându-se concertul, Omer, curtenitor, o conduse pe Ana până la trăsură, unde, înconjurată de ofiţeri cu săbiile scoase pentru onor, o conduseră acasă. Fireşte, întreg Bucureş-tiul numai despre acest fapt vorbea: „Ce se va întâmpla cu Ce-nuşăreasa romăncă?” Doar la câteva zile, Omer o invită pa Ana Simionis la reşedinţa sa, unde doar ei doi serviră dejunul. Ana, spre încântarea lui, cântă la pian. Impresia lăsată de fată asupra temutului bărbat era deosebită. Gheorghe Simionis fu chemat la Omer,

care îi destăinui faptul că doreşte să se căsătorească cu sora lui. Gheorghe îi spuse că este de acord, dar trebuie ac-ceptul familiei, având în vedere că are doar 17 ani.

Curând de la această discuţie, în Homorod îşi făcu apari-ţia un convoi cum nu se mai văzuse pe acele locuri. O trăsură

aurită trasă de două perechi de cai albi, înconjurată de călăreţi mauri, soldaţi turci şi ofiţeri cu fireturi strălucitoare se opri în faţa casei familiei Simionis. Din ea coborâră Gheorghe Simi-onis şi sora sa, Ana. Lăzi cu daruri scumpe oferite de Omer au fost împărţite fraţilor şi părinţilor ei. În urma discuţiilor, părinţii fură de acord cu această căsătorie, singura condiţie fiind ca Gheorghe să se afle mereu în apropierea surorii sale. La revenirea în Ţara Românească, cortegiul fu

aşteptat de însuşi Omer-Paşa. Imediat începură pregătirile de nuntă. La Viena, Paşa comandă un cupeu aurit. De la Paris se cerură toalete şi mătăsuri fine, iar contesa de Grand Pre fu rugată să iniţieze pe Ana în lumea protocolului. Omer ceru în-cuviinţarea sultanului, care sosi imediat, favorabil, şi că Ana fusese ridicată la rangul de prinţesă! Omer-Paşa putu să facă publică acum căsătoria sa cu Ana. În sala Teatrului Naţional, au fost invitaţi consulii ţărilor străine, înalţii ofiţeri ai trupelor turceşti şi ruseşti, marii boieri. Omer îşi prezentă logodnica şi viitoarea soţie. Toate privirile se îndreptară numai asupra aces-tei

tinere ardelence. Aveau şi ce să vadă. Ana era îmbrăcată într-o splendidă rochie de muselină albastră, „ce se asorta, aşa cum vor nota trimişii străini, de minune cu albastrul ochilor”.

Veni şi ziua căsătoriei, 2 decembrie 1848. Douăzeci şi una de salve de tun anunţau cea mai faimoasă căsătorie a secolu-lui XIX. Palatul Domnesc era pregătit pentru marea festivitate. Mulţimea se îngrămădea cât mai în faţă, soldaţii turci abia

reuşind să-i ţină cu curmezişul suliţelor şi a puştilor. Se auzi o comandă scurtă. Armata turcă se alinie şi prezentă armele pentru onor. Procesiunea se puse apoi în mişcare, întâi trecu o coloană de cavalerie turcă, comandată de contele polonez, care devenise Iskender-Bei, apoi carosa Anei, împodobită cu mătăsuri şi trasă de opt cai focoşi cu harnaşamente auri-te, escortată pe ambele laturi de ofiţeri în mare ţinută. Urma o companie de başibuzuci, pe cai de rasă în lungi valtrapuri colorate, cu ciucuri şi franjuri, iar în încheiere o altă formaţie de călăreţi, care purtau suliţe ascuţite având în vârf steguleţe verzi, roşii şi galbene.

Într-o impecabilă uniformă albastră, Kerim-Paşa, co-mandantul parăzii, pe calul său negru ca pana corbului, galopa de-a lungul coloanei. Ajunşi la palat, Omar coborî treptele şi- şi întâmpină mireasa. Trena rochiei era purtată de două eleve ale Institutului „Manolotti” şi de fiicele boierului Slătineanu. În sala tronului se aflau trimişi străini, ofiţeri ruşi şi turci, bo-ieri de toate rangurile, dar şi părinţii şi fraţii Anei. Amândoi semnară actul de cununie. Printre călăuze, şi una prin care prinţul renunţa definitiv la harem! Urmară omagiile şi daruri-le. Sultanul i-a trimis un coş mare cu flori. Totul era executat din aurul cel mai fin, iar florile păreau aproape naturale, fiind realizate din pietre scumpe. Cel care i-a înmânat darul era Fuad-Paşa, însoţit de Sali-Paşa şi Tarifk-Bei. La sfârşitul ceremoniei, Omer-Paşa împreună cu tânăra sa soţie, devenită prinţesa Zubeide-Hanum, dar şi colonel în regimentul turc, au salutat defilarea trupelor turceşti, dar şi ruseşti, conduse de generalul Luders. Viaţa Anei alături de Omer părea desprinsă din basme. Nu i se refuza nimic, iar ea se bucura din plin de tot ce i se oferea. Au stat în această lume de vis un an şi trei luni. Înainte de a părăsi ţara, cei doi şi-au luat rămas bun de la

trimişii ţărilor străine, membrii administraţiei, boierii munteni. Ea reuşeşte să tragă o fugă de trei zile la Homorod, unde şi-a mai văzut o dată părinţii. Prezenţa Anei Zubide- Hanum la Constantinopol a fost un adevărat triumf. Deşi atât

de tânără, a dat dovadă de multă diplomaţie, secundându-şi cu bine soţul. Mai mult, sultanul i-a permis să locuiască chiar în palatul său, iar fratele ei Gheorghe a fost ridicat la gradul de maior, devenind şi el Gheorghiadis-Bei şi numit profesor de pian al Sultanei Valide. Bucuriile se ţinură lanţ. Maiorul Gheorghiadis-Bei se căsători cu nemţoaica Tereza Merchen, fostă educatoare a prinţului sârb, Obrenovici. Bucuria fu şi mai mare când Ana Zubide-Hanum născu o fetiţă, Emineh, prilej ca întregul oraş să participe la eveniment.

Trecură şapte luni de la naşterea fetiţei. Omer fu trimis într-o expediţie militară în Bosnia şi Herţegovina, fiind însoţit de soţie. Micuţa Emineh rămase acasă sub îngrijirea doicii. Era pe la mijlocul anului 1851. Într-o noapte, Ana scoase un ţipăt în timpul somnului, trezindu-se cu cămaşa udă de transpiraţie şi tremurând toată. Ana îi povesti lui Omer că visase că Emi-neh fusese omorâtă. Paşa o linişti:

„- N-are de ce să-ţi fie frică. Are o pază straşnică şi în plus are grijă de ea chiar cumnata noastră, Tereza”.

Din nefericire, visul se dovedi adevărat. Emineh zăcea moartă într-una din camerele palatului. Căzuse din landou din greşeala doicii, uşiţa fiind lăsată neînchisă. Se pare că de această vină n-a fost străină cumnata lor, invidioasă pe Ana. Trupul micuţei a fost adus la Sarajevo, mormântul ei existând şi astăzi.

Această pierdere va marca începutul răcirii relaţiilor dintre cei doi soţi. Timp de doi ani, ei nu vor mai participa la nicio manifestare mondenă. Din ţară veniră veşti nu tocmai bune. Oștile ţariste ocupaseră în iunie 1853, Principatele Române. Poziţia Turciei se clătina în urma creşterii influenţelor ruseşti. Sultanului Abdul Medjid îi trebuiau urgent noi alianţe, mai ales cu Franţa.

Apelează la serviciile lui Gheorghiadis-Bei, care fu trimis la împăratul francez Napoleon al III-lea. Far-mecul personal al acestuia, pledoaria bine fundamentată l-au cucerit pe împărat, care îl va asigura pe sultan de ajutorul Fran-ţei. Gheorghiadis se reîntoarce la Constantinopol cu misiunea

îndeplinită. Mai târziu, Omer-Paşa se va distinge în asediul Sevastopolului, primind de la Napoleon al III-lea „Legiunea de onoare”. De aici, generalul pleacă în Arabia, conducând cu succes o companie militară. Primeşte drept răsplată numeroase cadouri, printre care şi două tinere circasine de o rară frumuseţe şi de neam regesc. Omer, fie că a fost îndrumat să procedeze aşa, fie că a făcut-o fără să-şi dea seama, le insta-leză chiar lângă apartamentele Anei. Fireşte, Ana nu putea admite aşa ceva, cerându-i soţului să le îndepărteze de acolo. Omer însă şovăie, îi spune că nu poate renunţa la ele, fiind un dar personal al sultanului... Un alt fapt avea să complice şi mai mult lucrurile. Într-o dimineaţă, Ana se afla pe un scaun în faţa oglinzii, aranjându-şi părul. Geamul era larg deschis spre minunata grădină cu trandafiri, când răsună o împuşcătură, iar un glonte făcu ţăndări oglinda. Până să intervină gărzile, străinul dispăru. Să fi fost un avertisment sau din nou mâna cumnatei Tereza? Pe zi ce trecea, relaţiile deveneau tot mai reci între Omer şi Ana, care luă hotărârea cea mare: se va despărţi de Omer. Pretextă că are nevoie de o schimbare, pentru a-şi recăpăta echilibrul şi plecă în Franţa, în sine, hotărâse să nu se mai întoarcă niciodată în Turcia.

Între timp, îi sosi o altă veste tristă: fratele ei, Gheorghe, se despărţi de Tereza şi plecă în ţară, stabilindu-se la Craiova. Omer simţise de multă vreme că ceva nu e în regulă. Bănuia multe, dar nu se aştepta la o despărţire. Tocmai de ce i-a fost frică n-a scăpat. Primi o scrisoare de la Ana, rece, distantă, în care i se spunea că totul între ei s-a sfârşit. Omer însă o iubeşte. Nu poate trăi fără ea. Profită că este numit cetăţean de onoare la Frankfurt pe Main şi se opreşte la Paris. Zadarnic. Ana nu se lăsă înduplecată, cu toate promisiunile

făcute de prinţ. Mai târziu, nici trimişii speciali ai sultanului n-au reuşit să apropie căile între cei doi. Ana stă trei luni la Paris, apoi îşi face bagajele şi pleacă în America. Stă puţin timp aici şi se re-întoarce în Europa.

Într-o dimineaţă, iese pe punte să ia aer curat. O rafală de vânt îi smulge eşarfa de la gât. O recuperează înainte de a cădea în ocean un tânăr înalt, blond, cu trăsături distinse:

— Doamnă, permiteţi-mi să mă prezint. Sunt baronul de Braunecker, la dispoziţia dumneavoastră!

Cele câteva săptămâni petrecute la bordul vaporului legară prietenia între cei doi. Au dansat, s-au îmbrăţişat. Ana îl uitase cu totul pe Omer. Ajunşi în Europa, cei doi nu se mai despărţiră. Se vor căsători la puţin timp. Vor avea nu mai pu-ţin de şase copii.

Ce s-a întâmplat cu Omer?

Acesta n-a încetat nicio clipă s-o iubească. O imploră prin scrisori să se întoarcă la el chiar şi cu copiii. Refuzat, Omer-Paşa, într-o clipă de deznădejde, îngenunchează la pi-cioarele sultanului, depunând sabia, în semn că renunţă la ran-guri. Sultanul însă nu putea renunţa la un bărbat aşa capabil şi la serviciile sale. Nu numai că nu primeşte demisia sa, ci îl numeşte comandantul suprem al tuturor trupelor din Imperiul Otoman. Gândul la frumoasa sa soţie nu-i va da pace până în ultima zi a vieţii sale, trăind cu iluzia că într-o zi aceasta se va întoarce la el.

Pe 18 aprilie 1871, Omer se întoarce de la o audienţă cu sultanul. De dimineaţă se simţea neliniştit. Refuză mâncarea. Ceru doar o cafea. O sorbi dintr-o înghiţitură. Dintr-o dată pu-terile îl părăsiră. Se întinse pe divan, încercând să-şi deschidă vestonul la gât. Nu mai apucă. Moartea îl va surprinde aşa. Avea aproape 65 de ani.

Ana i-a supravieţuit cu mult. Va muri la Paris în 1914, la vârsta de 82 de ani, lăsând în urmă o viaţă extraordinară: o fetiţă de pension care a fost rând pe rând prinţesă turcă şi baroană.

„Iubită, rănită şi aproape ucisă”

Martha Bibescu? E o fetiţă doar de 16 ani, când în biserica „Domniţa Bălaşa” i se pun pirostriile cu George Valentin Bibescu. Ea avea în spate rudeniile Brâncoveanu, Lahovary, Mavrocordat. El - familia domnitoa-re, Bibescu. După 14 luni dădea naştere unui copil, Valentina. Naştere dificilă, care a făcut ca locuitorii din Posada, unde avu loc evenimentul, să se roage pentru ea: „Iată unde se ajunge când copiii au copii”, spuneau ei. Timpul trece. N-are noroc de un soţ iubitor, el fiind mai preocupat de „limuzine, avioa-ne şi cai”. „Pouffi”, cum era alintat prinţul Bibescu, avea însă o amantă, Victoriţa, pe care o menţinea material la nivelul soţiei, dar care îi dăduse „o boală ce se vindeca greu”. Aşa că „Martha încetase de mult orice raport conjugal cu George, atât din indignare faţă de comportamentul lui, cât şi printr-o repulsie fizică, pe care o va mărturisi vreo 20 de ani mai târziu”. Dezastru familial. Dar „soacra ştia totul”. Bătrâna prinţesă, „fără să nege păcatele fiului ei, chiar fără să încerce să-l scuze, a făcut apel

la mila ei, la generozitatea ei, conjurând-o să nu-l abandoneze pe bietul «Pouffi», acest copil teribil, răsfăţat şi egoist:

— Alteia nu i-aş cere-o! i-a spus ea. Dar ţie ţi-o cer: nu-l părăsi niciodată!”

Şi Martha „a promis, jurământ pe care şi-l va respecta cu curaj”. Ce avea să facă Martha în aceste condiţii? Spune „Of!”, îşi pune cea mai frumoasă rochie şi participă pe 13 februarie 1908 la primul bal la Curte, „dansând cotilion cu principe-le moştenitor, Ferdinand”. Ceva mai târziu, are prilejul să-l cunoască pe Kronprinzul, Frederic-Wilhelm fiul împăratu-lui Wilhelm al II-lea al Germaniei. El avea 26 de ani „şi o ţi-nută zveltă, pusă în valoare de umerii largi şi de un cap de formă ciudată”. Nu „este frumos, dar are o graţie serafică, o dezinvoltură şi o putere de seducţie de care este perfect con-ştient...” Va fi una din amorurile ei.

Anul 1909. Tot la un bal al prinţesei Eugene Murat, Mart-ha îl va cunoaşte pe Charles Louis de Beauvau, un tânăr de 30 de ani, nobil şi „de o prospeţime juvenilă, la el fiind şi tră-sătura de caracter, amestec de slăbiciune şi încăpăţânare, de melancolie şi ardoare”. Şi încă ceva: nasul mare! El „este mai întreprinzător decât Kronprinzul, a sărutat într-o zi, în ma-şină, piciorul Marthei şi încurajat de acest prim gaj, a solicitat altele, cu strigăte de pasiune sau suspine de disperare. Era greu de cuminţit acest bărbat, iar de respins şi mai greu”. Au urmat întâlniri, dragoste şi iar dragoste. El voia chiar căsătoria. Ea însă „nu putea fi decât amanta lui Beauvau, ceea ce lumea accepta mai uşor decât o căsătorie”. Când nu se văd, îi scrie, ea spunând că „din scrisorile mele şi a tale s-ar putea scoate mai multe volume groase”. S-au reîntâlnit şi s-au iubit „la Paris şi în Egipt şi la Bucureşti”. Iubită de Kronprinz şi de prinţul de Beauvau, Martha Bibescu se afla în culmea succesului său, dacă nu chiar a fericirii ei. Legătura cu Beauveau rămânea o grijă dureroasă. Această „luptă permanentă între dragoste şi datorie era o aventură fără...

ieşire”. Singura soluţie pentru ea părea a fi să nu-l abandoneze pe George şi să-l păstreze pe Beauveau; să trăiască şase luni la Paris, iar în România să joace
— dacă era posibil - un rol politic. Ceea ce avea să şi facă. Cele două iubiri s-au şters cu buretele.

Ce va urma? Ne aflăm la Paris pe 23 februarie. Martha primeşte o scrisoare, „care poate trece drept o declaraţie de dragoste”, de la noua sa cunoştinţă, Henry de Jouvenel. Cine era acesta? Un mare amorez al Parisului, „bărbat frumos, brun, cu fizic plăcut şi o mustaţă cuceritoare”. Era redactor-şef al marelui ziar „Le Matin”. Henry este înnebunit după Martha. îşi părăseşte domiciliul conjugal, lăsându-şi nevasta pentru pentru a-i face curte toată primăvara lui 1923. Scrisori şi flori se succedă ritmic, zi de zi. Sunt „tot mai lungi şi tot mai variate. Ajung la şase pagini, iar buchetele la... tufişuri”. Şi... Jouvenel câştigă teren. Recurge la tot felul de subterfugii: se aruncă la picioarele ei şi le sărută, îi telegrafiază: „Nu-ţi părăsi sluga”. Martha „aparţine deja în întregime lui Jouvenal, acaparată de farmecul lui, învinsă pentru prima oară de un bărbat destul de puternic pentru a fi mereu triumfător”. De „data asta, îşi pierde aerele de împărătească ce-i agasau atât pe admiratorii ei înflă-căraţi, în faţa lui Jouvenel este pur şi simplu femeie. Femeie, până la umilinţă”.

La Nisa cei doi petrec două sau trei zile „care o conving că el este bărbatul mult aşteptat”. Mai mult, ea „îi promite că va divorţa pentru a se căsători cu el, dar nu o va face până nu se va mărita fiica ei. Acela va fi anul 1 al libertăţii”. Peste tot îl vede doar pe el. Aflată la Veneţia, i se pare că „până şi forma unui pod seamănă cu sprâncenele lui”. Revenită în ţară, la Mogoşoa-ia, „în fiecare zi face o meditaţie care aduce în starea de a ale-ge şi admira una din calităţile sale”. Nici chiar „inconstanța lui faţă de femei nu pare a o impresiona deloc”. „Femeia subjugată de dragoste rămâne totuşi destul de independentă din punct de vedere spiritual. Ea nu vede în Jouvenel numai un mascul frumos, ci şi un mijloc de a atinge un ţel râvnit cu pasiune: a juca un rol politic”.

Martha „se simte pregătită psihic să trăiască o mie de ani, în vreme ce el, destinat unui sfârşit prematur...” Omul căruia ea şi-a încredinţat soarta i se părea etern, ca şi iubirea care-i unea.

Pe 7 iunie, îi spune: „Tu care ai aprins în mine floarea vieţii, lucru de care te consideri responsabil, îmi eşti mai obligat mie decât ţie însuţi. Ţie viaţa ţi-a fost dată. Pe a mea mi-ai dat-o tu. Vorbesc de viaţa de astăzi, mai deosebită de cea de ieri de cât sunt fiinţă şi nefiinţă”. Fără el, totul i se pare cenuşiu. El este pentru ea „la fel de binefăcătoare ca o cană de ape minerale”. Totuşi, într-o zi friguroasă de noiembrie, Martha „simte că i se trezeşte interesul pentru fostul ei prieten, prinţul moşteni-tor al Germaniei”. Ce-ar fi ca acesta să domnească într-o zi? Cine ştie ce-i rezervă viitorul? se gândea ea. Steaua iubitului capătă o altă strălucire. Henry de Jouvenel este numit ministru. Pe 2 aprilie 1924, ea îşi notează cu mândrie: „Eu sunt cea care i-am înmânat primul dosar!” În luna iunie suferă o intervenţie chirurgicală „ce îi va spulbera orice speranţă de a avea un fiu”. Dintre toţi, cel care avea să fie la patul ei va fi chiar soţul ei, „la cea mai mare înălţime. El, egoistul, el, cel care se plictiseşte atât de repede, îşi revelă infinite capacităţi de tandreţe şi de răbdare, făcând tot ce-i stă în putinţă să-i redea

Marthei dragostea de viaţă. O ajută să mănânce, o forţează chiar, căci ea n-are poftă

de mâncare şi refuză totul. Se comportă ca un soţ model". Cum Martha nu-i mai poate fi amantă şi cum, probabil, a renunţat la ideea divorţului, Jouvenel spaţiază puţin câte puţin relaţii-le lor. În unele zile, Martha acceptă această lovitură a soartei, spunând plină de filosofic: „M-a ajutat să trăiesc vreme de doi ani. Fie-i binecuvântat numele. A avut dreptate. M-a iubit mai mult decât eu pe el. Mie îmi plac lucrurile şi oamenii şi plâng când îi pierd. Sunt nefericită, dar plină de energie. A fost frumos, fără niciun nor, fără nicio fisură până la sfârşit".

Dar el? Jouvenel îi scrie: „Tu, cea pe care o ador, tu mi- ai lipsit teribil". Pe 31 decembrie 1924 ea îşi notează în jurnal: „Ultima zi a unui an în care am fost iubită, rănită şi aproape ucisă". Jouvenel, în ciuda declaraţiilor de dragoste, „începe să lipsească la întâlniri tot mai frecvent". Martha îl caută la birou. Nu-l găseşte, îi lasă un bilet: „Vin la tine, aşa cum ţi-e frică ţie de mine şi pentru că eu nu ştiu să trăiesc fără tine".

La 24 octombrie 1925, la Posada, fiica ei se căsătoreşte cu prinţul Ghica-Comăneşti. Timpul trece şi el se îndepărtează tot mai mult de Martha. Pe 17 mai 1926 ea îi scrie: „Mă tem să nu te pierd, încotro merg eu? Ce reprezinţi tu pentru mine? Până când? Tu o ştii. Regret că nu pot fi odihna exasperărilor tale. Nerăbdarea mea, setea mea mă avertizează că, într-un timp ce vine, voi fi ingrată faţă de tine..." Martha acceptă loviturile fără să plângă. Scapă cu viaţă dintr-un accident de automobil pe 26 octombrie 1926. Ar fi vrut acum măcar un cuvânt de la el. Nimic. „Ce fericire pentru el să nu mă mai iubească! Ce emoţii ar fi avut acum!"

Încet, încet, Martha reuşeşte totuşi să se rupă sufleteşte de el, iar la sfârşitul anului pare a ceda. Acesta iubeşte prea mult femeile pentru a iubi

una singură, înţelege că este nedemn pentru ea să accepte atâta umilinţă. Cu siguranţă Jouvenel nu este omul destinului ei. Şi totuşi, „la capătul tuturor experien-ţelor sentimentale şi erotice, marea iubire a Marthei Bibescu a rămas... soţul ei”.

O întâmplare cum rar s-a auzit

În urmă cu două veacuri, la 7 octombrie 1801, Vel agă Constantin Caragea şi Ion Creţeanu, paharnic, semnau un document (semnalat în 1974 de M. Ciucă) despre o faptă cum nimănui nu i-a mai fost dat să audă. Totul a început prin anul 1795... Maria, fata lui Lazăr, „slujitor agiesc ot Fierăstrău" (Herăstrăul de astăzi) s-a căsătorit cu Petre Olteanu, „birnic ot Fierăstrău", „cu care au făcut un copil şi trăind câtăva vreme, au murit şi el şi copilul". Fata, tânără, ce să facă? A aşteptat să treacă doliul şi „s-au măritat de al doilea şi au luat pe un Stancu birnicu, nălbitoru de pânze, tot de la Fierăstrău". N-a avut noroc nici cu el. Stancu bea bine, dar şi bătea bine. Ca urmare, între cei doi era „vieţuirea rea". Azi aşa, mâine tot aşa, biata Maria hotărî să-şi ia lumea în cap. Stancu, atunci când era treaz, bănuind că aceasta într-o zi îl va părăsi, o avertiză că dacă face aşa ceva, o va omorî. Într-o noapte, când bărbatul ei dormea beat mort, de puteai să tai butuci pe el, Maria îşi făcu semnul crucii, îşi luă bocceaua dintr-un loc ascuns şi plecă spre Bucureşti pe un drum ocolit. Ajunsă în capitala

Ţării Româneşti, femeia trăia o veşnică frică. Avea impresia că Stancu se află pe urmele ei şi-i pregătit s-o omoare. Cum se frământa, îi veni o idee salvatoare şi „dă frică să n-o cunoască, s-au schimbat în portul bărbătesc, cum şi numele din Maria în Marin şi s-au băgat slugă la dumnealui postelnicul Iacova-che". Maria, devenită Marin, muncea cât un cal, fără ca cineva să bănuiască ceva. Tăia lemne, căra apă, încărca sau descărca sacii din căruţă, săpa pământul, ca orice bărbat obişnuit. Ba chiar postelnicul Iacovache o lăuda celorlalţi. Totuşi dintre toţi argaţii, „numitul Costea" căzu în bănuială. Nici chipul, nici mâinile şi nici mişcările nu erau bărbăteşti... Începu a o urmări și într-o seară, Costea „vătafu" de arabarii de la Sf. Ecaterina veni cu un urcior de vin în odaia lui „Marin":

— „Marine", am adus un pahar de vin. După atâta osteneală n-ar strica şi un pic de udătură.

— Să-mi fie cu iertare, Costeo, dar azi nu prea am chef de băutură. Poate mâine...

— Totuşi, nu mă poţi refuza...

Vrând, nevrând, „Marin" bău. O cană, două, trei.

— Măi Marine, uite ce vreau de la tine. Am aflat că eşti în învoire cu Maria, slujnica mea. Ca să închidem gura lumii, eu zic să te cununi cu ea. Naşă de cununie îţi va fi Niţa. „Marin" ce să zică?

— Dacă zici tu...

A doua zi, dis-de-dimineaţă, Costea se duse drept la casa unei femei, Niţa, căreia îi spuse ce are de gând şi că vrea să fie naşă. Niţa acceptă fără prea multă vorbă. Amândoi se duc la preotul din sat, cerându-i să-i cunune pe „Marin" şi Maria. Mai mult, este înştiinţat şi postelnicul Iacovache. Avu loc cununia, fiind oficiată de „preotul Enachi ot Fierăstrău". Totul decurgea conform planului, dacă

naşa Niţa n-ar fi dezvăluit întreaga poveste unei „alte femei”. Când a auzit ce s-a întâmplat, aceasta a luat drumul Bucureştiului şi s-a oprit la Agie, spunându-i de „nelegiuirea” ce avusese loc chiar lui Vel agă Constantin Cara-

gea. Acesta o ascultă cu atenţie, dar şi cu uimire, mângâindu- şi încet barba. Apoi, bătu din palme. Intră un slujitor cu capul plecat şi cu mâinile încrucişate la piept:

— Poruncă!

— Să-mi aduci de îndată pe paharnicul Ioan Creţeanu!

La puţin timp, sosi paharnicul Creţeanu. Cei doi discutară pe îndelete întâmplarea.

— Ei, ce părere ai, paharnice?

— Cercetând atât la pravilele împărăteşti cât şi la cele din urmă politiceşti curgătoare, nu s-a putut afla nicio închipuire dă vreo unul ca acesta. Adică cum a se cununa muere cu muere spre a se orândui la pravili şi pedeapsa învinovăţirii.

— Atunci de ce au înfâptuit-o?

— Ei, se vede curat că este urmarea făcută de numita Maria numai într-o bicisnică nebunie a ei, iar nu din vreun cuget de răutate.

— De ce însă se învinovăţeşte?

— Păi, învinovăţirea ei este că a înşălat taina cununiei, dar mai multă învinovăţire la Niţa, naşă-sa, ce au cununat-o, căci după ce au venit dă i-au spus altă femeie ca să nu-i cunune, că aceasta e muere, iar nu bărbat precum nici ea n-au tăgăduit, ea n-au vrut să înţeleagă a nu-i cununa şi să înştiinţeze Agia, făcând înşelăciune preoţilor ce i-a cununat.

La 1 octombrie, zapciii „au făcut chibzuire şi cercetare amănunţită. Şi adevărată fiind urmarea aceasta, au ridicat-o pa numita la Agie". Vel agă Constantin Caragea şi Ion Creţeanu paharnic vor înainta domnitorului Constantin Ipsilanti acest caz, propunând la 7 octombrie 1801:

„Dă care dă să va găsi cu cale dă înalţă Măriei tale, înţelep-ciune pentru numita Maria, ce din proasta mintea ei au căutat dă s-au cununat cu nelegiuire, pentru încuviinţarea ei, să se pedepsească cu bătaie şi să se facă şi surghiun la o mănăstire, unde să va cuveni să şadă pană să va pocăi ca să fie spre pilda şi altora, dă a nu să mai urma o faptă ca aceasta. Cum şi numi-ta naşă-sa să se certe şi ea cu bătaie pentru o îndrăzneală ca aceasta, ce au făcut, fiindu-i ştiinţă".

Iubire cu mult necaz

Anul 1821. E sfârşit de lună martie, întunericul pusese stăpânire pe casa boierului Atanasie Bălăceanu. Pe ici, pe colo, prin încăperi se vedea licărind câte o lumânare.

În spatele casei, aştepta o caretă păzită de două slugi înarmate şi două rădvane în care argaţii puneau la întâmplare covoare, argintărie, îmbrăcăminte, îndesându-şi cu amândouă mâinile giubeaua pe cap, se urcă în caretă stăpânul casei. Lângă el, nevasta şi Iancu, copilul lor de 17 ani. Convoiul se porneşte, în noapte auzindu-se doar „oftaturi şi plânsuri”. Boierul făcu o cruce mare şi se rugă:

— De nu ne-ar prinde eteriştii!

După un şir întreg de peripeţii, la câteva zile, cele trei ate-laje ajung la Săcele. Bucureştenii află, din unul în altul, că o bună găzduire ar găsi negustorul Vasii Burdiloiu, om cu casă mare şi ziduri groase, cu poartă straşnică din lemn de stejar. Găsesc casa, se înţeleg cu Burdiloiu la preţ şi Atanasie Bălăcea-nu încuviinţă descărcarea bagajelor. Iancu vedea pentru prima dată o

aşezare transilvăneană. Curios, cercetă încăperile, care

se deosebeau mult de cele din Bucureşti. Ajunse şi în bucătărie, când dădu cu ochii de o fată ce priveghea oalele de pe sobă. Era cam de seama lui ca ani. Rămase o clipă locului. Inima îi bătea cu putere. Parcă ceva se strecurase în întreaga sa fiinţă. Bâlbâi câteva vorbe, apoi ruşinos fugi din încăpere, între timp, familia Bălăceanu îşi aranja o parte din lucruri. Păreau să fie mulţu-miţi de gazdă. Era trecut de primul cântat al cocoşilor, când frânţi de oboseală, căzură într-un somn adânc. Toţi dormeau, în afară de Iancu Bălăceanu. Se răsucea în pat când pe-o parte, când pe alta. Din minte nu-i ieşea noua sa cunoştinţă. Ochii ei negri, sprâncenele frumos arcuite, părul mai negru ca aba-nosul şi lung până peste umeri îi apăreau în minte. Abia aş-tepta să se facă ziuă, să se ducă iarăşi la bucătărie şi s-o vadă. Când se lumină de ziuă şi auzi strigătele argaţilor, sări din pat, se îmbrăcă la repezeală şi se duse direct la bucătărie. „Oare e aici?!" se gândi el, stăpânindu-şi emoţia. Avu noroc. Tânăra fată se căznea suflând din răsputeri să aprindă focul. Când îl văzu pe băiat, zâmbi, dezvelindu-şi albul dinţilor:

— Vrei să mă ajuţi?

Iancu se simţi dintr-o dată un adevărat flăcău. Se repezi la tăciunii fumegând, amenințându-i cu toată puterea plămâ-nilor. Se înroşi de atâta efort, încât îi dispărură şi pistruii de pe faţă. Când focul se aprinse, amândoi erau atât de fericiţi, de parcă făcuseră un lucru nemaivăzut. Atunci Iancu află că pe ea o cheamă Ana şi că e fata slujnicei lui Burdiloiu. Din această clipă, Ana şi Iancu deveniră nedespărţiţi.

„Poate să iubească cu adevărat domnişorul Iancu, fiu de mare boier, pe Ana, fată de slujnică?" întrebă ea odată.

Dar pentru Iancu Bălăceanu toate rangurile boiereşti se topiră ca zăpada sub soarele de

primăvară! Ce mai contau ele în faţa dragostei? Într-o seară din luna mai, ieşiră spre marginea unui crâng. Razele lunii învăluiau totul ca într-un decor din poveşti. Ana, zglobie, era veselă şi mereu zburdalnică. El, mai reţinut, cu gândul de a descoperi tainele amorului. Ea îl luă de

mână şi-l trase lângă ea pe iarbă. Căldura mâinii îi transmise fiorul în tot corpul. Nu mai era capabil să vorbească, să judece. Buzele se atinseră, iar lumea dispăru într-un vis...

Veni vara. Cei doi tineri puteau fi văzuţi numai împreună:

— Prea cinstite boier Bălăceanu, pare-mi-se mie sau chiar aşa e? Băiatul Domniei voastre s-a încârdoşat cu Anica, fata slujnicei noastre? zise într-o zi chiar gazda lor, Vasii Burduloiu.

— Apoi de, ceva, ceva mi-a ajuns la urechile mele. Nu cred însă că-i fapt care să fie cu blagoslovirea părinţilor. E joacă ti-nerească, concluziona boierul Bălăceanu, ridicându-şi burdihanul deasupra brâului.

După Sfânta Maria Mică, pe la mijlocul lui Răpciune, veniră veşti din Bucureşti cum că lucrurile s-au mai limpezit. Atunci hotărî Bălăceanu ca să se întoarcă acasă. Vestea că va pleca la Bucureşti l-a tulburat pe Iancu. Mai mult, află că rădvanele stau încărcate şi dis-de-dimineaţă se vor îndrepta spre Ţara Românească. Pentru cei doi îndrăgostiţi, vestea era cumplită. Iancu îşi întâlni noaptea, în casa unei slugi, iubita:

— Uite, ai aici bani pentru tine şi mama ta. Veniţi cât mai grabnic la Bucureşti, unde ne vom căsători!

La crăpat de ziuă, Iancu împreună cu părinţii se porneau spre drumul de acasă:

— Ei, nevastă, ce mai zici acum? îl vezi pe fecioraşul nostru, liniştit şi cuminte ca un miel. He-hei, dragostea asta cu năbădăi n-are vreme multă...

— De, Atanasie, să-ţi fie gura aurită! Dar tare mă tem că ei nu se lasă unul de altul...

Ştia femeia ce ştia. La doar trei săptămâni de la plecarea lui Iancu din Săcele, la casele

Bălăceanului se opri o caretă. Boie-rul Atanasie se afla în cerdac, fumându-şi alene tutunul. Arun-cându-şi privirea spre poartă, rămase fără grai. Holbă ochii de parcă l-ar fi văzut pe Necuratul. Lăsă să-i cadă ciubucul din gură şi îngăimă:

— Asta-i Ana din Săcele, cu mă-sa!

Zâmbitoare, cele două ardelence îl salutară pe boier, cerând să-l vadă pe Iancu. Revederea celor doi îndrăgostiţi a fost aşa cum numai ei o fac, dar casa boierului aproape că luase foc. Când auzi Bălăceanu că fiu-su vrea să se însoare cu fata din Săcele, mai să-şi smulgă barba, nu alta. Mama lui Iancu, aproape leşinată, era trezită cu săruri. Ce era de făcut? Ce va zice domnitorul, dar boierii mari şi mici? Vor râde până şi ar-gaţii de ei. Nu, aşa ceva nu se va întâmpla! Atanasie Bălăceanu se aruncă în caretă şi ca fulgerul plecă la Mitropolie. Aici dădu peste un vechi prieten, Gherasim, episcopul Buzăului, care ţinea locul mitropolitului. Pe nerăsuflate, îi povesti acestuia toată tărăşenia. Gherasim îl linişti:

— Boier Bălăcene, eu zic aşa: dă-le celor două femei bani de drum să-şi facă un rost acolo în Transilvania, iar pe năpras-nicul dumitale fiu să-l trimiţi la Mănăştirea Căldăruşani, până îşi va veni în cunoştinţe. Prin aghenţia cezaro-crăiască din Bu-cureşti, ele vor pleca în câteva zile. Ei ce zici, e bine?

— Sărut-mâna, Înalt Prea Sfinţiei Voastre. Bun planul...

— Atunci iată ce scriu:

Prea înălţate Doamne

Pe largă pliroforie, vei lua înălţimea ta dintr-această alăturată arătare, ce ne face dumnealui Atanasie Bălăceanu, din întâmplarea închinării fiu-său Iancu cu Anica, fata slujni-că unui Văsăi Burdiloiu, din Săcele. Şi măcar că după cercetare ne-am pliroforisit că cununie la mijloc nu este, dar şi chiar să fi fost, nu este primită bisericii ca o tainică (...) mai vârtos fiind şi copil nevârstnic şi fără de voia şi blagosloveniia părinţilor. Şi cu cuviinţă este cererea taică-său, care, de să va găsi şi de către

înălţimea ta cu cale, să va da luminată poruncă Prea- cuviosului arhimandrit şi stariţ al Mănăstirii Căldăruşanilor ca să priimească pe copil acolo, să-l aibă cu pază o seamă de vreme supt povăţuirea duhovnicilor de acolo până îşi va veni în cunoştinţă. Iar fata dimpreună cu mumă-sa prin marifetul,

cinstitei aghenţii, să să trimită înapoi la Săcele, dându-i-se de către cinstitul Bălăceanu taleri 50, pentru cheltuiala dru-mului şi alţi taleri 250, ca să-şi cumpere o pereche de boi şi o vacă şi ceva haine, ipochimenu ei şi starea locului unde se află lăcuind, pomană pentru sărăcia ei.

Smerit părinte sufletesc şi către
Dumnezeu fierbinte rugător Gherasim,
episcopul Buzăului 1822 nov. 4

Notă

Către K-K Aghenţie ca să trimită pe Ana la Săcele, ce să încârdoşase cu Iancu, fiu Bălăceanului, fără blagoslovania şi voia părinţilor lui.

Din luminată poruncă prea înălţatului nostru domn, să face cunoscut cinstitei aghenţii că dumnealui Atanasie Bălă-ceanu, având un copil nevârstnic, anume Ianculi şi din întâm-plarea răzvrătirii mergând şi el în Săcele cu tată-său, în gazdă la un Văsii Burdiloiu. Şi acel Văsii avea o slujnică, anume Ana, care încârdoşindu-se cu Ianculi, cu mult necaz, ce au tras ta-tă-său şi cu ajutor dregătorilor de acolo, l-au depărtat de acea fată. Şi, ascunzându-să, n-au putut să-l aducă, în urmă vi-ind Iancu şi fata, împreună cu mumă-sa, prin cinstita aghen-ţie, să să trimită înapoi la Săcele, cărora să li se dea de către Bălăceanul taleri 50, pentru cheltuiala drumului, şi alţi taleri 250, zestre fetii, a se mărita după starea ei acolo.

Ci să binevoiască cinstita aghenţie a primi banii, ce li se dă, ca să să trimită fata şi mama ei Ia Săcele, de unde să nu fie slobodă a eşi în ţară, aici. Şi că avem cinste a lua răspuns de primire şi că s-au pus în urmare.

1822
nov. 9

A trecut un an de la această întâmplare. Iancu a venit acasă de la mănăstire. Era altul. Cât despre Ana, ea devenise o amintire de tinereţe...

Banii, înaintea dragostei

O dragoste frumoasă a fost transformată datorită bani-lor într-o vrăjmăşie ce a durat aproape opt decenii. Povestea ei o datorăm lui Gh. Gane.

Nuntă mare, boierească. Lăutarii cântau de mama focului, iar perechile călcau pământul de se ridica colbul ca de furtună. Mesele erau pline de bucate, iar vinul rubiniu curgea ca un pârâu. Era în mai 1810. Tânărul Teodor Sturdza, de 17 ani, fiul lui Dumitrachi Sturdza şi al Elenei Balş, se însurase cu frumoa-sa Safta, de 16 anişori, fiica vornicului Constantin Kostaki-Tal-pan şi a Mariei Rosetti. Tinerii însurăţei când dansau, când se hârjoneau, căci toată lumea era a lor. În cerdac, ştergându-şi broboanele de sudoare, părinţii îi priveau cu drag, bucuria ce-lor două inimi strecurându-se şi în a lor. Nunta dură aşa cum e de cuviinţă trei zile şi trei nopţi. Când a cântat Grigore Lău-tarul, „la-ţi mireasă ziua bună” şi „Sună, sună şi răsună pietru-cica-n vale”, părinţii Saftei plânseră ca doi copii:

— Doamne, cuscre, parcă sunt doi îngeri!, spuse ştergân-du-şi lacrimile Maria Rosetti, mama lui Teodor.

Se cheltuiseră galbeni mulţi, zimţuiţi. Elena Sturdza îm-prumutase de la cuscri pentru acest eveniment 4.120 galbeni, pe care urma să-i restituie la termen. Au trecut şapte ani de la nuntă. Căsătoria era fericită, dar avea şi ea un cusur: Safta nu avea copii. Dar spre sfârşitul anului 1817, casa lor din Piatra Neamţ se umplu de soare. Safta aduse pe lume o fetiţă, fiind asistată la naştere de căpităneasa Aniţa şi de moaşa Nastasia. Îi puseră numele Catinca. Fireşte, de o asemenea bucurie voiau să se bucure şi părinţii. Elena Sturdza, ca proaspătă bunică, luă calea Pietrii. Tocmai când fericirea era la punctul cel mai înalt, Teodor aminti mamei sale datoria ce urma s-o înapoieze pă-rinţilor Saftei, mai ales că se scurse multă vreme de la termenul stabilit. Dintr-o dată, ochii Elenei Sturdza se umplură de vrăj-măşie. Nici măcar n-aşteptă să se pregătească de drum, când porunci vătafului care o însoţea să fie gata de îndată pentru a pleca. Aniţa, căpităneasa, primi aceeaşi poruncă, înainte de a trânti uşa, ea îl sfătui pe Teodor să se despartă de Safta:

— Ştii ce? Faci cum vrei. Dar eu îţi spun că fetiţa asta nu-i a voastră. Ea a fost cumpărată de la una Maria Suceveanca, slujnică la crâşma lui

Stanică Bacalu. Poate să-ţi confirme şi moaşa Nastasia Săfortoaia. E bine să te trezeşti la timp...

Ajunsă acasă, Elena Sturdza nu-şi mai găseşte astâmpăr.

Are o dorinţă nebună să se răzbune. Scrie mitropolitului ţării, Veniamin Kostaki, cerând cu insistenţă desfacerea căsătoriei dintre cei doi. Motivul: copilul nu era al lor. Auzind acestea, Teodor lasă dragostea pentru mamă, optând pentru Safta. Ca urmare, scrie şi el la 12 ianuarie mitropolitului:

„Cu toată supunerea sărut blagoslovita dreaptă a Înalt Prea Sfinţiei Tale. Judecaţi Prea Sfinţite ce fel de batjocură am suferit de la maică-mea. Eu o cunosc de fată pe a me şi de prisos se sileşte dumneaei, căci eu i-am spus când a fost aici că copila este a me, făcută de femeia me şi în sfârşit, când eu bărbatul femeii mele am fost faţă când s-a născut fetiţa, apoi cine poate şti şi încredinţa aceasta mai bine decât mine?”

Lucrurile se agravează pe zi ce trece. La doar cinci zile, tri-mite o nouă scrisoare mitropolitului, pentru a întări cele scrise în cealaltă scrisoare:

„17 ianuarie 1818, Piatra

Cu toată supunerea sărut blagoslovita dreapta a Înalt Prea Sfinţiei Tale. În urma supuselor mele închinăciuni, mă rog Prea Sfinţiei Voastre ca să binevoieşti a spune maicii mele că dumneaei să nu se tot îngrijească de soţia me, că, fie ea de l-ur fi născut, fie că nu, ce-i pasă dumneaei despre asta; când eu care sunt soţul ei îl cunosc şi spun că-i al meu copilul şi când eu nu fac nicio pretenţie şi-l primesc apoi nimeni întru aceasta nu are treabă. Şi să-şi lepede maicăme gândul că mă voi despărţi de femeia me”.

S-a ţinut fiul dârz doar până în vară, când cei doi îşi împart lucrurile şi fiecare pleacă la părinţi. Şi de acum, încep certuri şi judecăţi la care nici nu visau. În ianuarie 1819, Dumitrache Sturdza o dă în judecată pe Maria Kostaki, încercând să justifice împrumutul banilor, 4.120 de galbeni, că ar

fi o veche datorie şi cerând judecarea legitimităţii Catincăi. Divanul pro-nunţă divorţul, fiind de faţă doar Elena şi Dumitrachi Sturdza. Safta nu ştie ce să mai creadă, îşi caută alinare în dragoste şi face un copil din flori, căruia îi va pune numele Constantin.

Elena Sturdza nu era însă plămădită din aluatul celor care uită uşor. Profită din plin că este rudă cu domnul Moldovei, Ioniţă Sandu-Sturdza, şi redeschide procesul. Câştigă fără probleme. Aşa că divanul hotărăşte ca Maria Kostaki să plătească 4.120 de galbeni, încă o dată şi ei, cât şi Saftei să-i fie confiscate ave-rile. Mai mult, se stabileşte că fetiţa din căsătoria lui Teodor cu Safta e substituită!

Safta şi mama sa iau calea pribegiei. Frumoasa Safta e ajutată de boierul mărunt, Gheorghe Ganciu, cu care se va mărita şi vor da naştere la al treilea copil, Gavrilă.

În 1828, nemaifiind domn loniţă Sandu-Sturdza, procesul se rejudecă şi la 16 iulie Divanul redă averea celor două femei şi o confiscă pe a lui Teodor. Safta în sfârşit poate fi liniştită. Dar soarta-i potrivnică: moare de holeră la sfârşitul anului 1829. Teodor, fostul ei soţ, va supravieţui până în 1847.

Nebunia proceselor însă nu se va sfârşi decât în anul 1857. Ce s-a întâmplat cu fiica lor, Catinca? N-a avut noroc. Născută cu ghinion,

„nelegitimă”, va fi şi ea târâtă prin faţa Divanului în mai multe procese. La aproape 50 de ani încă nu i se recunos-cuse legitimitatea.

Căsătorii din interes

Bunătatea atât de cunoscută a Doamnei Elena Cuza n-a fost răsplătită niciodată. Dimpotrivă, parcă un blestem măcina încet şi sigur familia Cuza. La 15 mai 1873 se stinsese, departe de ţară, la Haidelberg, fostul domn al Prin-cipatelor Unite, Alexandru Ioan Cuza. Rămasă în ţară, Doam-na Elena Cuza veghea asupra celor doi fii adoptivi, Dimitrie şi Alexandru, speranţa pentru ducerea mai departe a numelui Cuza. Dar n-a fost să fie aşa. Dimitrie era fiul cel mai mic. Împlinise 25 de ani. La Paris cunoscuse o franţuzoaică de moravuri uşoare, cu care ţinea morţiş să se căsătorească. Fi-reşte, la o asemenea căsătorie Elena Cuza s-a împotrivit din răsputeri. Era pusă în umbră însăşi reputaţia familiei. Înfuriat, tânărul Dimitrie se sinucide la 21 octombrie 1888. Vestea mor-ţii fiului aproape că a doborât-o pe mult încercata Doamnă. Îi mai rămânea o speranţă: fiul cel mai mare, Alexandru. Toată dragostea de mamă se revărsa asupra lui. Era îndemnat să se căsătorească, deşi Alexandru avea o gravă boală de inimă şi pe deasupra era şi impotent. Doamna Elena visa ca viitoarea noră să fie sănătoasă şi dintr-un neam ales.

Pe 2 octombrie 1889, dimineaţa, Alexandru sosi cu trăsura de la Roznov, moşia domeniului Roznoveanu. Agitat, intră în camera mamei sale şi-i spune în franceză:

— *Maman, il y a longtemps que tu désire que je me marie: et je viens d'annoncer que je suis décidé a épouser Marie Mo-ruzi!* (Mamă, e multă vreme de când vrei să mă căsătoresc: te anunţ că sunt hotărât să mă însor cu Maria Moruzi!).

Maria Moruzi? Ştia de ea foarte multe lucruri, în marea lor majoritate nu foarte bune. Era strănepoată a fostului domn fanariot Constantin Moruzi. Acesta poruncise să fie decapitat la 18 august 1778. Ioniţă Cuza, străbunul soţului ei. Îşi spunea Principesa Moruzi de Galatzy şi era mult mai în vârstă decât Alexandru.

Alexandru Cuza o cunoscuse prin Ulea, vicleanul om de afaceri al prinţesei. Doamna îşi reveni imediat din surpriză şi zâmbind i se adresă:

— Dragă Alexandru, n-am nimic de zis contra acestei că-sătorii, dar aş voi mai întâi să cunosc fata. După aceasta îţi voi spune părerea mea. Ai grijă şi nu precipita lucrurile...

— O, fii sigură că nu mă arunc cu capul înainte!, îşi linişti el mama, părăsind vesel încăperea.

La câteva zile, Doamna Elena Cuza se plimba pe aleile străjuite de tei, când sosi în fugă fratele ei, Mitică Rosetti:

— Elena, tu ai fost de acord cu logodna asta?

— Care logodnă? Ce tot spui?...

— Cum, nu ştii? Alexandru s-a logodit cu Maria Moruzi!

Într-adevăr, Alexandru era orbit de dragoste. Nu trecu mult şi se căsători, iar la numai o săptămână îşi făcu testa-mentul prin care lăsa toată averea sa Moruzoaiei şi uzufructul acesteia, mamei sale, Elena Doamna. Averea Cuzeştilor o ob-seda pe noua doamnă, Maria Cuza. Îşi îndemnă soţul să facă o călătorie în Spania, deşi boala de inimă nu-i permitea un efort îndelungat. Doar la şase luni de la căsătorie, cuplul se afla undeva în apropierea Madridului, când lui Alexandru i se făcu rău. Doamna Elena Cuza află că acesta trăia ultimele zile şi în ziua de 14 martie 1890, plecă din Botoşani spre Madrid, să-l mai prindă în viaţă pe Alexandru. Ajunge aproape de graniţă, când o depeşă trimisă de fratele său, Teodor Rosetti, „o vesteş-te de moartea prinţului, îndemnând-o să vie îndărăt”. Corpul prinţului a fost readus în ţară de Sebastian Moruzi. Ceremonia înmormântării a fost la Ruginoasa. Când sicriul a fost coborât în criptă alături de tatăl său Alexandru Ioan Cuza şi fratele său, Dimitrie, Elena Doamna și întreaga asistenţă fură zguduite de durere. Şi totuşi cineva încerca să-şi ascundă zâmbetul de mulţumire. Era chiar proaspăta văduvă, Maria Cuza. Alături, fratele ei, Sebastian, se simţea fericit. Averea Cuza intrase pe mâinile lor.

N-apucă să se ofilească florile pe mormântul lui Alexandru, când Maria i se adresă Elenei Doamna:

— *„Vous savez, maman, que Alexandre a laisse un testament que je possède”.* („Ştii, mamă, Alexandru a lăsat un testament pe care îl am”.)

Foarte emoţionată, Doamna Elena îi răspunse că „nu ştia nimic despre acest lucru, dar nu contează, orice conţine acest testament este un lucru sfânt pentru ea, care întotdeauna s-a

considerat un simplu depozitar al averii prinţului Cuza”. Apoi a spus că „se va retrage imediat la dânsa acasă, mai înainte de deschiderea testamentului, şi pleacă imediat la Iaşi”.

În sfârşit, s-a deschis şi testamentul. De necrezut! Alexandru lăsase Mariei, soţia sa, toată averea! Mamei sale îi revenea doar o rentă de 50.000 de lei pe an.

Îndurerată, Elena Doamna părăsi Ruginoasa, loc atât de scump ei, pentru totdeauna. O asemenea inechitate nu putea rămâne fără urmări. Doamnei i se propuse atacarea testamentu-lui. Ea însă renunţă, „nedorind târârea numelui lui Cuza-Vodă înaintea tribunalelor”. Amărâtă, va declara: „Maria s-ar putea mărita, în privinţa asta sunt convinsă că se va căsători oficial. Dar mai întâi o cred incapabilă să facă un mariaj dezinteresat, căci n-are nimic în inimă. Este o persoană ambiţioasă, care ar vrea să ia un nume mare şi e greu să găsească pe cineva care să-i convină în ţară. O să-l caute poate în străinătate şi-n ca-zul ăsta nu se va hotărî s-o facă decât mai târziu, după moartea mea, când va dispune singură de toate veniturile sale”.

Maria Moruzi n-a stat prea mult să-l jelească pe neferici-tul ei soţ, Alexandru. Apariţia inginerului Ionel I.C. Brătianu la

Ruginoasa, unde conducea lucrările pentru repararea şoselei, a fost momentul să înceapă o nouă viaţă. Avea un palat, moşii, bani: doar dragostea îi lipsea. Ionel n-a stat nici el prea mult pe gânduri şi s-a aruncat în patul princiar de la Ruginoasa. Dacă la început legătura era cât de cât ascunsă, ea doar după câteva zile deveni publică. Ionel gusta din fructul dulce al plă-cerilor, dar uitase de consecinţe. Şi într-o seară, pe capul lui Ionel Brătianu căzu trăsnetul:

— Ionel, spuse Moruzoaia, mi-ai spus că mă iubeşti şi ai face orice pentru mine, chiar şi să te căsătoreşti. Ei bine, află că noi doi vom avea un copil!

Ionel însă nu era dispus să se căsătorească cu Maria. Disperat, încercă să scape de a fi soţul unei femei pe care n-o dorea. Una e să ai o aventură şi alta e să stai o viaţă lângă cineva pe care nu-l iubeşti. Dar lucrurile se complicau pe zi ce trece. Interveni fratele ei:

— Marie, nu mai pot suporta să te văd plângând după aven-turierul ăla. Dacă nu te ia în căsătorie, îl împuşc! zise el, ar-mând un pistol.

Amorezul află că viaţa lui e în primejdie. Ce să facă? Apelă la praviliştii vremii. Dintre ei, unul Lămăşanu îi propuse:

— Domnule Brătianu, singura soluţie e un compromis. Uite ce să faci: te duci la amantă şi-i propui o căsătorie religioasă şi civilă care să aibă loc în aceeaşi zi. Ţine minte, în aceeaşi zi! Apoi, după ce i-ai dat satisfacţie, plecaţi fiecare la casa lui, voi fiind căsătoriţi doar 12 ore!

După îndelungi dezbateri, Maria, oftând, acceptă situaţia propusă, ea devenind „doamna Brătianu” doar o zi. Copilul lor însă va deveni la maturitate proprietarul moşiei Ruginoasa. Neîngrijit, castelul începuse să se ruineze, iar mobilele ce apar-ţinuseră familiei Cuza au fost

scoase la vânzare, o parte din ele fiind recuperate de stat şi aşezate în Muzeul Unirii din Iaşi.

Doamna Elena Cuza va trăi până la 2 aprilie 1909, fără a mai putea călca la Ruginoasa, locul unde a întâlnit iubire, mărire, dar şi ură şi deznădejde.

Pe urmele lui
Ștefan cel Mare

Cântec popular

Ştefan, Ştefan, Domn cel Mare, Seamăn pe lume nu are Decât numai mândrul soare. Din Suceava când el sare, Pune pieptul la hotare Ca un zid de apărare. Ştefan, Ştefan, Domn cel Sfânt, N-are seamăn pe pământ...

Povestea copilăriei lui Ştefan

S-a născut şi a copilărit Ştefan la Borzeşti?

O întrebare care i-a pus în încurcătură pe cercetătorii istorici. Pentru ipoteza naşterii şi copilăriei sale la Bor-zeşti sunt câteva legende, două poduri atribuite domnitorului, precum şi pisanii. Contra, lipsa unor documente scrise.

Primul care a făcut cunoscută legenda „Stejarului din Bor-zeşti" a fost nuvelistul N. Gane. Subiectul era simplu. Ştefan se juca cu alţi băieţi din sat. Se împărţiseră în două cete: una a românilor condusă de Ştefan şi alta a tătarilor, având în frunte pe bunul său prieten, Gheorghe. Ceata lui Ştefan reuşeşte să-i înfrângă pe „tătari" şi hotărăşte să-l judece şi să-l condamne la spânzurătoare pe şeful lor, Gheorghiţă. Pun o sfoară pe creanga unui stejar, o înfăşoară în jurul gâtului lui Gheorghe, dar... ca din pământ sosesc adevăraţii tătari. Copiii fug, se risipesc. Din

nefericire, de creangă rămâne prins Gheorghiţă. Tătarii îl străpung cu suliţele până îl ucid.

Vor trece anii, iar Ştefan, ajuns domnitor, îşi va aminti de întâmplarea nefericită din copilărie. Prinzând un „mârzac”, fiu

al hanului tătărăsc, el îl va duce şi ucide, ca şi pe Gheorghe, pe creanga aceluiaşi stejar.

În 1897, o profesoară, Ortensia Racoviţă, se află la Bor-zeşti. Era în căutare de materiale pentru cartea sa, „Dicţionar geografic al judeţului Bacău”. Află şi ea de legenda uciderii lui Gheorghiţă, prietenul din copilărie al lui Ştefan cel Mare. Această legendă diferă însă cu mult de cealaltă, povestită de Gane. Stejarul este înlocuit cu un nuc, de a cărui creangă în joacă este atârnat în ştreang Gheorghiţă. Un iepure apărut îi face pe copii să alerge după el, uitându-şi prietenul de joacă în ştreang, care va muri acolo. Mai târziu, şi într-un caz şi în celălalt, Ştefan ajuns domn al Moldovei îşi va aduce aminte de trista întâmplare din copilărie şi, în amintirea acesteia, va ridi-ca biserica în 1494.

Până acum doar legende. Să vedem ce ne spune chiar ctitoria sa. De regulă, Ştefan zidea câte o biserică în amin-tirea unei bătălii. Biserica din Borzeşti face parte din rândul celor construite la sat, precum cele din Milişăuţi (1487), Pă-trăuţi (1487), Războieni (1496), Volovăţ (1500-1502), Reu-seni (1503-1504). De ce a ales Ştefan tocmai Borzeştii, un sat oarecare pierdut printre codrii seculari? Un răspuns îl dă pisa-nia din dreapta intrării:

„Io, Ştefan-Voievod, din mila lui Dumnezeu, domn al ţării Moldovei, şi cu prea iubitul său fiu Alexandru, am zidit această casă, care este la Borzeşti pe Trebeş, a Adormirii Preasfintei Născătoare de Dumnezeu, întru rugă sieşi şi întru amintirea răposaţilor, înaintaşilor şi părinţilor lor, şi care s-a început a se zidi în anul 7001 (1493), luna iu(lie) 9 şi s-a sfârşit în anul 7002 (1494), dar al domniei lui al 30 şi al optulea curgător, luna octombrie 12”.

Ştefan a înălţat acest lăcaş de cult cum o spune clar pisania „întru rugă sieşi şi întru amintirea răposaţilor, înaintaşilor şi părinţilor lor”. Dar măritul domnitor nu-şi ridica ctitoriile sale la întâmplare şi oriunde. În legenda „Trisfetitelor”, „norodul

zicea că bisericile lui Ştefan cel Mare au toate stahii (su-flete) în zidurile lor". Pentru aceasta se fura umbra unui om cu ajutorul unui fir de trestie, care se îngropa la te-melia bisericii, iar cel căruia i se fura umbra nu mai avea de trăit decât 40 de zile sau cel mult un an de zile. După aceasta, el se va preface în sta-hie şi va proteja construcţia. Meşterii lui Ştefan alegeau în primul rând terenul cu mare grijă, evitând „locul bătut de Solomonari, unde bat vân-turile rele, vârtejuri nebune,

unde se aud zgomote ciudate sau cineva a făcut solomonarii". De-a lungul timpului, biserica însă n-a dus-o prea bine. La 20 martie 1694, ea „era pustie de câtăva vreme". Ca urmare, este scutită de dări de Constantin-Vodă Duca, fiind şi în ascultarea Mănăstirii Bogdana. Cele mai importante restaurări se vor face aici mai ales în secolul XX. Între 1904 şi 1905 sunt reparate acoperişul şi faţada de vest. Comisia Monumentelor Istorice se implică în 1924 şi repară bolţile în 1938. Reparaţii se vor face şi în anii 195l-1952, după 1977 şi după 2001. În linii mari, biseri-ca păstrează forma şi aspectul de odinioară, fiind o construcţie pe plan dreptunghiular cu lungimea de 26,20 m şi lăţimea de 10,30 m. Faţadele sunt de piatră brută, dar cu

alese decoraţii, constând în cărămizi de culoare verde, iar în registrul superior se găsesc două şiruri de ocniţe. Între arhitravele arcurilor, o notă aparte o dau decoraţiile din câte trei discuri smălţuite în culorile verde, galben şi cafeniu. Biserica este „boltită cu trei cu-pole, dispuse în filă şi prinse sub un singur acoperiş”. Pronaosul şi naosul sunt fragmentate în trei travee prin intermediul unor

arce duble, transversale. Acestea se prelungesc pe zidurile late-rale până la pardoseală, subţiindu-se treptat. Cele două travee ale pronaosului „sunt acoperite cu câte o calotă sferică, situată deasupra unui inel cilindric”. Biserica face parte din construcţi-ile fără turlă, cu acoperiş în pante. Din pictură, probabil făcută pe la 1530, se mai păstrează o frescă din pronaos, precum şi o frescă veche de pe catapeteasmă, retuşată în 1775. Domnitorul era foarte atent la toată această zonă. Borzeştiul se afla la între-tăierea a două drumuri comerciale importante: Bacău-Oituz şi Adjud-Ghimeş, care se prelungeau spre Transilvania, Vestul Moldovei, Muntenia sau Dunăre.

El va porunci ca două poduri să fie construite la Gârbo-vana şi Valea Rea, având în vedere confluenţa aici a patru râ-uri: Trotuş, Tazlău, Caşin şi Oituz. Cât despre aşezarea Bor-zeşti, începuturile sunt cu totul neclare, în schimb satele mai apropiate, Malu, Buciumi, Răcăuţi, sunt menţionate în 1458. La 2 aprilie 1659, Alexandru Lăpuşneanul întărea printr-un document, lui Duma şi fraţilor săi, Gliga şi Trif, ocina din satul Borzeşti, „privilegiu ce a avut

bunica noastră Anuşca de la stră-bunicul nostru Ştefan-Voievod cel Bătrân”.

Fraţii Duma, rude cu Ştefan cel Mare? Enigma naşterii şi

copilăriei lui Ştefan cel Mare la Borzeşti rămâne în atenţia isto-ricilor. Un lucru este cert: marele Voievod şi-a lăsat amprenta peste veacuri printr-o ctitorie demnă de monumentele nemu-ritoare ale tezaurului nostru naţional.

Dar şi alţi voievozi şi înalţi boieri au fost încântaţi de această mirifică zonă. La 1628, marele logofăt Ştefan Dumi-traşcu zideşte Biserica „Sf, Voievozi" de la Rădeana. Alt mare logofăt, Solomon Bârlădeanu şi soţia sa Ana, ridică Mănăsti-rea Bogdana, iar la Pătrăşcani, în 1750, banul Ştefan şi soţia sa Elena pun temelia Bisericii „Adormirea Maicii Domnului". O cruce din piatră este aşezată în 1777 de Radu Stara, după cum spune legenda, „pe mormântul unei rude a lui Ştefan cel Mare". La Mănăstirea Caşin, la doar câţiva kilometri de Bor-zeşti, după Ştefan, un alt Voievod va înălţa în 1655 o măreaţă ctitorie: Gheorghe Ştefan. Din porunca lui s-a făcut mândră şi măreaţă mănăstire, copie a Goliei din Iaşi. Mai mult, vrednicul Voievod a făcut chiar şi o „Academie", intenţionând fără tăgadă să ridice aici un centru religios şi cultural.

Sistemul de apărare organizat de Ștefan

Excepţional strateg, Ştefan cel Mare ştia că libertatea Moldovei depindea de buna organizare a armatei şi a sistemelor de apărare. Un ostaş care îndrăznea să se prezinte fără arc şi săgeţi era aspru pedepsit, în schimb cei care îşi arătau vrednicia în lupte erau răsplătiţi cu moşii întinse.

Garda domnului, care-l apăra, dar şi care intra în luptă în momentele decisive, era alcătuită din circa 1.000 de viteji, bărbaţi care se remarcaseră în mod deosebit şi dovedeau devotament. Urmau oastea de curteni (aproximativ 3.000), formată din boieri mici şi mijlocii, oastea voinicilor (4.000 de ţărani liberi călări), care luptau pe cheltuiala lor, oastea ţăra-nilor pedeştri (10.000-20.000). Cea mai numeroasă era oastea neregulată, de 30.000 de oameni, sub conducerea vătămani-lor, înarmată cu topoare, coase, arcuri, măciuci. De la meşterii bistriţeni, braşoveni, sibieni, Ştefan procura pentru armata sa platoşe, coifuri, săbii,

arcuri, buzdugane. Mai existau hăisarii sau joimirii - oastea de strânsură, „care luptau pentru că erau plătiţi”. Din plin şi cu succes, Ştefan va folosi tunurile sau sâne-

ţele. Orheienii şi tighecenii erau cei mai viteji dintre vitejii mol-doveni. O zicală arăta că „cinci tătari din Crimeea preţuiesc mai mult decât zece tătari din Buceag. Cinci moldoveni biruie zece tătari din Crimeea, iar cinci codreni (cei din Tigheci) bat zece moldoveni”. Neînfricatul domn pune mare bază şi pe ce-tăţile de pază, mărindu-le pe cele vechi cu ziduri şi turnuri puternice şi ridicând altele noi. Împotriva tătarilor avea spre răsărit pe malurile Nistrului cetăţile Soroca, „cea din buza puş-tilor duşmane, Orhei, ridicată după lupta de la Lipnic” (1469) şi Ciubăriciul de lângă Tighina. Spre sud, contra turcilor, erau Cetatea Albă şi Chilia, despre care chiar el spunea că „era Moldova toată”, şi Crăciuna, pe apa Milcovului. În calea ata-curilor venite dinspre Ardeal se aflau Cetatea Neamţului, Târ-gul Trotuş şi Cetatea Romanului, în nord, spre Polonia, ţineau piept cetăţile Sucevei şi Hotinului, iar la vadul Cernăuţilor, pe Prut, Tetina. Aceste cetăţi erau păzite de străjeri sau plăieşi. Satele aveau obligaţia de a păzi drumurile, pasurile şi trecătorile. Împotriva invadatorilor erau folosite toate

mijloacele. Un sistem ingenios contra călăreţilor era prisaca împrejmuită cu

copaci, între care se puneau crengi şi mărăcini. Ştefan nu s-a lăsat niciodată surprins de duşmani. Apropierea lor se anunţa din sat în sat cu focuri aprinse pe înălţimi, la care se adăugau sunetele prin eoni, bucium sau de clopot. „Moşnegi şi bătrâni, spunea Vasile Gălăţeanu, băteau toaca din lemn”. Paul de Alep scria că „în Ţara Românească şi Moldova, în caz de război, un om trage clopotul cel mare, scoţând un semnal pentru toţi locuitorii să se strângă laolaltă, să stingă focurile sau să se mântuiască prin fugă”. Refugiul era de obicei temutul codru. Tot el era folosit şi ca apărare. Iată cum l-au folosit moldovenii în lupta cu polonii: „Ian Albert - scria Nicolae Iorga - ajunse acum la mijlocul drumului, când chiotul obişnuit al moldove-nilor se înălţă pe neprevăzute, încremenind rândurile polone. Un vânt de primejdie zgudui codrul şi în urma regelui zidul de arbori căzu la pământ, tăind poteca, în zborul nebun al săgeţilor, ţărănimea, curtenii, boierii, în frunte cu domnul în-suşi, se aruncară asupra drumeţilor din coadă. Ei nu încercară măcar să se lupte, ci se închiseră în lagăr, ca într-un staul pe care îl împresură lupii. Măcelul se săvârşi aici, fără înverşuna-re, ca rânduiala unei pedepse ce se îndeplineşte. Nenorociţii închişi în tabără se repeziră atunci în pădure, unde găsiră alţi nimicitori de vieţi. Din toate părţile pândea primejdia. Mulţi-mile înnebunite părăsiră tunurile, carele, armele mai grele, cei din urmă călcau în picioare pe cei dintâi, pe când sprintenii luptători români, strecurându-se printre trunchiuri, aruncau laţurile şi învârteau securile şi topoarele fără cruţare. Codrul îşi pierduse drumul, înăbuşit de morţi, oprind vederea asupra acestei grozăvii, părea că aprinde un rug din vechile vremi sălbatice”.

Vasile Alecsandri va culege mai târziu balada:

Ştefan-Vodă și Codrul

Ştefan-Vodă rătăcit
Intră-n codrul înfrunzit.
Codrul zice:

„Domn viteaz!
Ce-ţi curg lacrimi pe obraz?”
„Ah! îmi plâng ostaşii mei
Morţi, luptând ca nişte zmei! „
Codrul zice: „Dragul meu,
Încetează plânsul tău,
Căci din brazii mei trufaşi
Face-ţi-oi voinici ostaşi,
Ca să scapi biata moşie
De păgâni şi de urgie”.
„Fă!” răspunde mult voios
Domnul mândru, inimos.
Codrul puse a vui,
Brazii a-şi însufleţi,
Pe stejari a mi-i trezi.
Iar copacii mari şi mici
Se făceau ostaşi voinici
Şi spre domn înaintau
Şi din gură cuvântau:
„Să trăieşti, Măria ta!
Hai la luptă, hai Ştefane,
Du-ne-n hoardele duşmane!”

Ştefan-Vodă-nveselea
Şi la luptă purcedea.
Peste munte şi muncel,
Cu tot codrul după el.
Vai de ungurul semeţ,
Ce lupta c-un brăduleţ!
Vai de leah, vai de tătar,
Ce luptau cu un stejar!

În sistemul de avertizare al lui Ştefan cel Mare, un rol important îl jucau movilele. Cercetătorul Ion Ghinoiu arăta: „De-a lungul Drumului Brăilei, pe direcţia nord-sud, între Brăila şi Suceava, sunt vizibile şi astăzi numeroase movile de

origine antropică amplasate, în funcţie de topografia terenu-lui, la 10-15-20 km una de alta. Pe vârful lor, spun bătrânii, se găsea în permanenţă gunoi pentru aprinderea focurilor. Vestea călcării hotarelor se transmitea astfel vizual, după pă-rerea noastră, în câteva ore, iar prin mijloace tradiţionale de transport, în aproximativ o săptămână". Aşadar, Ştefan era informat doar în câteva ore de invazia duşmanilor, având vreme să-şi ia măsurile necesare apărării.

Un alt şir de movile a fost construit şi pe direcţia est-vest, pentru semnalizarea pătrunderii în Moldova a tătarilor.

Teritoriul Bacăului, important nod de întretăiere a drumu-rilor comerciale, intra în calculele strategice ale domnitorului. În dreptul satului Scorţeni, pe dreapta Tazlăului, se află o movilă numită „Ştefan cel Mare", care „movilă se zice că ar fi ridicată de Ştefan cel Mare, spre a ţine mai cu uşurinţă piept maghiarilor. Acum vreo 40-50 de ani (informaţia este din 1895), s-au găsit aici o mulţime de arme vechi, săgeţi, lănci, săbii".

O veche monografie a comunei Băseşti cuprinde următoa-rea însemnare: „In apropierea Cetăţuiei de deasupra dealului Nodişa (unde s-a găsit o oală cu bani de argint de la împăraţii Titus şi Hadrian şi de la alţi împăraţi), înspre sud, în pădurea de deasupra Boşotenilor, se găsesc două movile mari, despre care oamenii din partea locului spun că sunt din vremi vechi. Prin împrejurimi găsim numeroase movile de acestea, din care cea mai înaltă şi mai însemnată, în comuna Prăjeşti, apoi din dreptul locului numit Dumbrava, între Enăcheşti şi Coman şi în sfârşit de la Ilieşti, comuna Ardeoani, unde se găsesc resturi de săgeţi vechi".

Ortensia Racoviţă, în lucrarea premiată de Academia Română, sublinia că „există şi părerea

că aceste movile ar fi construite ca puncte strategice”.

Desigur, movilele artificiale, împreună cu cele naturale, au fost incluse într-un sistem original de apărare în cazul unor invazii străine.

Podurile lui Ştefan

Până la Ştefan-Vodă, despre poduri se amintea mai rar. În hotărnicii şi hrisoave, cel mai des este pomenit cuvântul „vad” decât „pod” sau cuvintele „punte, podişcă, podeţ, podulet, podişor” şi mai rar „pod umblătoriu, pod statornic”. La Cetatea Neamţului se afla un „pod mişcător”. Se vorbeşte uneori şi de „hurduzăuri”, poduri susţinute pe lanţuri. Podurile fixe sau stătătoare se făceau „pe capre”, puse în albia apelor, „pe căsoaie”, umplute cu piatră, pe pari, toraci sau şarampoi, bătuţi direct în albii. Podarii erau şi cei ce făceau poduri pe uscat în oraşe. Ei erau organizaţi în isnafuri conduse de un staroste sau maimarbaşă. Despre podurile permanente de piatră aflăm abia în timpul lui Ştefan cel Mare. Conform tradiţiei, Ştefan a făcut un pod de piatră la Iaşi „de latura târgului”, peste pârâiele Cărjoaia şi Zlodica la Botoşani, unul peste Başău şi două în ţinutul Bacăului, la Borzeşti şi la Bogdana, peste pârâul „Valea Ră”.

Alexandru Odobescu scrie că şi celebrul logofăt Tăutu ri-dicase „un pod solid” în judeţul Dorohoi.

Despre podul de peste apa Cârjoaiei aflăm o relatare din 1832, când se impunea „necesitatea de a se lua măsuri de reparare... pe cât s-ar părea mai aproape de adevăratul fiinţei lui şi fără cât de puţină abatere”. Într-un dosar din 1845, se menţiona „o cercetare la faţa locului, care constată că vechiul pod era în lungime de 42 de metri, fiind construit din piatră cioplită, cu patru bolţi”. În 1971, apele i-au îngropat picioarele în pământ. Partea carosabilă s-a ros, ajungându-se astfel că se circulă direct pe pietrele de pe boltă”.

Singurul pod care se mai păstrează din timpul lui Ştefan cel Mare este cel de la Gârbovana, comuna Ştefan cel Mare. Legenda spune ca ar fi costat „un kertic domnesc de 2.000 oca de sare”. De-a lungul timpului, numeroşi cercetători s-au întrebat dacă acesta este într-adevăr podul ridicat de neînfrica-tul domn. S. P. Radian, în documentata lucrare „Judeţul Bacău, studiu agricol şi economic”, apărută în 1889, scria că în dreapta Trotuşului „se află renumitul pod al Gârbovanului presupus a fi făcut de Ştefan cel Mare”. Ortensia Racoviţă aminteşte şi ea în lucrarea „Dicţionar geografic al judeţului Bacău”, apărută în 1895, „podul Gârbovanului, zis şi podul lui Ştefan cel Mare, al căii judeţului Adjud-Oneşti-Tg. Ocna. Legenda spune că podul acesta ar fi făcut de Ştefan cel Mare. Stricându-se cu vremea,

el a fost restaurat de Mihai Grigore Sturza, domnul Moldovei (aprilie 1834-iunie 1849)”.

C.C.Giurescu spune că „un pod de piatră, zidit, este cel de la Borzeşti, pe care tradiţia îl atribuie - credem, cu dreptate
— lui Ştefan cel Mare. Cercetătorii Gheorghe Ungureanu, Gheorghe Anghel şi Constantin Botez îi acordă toată atenţia podului de la Gârbovana. Dar cel care a studiat mai mult acest pod a fost dr. C. I. Istrate. El arăta că atunci când s-a construit în 1873 şoseaua Adjud-Oneşti, „s-au găsit «un pod boltit cu piatră construit de Ştefan cel Mare. Şi părăului i se zice Pără-ul lui Ştefan cel Mare. Transformări sau adăugiri au avut loc în timpul domniei lui Mihai Sturza (1843-1849), în 1873, dar cea mai amplă între anii 1902-1903, când s-au înălţat două diguri laterale de protecţie, unite cu un palier în scări format din bolovani de câte 800 kg fiecare»”. La această dată, podul are o lungime de 14 metri, lăţimea de 8, înălţimea luată de la picior de 11 metri, iar deschiderea bolţii de 5,80 metri. A fost construit din piatră brută, având ca liant var gros.

Părăsit, podul s-a degradat, ajungând chiar carieră de piatră pentru locuitorii din împrejurimi. În 1981, Oficiul de Patrimoniu Bacău a întocmit documentaţia pentru restaurarea şi punerea în circuit turistic acestui unic pod. Din nefericire,

despre celălalt pod de la Bogdana nu deţinem niciun fel de date.

Pânzarele lui Ştefan

La sfârşitul primăverii anului 1475, o puternică flotă sub comanda marelui vizir Ahmed-Paşa, zis Kedik (Ştirbul), părăsi Constantinopolul pentru a cuceri posesiunile ge-noveze din Crimeea. Pretextul îl constituia cererea căpităniei tătare Eminek, din neamul Şirimilor, de a-l fi ajutat împotriva genovezilor din portul Caffa, în realitate, turcii îşi doreau de mult să transforme Marea Neagră într-un „lac turcesc".

La început de iunie, întreaga flotă apăru pe neaşteptate în faţa portului. Luaţi prin surprindere, deşi Ştefan le propusese ajutor militar, caffezii cedează şi numai după câteva zile, ce-tatea e cucerită, căzând în luptă şi cei o sută şaizeci de mol-doveni aflaţi aici. Imediat, în treizeci şi două de corăbii, cei ce scăpaseră cu viaţă, sunt îmbarcaţi împreună cu avuţiile şi porniţi spre Constantinopol. O corabie cu tineri caffezi este însă capturată de pânzarele moldoveneşti, şi se refugiază într- un port moldovenesc. Turcii cer extrădarea lor. Ştefan le răs-punde că „porturile sunt slobode şi oricine

poate să coboare şi să poposească sau să pornească unde-i place”. Se pare că tot

acum, pânzarele moldoveneşti pornite din Chilia (Lykostamo) şi Cetatea Albă (Moncastro) au capturat câteva nave turceşti, întorcându-se victorioase şi adăpostindu-se în aceste porturi. O inscripţie de la mănăstirea Zografu glăsuieşte:

„Io Ştefan Voievod, cu mila lui Dumnezeu, Domnul Ţării Moldovei, fiul lui Bogdan-Voievod, am zidit acest turn pentru corăbii în anul 6982” (1475).

Aşadar, Ştefan cel Mare avea flotă. Mărturii în acest sens sunt multiple. În secolul XV, moldovenii făceau transporturi din Marea Neagră în Mediterana, prezenţa lor fiind semnalată şi în insula Creta. În firmanul din 9 iunie 1456, Mohamed al II-lea autoriza „comerţul moldovenilor cu corăbiile lor chiar la Istanbul”.

Avem de-a face deci cu „o adevărată flotă, deloc neglijabilă, alcătuită din nave de construcţie proprie”.

Cum arăta însă vestitul pânzar moldovenesc? Prima men-ţiune o face Gheorghe Asachi, care alcătuieşte şi un desen al vasului. Ceva mai târziu, vor apărea trei variante ale pânza-rului. Dar cel care a căutat să clarifice forma şi aspectul lui a fost comandorul C. Ciuchi, originar din satul

Băimac, comu-na Izvorul Berheciului. În 1904, el dă publicităţii cercetările

efectuate, cu menţiunea că „se reproduce o stampă procurată de Grigore M. Sturza”. Iată ce scria încercatul lup de mare, co-mandorul Ciuchi: „Vasele moldoveneşti pe la anul 1500 aveau aproape forma corăbiilor de Dunăre ce se văd şi azi: prova înaltă şi întoarsă ca la gondole, pupa tăiată drept şi terminată cu două coarne, care serveau probabil pentru legarea bastimentului. Cârma e o ramă solidă, câte una în fiecare babord, întărită cu fier la pană, care se lăţeşte în extremitatea inferioară. Vasul are punte. Capostia e închisă numai în parte, probabil pentru a se putea servi de rame. Pe punte se văd două bastoane susţinute de două straiuri. Un catarg simplu şi-o vergă ţin o velă înfă-şurată. Vela pătrată este cu mai multe serii de terţarole şi bastimentul este reprezentat după luarea terţarolei, în momentul manevrei”. Pe baza măsurătorilor şi analogiilor antropometri-ce, nava a fost estimată ca având următoarele dimensiuni:

Lungimea	17,6 m
Lăţimea	4 m
Pescajul	1,8 m
Deplasament	60 t

Cum arăta echipajul unui pânzar?

„Echipajul era compus probabil din 5-6 marinari necesari manevrării velelor şi un cârmaci. Velatura era compusă din-tr-o velă pătrată pentru navigaţie cu vânt de pupa şi o velă pe spetează pentru vânt travers”. Marinarii aveau costumul na-ţional: „căciulă, cămaşă cu mâneci largi. Pavilionul este roşu, având un cap de bour cu o stea cu 5 raze între coarne, cu o lună nouă în stânga sus şi o stea cu 5 raze în dreapta sus”. Reputatul cercetător mai adăuga „că aceste arme ar corespunde cu cele din timpul lui Ştefan cel Mare, după o piatră aflată la Muzeul arheologic

din Odessa; există şi o deosebire, prin aceea că stea-ua şi luna sunt în aceeaşi ordine, însă în partea de jos”.

În studiul său, comandorul Ciuchi concluziona că aceasta „este într-adevăr singura stampă, dar nu şi singurul document

cu o asemenea navă. La Mănăstirea-Suceviţa, pictată în 1595- 1596, se păstrează o frescă şi o icoană cu două nave cu pavilion moldovenesc, dacă nu identice, cel puţin ciudat de asemănătoare cu pânzarul nostru. Prova este înaltă şi uşor curbată înapoi, asemeni navelor de comerţ romane din sec. II d. H. în reprezentări de pe pietre funerare sau mozaicuri bizantine târ-zii (117) destul de des întâlnite".

Iată deci un element de continuitate romană în construcţi-ile navale, preluat mai apoi de navele otomane. Un astfel de tip de probă îl întâlnim în Marea Neagră, mult mai agitată decât Marea Marmara, Egee sau chiar Mediterana, şi îl putem întâlni şi astăzi la navele costiere turceşti de tipul „cechirne" sau la lotcile pescăreşti mari. Însemnele moldoveneşti, „cel puţin în privinţa culorilor, sunt prezente la toate reprezentările de nave din picturile bisericeşti din sec. XV-XVI, cel puţin 30 fotogra-fiate la Râşca, Humor, Moldoviţa, Voroneţ, Neamţ etc."

Aşadar, îl putem considera pe Ştefan în afară de un mare comandant de oşti, şi un amiral care a

urmărit întărirea şi dez-voltarea comerţului maritim, dar şi a flotei militare.

Să fi navigat pânzarul nostru şi pe Siret?

Ştefan cel Mare, cu barbă sau fără barbă?

Astăzi zâmbim. Dar în urmă cu un secol şi mai bine, această întrebare a fost luată în modul cel mai serios. Tema respectivă a antrenat aprige discuţii chiar în Academia Română, ţinând din toamna anului 1882 şi până în iarna anului 1883. Şi iată de la ce a pornit totul.

Vasile Alecsandri era preşedintele unui comitet de iniţia-tivă ce avea ca scop ridicarea în Iaşi a unei statui înfăţişându-l pe Ştefan cel Mare. Ca urmare, se strâng fondurile, se găseş-te şi sculptorul în persoana francezului Em. Fremiet. Potrivit temei întocmite de P. Verussi, Ştefan cei Mare trebuia să fie reprezentat cu capul plecat şi, firește, privirea în jos, plete până la umeri şi cu coroana pe cap. Faţa îi era împodobită cu nişte straşnice mustăţi şi o impunătoare barbă!

Această imagine fusese creată mai ales de litografiile lui Gh. Asachi şi picturile a doi pictori consacraţi, Constantin Lec-ca şi Carol Pop de

Szathmary, care la rândul lor se inspiraseră dintr-o pictură pe pânză din 1797 semnată de Vasile Popovici, aflată la Mănăstirea Putna. Toate bune şi frumoase, dacă între

timp n-ar fi intervenit o importantă descoperire. În peregrină-rile sale, episcopul Melchisedec descoperă la Humor un tetra-evangheliar, împodobit cu numeroase miniaturi. Şi cum noro-cul este de partea celor ce-l caută, episcopul are marea şansă să descopere şi portretul lui Ştefan cel Mare. Îl examinează, descifrează scrisurile şi se convinge că portretul este autentic. Ştefan cel Mare n-avea barbă! Descoperirea este prezentată Academiei Române. Pe loc, membrii Academiei se împart în două tabere. Unii îl susţin pe Bogdan Petriceicu Hașdeu că te-traevangheliarul nu este contemporan cu Ştefan şi îl înfăţişează pe Petru Rareş. Alţii, dimpotrivă. Disputele capătă dimensiuni din ce în ce mai mari. Se întreprind cercetări serioase şi minu-ţioase, care îl înfrâng pe Hașdeu şi pe partizanii lui. Tetraevan-gheliarul era din timpul domnitorului, deci Ştefan cel Mare nu avea barbă!

Ca ironie, după ce toată lumea era ferm convinsă că dom-nitorul nu avea barbă, membrii comitetului telegrafiază la Paris sculptorului să lase statuia domnitorului tot cu barbă.

Şi aşa a fost inaugurat monumentul, aşa ne-am obişnuit şi noi cu imaginea viteazului Ştefan având barbă.

Iscoade şi spioni la curtea Sucevei

La 6 septembrie 1450, Bogdan al II-lea, având alături pe tânărul Ştefan, obţine o victorie asupra oastei poloneze în „Codrii Crasnei”, dar cu eforturi mari şi datorită vitejiei ostaşilor moldoveni. În loc să fie luaţi prin surprindere, conform capcanei întinse de domnul moldovean, polonezii, datorită trădării unui boier, îl aşteptau pregătiţi. Aici, pentru prima dată, află Ştefan ce înseamnă divulgarea secretului.

Din primii ani de domnie, Ştefan va face tot ce este posibil să-şi controleze în ţară boierii haini, iar în exterior să urmărească acţiunile duşmanilor. Iscoadele sale se aflau peste tot, informându-l la timp de orice acţiune împotriva sa sau a Moldovei. Păstrarea secretului era unul dintre factorii hotărâ-tori şi pentru adversarii domnului.

La 27 februarie 1470, domnul moldovean atacă şi distru-ge atât de fulgerător Cetatea Brăilei, încât Radu cel Frumos n-a putut schiţa

niciun gest de apărare. Aceasta n-ar fi fost posibil fără ajutorul negustorilor din Braşov, care îi trimit lui Ştefan „arme şi îngăduie oamenilor acestuia să vină la Braşov,

unde culeg informaţii în legătură cu mişcările muntenilor". Încă din noiembrie 1474, Ştefan aduna informaţii despre pre-gătirile turceşti.

Marea înfrângere a turcilor în bătălia de la Vaslui a fost, „într-o anumită măsură, consecinţa lipsei de informaţii cu privire la forţa şi capacitatea de luptă a oştirii moldovene şi a tacticii adoptate de Ştefan cel Mare de a angaja bătălia pe un teren mlăştinos, care, cu toată exagerarea ce ia de scuză cronicarului turc (Aşâk-Paşa Zade), a jucat un rol hotărâtor în deznodământul final". Dar, deşi Ştefan îi tăiase duşmanului „mâna dreaptă", pericolul nu era îndepărtat. La 26 iunie, Ştefan scria neliniştit solilor săi din Ungaria: „...Şi despre turci aşa să ştiţi că iscoadele noastre ne-au povestit acestea... Am mai aflat prin iscoadele noastre despre vrăjmaşii creştinătăţii, despre necredincioşii turci, că vin împotriva noastră. Şi din nou ne-a venit veste temeinică că turcii vin spre noi, împotriva noastră şi împotriva ţării noastre şi pe apă şi pe uscat". Deci informaţia primită e „temeinică" şi demnă de toată încrederea. Agenţii lui Ştefan se aflau atât în Crimeea, cât mai ales în Turcia. La sfârşi-tul iernii anului 1476, braşovenii îl trimit pe

meşterul armurier Mihai cu ştiri despre „lucru turcilor”, iar Ştefan îi asigura că

„şi ce va spune din partea domniei mele către domnia voastră omul nostru Mihai meşterul să-l credeţi în toate, căci sunt vor-bele noastre”. În primăvara aceluiaşi an, Ştefan a informat „în legătură cu pregătirile pe care le făceau turcii”. Din nou, Ştefan, la 11 iunie, le mulţumeşte pentru informaţii braşovenilor. Mai mult, după ce oastea turcească pătrunsese în Moldova, Ştefan Ie dă „o călăuză”, care „abătându-se de la drumul cunoscut, a pornit chipurile pe drumul care ducea la luptă”.

La 5 ianuarie 1477, braşovenii îi dau din nou „ştiri”. Iscoa-dele sunt active la Veneţia, dar şi din Ţara Românească. În 1479, 1480, 1481, informaţiile între braşoveni şi domnul Moldovei devin tot mai dese.

Războiul informaţiilor continuă. Ştefan nu-i scapă din ochi nici pe poloni. Află de tratativele din 1894 desfăşurate la Levocea ale regelui Ioan Albert cu fraţii săi, desfăşurate „în cel mai mare secret”. În faţa unui iminent pericol din partea Poloniei, Ştefan „nu stă cu mâinile în sân în faţa unei primejdii atât de mari” şi apelează chiar la turci, scriindu-le: „...Avem oameni trimişi ca iscoade pentru a obţine veşti. Orice ştiri vor aduce, ele vor fi în grabă făcute cunoscute înaltului Prag”. Cronicarul Wapovski arăta în 1497 că exactitatea informaţii-lor furnizate de iscoade era atât de mare, nu numai la efective, armament, ci chiar şi la „căruţaşi, negustori şi servitori”. Dar nici Ştefan cel Mare nu scapă de spioni. La Cetatea Sucevei, soseşte la 1 august 1502 Matteo Muriano, „doctor în arte şi medicină”, dar şi spion sadea. Chiar din prima scrisoare, el dă dogelui Veneţiei informaţii privind starea domnului, a urma-şului său la tron, „posibilităţile de mobilizare a unei armate de 60.000 de ostaşi, la bogăţiile ţării, la poziţia

strategică şi relaţi-ile externe ale Moldovei, la potenţialul de luptă a hatmanului Crimeii". Moartea lui Muriano, suspectă, pune capăt activităţii sale de doctor, dar mai ales de spion. În afara iscoadelor, Ştefan a avut de partea sa, în ciuda câtorva boieri haini, populaţia care ca în legenda Vrâncioaiei şi-a oferit nu numai informaţiile, ci şi feciorii.

Cafeaua logofătului Tăutu

Una dintre cele mai cunoscute legende din istoriografia noastră este legată de logofătul Tăutu, care se spune că fiind trimis ca sol la turci şi primit de vizir, a fost servit cu cafea. Neştiind ce este, logofătul a sorbit-o dintr-o dată ca pe-o băutură, arzându-şi gura. Ion Neculce în „O samă de cuvinte” scrie: „După ce au luat Bogdan-Vodă dom-nia (1504-1517), au şi trimis pe Tăutul logofătul sol la turci, când au închinat ţara la turci. Şi aşe vorbăscu oamenii, că l-au pus vizirul de au şedzut înaintea vizirului pre macat şi n-au fost având mestei la nădragi, că, trăgându-i cibotele, numai cu colţuni au fost încălţat. Şi dându-i cahfe, nu ştie cum o va be. Şi au început a închina: Să trăiască împăratul şi vizirul! Şi închinând, au sorbit felegeanul ca altă bieutură”.

Documentele în schimb nu-i dau dreptate lui Ioan Ne-culce. De fapt şi cronicarul ştia întâmplarea de cum „vorbăscu oamenii”, şi chiar „O samă de cuvinte” „sântu audzite din om în om, de oameni vechi şi bătrâni, şi în letopiseţu nu sunt

scrise”. Cafeaua avea să apară pentru prima dată la Istanbul între

anii 1554 şi 1555, în timpul domniei lui Soliman Magnificul (1520-1566), numit Kaunî (Legislatorul). Medicul personal al sultanului, Bedreddin Kaysunî, o gustă, îi place şi o recomandă lui Soliman. Ca urmare, se deschid în toată capitala „Case a cafelei" - Kahvehîne, deci cafenele. Aici, scria Aurel Decei, „se citeau opere literare, poeţii aduceau creaţia lor, gazeluri (tip special de poezie în literaturile orientale, având între 4 şi 15 versuri, în care erau cântate de obicei dragostea şi vinul), epi-grame, kaside (o formă de poezie), se discuta, se juca şah şi table". Cafeaua cucerea islamul. Dar când lucrurile păreau mai fericite, împotriva cafelei se ridicară imamii (preoţi musul-mani). Motivul: „poporul s-a molipsit de cafenele. Nimenea nu mai vine la moschee" şi sunt „case ale viciului. Frecventa-rea lor premerge frecventării... crâşmei!" Ca urmare, muftiul de Istanbul, Ebussund Efendi, emite o fetva (sentinţă juridică canonică) prin care se interzicea consumul vinului şi al cafelei. Mai mult, Sultanul Murad al IV-lea (1623-1640) dezlănţuie o aprigă prigoană împotriva „kahve şi tutunului", interzicându- le sub pedeapsa cu moartea. Personal, colinda străzile, iar vi-novaţii prinşi erau ucişi. Urmaşul său la tron, sultanul Ibrahim, a fost însă mai îngăduitor în ceea ce priveşte băutul cafelei și încet, încet apar cafenelele în tot Istanbulul. Consumul de cafea creşte vertiginos, răspândindu-se în întreg imperiul turcesc. Apare chiar şi funcţia importantă de kahveci-başi, care... „nu făcea decât să supravegheze fierberea cafelelor", în Muntenia pentru prima dată este menţionată cafeaua la 3 august 1693, turcul Ivaz vânzând cafea în Bucureşti, iar în Moldova în timpul domniei lui Antioh Cantemir, ia 12 septembrie 1694, când „Paşa dede în mâinile leşilor trii pungi de urşinic cu trii chei a porţilor cetăţii Comeniţii.

Iar leşii începură a râde (...). Şi-i cinsti paşa cu cafe şi cerbet, după cum este cinstea turcească”.

Aşadar, logofătul Tăutu nu a avut şansa de a bea o plăcută şi îmbietoare ceaşcă cu cafea.

Misterele steagului lui Ştefan de la Athos

Iaşi, 1917. Este 11 iulie, pe înserat. Îmbrăcat militar, savan-tul Nicolae Iorga, obosit, mai are încă vigoarea de a cerce-ta documentele îngălbenite de vreme. Cu o lupă priveşte atent la o fotografie, apoi, grăbit, face însemnări pe o coală de hârtie. Deodată, auzi bătăi în uşă. Ridică privirea:

— Da, poftiţi. Intraţi!

În încăpere intră un militar, cu hainele prăfuite şi mirosind a praf de puşcă, clar care părea fericit:

— Domnule Nicolae Iorga, mă scuzaţi că vă deranjez. Sunt colonelul Găvănescu, dar am vestea cea mare. Victorie! Azi în zori, înainte de a se face lumină, trupele Armatei a Il-a s-au pus în mişcare spre punctele de atac ordonate. Atacul Diviziei a 3-a, în special, a fost fulgerător, în mai puţin de două ore, am ocupat întreaga primă linie de tranşee şi întăriri pe dealul Mă-răşeştilor. Luptele au fost crâncene, dar scurte. Trupele

noastre au căzut asupra inamicului atât de repede şi cu atâta putere, încât orice rezistenţă din partea lui era de prisos. Baioneta şi grenadele au jucat cel mai mare rol!

— Dumnezeu să-i ocrotească pe bravii noştri eroi...

— Domnule Iorga, am mai venit pentru un lucru. Tipogra-fia „Serviciului nostru geografic" scoate pentru anul 1918 ca-lendarul „Regina Maria". Am primit deja materialele chiar de la Maiestatea sa, regina Maria, de la domnii Octavian Goga, Delavrancea, Beldiceanu, Mihail Sadoveanu şi am fi onoraţi de ne-aţi da şi dumneavoastră unul.

~ Cu plăcere. Tocmai am terminat un articol despre flamu-ra lui Ştefan Vodă cel Mare de la Muntele Athos. Este singurul care s-a păstrat dintre toate steagurile care au dus la luptă osti-le, de cele mai multe ori biruitoare. Priveşte fotografia aceasta a steagului. Pe vechea mătase în litere de fir e scrisă o rugăciune, în vechea limbă a liturghiei slavone. Iată ce cuprinde:

„O, sfinte îndurătorule şi biruitorule mare Gheorghe, care, în nenorociri şi în năpăşti, dai un grabnic şi călduros ajutor şi celor necăjiţi nespusă bucurie, primeşte de la noi această rugăciune, de la smeritul tău rob a lui Dumnezeu, Io Ştefan Voevod, cu mila lui Dumnezeu Domn al Ţării Moldovei, şi ţi-ne-l nevătămat în acest veac şi în veacurile viitoare, pentru rugăciunile acelor ce ţi se închină, ca să te slujim veşnic, Amin. în anul 7008, iar al Domniei Sale al 37-lea".

— Domnule, tot pe flamura de la Muntele Athos însă avea a face cu Sfântul Gheorghe luptătorul şi biruitorul Sfânt. Ba-laurul cu trei capete stă supus supt picioarele lui înfăşurate în cremide, sabia care a lovit - căci e o sabie, nu o suliţă - se cum-păneşte pe mâna stângă, ca şi cum eroul s-ar găti să taie cele trei gâturi încordate. Iar doi îngeri în zbor aşază cununa lor pe capul tânăr al triumfătorului.

Ridicându-se de la masa de lucru, Nicolae Iorga făcu câţi-va paşi prin cameră:

— Vedeţi, „nenorociri şi năpăşti...”, „Cei necăjiţi...”, „Un grabnic şi călduros ajutor...” N-ar zice că sunt cuvintele ca pentru ziua de azi?

Semnalat de marele nostru savant, steagul se află şi astăzi la Athos, „între călugări”. Totuşi, la o privire mai atentă, ascunderea

lui ridică o serie de între-bări. Sfântul Gheorghe nu prea pare Sfântul Gheorghe. În *„Simbo-listica biblică şi creştină - Dicţionar enciclopedic”,* apărută în 1935 la Timi-şoara, se scrie că „Sfântul Gheorghe a primit atribu-tul de cavalerul creştină-tăţii, este tipul cavalerului de mai târziu... Iconogra-fia ni-l prezintă călărind pe un cal alb şi omorând balaurul; adesea are şi un steag în mână ca simbol de învingere a bisericii asupra păgânităţii. Ni-l mai prezintă ca pe un

tânăr viguros, cu sabia în mână, ridicată asupra balaurului răpus de suliţă sub picioarele calului, ca simbol al triumfului binelui asupra răului. Balaurul închipuie puterile contrare bisericii...” Ori pe steagul acesta este înfăţişat un tânăr până în 30 de ani, al cărui chip seamănă izbitor de bine cu cel al lui Alexăndrel! El este îmbrăcat nu în armură, ci într-o haină lungă, probabil de catifea, stând nu pe cal, ci pe un jilţ. Cu mâna dreaptă strânge mânerul unei săbii, al cărei vârf e prins de mâna stângă. Pe cap doi îngeri îi aşază

„cununa”, iar sub picioare se află un balaur „cu trei capete” şi „trei gâturi încordate”.

Cui trebuia să dea Sfântul Gheorghe un „grabnic şi călduros ajutor”? Cine erau „cei necăjiţi”? De ce a trimis Ştefan cel Mare acest steag la mănăstirea Athos? La ce „nenorociri şi năpăşti” se aşteaptă Ştefan, de se ruga să-l „ţină nevătămat în acest veac, dar şi în veacurile viitoare”?

Răspunsuri la aceste întrebări le găsim în situaţia Moldovei „în al 37-lea an al Domniei Sale”, adică în 1493. Să vedem cei trei „balauri încordaţi” care aşteptau să se năpustească asupra Moldovei. Unul din ei era Imperiul Otoman, veşnic gata să po-topească mica ţară. Al doilea aşteptând la pândă să sfârtece Moldova era Ungaria. Dar cine era al treilea? De necrezut, dar adevărat, Polonia. La 7 iunie 1492, regele Cazimir al IV-!ea a plecat în lumea celor drepţi. Lăsa un tron vacant, pe care l-a ocupat la 27 august Ioan Albert. Rând pe rând, încă trei fraţi ai săi se vor urca pe alte tronuri. Mai rămânea unul de rezolvat: fiul cel mai mic al lui Cazimir, Sigismund. Unde putea fi aşezat cu coroană pe cap? Doar în Moldova!

Cronicarul polon Miechowschi scria chiar că Ioan Albert propusese „estirpatione Moldaviae”, adică „desfiinţarea statu-lui Moldova”! La o asemenea perspectivă, Ştefan avea de ce să fie neliniştit. Iată de ce avea nevoie de „un grabnic şi călduros ajutor”. Dar şi un avertisment cu sabia „în cumpănire”.

Evenimentele ce se vor derula în anii ce au urmat vor con-firma temerea marelui Voievod.

Curtea Domnească din Bacău şi tainiţele ei

O curte domnească la Bacău? Pentru ce a ridicat-o Ştefan aici? Firește, așezarea Bacăului era absolut strategică, dar şi comercială, localitatea fiind exact la întretăierea unor drumuri importante. Aceste lucruri nu-i scapă marelui domnitor, care dă poruncă să se ridice o curte domnească cu toate cele trebuitoare. Aici va fi aşezat chiar „prea iubitul său fiu, Alexandru”, care va guverna partea de sud a Moldovei. Lucrările s-au desfăşurat, după cât se pare, între anii 1476 şi 1481. Când lucrătorii s-au apucat de treabă, ei au trebuit să răzuiască locul, deoarece încă se mai aflau urme de la altă curte, cea a iui Petru al II-lea. Curtea „nu e o construc-ţie măreaţă. Are un beci, care se mai păstrează şi astăzi, cu doi piloni din piatră şi o boltă de cărămidă. Pe fundaţia din piatră de carieră cu laturile de 12,80 x 10,80, s-au înălţat zidurile, fiind posibil ca această construcţie să aibă şi etaj. Interiorul era demn de reşedinţa unui

fiu de domnitor. Pereţii erau ornamen-taţi cu plăci de perete, discuri smălţuite în diverse culori, cu re-prezentări vegetale, florale şi geometrice, dar şi reprezentând

cavaleri medievali. Fireşte, nu lipsea stema Moldovei. În casa domnească, se foloseau zilnic căni, castroane, pahare şi cupe. În oale-borcan era păstrată mâncarea. Din toate punctele de vedere frumuseţea şi bogăţia acestor încăperi nu se deosebeau cu nimic de cele din cetatea de scaun. Curtea de la Bacău era o copie la o dimensiune mai mică a celei de la Suceava. Din aceste încăperi, Alexandru emitea documente, caligrafiate de grămătici, cum ar fi cel din 18 ianuarie 1482, prin care se in-titula *„Alexander filius Domini Stephani Dei gracia Waywod regni Moldavie",* sau cel din 26 iunie 1488, în care îşi spunea *„Sandrinus Dei gracia fillius illustrissimi principis Stephani Woiwode Moldavensis".* Pentru pază, supraveghere şi probabil locuinţă, se afla un turn de apărare. La aproape 10 ani de la înfiinţarea Curţii Domneşti, ia 1 ianuarie 1491, era târnosită şi Biserica „Precista". Totul îi dădea aspectul unei adevărate curţi domneşti. Cu siguranţă, întreg ansamblul era protejat de o palisadă din pământ şi lemn. Dar cea mai mare protecţie venea de la cele două ape care înconjurau această porţiune, transfor-mând-o într-o adevărată insulă: râul vijelios şi greu de trecut, Bistriţa, a cărui albie se vede şi astăzi, şi pârâul Negel, care îşi avea cursul chiar prin actualul centru al Bacăului. Mai mul-te campanii arheologice aveau să scoată la iveală mărturii ale vieţii petrecute la Curtea Domnească. Prima cercetare a avut loc între 1967 şi 1968, fiind dezvelită o parte a Curţii, urmată de alta între 1984 şi 1986, când s-au extins săpăturile şi a fost dezvelită şi o parte din fostul turn-locuinţă. Dar ce au găsit arheologii? În primul rând, numeroase fragmente ceramice, o monedă turcească din 1481, monede ungureşti din 1538, 1543, 1556 şi un bogat material ceramic de uz casnic, obiecte

din fier. Documentar însă, curţile domneşti sunt pomenite într-un singur act din 20 aprilie 1491, când Mănăstirii Tazlău i se dăru-ieşte un sat „ascultător de curţile de la Bacău”. Existenţa Curţi-lor din Bacău n-a fost prea îndelungată. Arheologii băcăuani consideră că distrugerea lor a avut loc fie în timpul domniei lui

Ştefăniţă Voievod (1517-1527), fie în timpul domniei lui Petru Rareş (1527-1538). Şi totuşi, spre deosebire de suratele ei, cur-ţile din Tazlău, Neamţ, cele din Bacău aveau o particularitate. Se ştie că Ştefan era o adevărată „vulpe”, nelăsând ca duşma-nul să-l ia prin surprindere. De informaţiile primite, mai ales la timp, depindeau mobilizarea şi căile de atac. Adversarii săi luau cele mai straşnice măsuri pentru a păstra secretul ope-raţiunilor militare. Astfel, Mehmed al II-lea declara că „dacă un fir din barba mea ar cunoaşte gândul meu, l-aş smulge”, iar Ioan Albert spunea: „Mi-aş arde cămaşa de pe mine dacă aş şti că-mi cunoaşte planurile mele ascunse”. Ştefan avea peste tot iscoade. Mulţi hangii erau în slujba domnitorului. Pe Matei Corvin l-au urmărit în 1467 iscoadele pas cu pas, comuni-cându-i domnitorului poziţia inamicului. Regele Cazimir al Poloniei se afla de asemenea în atenţia iscoadelor, încercarea de a-l prinde pe Ştefan neavând loc datorită acestora. Ştefan se afla în raporturi excelente cu braşovenii, în afară de arme, postav, aceştia îi mai trimiteau şi informaţii. Meşterul armurier Mihai îi comunicase despre „lucrul turcilor”. Ştefan le mulţu-mea: „Şi ce va spune din

partea domniei mele către Domnia voastră omul vostru Mihai meşterul să-l credeţi în toate, căci sunt vorbele noastre”. La 20 aprilie 1471, Ştefan ruga într-o

scrisoare pe prietenii săi braşovenii să-l înştiinţeze dacă turcii se îndreaptă împotriva lui. Din nou la 9 aprilie el le cerea: „Că-utaţi bine cu iscoade”, în sfârşit, la 4 februarie 1481, el le mulţumea din nou pentru ştirile pe care i le-au transmis despre Ţepeluş. La 5 septembrie 1485, Ali-Bei îl căuta cu disperare pe domnul Moldovei. Ştefan le trimite o iscoadă falsă, iar Aşik- Paşa Zade scria referitor la aceasta: „Încotro a plecat Ştefan, unde se află? Acel prins a vorbit aşa: Ştefan cel Mare a plecat şi s-a dus în vilaetul leşesc”.

Tratativele din 1494 între Ioan Albert şi fraţii săi „în cel mai mare secret” au fost cunoscute însă de Ştefan. Avea iscoade şi în interior. Ca urmare, a putut lua măsuri drastice împotriva boierilor haini.

Grosimea zidurilor de la Curţile din Bacău, peste 1,20 metri, oferă un indiciu important. Clădirea avea cu siguranţă tainiţe. Nu erau simple vorbe că „pereţii trag cu urechea”, în „zidurile groase ale clădirilor erau de obicei amenajate ascun-zători speciale în care se ascundeau spioni pentru a asculta ce se discută în camere sau care serveau ca refugiu în caz de atac prin surprindere”. Cu siguranţă că din beciurile curţii prin tu-nelul subteran ce a existat până în 1960, curtenii se puteau sal-va. Acest tunel, făcut din cărămizi aşezate „pe muchie”, destul de înalte ca un om să le străbată în picioare, avea ca loc de ieşire pădurea ce se afla atunci pe locul unde este astăzi Liceul „Anghel Saligny”.

Avem vreo descriere a acestor tainiţe de la Curtea de Bacău? Deocamdată, nu. Doar un model de comparaţie este ctitoria lui Duca-Vodă. Iată ce scria, în 1842, Alecu Russo:

„...Palatul în partea mijlocie cuprinde tainiţe întunecoase, iar sub acestea vin beciuri săpate în pământ. O scară de vreo 12 lespezi, strâmtă şi lipită de peretele dinafară a palatului, duce la un balcon de piatră, o altă uşă, rotundă, îngustă şi scurtă, dă pas într-o tindă boltită... în dreapta şi în stânga tindei, două

uşi dau intrare în două mici apar-tamente: cel din stânga cuprinde o sală destul de mare. Această sală servea pentru primiri şi sfaturi; ea comunica cu o cameră luminată prin două ferestre, tot spre ogradă, asemine boltită şi pardosită cu lespezi de cărămidă, în ungherul din fund, în dreapta, se vede o uşă mică, ce se crede a fi comunicat printr-o scăricică săpată în zid cu tainiţele de dedesubt mai mici. Cea dintâi are două ferestre spre ogradă. A doua cameră, numită «odaia lui Vodă», primeşte lumina din partea oraşului Iaşi. în ungherul din fund, în dreapta camerei din fund, este o uşă foarte îngustă şi scurtă care se deschide în zidul dinspre ogradă. O scăricică săpată în acel zid şi luminată numai printr-o fereastră rotundă duce în o cameră numită «ie-tacul doamnei» şi care se găseşte sub «odaia lui Vodă». Această cameră misterioasă, puţin ridicată şi luminată prin două mete-reze, are în fund un soi de scobire în zid, care servea de vatră. Ferestrele ei privesc în partea Prutului. Aşadar, rândul de sus al palatului se compune din cinci camere, dintre care una tainică şi subaşezată. Iar intrarea în tainiţe se găseşte peretele palatu-lui care priveşte spre oraş.

O uşă mică, rotundă şi ridicată de la pământ ca de vreo doi coţi, duce într-un feliu de tindă îngustă, în a cărui fund se deschide o vizuină ce are asemănare cu un cuptor de pitărie; nivelul ei e mai ridicat decât cel al tindei, în stânga se vede o

cameră boltită, tupilată, întunecoasă, în al cărei colţ, de-a stânga, se arată o gaură prin care de-abia încape omul, pentru ca să intre într-o altă cameră, asemine întocmită ca cea dintâi. Amândouă sunt zidite pe aceeaşi linie cu «ietacul doamnei". Unde au fost aceste tainiţe? Las această întrebare pe seama arheologilor...

Secretele Bisericii „Precista”

Pare de necrezut, dar vestita Biserică „Precista” din Bacău a avut până în primul deceniu al secolului XX două tur-le! Iată povestea acestui vestit locaş de cult.

Pe la 1900: „Privită din partea de nord, are mai mult as-pectul unei biserici părăsite, din cauza căderii tencuielii şi a multor culori, în care predomină negrul, iar în partea de sud, peretele fiind mai ferit de furtuni, e într-o stare mai bună, iar în schimb plafonul de sub streaşină e căzut, din cauza acoperi-şului strâmt, în curând se va resimţi din cauza ploilor şi bolta bisericii, oricât de rezistentă ar fi. Pe pereţii interiori, aproape nu se mai distinge chipul sfinţilor, în multe părţi sunt imposibil de reconstituit picturile şi dacă se va lăsa aşa, nu se va mai cu-noaşte nimic din ce a fost. O înfăţişare nu tocmai plăcută îi dă bisericii şi gardul ce împrejmuieşte curtea, căci e putred şi în multe părţi căzut”.

Cum de a decăzut această construcţie?

Biserica a fost târnosită la 1 ianuarie 1491. Pisania dăltuită în piatră glăsuieşte: *„Cu vrerea Tatălui şi cu ajutorul Fiului şi*

cu săvârşirea Sfântului Duh, bine cinstitorul şi de Hristos iubi-torul Alexandru Voievod a zidit acest hram întru numele Ador-mirii Precistei Născătoare de Dumnezeu şi pururea Fecioarei şi s-a săvârşit în anul 6999, luna ianuarie 1". (Traducere făcută de N. Iorga) Aşadar, Alexandru şi cu tatăl său Ştefan vor asista la sfinţirea bisericii. Dar de ce chiar la început de an? Majorita-tea bisericilor ridicate de Ştefan cel Mare se ridicau „planificat", adică începea construcţia lor în mai-iunie şi se termina în septembrie-octombrie. Astfel, bisericile Volovăţ (26 mai-14 septembrie 1497), din Milişăuţi (8 iunie-13 noiembrie 1487), „Sf. Gheorghe" din Hârlău (mai-octombrie 1492), „Sf. Ilie" (l mai-15 octombrie 1488). Timpul construcţiei era extrem de scurt pentru acea vreme, dar Ştefan ştia să mobilizeze impor-tante forțe într-un singur punct. Nu-i de mirare că Cetatea Chiliei a fost făcută doar în câteva săptămâni, cu ajutorul a 800 meşteri zidari şi 17.000 de ajutoare. Dar „Precista" a fost „dată la cheie" în plină iarnă. Care să fie explicaţia? În primul rând, evenimentele vremii. Nori negri se rostogoleau asupra micii Ţări a Moldovei. Polonezii, gata de a interveni în treburile in-terne, turcii în expansiune, ruşii în creştere, ungurii cu ochii aţintiţi, muntenii gata de compromisuri şi ardelenii împinşi de la spate. Un singur gând îl făcea pe Ştefan să grăbească totul şi să treacă peste orice tradiţie. Acesta se numea urgen-ţă. Alexandru, vrednicul fiu, nu avea timp de ghiduşii, de via-ţă patriarhală şi trebuia să treacă urgent la reorganizarea Ţă-rii de Jos. Din nefericire, dispare prematur de pe scena ţării, chiar atunci când toată lumea îşi punea mai mult ca niciodată speranţa în el. Curţile Domneşti din Bacău, încet dar sigur, scad din importanţă. Aşa cum pe drept spune arheologul Al. Artimon, din 1517 ele rămân

doar o amintire. Ce se întâmplă însă cu ctitoria „Precista”? La 1598, biserica funcţiona. „Eremia Movilă Voevod”, deşi foarte ocupat cu nenumăratele şi încurca-tele treburi ale domniei, găseşte timp şi pentru „Tetraevanghe-liarul de la Bacău” să-l restaureze. Acesta fusese dăruit chiar la sfinţirea bisericii de Alexandru: *„Cu bunăvoinţa Tatălui şi cu ajutorul Fiului şi cu săvârşirea Sfântului Duh, Io Alexandru*

Voevod, din mila lui Dumnezeu domn al Ţării Moldovei, fiul marelui Ştefan Voevod, a scris şi a ferecat acest Tetraevanghe-liar bisericii sale care (este) în Bacău, casa preasfintei noastre Născătoare de Dumnezeu şi pururea fecioară Maria, cu mâna mult păcătosului diacon Theodor, în zilele binecinstitorului şi de Hristos iubitorului Ştefan voevod, în anul al 35-lea al dom-niei lui, în anul 6999 (1491), luna aprilie 23". Cu siguranţă, Tetraevangheliarul a fost scris şi împodobit, „cu patru miniaturi" (două reproduceri se află în catalogul Expoziţiei din 1913 de la Moscova) de către diaconul Teodor Mărişescul. De la „Trei Ie-rarhi", a ajuns însă şi un panaghiar, comandat tot de Alexandru: *„Io Alexandru Voevod, fiul lui Ştefan Voevod, din mila lui Dumnezeu domn al Ţării Moldovei, a făcut acest panaghiar ca să stea în biserica din Bacău".* Pe acesta este înfăţişată înălţarea lui Isus Hristos, iar „înăuntru este săpat un tropăi a acestuia".

Trec anii, iar de Curţile din Bacău şi de biserica de aici nu se mai spune nimic. Aflat la Bacău, nici Dimitrie Cantemir, autorul „Descrierii Moldovei", nu scrie nimic de vechea ctitorie şi cu atât mai puţin de curţile domneşti. Totuşi biserica funcţiona.

În 1622, „Ion Alexandru voevod, fiul lui Ştefan voevod, domn al Ţării Moldovei, înfrumuseţa acest mormânt..., care s-a strămutat în vecinicile lăcaşuri în anul 7130. E vorba de Ion Alexandru, fiul lui Ştefan Tomşa de la Tamaşi, Mihai Ciu-teaci în 1656 are grijă de biserică şi pune o lespede de piatră cu înscrisul: „Acest mormânt făcut şi înfrumuseţat de jupanul Mihail Ciuteaci postelnicul, jupânesei saîe, Maria. A răposat în zilele evlaviosului Vasile Voevod, în 7144, luna maiu". Acest Ciuteaci a fost restaurator, confirmat şi de „Pomelnicul Ciuţii" din 10 august 1840.

Lăsat în părăsire, ansamblul de la Precista devine loc de aprovizionare cu piatră pentru

târgoveţii băcăuani. Din „curţi”, vor rămâne doar fundaţiile şi beciul. Centrul activităţii băcăuane se mută spre zona actuală a Bisericii „Sf. Neculai”, către strada Bacovia. În 1821, „Precista” era în câmp şi lumea mergea cu frică la biserică de teama... lupilor!

În luna iunie, 29, 1801 este pusă în biserică o icoană: „Această sfântă icoană am făcut-o noi Sandu Sturdza dimpreună cu soţia mea Soltana, pentru pomenirea noastră şi pentru sufletele fiicei noastre Casandra”, probabil, părinţii vi-itorului domn Ioniţă Sandu Sturdza. Un an mai târziu, o altă icoană este adusă aici: „Această sfântă icoană, am ferecat-o eu Soltana pâh cu banii din zestrea fiicei mele Casandra... şi pentru aceasta a dat-o la sfânta mănăstire Precista la Bacău, ca să ste în tinda bisericii unde este şi îngropată Casandra şi cine ar muta-o de acolo la altă biserică sau într-alt loc să fie blăstămat de Sfânta «Precista» şi de trei sute şi optusprezece Sfinţi părinţi”.

Prin Legea de împroprietărire de la 1864, „s-a dat aces-tei biserici din moşia Cremenea, fostă proprietate a bisericii, un loc arabil de 17 fălci (24 hectare sau 3457 m), situat în co-muna vecină, Letea II Nouă”. De bine, de rău, viaţa monahală continuă aici. Continuă şi darurile: o icoană

„Maica Domnu-lui”, cu înscrisul: „Această S( )tă icoană s-a făcut cu cheltuiala

robilor lui Dumnezeu Neculai, Ana, Kiraca, 1833, aprilie, 22, m. Zugrav". Peste 7 ani, „...o icoană s-au făcut cu cheltuiala d. Jupânesii Anii, soţie lui Ioniţă Anghel, Mihalache Zugravu, la anul 1840, ap. 16". O icoană veche este restaurată: „Aces-ta icoană fiind vechi, de la anii 7259 (1751) în zilele D. Mihai Cehan Racoviţă V. V., acum a doua oară am zugrăvit-o eu cu cheltuiala d. Smaranda Soroianu cu soţul ei Vasile şi fiicele d. Catinca și Marghioala, în oblăduirea dumnealui Grigorie G. G.
V. V., la anul 1850, august 13, Zugrav". Treptat, treptat, biserica revine în atenţie, chiar dacă în 1894 avea doar 375 enoriaşi. Până la secularizare, prin 1838, biserica „nu posedă astăzi de cât o mică casă veche", „după un plan urâtu cu ferestre mici şi altele şi mai mici", „cu 4 odăi mici sub dânsa o mică pivniţă, păreţii partea de către apusu dărâmaţi"... şi „o şură vechi" în care „șade cântăreţu întâiu". Aici „au ţinutu şi ţine vaci, viţăi, porci şi altele, aceştia toate le păşuna în curtea bisericii, gunoiu şi alte necurăţenii, le scoate peste morminte şi pe lângă toate aceştia mai dă şi 2 odăiţi cu chirie".

Noroc însă de „binefăcători". Cel mai important a fost aşa cum glăsuieşte pisania în greceşte de la intrare: „Nilos, fiu prea vestit al muzelor măreţe, a construit cu mari osteneli un templu de o frumuseţe rară şi de o mare admiraţie a închegării, iar opera a ajuns la capăt, toţi dorind pentru săvârşire, iar el primind cu bucurie însărcinarea lucrării, în luna august 1854". Tot el pune ca pardoseală piatră pătrată şi deasupra cărămidă smălţuită „cum fusese în vechime", aşa cum o va găsi şi preo-tul Atanasiu în 1890, „cărămizi smălţuite aşezate pe muche", el punând podea de scânduri. Tot el plăteşte şi zugrăvirea bi-sericii. În rândul „făcătorilor de bine" se situează şi „arhiman-dritul Veniamin",

care face „îmbunătăţiri radicale”, printre care şi „turnul de lemn, aşezat deasupra porţii, la intrare”. Lângă biserică, este „un loc însă în întindere de vreo 5.757 mp, unde s-o îngropat morţii până la înfiinţarea cimitirului actual”, „vreo 100 morţi”.

Alexandru, arendaşul moşiei Cremenea, se implică şi el, dar „anume ce îmbunătăţiri a făcut, n-am putut afla”, no-

tează preotul Th. Zotta, ca şi „Constantin, Constantin şi Z.N.”, dar despre care „nu se găseşte niciun indiciu”, fiind pome-niţi la fiecare „slujbă”. În 1871, biserica este prădată cumplit, „iconomul Gheorghe Albu (1848-1885), „a completat multe lipsuri” şi Iosef Cozner aureşte crucile de fier”. În 1892, „vreo câteva intrări particulare dădeau în curtea bisericii”, aşa că s-a împrejmuit, iar peste doi ani de zile Gheorghe Atanasiu „face rnai multe reparaţiuni”, până atunci, „de la 1 martie 1885 până în 1887”, executându-se „mici cârpeli”. Anul 1881 este foarte important. Moşia Cremenea se împarte şi ia fiinţă satul Dom-niţa Maria (cartierele Orizont şi Tic-Tac de astăzi), sat care la 12 martie 1936, prin semnătura primarului Constantin Zlo-tescu, va fi încorporat Bacăului, pentru că aşa cum se preciza atunci „crează pentru viitor perspective certe ale dezvoltării municipiului”. Prin 1893 „se repară şi revopseşte acoperişul, în 1895 s-a tencuit cu ciment soclul bisericii până la înălţimea de un metru, s-a nivelat şi s-a plantat aleea, „ca din 1906 până astăzi (1910), nu s-a mai făcut nimic”. Cât despre „obiecte-le de valoare, mai ales din trecut şi care să ne reamintească pietatea şi dăruirea strămoşilor noştri..., nu se mai găsesc!” Începând din anul 1911 „Precista” intră în atenţia restaura-torilor, astfel că în anul 1933 s-a terminat restaurarea acestui „important monument istoric de către Comisiunea Monumentelor Istorice, desfiinţându-se pridvorul, turla din faţă (clopotniţa) care a fost adaus şi turnul de la mijloc refăcut în formă octogonală”. Tot acum se restaurează şi pictura de către Constantin Ionescu, „sfinţirea având loc la 8 octombrie 1933, în prezenţa Episcopului Lucian Triteanul al Romanului”. Abia în 1966 pictorii Gheorghe Ciobanu şi Gheorghe Trăşculescu fac sondaje pentru a regăsi pictura veche, în lipsa acesteia, o nouă pictură va fi executată de Arutin Avachian,

care va rezista până în 1981, când din nou va fi pictată biserica.

Ştiţi de ce „Precista” are o rezonanţă aparte? Pentru că, în pereţii ei s-au păstrat vestitele „oale de rezonanţă”.

Alexandru, fiul lui Ştefan cel Mare, otrăvit?

1 ianuarie 1491, Curţile Domneşti din Bacău.

Aici îşi face apariţia un cortegiu extraordinar, cum nu mai văzuse Bacăul până atunci, în frunte, călare, însuşi nebiruitul Vodă Ştefan, îl are alături „pe preaiubitul său fiu”, Alexandru, îi urmară marii boieri, portarul Sucevei, Luca Arbore, ceainicul Moghilă, stolnicul Fruntaş, postelnicul Cozma Şarpe, vornicul Giurgea Doh. La mică distanţă îşi face apariţia suita Mariei Asa-nina Paleologhina, „doamna Moldovlahiei”, soţia lui Alexandru. Curţile din Bacău se aflau într-o mică insulă făcută de braţele Bistriţei şi Negelului. Odinioară, pe acest loc se ridicase curtea domnească a lui Petru al II-lea. Erau câteva clădiri protejate de o palisadă de lemn şi pământ. În aceste curţi din „Târgul de jos”, fiul lui Alexandru cel Bun, Ştefan, va sta de la începutul anului 1443 până la 5 aprilie 1445 şi vor da „cărţi domneşti”. În-tr-adevăr, în acest perimetru, arheologul Alexandru Artimon a scos la iveală o aşezare medievală datând de la sfârşitul seco-lului al XIV-lea şi prima jumătate a secolului al XV-lea. S-au dezvelit „cinci locuinţe cu un inventar compus din căni, ca-

pace, oale, opaiţe din ceramică similară cu cele de la Suceava, Baia și Tg. Trotuş". În schimb, nu s-au găsit niciun fel de urme ale unor construcţii care să fi servit drept curte domnească. De ce au dispărut acestea? O ipoteză este aceea că Ştefan cel Mare, când a ridicat noua curte domnească, a poruncit ca locul să fie „răzuit". Este de presupus însă că aceste curţi să fi fost pe locul actualei catedrale „Sf. Nicoîae". Aici a fost descoperit un gros de la 1433 şi fragmente ceramice medievale, de către Al. Artimon. Locuinţa Voievodului şi a soţiei se afla în faţa altarului bisericii, dedesubt fiind un beci ale cărui urme se păstrează şi astăzi. Ştefan se îngrijise ca lui Alexandru să nu-i lipsească confortul, în încăperi se aflau salbe cu plăci de ceramică decorate cu mo-tive antropomorfe, zoomorfe şi heraldice, covoare orientale, laviţe asemănătoare celor ţărăneşti pe lângă pereţi şi acoperite cu perne moi, brodate cu fir. Pe mese acoperite cu feţe cu bro-derii complicate se aflau sfeşnice pentru lumânări din argint aurit, talere pentru gustări reci şi calde, tipsii, ibrice din argint realizate la Braşov, linguri mari cu sidef, pocale mari şi mici din argint, solniţe

din argint cizelat, vase de faianţă şi lighene pentru spălatul mâinilor. Perechea Voievodală era apărată de

ziduri puternice din piatră, cu creneluri pe care vegheau străji. Dintr-un turn se putea urmări orice mişcare a duşmanilor. Un tunel secret din cărămidă „pe muche” făcea posibilă salvarea în caz de asediu. Acum, la 1 ianuarie, se făcu târnosirea bisericii ridicate doar în şase luni de zile, în prezenţa unui întreg sobor de preoţi. Alexandru primise titlul de Voievod doar cu un an înainte, tatăl său încredinţându-i misiunea de a asigura buna funcţionare administrativă, dar mai ales militară. Tatăl său nu-l pusese aici doar din întâmplare. La vârsta majoratului, Alexandru avea deja experienţă în lupte, participând alături de tatăl său în 1476 la bătălia de la Războieni, Valea Albă şi în 1481 la lupta de la Râmnic. Dovedeşte reale calităţi de con-ducători de oşti, fiind cu siguranţă cel mai potrivit urmaş ia tronul Moldovei. În 1492, Ştefan îl trimite pe Alexandru cu 5.000 de oameni într-o expediţie alături de oastea sultanului. Anul următor, Alexandru, tot singur, va conduce două incur-siuni moldoveneşti în Polonia și în 1494 este din nou la Bacău. Pune o lespede funerară deasupra unui mormânt făcut chiar în ctitoria sa, „Precista”.

Alexandru împlineşte 35 de ani în 1496. E în floarea vâr-stei şi a maturităţii. Toate speranţele se îndreaptă spre el. E 26 iulie. Pe poarta Cetăţii Sucevei, un călăreţ pătrunde ca vijelia. Descalecă şi urcă în mare grabă scările de piatră spre încăpe-rile domneşti. Cere să fie primit de îndată de domn. Chipul lui înspăimântat nu prevedea vreo veste bună. E introdus la Ştefan. Aruncându-se la picioarele acestuia, oşteanul cu vocea tremurândă abia reuşeşte să spună:

— Măria ta! Nenorocul mă face să vă aduc vestea cea mai rea…

— Au năvălit turcii? Tătarii?

— E mai rea decât dacă ar fi năvălit toţi duşmanii Moldovei.

— Spune odată!

— A murit Voievodul Alexandru!

Oricât de încercat oştean era, Ştefan nu poate să nu-şi şteargă lacrimile de pe obraji. Alexandru, preaiubitul său fiu, mort la 35 de ani! Desigur se puneau întrebările: unde şi când şi de ce a murit Alexandru?

În anul 1494, Alexandru era la Bacău. În ctitoria sa de pe malul Bistriţei, dă ordin să se pună o lespede pe mormântul unei persoane foarte apropiate. Din ianuarie până în 26 iulie, Alexandru cu siguranţă a fost în Bacău. În toată această perioadă n-a fost război, deşi deasupra chipului său pictat şi refăcut mai târziu de la mănăstirea Bistriţa este inscripţia: „Alexandru Voievod, fiul lui Ştefan Voievod, care a murit la oaste."

Să fi murit zălog la Constantinopol? Nu, pentru că şi soţia sa, după un document din 1538, spune că acesta era în Moldova şi cu siguranţă la Bacău, la adăpostul zidurilor crenelate de aici. Avea Alexandru duşmani? Rivali la domnie? Credem că da. Nu-i de mirare că soţia sa, Maria, deşi era însărcinată, plecă sau a fost nevoită să plece la Constantinopol, unde îl naşte pe viitorul Ştefan Lăcustă. Cu siguranţă la Bacău a fost organizat un complot care a reuşit să-l suprime pe Alexandru. Cine l-a organizat şi cine a fost mâna criminală, nu putem şti. Probabil că duşmanii erau aşa de periculoşi, încât Alexandru nu e îngropat, conform obiceiului, în biserica „Precista" din Bacău, ctitorie a sa. „Cronica moldovenească" relatează că el a fost „îngropat lângă străbunicul său Alexandru Voievod, la Mănăstirea Bistriţa".

Aşadar, complot la Bacău de o violenţă şi dimensiune greu de prevăzut. Dispariţia lui Alexandru şi plecarea Mariei, soţia sa, au încheiat lista capetelor încoronate Ia Curtea Domnească din Bacău. Treptat, treptat, acestea îşi pierd din

importanţă, astfel că în 1538 ea dispăru din peisajul băcăuan. Au rămas însă întrebări care nici acum nu şi-au găsit răspuns...

Ştefan cel Mare şi o hartă cu 16 semne

Ştefan cel Mare dăruieşte în anul 1498 Mănăstirii Bistriţa „pentru pomenirea fiului său Alexandru” (când se îm-plineau doi ani de la moarte - 1496), o vie la Călugăra, lângă Bacău „până la viile ungureanului, cu un schit, unde petrecuse călugărul Teofan şi cu Prisacă, cu un loc ce este în Bacău, de cea parte, a Sfintei Mănăstiri Bistriţa. Acest loc înce-pe hotarul de la un frasin ce-i lângă varniţă (velniţă) de la Pâ-râul Călugărului la munte, de la un stejar la drumul de vale, la Piscul lui Bran, la vârful dealului, la Rătăuani şi cu toate obârşi-ile pâraielor Călugării până la Pârâul Călugării, apoi la câmp 12 pământuri din gios de drumul Călugării, cu tot venitul”.

Peste 321 de ani, în 1819 inginerul austriac Kuhnel înde-plineşte porunca domnitorului Calimachi de a alcătui harta Bacăului. El o va intitula „Arătarea sămnelor, a locurilor care s-au arătat cu numele lor pe hartă:

„1. Vămiţa
2. Chilia lui Bratu
3. Fântâna lui Tofan unde este drumul Huşilor

4. Dealul Săbăoanilor
5. Piscul Călugărilor
6. Piscul lui Bran
7. Douăsprezece pământuri a mănăstirii Bistriţei
8. Viile Ungurenilor
9. Viile băcăuanilor
10. Vadul beiului
11. Beci domnesc
12. Vadul la drumul Ketrii (P. Neamţ)
13. Sînorie
14. Muntele Sărăţiei
15. Dealul Ursoaiei
16. Dealul Mare”.

Uluitor, din cele „16 sămni”, 6 sunt cuprinse şi în documen-tul de la Ştefan cel Mare. Ce surse a folosit inginerul Kuhnel? Fireşte, mai întâi toponimia locului. Dar în trei secole şi jumătate acesta s-a putut schimba. Să fi folosit el o hartă veche? După cum se ştie, prima hartă a Moldovei şi care cuprinde şi Bacăul datea-ză din 1714, fiind alcătuită de Dimitrie Cantemir. O a doua hartă a Moldovei, „Gheniki harta Moldovi-as”, se tipăreşte la Viena abia în 1797. Dar nici una, nici alta nu cuprinde aceste denumiri.

Să fi folosit Kuhnel o hartă a

Bacăului chiar din timpul lui Ştefan?

Lupta de Ia trecătoarea Oituzului

De pe cea mai înaltă culme a pasului Oituz (azi 863 m), iscoadele trimise de Ştefan urmăreau înmărmurite cum spre ei se îndreaptă un adevărat râu de fier. Era armata înzăuată a Ungariei, condusă de Matei Corvin. Este 11 noiembrie, când deja începuse să cadă zăpada. În mijlocul acestui torent ce şerpuia pe drumul de munte se afla însuşi regele Matei Corvin, înconjurat de încercaţii săi veterani, ostaşi căliţi în ne-numărate lupte, îl are alături pe condotierul Jan Giskra, coman-dantul direct al întregii armate, care cuprindea 40.000 soldaţi şi o puternică artilerie. Plecaseră din Cluj la 28 septembrie 1467, „încet şi prudent". La 2 noiembrie ajunseseră în Sighişoara, luând drumul Braşovului. Ajuns în oraş, „a ordonat confiscarea proprietăţilor participanţilor la răscoala din august", când prin-tr-o proclamaţie se cerea alegerea unui „nou crai". Matei ştia prea bine că de aceasta nu era străin Ştefan.

Negru de supărare, regele căută să-şi justifice campania împotriva domnitorului Moldovei, spunându-i lui Giskra:

— Ştefan şi-a încălcat promisiunile şi-i ocrotea pe exilaţii noştri. Ducea mereu din regatul nostru... prăzi în oameni şi avuţii. Mai mult, nu voia să ceară iertare pentru răutăţile să-vârşite. N-am năvălit după instigaţia nimănui altuia decât a lui Ştefan. Nu merită oare să fie pedepsit?

Regele maghiar era hotărât de data aceasta să termine cu Ştefan. Nu-l avea la inimă din 1459, când el îl susţinuse pe Frederic al III-lea de Habsburg la tronul Ungariei. Ducea „în bagajele sale" doi pretendenţi la tronul Moldovei, pe Petru Aron şi pe Berindei. Matei Corvin chiar îi ceruse în scris Voievodului Sebastian Rozgony să-l trimită la Buda pe Petru Aron, cu pro-misiunea că-l va ajuta să recucerească tronul. Tot la supărarea regelui se va adăuga anexarea Chiliei la Moldova, „socotită ca o insultă gravă, un act de agresiune împotriva regatului său şi o lovitură grea dată comerţului făcut de părţile răsăritene ale Ungariei". Ca urmare, „poruncise oraşelor din Transilvania, precum şi secuilor, să oprească exportul de arme".

Ştefan însă n-a aşteptat să-i bată duşmanul în uşă. Afla-se cu mult timp înainte de intenţiile maghiare, ştiind că va fi atacat. De la cine să ceară ajutor? Trimite soli la regele polon, Cazimir al IV-lea, căruia i se spune că „turcii şi ungurii, ca să-l poată îndepărta de poloni, i-au promis milă şi cinste", dar el a refuzat. Regele ascultă, dar nu prea avea încredere în domnitorul moldovean, fiind „defăimat de logofătul Mihul". Totuşi, dă „dispoziţii dregătorilor poloni de la graniţă ca Ştefan să fie ajutat, dar aceştia n-au ţinut seama de ordinul său". Cât despre soldaţii promişi, Ştefan n-a zărit nici unul. Rămânea să se apere singur. Trimite câteva detaşamente la pasul Oituz, loc de pătrundere din Transilvania în Moldova a oastei maghiare. Blochează cu trunchiuri de

copac şi stânci intrarea, iar de pe înălţimi pândesc arcaşii cu săgeţi, ostaşi gata să prăvălească bolovani asupra invadatorilor. Probabil pe data de 11 noiembrie, primele rânduri ale oştii lui Matei Corvin s-au apropiat de tre-cătoare. Nu pot înainta. Au loc lupte teribile, Matei Corvin, ca să-şi deschidă calea, folosește „focul şi sabia”. De pe culme

moldovenii îi împresoară cu mii de săgeţi sau bolovani rosto-goliţi, care zdrobesc caii şi călăreţii. Ca să facă o breşă, regele maghiar foloseşte „focul” tunurilor, apoi atacul pedestrimii. Două zile au fost ţinuţi în loc maghiarii. Răzbind apărarea românească, furioşi, ei ajung la 13 noiembrie în Trotuş. Răz-bunarea e cumplită. Localitatea e lăsată în urmă în flăcări. Pe unde trecea, oastea regală „prăda ţara, nimicind şi arzând cu cruzime, prefăcând în cenuşă oraşele şi satele”, „necinstind”, cum avea să scrie domnitorul Ştefan, „bisericile, dedându-se la nelegiuiri... pe care nu le-au săvârşit nici păgânii, nici turcii, nici tătarii...”. Nici ostaşii moldoveni nu-i iertau, atacând, „pas cu pas”, „în câmp, la râuri şi unde a fost posibil”. Apăreau mol-dovenii pe neaşteptate „din locuri ascunse şi pline de curse”. Când ultimul soldat a trecut pasul Oituz, Matei constată că ar-mata sa are tăiate legăturile cu Transilvania. La 19 noiembrie, iată-l pe Matei Corvin în târgul Bacăului. Mica aşezare „a avut soarta Trotuşului”. Locuitorii vor fi trecuţi în mare parte prin sabie, iar „tăciunarii regali”, adică oamenii specializaţi în a da foc aşezărilor, au lăsat în urma lor doar foc şi cenuşă. De la Bacău, dar şi din alte aşezări, maghiarii duceau o pradă „ne-spus de mare”, constând în „vite, oi, cai, dar şi în locuitori”. Zece zile vor ţine atrocităţile. La 7 decembrie, regele Ungariei intră în Roman, pe care-l transformă în scrum. Se va îndrepta apoi spre Baia, unde nu ştia că-l aştepta dezastrul *.

* **Notă:** Peste secole, Oituzul, denumire veche tătărească *(aktuz = sare albă),* avea să cunoască alte fapte de glorie. Între 28 septembrie şi 14 octombrie 1916, Divizia a XV-a română condusă de Eremia Grigorescu a înfrânt o ofensivă germană. Între 28 octombrie şi 2 noiembrie 1916, va fi zdrobită o ofensivă austro-ungară, iar între 26 iulie şi 21 august 1917, trei divizii româneşti vor opri ofensiva germană.

„Dumbrava Roşie” de la Bacău

Planul secret al regelui polonez Ioan Albert din 1494 prevedea nici mai mult, nici mai puţin, aşa cum scria cronicarul Ion Miechowski, decât „desfiinţarea sta-tului Moldovei”. Dar cum să-l înşeli pe Ştefan, considerat „vulpe şireată”?

Prefăcutul rege răspândi zvonul că va face o expediţie contra turcilor. În întreg regatul începură pregătiri militare de amploare. Ştefan însă află şi ia măsuri corespunzătoare. Nu toată şleahta polonă a fost de acord cu această expediţie, mulţi nobili polonezi îndoindu-se de succesul ei. Ioan Albert nu cedează, reuşind să păcălească şi pe marele maestru Jo-han von Tieffen al Ordinului Cavalerilor teutoni. Regele Ioan Albert nu ascultă de nimeni. În noaptea de 7 spre 8 august, armata sa, cuprinzând poate 120.000 de ostaşi şi o artilerie extrem de puternică, având 200 de tunuri, se îndreptă spre Suceava, atacând apoi cetatea de scaun. Asediul a durat trei săptămâni, soldându-se cu pierderi

grele de partea poloni-lor, fiind amenințați și cu foametea. Nemulțumirile ostașilor,

molimile izbucnite în rândul lor şi chiar îmbolnăvirea regelui Ioan Albert au făcut ca acesta să înceapă tratative de pace cu Ştefan, prin intermediul lui Bartolomeu Dragfi.

„Letopiseţul anonim" consemna: „Birtoc (Bartolomeu Dragfi) a rugat pe domn ca să se împace cu craiul leşesc şi Ştefan Voievod cu greu i-a făcut voia lui pentru pace. Şi apoi Birtoc a trimis solii lui la crai şi s-a împăcat, dar în aşa chip ca el şi oastea să se întoarcă pe aceeaşi cale, pe unde a venit". Dar polonezii una au spus, alta au făcut. În „Letopiseţul anonim", avem o informare aproape completă a evenimen-telor ce s-au derulat:

„Joi, 19 octombrie, s-a întors craiul leşesc şi nu a pornit pe aceeaşi cale pe care venise, ci pe altă cale, pe unde era ţara întreagă. Deci s-a mâniat Ştefan Voievod şi a alergat pe urmele lui, cu oştenii săi şi cu două mii de turci şi i-a ajuns la margi-nea făgetului Cosminului... şi i-a gonit prin făgetul Cosminu-lui, omorându-i şi tăindu-i. Şi a fost măcel mare între Ieşi şi armele moldoveneşti. Şi au fost luate toate schiptrele crăieşti şi au căzut acolo multă oaste şi toate tunurile cele mari cu care bătuseră Cetatea Sucevei au fost luate atunci şi altele mici şi mai mici, multe, pe care nu este cu putinţă a le înşira. Iar însuşi craiul cu oştenii s-au adunat într-o tabără formată în satul Cosmin şi de acolo au venit la Cernăuţi". Pierderile poloneze sunt mari, peste 11.000 de morţi, dintre care 5.000 de nobili, cronicarul Ioachim Cureus scriind că „oastea polonă a fost măcelărită sau făcută prizonieră, Moldova fiind considerată ca mormântul oastei polone".

O pradă imensă încăpu pe mâinile moldovenilor, distru-gând sau capturând peste 6.000 de care. Totodată au fost făcuţi o mulţime

de prizonieri, aproximativ 20.000 de oameni. Cu aceştia începe însă şi povestea Dumbrăvii Roşii.

Cum a apărut ea?

Despre „Dumbrava Roşie”, niciun letopiseţ contemporan nu aminteşte nimic. Cel care scrie primul este Grigore Ureche,

care ar fi avut la îndemână „Letopiseţul nostru”, atribuit lui Eustatie Logofătul, arătând că „au pus Ştefan Vodă de au arat cu leşii pe o culme de deal la Botoşani şi s-au făcut dumbravă mare de este până azi copaci mari”. Miron Costin însă nu pomeneşte nimic de ea, ceea ce-l face pe Ion Neculce să se mire. El scrie în „O samă de cuvinte”:

„Au făcut dumbrăvi, pentru pomenire, ca să nu se mai acolisească de Moldova: Dumbrava Roşie la Botoşani şi Dumbrava Roşie la Cotnar şi Dumbrava Roşie, mai gios de Roman”. Tot el adăuga: „Şi aşa vorbescu oamenii că, când au fost având cu dânşii, cu leşii, i-au fost împungându cu strâ-mutările, ca pe boi, să tragă. Iară ei se rugă să nu-i împungă, ci să-i bată cu biciuşcile, iară când îi băteau cu biciuşcile, ei se ruga să-i împungă”.

Ilustrul cărturar Dimitrie Cantemir abordează şi el această temă. După el, pădurea de stejar de lângă Cotnari „a fost creată nu de natură, ci de mâna omului. Pe vremea lui Ştefan cel Mare era acolo un câmp foarte mare care se întindea în toate părţile, când polonii cu o armată foarte mare îşi făcuseră aici tabăra. Ştefan cel Mare, atacându-i, i-a zdrobit şi i-a pus pe fugă luându-le tabăra, pe mulţi i-a tăiat şi a luat mai mult de douăzeci de mii de captivi, în cea mai mare parte nobili. În schimbul lor, regele Poloniei a promis o mare sumă, dar Ştefan n-a voit să primească, pentru că nu bani căuta el, ci voia să-şi ridice un trofeu care să vestească şi secolelor viitoare victoriile lui. În acest scop punându-i pe toţi la plug, a arat acel câmp, lung de două mile şi lat de o milă în care se dăduse bătălia şi l-a semănat cu ghindă..., din care s-au înălţat păduri atât de mari şi frumoase. Moldovenii le zic Dumbrava Roşie, fiindcă au fost udate cu sânge polon”. Tot el

adăuga că Ştefan cel Mare a făcut cu polonii dumbrăvile de la Cotnar şi Botoşani.

Profesorul I. Minea susţinea ideea că „probabil lupta de la Dumbrava Roşie şi lupta din Codrul Cosminului e aceeaşi". Dar tot el credea că „Ştefan cel Mare, după dezastrul polon din Moldova, a dat boierilor prizonieri poloni, cu care au arat şi semănat de au ieşit răzleţite în Moldova mai multe Dumbrăvi roşii".

O „Dumbravă Roşie” şi la Bacău?

La 15 mai 1418, Alexandru cel Bun întăreşte lui Văscan şi tovarăşilor săi „satul Șerbeşti, la Dumbravă, unde le sunt casele cu toate hotarele sale cele vechi” (D.R.M.A.T., nr. 44). Se admite, că sate!e cu hotarele „din vechi” au existența antedocumentară de circa 100 de ani. Aceeaşi dumbravă, în hotărnicia Iteştilor, din 1817, se numeşte Dumbrava Roşie. Hotarul vechiului sat Iţeşti (azi numit Brad) mergea spre răsărit, pe muchia dealului, prin Dumbrava Roşie, prin capul moşiei Bogdana Mănăstireas-că *(Uricarul,* vol. XX, p. 384-389). Cu ocazia unui proces între răzeşii de Bereşti şi Pădureni cu proprietarii moşiei Șerbeşti, se menţionează „Drumul mare”, prin Dumbrava Roşie, care drum mergea „la Ocnă, la Odobeşti”, şi „la Bacău, din vechime” (Gh. Ungureanu, *„Un document inedit de la Alexandru cei Bun”* în Rev. arhivelor, nr. 2/1967, p. 343-344).

Pentru cine cunoaşte situaţia geografică din aceste părţi, nu există îndoială că Dumbrava Roşie „de mai gios de Roman” este aceea dintre Iteşti şi Şerbeşti, Bacău.

Despre „Dumbrava Roşie”, va scrie şi Vasile Alecsandri „un poem istoric”, dar şi istoria expediţiei polone în Moldova. Iată ce consemna el:

„Regele Albert, după învoirea ce făcuse cu fraţii săi, regele Ungariei şi ducele Litvaniei, în conferinţa de la Leutschau, cer-când a-şi împlini gândul asupra domnului Ştefan a Moldovei (conferinţă în care se dezbătu despre stârpirea românilor: *Super extirpatione Valachi)*, chemă la arme toată Polonia, Ga-liţia, Mazovia, pe Ioan de Tiffen, magisterul Prusiei, iar mai ales pe Alexandru, ducele Litvaniei, cu toată nobilimea litvană. Deci cu multă oaste de mercenari pedeştri şi călăreţi el plecă de Ia Leopol spre Moldova la 26 iunie. Acea nefericită espedi-ţie fu

preaînaintată de următoarele pronosticuri. Două sute de boi, apucându-i un vârtej înfricoşat ia ieşirea din Leopol, se împrăştiară în toate părţile; unii căzură în şanţurile suburbiei, iar ceilalţi cu greu se putură găsi şi aduna. Când regele trecea

un râuleţ, calul său de mână se poticni şi se înecă. Un oarecare Sropski, nobil de neam, dar cam nebun, de mai multe ori strigă în Leopol cu spaimă, prevestind pieirea polonilor. Fulgerul, căzând asupra taberei, ucise pe un nobil şi 12 cai. Preotul, ser-vind dinaintea regelui, scăpă gios sfintele taine...

Şi, cu toate aceste înspăimântătoare întâmplări, departe de a să lăsa de păcate, oastea petrecea în libertate cu muieri, şi în-suşi şefii, nu numai noaptea, dar chiar şi la lumina zilei, se des-fătau în baie şi în beţie, dismierdându-se în braţele femeilor.

Creslau Curozwanski, nobil de Roza, decan de Cracovia, şi Padlowski de Przytyk, castelanul Radomiei, au fost trimişi soli către Ştefan Vodă, pentru ca să ceară libera trecere prin ţară a oastei leşeşti, cercând a-l înşela că expediţia lui Albert ar fi menită în contra turcilor. Asemine misie au avut şi Matei Lonzinsli, episcopul Cameniţei.

Albert începu războiul asediind şi bombardând Suceava, însă nu reuşi a lua oraşul, ci perdu

multă oaste şi timp în zadar. Oastea leşească se retrase prin codrii Bucovinei, având în mijloc pe regele bolnav şi dus pe un leagăn; însă acolo moldovenii, ascunşi între copaci, se izbiră ca lupii asupra leşilor şi

le făcură multă stricăciune. Periră atunci mulţi din neamul lui Toporski (unul din cele mai vechi din Polonia), doi Tenczynski, Nicolai, palatinul Galiţiei şi Gabriel de Moraviţa etc.

Tot atunci un contigent de cruciaţi prusieni, urmând după armata regală, fură atacaţi de hatmanul Boldur, risipiţi şi câţi scăpară de moarte fură robiţi.

Acea oaste regală, în care se aflau magnaţii Poloniei, fu rău vătămată de oamenii lui Ştefan."

Matei Miechovski zice: „O! Ştefan, bărbat triumfal şi victorios, care biruişi pe toţi regii înveninaţi! O! om fericit, care te bucuraşi de toate darurile pe care natura le dă altora numai în părţi, unii fiind înţelepţi cu viclenie, alţii viteji cu sublima virtute a dreptăţii, alţii iar norocoşi contra duşmanilor, tu singur le avuşi hărăzite ţie toate deodată: just, prevăzător, viclean, biruitor asupra tuturor adversarilor! Nu degeaba cată a fi numărat printre eroii secolului nostru!" etc. (Arhiva istorică a României).

Aceste fapte sunt relatate de Matei Miechovski în istoria lui Ştefan Vodă; iar prinţul D. Cantemir, adeverind legenda poporală, zice: „Ştefan V., prinţul Moldovei, bătând oastea leşească la Cotnar, unde creşte vinul cel lăudat, cu totul o au stins; numai 15.000 au prins vii, pre carii i-au pus în jug şi i-au silit de au arat în lung două mile, în lat o milă de pământ, în care arătură tot prin leşii aceia au sămănat două păduri ce şi până astăzi se numesc, de poloni, Bucovina, iar de moldoveni, Dumbrava Roşie sau păduri roşii, pentru că s-au sămănat şi sădit cu sânge leşesc:

«Pe timpul bărbăţiei au prins Ştefan cel Mare o oaste de năvală şi-au pus-o ca să are, iar în pământul negru, cu sânge amestecat, spre lungă pomenire el ghindă au semănat!»"

Enigma de la Lunca Mare

Începutul lunii mai, leat 1481, Lunca Mare din ţinutul Bacăului. Primele raze de soare se revărsară asupra albi-ei Siretului. Ca un abur, ceaţa se risipi uşor, dezvăluind o imagine neobişnuită. Nemişcate, gata de luptă, se aflau rân-duite o oaste turcească şi una muntenească. Liniştea dimine-ţii era tulburată din când în când doar de nechezatul cailor. Călare, având o mână sprijinită de garda iataganului şi cealaltă deasupra ochilor, căutând în zare, se afla comandantul turc, Ali-Bey. Alături de el, cu nelinişte în suflet, se afla domnul Munteniei, Basarab Ţepeluş.

— Iată-i!, strigă turcul.

Nu departe, împânzind dealurile, îşi făcu apariţia mult temuta oaste moldovenească. Era aşa de aproape încât se puteau distinge steagurile. Cei doi ştiau că moldovenii erau conduşi de însuşi Ştefan Vodă. Ali-Bey tocmai se pregătea să dea semnalul de atac, când un călăreţ cu calul în spume se îndreaptă spre el. Din tolba

prăfuită, el scoase o scrisoare pecetluită pe care o înmâna conducătorului turc. Ali-Bey

rupse sigiliul şi citi mesajul. Rămase fără grai. Se îndreptă apoi spre domnul Munteniei, căruia îi şopti vestea la ureche. Acesta apucă să spună doar „Doamne!” Apoi, comandantul turc chemă paşalele, cărora le dădu o poruncă incredibilă: părăsirea locului de luptă şi întoarcerea spre casă. Un lucru de necrezut se petrecu însă şi în tabăra moldoveană. Necruţăto-rul Ştefan lăsă cele două oşti să plece fără a le ataca! Fireşte, întrebarea este: ce fapt extraordinar s-a petrecut atunci pe malul Siretului, la Lunca Mare?

Pentru a găsi răspunsul, să ne întoarcem în timp, în anul 1477. „Ştefan, Voievodul Moldovei, bărbat mare la suflet, cum îl numeşte Jan Dlugosz, pe la Sf. Martin (11 noiembrie), a intrat în Ţara Românească, instaurându-l ca domn pe Basarab Ţepe-luş. Ştefan dorea în acest fel să-şi asigure liniştea din această parte, cu convingerea că domnul pus de el îi va fi loial. N-a fost să fie aşa! Nici n-a ajuns bine acasă domnul Moldovei, că la 19 iunie 1478, Ţepeluş s-a şi închinat la turci. Mai mult, era să-l lase şi fără sprijinul lui Matei Corvin, făcând-o pe medi-atorul între turci şi unguri. La auzul acestor veşti, supărarea lui fu într-adevăr mare. Furios, la 15 martie 1480, el îşi trimite oamenii în Ţara Românească”. Din nefericire, unii boieri mun-teni nici n-au vrut să audă de Mircea.

Cum să nu se facă Ştefan negru de furie, când primi răs-punsul lor: „Ai tu, Ştefane Voievod, oare omenire, ai tu minte, ai tu creieri, de-ţi prăpădeşti cerneala şi hârtia pentru un copil de curvă, fiul Călţunei, şi de zici că-ţi este fiu? Dacă ţi-e fiu şi vrei să-i faci bine, atunci lasă-l să fie după moartea ta domn în locul tău, iar pe mama sa ia-o să-ţi fie doamnă, cum au ţi-nut-o în ţara noastră toţi pescarii din Brăila!”

Replica lui nu s-a lăsat prea mult aşteptată. Pătrunde fulgerător în Ţara Românească, face praf oastea munteneas-că, cu toate că era sprijinită de „o puternică oaste turcească”! Cad la 8.000 de turci, iar din toată oastea munteană scapă prin fugă straşnică doar Basarab Ţepeluş cu patru oameni! Rând pe rând, cucereşte toate cetăţile ocupate de turci la Dunăre. Apoi,

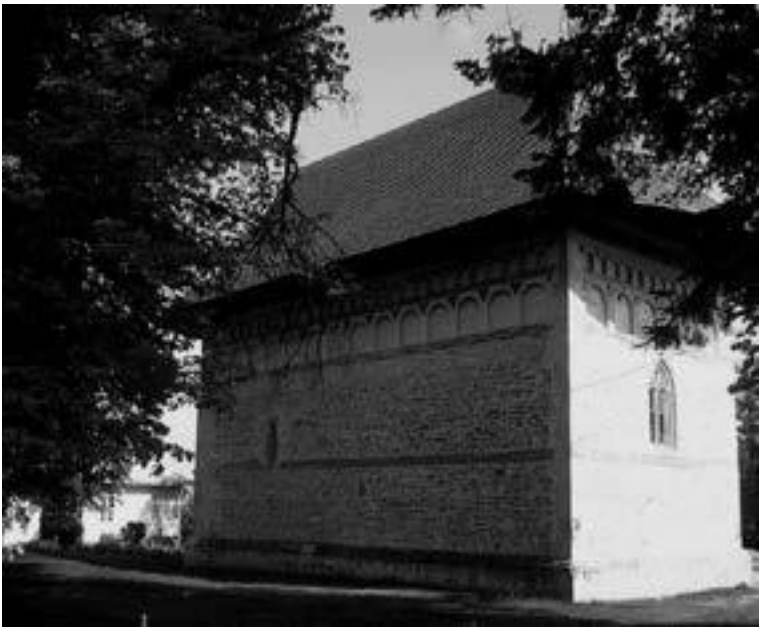

adună pe puţinii boieri munteni şi-l pune pe tron pe protejatul lui, Mircea. Satisfăcut, Ştefan se întoarce la Suceava, N-apucă bine să-şi savureze victoria, că din Ţara Românească îi vine vestea că Basarab Ţepeluş l-a înlăturat pe Mircea Vodă, cu ajutor turcesc. Îndrăzneţ, Ţepeluş îşi face planul să atace pe Ştefan chiar la el acasă. Singur, n-avea nicio şansă. Apelează din nou tot la turci. Aly-Bey, comandantul însă nu voia să se bage într-o aventură care să se termine prost. Atunci, domnul Munteniei apelează la argumentul forte: banii. Va scrie chiar el că „destui am cheltuit cu Ali-Bey de l-am întors împotriva Moldovei”. Turcul însă nu era un necunoscător în luptele cu moldovenii. Abia la 25 aprilie 1481, după o amplă pregătire, şi după ce Ţepeluş întărise 6 serii de fortificaţii, pătrunde în Moldova. Ostile turco-muntene pradă totul, urmând cursul Siretului, ajungând până la Lunca Mare, Bacău, când în faţă i-a ieşit Ştefan. Acum se ştie ce veste i-a

comunicat Ali-Bey domnitorului muntean şi de ce au făcut cale întoarsă.

La doar 52 de ani, Mehmed al II-lea murise de apoplexie în ziua de 3 mai, în tabăra de la Hunkîr Cayri (Pajiştea Sulta-nului), aşezată între Maltepe şi Getze, în expediţia contra ma-melucilor pentru cucerirea Siriei şi, desigur, a Egiptului. De ce nu i-a atacat pe invadatori la intrarea în Moldova, aşa cum obişnuia? Se pare că evenimentele l-au surprins nepregătit. De aceea, nu va urmări acum nici retragerea celor două armate. Dar Ştefan nu era plămădit din aluatul celor care se mulţu-mesc că au scăpat de luptă, îşi pune la punct oştirea şi intră în Ţara Românească, înaintând până la Râmnic. Aici, l-a învins pe „Ţepeluş Voievod cu toată oastea lui şi a câştigat lupta şi a omorât pe Ţepeluş Voievod şi a aşezat pe Vlad Voievod ca domn în Muntenia!”

Victorios, Ştefan revine acasă. Acum putea în sfârşit să fie mulţumit. N-a fost să fie aşa! Nici cu Vlad Călugărul n-are noroc, acesta sărutând papucul turcilor. Ştefan nu se lasă. La 10 martie 1482 „ocupă şi anexează Cetatea Crăciuna”. Pentru a elimina o surpriză ca cea de la Lunca Mare şi a întări graniţa vestică, el hotărăşte:

„La Bacău va fi aşezată o curte domnească”, iar cel ce va sta aici va fi chiar Alexandru, „prea iubitul meu fiu”.

Sabia lui Ştefan de la Scorţeni

8 iulie 1538. Sultanul Soliman, împreună cu fiii săi Mus-tafa şi Selim se afla în fruntea unei armate colosale, de aproximativ 200.000 de ostaşi, perfect echipaţi, părăsind Istanbulul. La 17 iulie ajung la Adrianopol, proclamând că vor merge în Gazây Kara Bagdan, adică în Moldova lui Petru Rareş. Furia sultanului era mare asupra domnului Moldovei. Mai mul-te capete de acuzare erau asupra lui. în primul rând, dovedise nesupunere, neplătind haraciul. Apoi atacase Polonia, care oprea orice atac asupra ei, prin tratatul turco-polon. Mai mult, îl omorâse pe trimisul lui Soliman, Aloisio Gratti. niciun supus nu-l supărase aşa de mult. Oastea turcească se deplasa rapid. La 16 august, ajunse la Babadag, unde Soliman a stat patru zile, vizitând mormântul sfântului Selgiucid-tuc, Sari Sultuc Batz (Dede), dar mai mult aşteptând răspunsul lui Petru, prin solul său, Sinan Celebi. însă Petru Rareş refuză să vină, fiind sigur că va fi capturat. Neavând încotro, Soliman dă semnalul de plecare, armata otomană trecând la 21 august, de la Isaccea-Obluciţa, pe un

pod de vase. I se alătură Sangeac, beiul de Semendria,

cu acîngiii, Yah Yapa-şazîde Mehmet-Bey şi oastea Ţării Româneşti. Fireşte, Petru nu a stat cu mâinile în sân. Avea o armată de 70.000 de oameni, intenţionând să reziste „într-un punct fortificat în zona dinspre Botoşani spre Suceava”. Dar tocmai când îşi pusese totul la punct, constată că este lipsit de sprijinul marilor bo-ieri, care în secret au trimis soli la Soliman. în fruntea lor, Mihu, porta-rul de Suceava, şi logofătul Trotuşan, care i-au predat cheile Sucevei. După ce, la 9 septembrie, Soliman Magnificul a făcut joncţiunea la Yaş pazari (târgul Ieşilor), cu hanul Crimeii, Sa-hib Giray, fără nicio luptă intră în Cetatea de Scaun, în acest timp, Petru Rareş, singur, scapă de acîngiii de Semedria, tătarii crimeeni şi 300 de ostaşi munteni, puşi să-l prindă, trecând munţii Neamţului, la Cetatea Ciceului, feuda sa. La Suceava, padişahul convoacă divanul Moldovei, proclamând o iertare generală. Noul domn al Moldovei a fost instalat la cererea bo-ierilor, Alexandru, numit de cronicarul turc Mustafa

Celâlzâde, Cetină, poreclit mai apoi Lăcustă. Şapte zile a stat sultanul la Suceava. Cea mai mare dorinţă a sa era acum să se găsească imensa comoară a lui Petru. Prin trădare, află locul.

Iată ce scrie Mustafa Celâlzâde, martor ocular, despre fai-moasa comoară din Moldova, în istoria sa *„Clasele ţărilor şi gradele cailor” („Tabakat ul-memîlik ve derecat iilmesîlik”):* „Dar îndată ce sultanul a aflat despre acest lucru, l-a chemat

pe imbrohorul Huseyin-Aga şi l-a însărcinat cu descoperirea tezaurului. Huseyin-Aga, în urma ordinului primit, a început să sape în locurile unde se credea că ar fi îngropat tezaurul. Făcându-se săpăturile cuvenite, s-au descoperit lucrurile şi averea lui Petru, care se compunea din următoarele obiecte: „berbeci de argint, carafe, ibrice, cuşme, pahare, săbii încrus-tate cu aur, săbii germane, săbii foarte înguste şi cu vârful as-cuţit, perle preţioase, giuvaericale, vase preţioase pentru flori, cămăşi de mătase, cărţi legate în argint şi aur, evanghelii, cruci, monede în mare cantitate, lucruri şi mărfuri şi de asemenea obiecte de podoabă şi de lux, stofe de mătase şi multe alte lu-cruri care nu pot fi descrise de pana autorului". Tot el adăugă că „banii şi toate aceste lucruri au fost luate ca să fie depuse în visteria împărătească drept obiecte de preţ".

Din alte documente, mai ştim că au fost luate atunci, drept pradă de război, „cărţi legate în argint şi aur, evanghelii".

Aceasta e istoria pe scurt a tezaurului moldovenesc capturat în 1538. Printre săbiile luate atunci, se aflau însă şi două din săbiile purtate de Ştefan cel Mare. Ele se găsesc şi astăzi la

„Muzeul Saraiului” de la Topkapi din Istanbul, în sala a doua a colecţiei de arme. Ambele sunt încrustate cu aur şi au inscrip-ţia în slavonă: „Io Ştefan, Voievodul Moldovei”. Aşadar, nimeni n-a putut pune, direct, mâna pe vreo sabie a Marelui Ştefan. În anul 1954, diplomatul şi istoricul Marcu Beza descoperise una dintre ele, într-un dulap din Leski-Serai, lungă de 1,30 m şi „cu mânerul învelit în sârmă de argint, purtând numele lui Ştefan-Voievod şi însemnată cu bourul Moldovei”.

O relatare incredibilă o găsim însă în lucrarea „Dicţionar geografic al judeţului Bacău” a Ortensiei Racoviţă, premiată în 1895 de Academia Română: „În dreptul satului Scorţeni, pe dreapta Tazlăului Mare, se află o movilă care zic că ar fi ridicată de Ştefan cel Mare, spre a ţine mai cu uşurinţă piept maghiari-lor. Acum vreo 40-50 de ani, s-au găsit aici o mulţime de arme vechi, săgeţi, lănci, săbii. Pe una din ele se vedea următoarea in-scripţie: «Ştefan Vodă Mare. Moldova». Cuvântuî «Moldova» era scris cu litere mai mari”.

Aceeaşi însemnare se află şi în *„Dicţionarul Arheologic al Academiei Române”.* Descoperirea se făcuse pe la 1850. S-o fi pierdut aici nebiruitul Vodă Ştefan? Nici vorbă. Desigur, movilele artificiale, împreună cu cele naturale au fost incluse într-un sistem original de apărare în cazul invaziilor străine, iar dealul de aici era un punct strategic care reţinea un timp înaintarea armatelor străine. E posibil ca o luptă aprigă să fi copleşit aceşti apărători. Unui dintre ei, probabil, fusese distins pentru curajul său cu acest dar extraordinar, sabia pe care o purta însuşi Ştefan. Cei ce au cucerit movila i-au îngropat pe morţi cu tot armamentul lor, fără să fi ştiut că exista şi sabia de temut a marelui domnitor.

Deocamdată, doar o explicaţie...

Purice şi „Movila” din Traian

Extraordinară activitatea învăţătorilor între cele două războaie mondiale! Posesori ai unei culturi solide, ei al-cătuiau alături de preoţi şi primari o triadă care îndruma benefic activitatea satelor româneşti. Tot ei erau acei „scormo-nitori ai trecutului”, care printr-o muncă migăloasă de decenii căutau să limpezească istoria locului sau să lase mărturii despre fapte trecute. Printre aceşti minunaţi cercetători un loc aparte îl ocupă învăţătorul din Berbinceni, Cezar Uncescu. Numele străvechi date unor sate, Scheia, Movilă, l-au pus de multe ori pe gânduri. „Aici să fi fost bătălia de la Scheia? Movila să fi dat numele vestitei familii de boieri şi domnitori ai Moldovei? Zilnic străbate în lung şi în lat camera sa de lucru mirosind a busuioc, punându-şi întrebări şi încercând să le găsească răs-punsul. Pe vreme bună îşi pune calul la şaretă şi merge fie la Siret, fie pe dealurile Secuienilor. Măsoară locurile cu pasul, sapă pentru a descoperi urmele bătăliei. Seara, la lumina palidă a lămpii, compară datele adunate cu cele din documente. În noiembrie 1930, publică rodul investigaţiilor sale în „Ateneul

cultural”. Printre altele iată ce consemnează el în articolul „Altă luptă a lui Ştefan cel Mare în Bacău”: „...Ştefan cel Mare a fost înştiinţat la vreme, sau poate va fi fost prin părţile Romanului, aşa că le-a ieşit în cale înainte de a trece Siretul, bătându-i cumplit pe ostaşii veniţi în tăpşanul Traianului de azi, «Scheia» pe acea vreme, unde şi-a găsit moartea şi Hroit”. Argumentele lui: „Legenda cu Aprodul Purice iarăşi pare a ne întări credinţa noastră că această luptă a avut loc în dreptul satului Traian din judeţul Bacău. Aprodul Purice şi-a schimbat numele nu pentru că s-a grămădit sau gheboşat ca să poată urca pe cal Ştefan cel Mare, ci pentru că a fost împroprietărit în aceste părţi cu locul de la «Movilă» (mamelon), ce se găseşte la între-tăierea drumului Berbincenilor cu şoseaua naţională Bacău- Bârlad şi unde până în 1743 a existat satul Movila. E mai logic ca să-şi tragă porecla de la locul căpătat ca danie domnească pentru serviciul adus lui Vodă, decât de la poziţia fizică într-o anumită împrejurare, care putea să-i aducă această poreclă mai plastică. Movileştii s-au găsit în aceste părţi până în anul 1759”. În continuare, scrie: „Găsesc într-o hotărâre judecăto-rească din anul 1833 privitoare la un proces între răzeşii din sa-tul Fundeni-Bacău pentru pământul de la «Movilă» următoa-rea însemnare: «Mărturie hotarnică făcută de comisarul Ion Movilă din leatul 7267 iulie în 6 cuprinzătoare, că din porunca Domnului Theodor Voevod, am hotărât moşia Secuieni din ţi-nutul Romanului alegând din jumătate de sat răzeşesc 23 pă-mânturi a unui Ştefan Iepure din Larion şi a neamului său...»”

Un alt argument al vrednicului învăţător era legenda în-temeierii satelor Vultureni şi Tovădăreşti, în care se spune că „după lupta de la

Scheia doi ostaşi, «Vultur» şi «Tăvădăr» s-au lăsat la vale şi au întemeiat satele Vultureni şi Tovădăreşti din judeţul Tecuci”. De ce ar mai fi ales Hroit acest loc? „Pentru că este o regiune unde se găseau destui unguri, care puteau fi luaţi de Hroit ca umplutură în drumul lor spre Suceava”, încheind că „acestea sunt motivele care ne fac să credem că lupta lui Ştefan

cel Mare cu Hroit a avut loc la Scheia, com. Traian, jud. Bacău, nu Roman”.

Cezar Uncescu nu se lasă şi în august 1934 publică chiar monografia istorică după documente dinainte şi din vremea lui Ştefan cel Mare „Regiunea cobâlelor de la Bacău”. Revine asupra argumentelor, adăugând altele. Se ocupă pe îndelete de acestea. Astfel Scheia este „sat dispărut, fost la poala de sud a dealului, pe care se află azi satul Câmpeni, comuna Secuieni - Bacău. Documentele slavone nu amintesc de acest sat care să fi fost pe locul unui sat slav. Numele vine de la Schiari, nume vechiu românesc dat slavilor, deci satul Schiarilor sau pe scurt, Scheia. Cele mai vechi ştiri, după documente, despre această Scheie, sunt de la 1700. Noi am aflat despre existenţa unui sat Scheia în aceste părţi, dintr-o scrisoare a Domnului Racoviţă, din 1743, unde este vorba despre feciorii lui Vasile Taplău, răzeş din Scheia. De la Taplău au rămas numirile de locuri: Tăplăoaia şi valea lui Taplău, deci satul Scheia a fost la sud de Câmpeni, comuna Secuieni - Bacău. La această Scheie, nu la cea din sus de Roman, a fost ucis Hroit de Ştefan cel Mare”.

Cronica lui Neculce? Uncescu scrie: „Scheia din cronica lui I. Neculce se desprinde de îndoiala asupra locului acestei lupte, căci iată ce scrie: «Ştefan Vodă cei Bun, când s-a bătut cu Hroit Ungurul precum zic unii la Caşin, iar letopiseţul scrie că s-a bătut la Scheia pe Siret, a fost căzut calul lui Ştefan Vodă la războiu...»”

„Vasăzică, comenta el, pe vremea lui I. Neculce nu se ştia sigur unde a fost lupta, pentru că numai letopiseţul spune Sche-ia pe Siret, iar unii spuneau că lupta a avut loc la Caşin. Şi dacă mai ţinem seama că Neculce a trăit în satul Prigoreni, aproape de Tg. Frumos, unde a scris cronica sa, deci la vreo 15 km de Scheia din

Roman, putem crede că lupta n-a avut loc aici, ci la Scheia-Bacău. Aceasta din urmă, pe vremea lui Neculce, era pe cale de a dispărea şi deci nu era cunoscută de multă lume. Deci vorbele «precum zic unii la Caşin» trebuie să le luăm în înţele-sul că lupta a avut loc în Ţara de Jos, prin părţile Bacăului, unde

există un sat Scheia pe cale de a fi ras de pe faţa pământului şi deci necunoscut. Ceea ce e interesant în această legendă şi deci de reţinut, este amintirea locului bătăliei, despre care nu toată lumea ştie. Deci legenda nu va fi influenţată de cărturari, ea ne dovedeşte că acea Schele nu poate fi atât de departe ca cea din nordul judeţului Roman. Mai trebuie ţinut seama de renumi-tele regiuni, de drumul din valea Bârladului în a Siretului, prin aceste părţi, unde va fi fost din vechime vreun vad de trecere, Siretul face un S chiar în dreptul acestei regiuni. Dar să vedem ce spun alte documente. «Letopiseţul de Ja Bistriţa» arată: «în anul 1486, luna martie în 6, a fost război cu Hroit la Scheia, pe Siret, şi l-au prins şi i-au tăiat capul», iar «Letopiseţul de la Putna» consemnează că «în acest război au căzut Ştefan Voe-vod de pe cal, dar l-a ferit Dumnezeu şi a rămas întreg...»" În versiunea germană a cronicii oficiale întâlnim: „Atunci Hro-nodi Petru Vodă lovi pe Ştefan Vodă şi câştigă lupta; asta şi fiindcă Ştefan Vodă îi dădu calul său. Plecă atunci Voievodul pe cal şi îşi adună oastea: trimise la Petru Vodă pe un boier cu numele Pântece care i se predă şi-l conduse afară din luptă, asigurându-l că a câştigat bătălia. Aici, împreună cu tovarăşii săi, îi tăie capul lui Petru Vodă şi-l duse lui Ştefan Vodă; astfel, cu ajutorul lui Dumnezeu, Ştefan Vodă rămase domn în ţară".

Nebiruitul Ştefan, învins de un biet pretendent la tron? Cum a fost posibil? Răspunsul e unul singur: trădarea boierimii mari şi mijlocii, confirmat şi de cronicarul turc Aşâkpaşasa-de, care scria că „mulţi bei ai Moldovei întâmpinându-i s-au supus şi li s-au închinat".

Dacă învăţătorul Uncescu ar fi trăit până astăzi, ar fi aflat cu dezamăgire că Purice nu este

întemeietorul familiei Movi-leştilor. Puricele de la Scheia făcea parte, aşa cum scria Ştefan S. Gorovei, din familia boierilor Tolocico din ţinutul Dorohoiului: în 1491 era spătar, 1493-1495 pârcălab de Hotin. în niciun caz însă el nu poate fi strămoşul Movileştilor...”

Tabăra din Valea Berheciului

La 5 iunie 1476, Ştefan părăsi Vasluiul cu întreaga sa armată, numărând 40.000 de soldaţi. După un marş de şase zile, pe 11 iunie, ajunse în valea Berheciului. Porunci să se aşeze aici tabăra. Alături de el se aflau marii boieri Ivaşcu al Hrincului, Şteful a lui Isac, Mihaiu Spătarul, Stanciul şi fiul său Mârzea, Bodea vornicul, Pasca, Buhtea, Stolnicul Barsu, Ilea Huru comisul. O palisadă se ridică în jurul tabe-rei pentru a preîntâmpina orice surprize. De altfel, tabăra era apărată şi natural de dealurile înalte şi împădurite. Pe vârful lor se aflau străji pentru observaţie. Pe căile de acces fuseseră săpate gropi-capcană. Tabăra din Valea Berheciului se înscria în linia amplă de amenajări pe direcţia Berheci-Vaslui-Bârlad. Bănuim că ea se afla pe locul actualei aşezări Izvorul Berheciului. Fireşte, Ştefan era îngrijorat. Cu mica sa armată trebuia să facă faţă celei mai puternice oştiri a timpului, numărând se pare chiar 200.000 de oameni, la care se adăuga forţat o oaste munteană. Imediat, chiar la 11 iunie, scrie

braşovenilor să nu vândă grâu muntenilor, „fiindcă domnul lor era duşmanul său

şi al întregii creştinătăţi". Totodată, aştepta informaţii de la ei asupra mişcării turcilor. Se pune întrebarea de ce Ştefan şi-a aşezat tocmai pe valea Berheciului tabăra. El bănuia că sulta-nul Mehmed al II-lea va veni din Ţara Românească şi nu prin Dobrogea. Ştefan îşi propunea ca în cazul când Polonia intră în război alături de Moldova „să se retragă metodic din calea inamicului, uzându-l prin formele şi procedeele tactice cunoscute din campaniile anterioare, până în regiunile sudice ale Poloniei, unde oastea moldovenească, în cooperare cu trupele proaspete ale aliatului său, ar fi trecut brusc la ofensivă şi ar fi nimicit agresorii într-o bătălie decisivă".

Dar dacă polonii nu-l ajutau?

Moldova aştepta şi o cooperare militară cu Ungaria şi Transilvania. La începutul campaniei s-ar fi ştiut tot princi-piul defensivei, atrăgând pe turci în locuri favorabile pentru a prinde oastea lor între două focuri. În acest sens avem mărtu-ria lui Ladislau, slujitor al lui Vlad Ţepeş: „...S-a trimis răspuns din partea sus pomeniţilor Ştefan Bathory şi Draculea să i se spună Voievodului Ştefan să nu pornească nicio luptă cu turcul până nu vor fi uniţi cu el şi cu toate trupele şi că cel mult în şase zile după plecarea lui se vor fi regăsit cu toţii şi cu Voie-vodul amintit, care nu aştepta altceva afară de venirea trupelor pomenite mai sus şi că în afară de armele obişnuite fiecare din oamenii Voievodului Transilvaniei va purta cu el o secure, şi aceasta după câte am înţeles pentru a putea astupa drumurile cu arbori şi lemne şi spre a închide calea turcului ca să aibă putinţă de a se întoarce înapoi".

Dar dacă Moldova nu ar fi primit niciun sprijin din afară? se întreba pe bună dreptate şi istoricul col. dr. Al. Gh. Savu.

Ştefan luase în calcul şi această ipoteză. Chiar măritul domn ar fi spus: „învoielile şi jurămintele ce erau (...) cuprin-deau prevederea că toţi trebuiau să fie gata şi să ajute în orice loc pe acela dintre domni împotriva căruia ar fi mers turcul. Şi totuşi, cu toată nădejdea mea într-înşii, mi s-a întâmplat

nenorocirea pomenită (înfrângerea de la Războieni -Valea Albă). Căci, dacă n-ar fi fost aşa, aş fi făcut una din două: ori maş fi împotrivit cu adevărat duşmanului la trecătoare şi nu laş fi lăsat să trea-că, ori, dacă aceasta miar fi fost cu neputinţă, aş fi încercat să scap pe locu-itorii ţării mele şi nu aş fi suferit atâta pagubă".

Dar sultanul a luat drumul Dobrogei, unde în cele opt zile, armata turcă a suferit din cauza unor lăcuste „de culoare schimbătoare, bătând în cenu-şiu şi roşu". Între timp, în Moldova, pătrund 10.000 de tătari conduşi de Eminek Mârza. Atunci Ştefan, după cum afirmă cronicarul Dlugosz, „se aruncă asupra oastei tătarilor, de ale căror puteri se temea mult mai mult decât ale turcilor. Şi cu ajutorul lui Dumnezeu îi strivi pe aceştia într-un măcel crâncen. Şi-i urmări pe fugari cu atâta râvnă, încât ucise mai mulţi din fugă decât în luptă. Cuprinşi de groază, fugarii îşi aruncau nu numai armele, ca să fie mai uşori la fugă, ci şi ar-

murile şi tolbele, şeile şi hainele, ca să scape fie şi neînarmaţi şi goi, şi se aruncau în Nistru, furioşi nu altceva”.

La vadul Obluciţia, pârcălabul Şendrea pândeşte cu o mică oaste trecerea duşmanilor conduşi de sultan, „unde pe mulţi turci care trecuseră mai întâi Dunărea, i-a omorât”. Pentru a strânge oaste şi a câştiga timp până la venirea armatei ungare, Ştefan a împletit devastările şi pustiirile din calea duşmanului,

cu lupte ale elementelor destinate să-i hărţuiască: a asigurat rezistenţa cetă-ţilor şi a hotărât să ducă o luptă de sleire a turcilor, aşteptându-i într-o pozi-ţie prielnică.

„Aruncându-se în pădurile în care se ascun-deau el şi ostaşii săi asupra turcilor, în special asupra celor care mergeau după alimente - scria Dlugosz, îi bătea în luptă singuratică şi ieşea din luptă victorios şi superior". Medicul sulta-nului, Angiolello, mărturi-seşte că teama căpeteniilor turceşti de aceste atacuri era atât de mare, încât „nici Sultanul nu descăleca, iar trupele nu ieşeau din rânduri, până când tabăra nu era asigurată din toate părţile".

„Domnul moldovenesc, scria cronicarul turc Seaddedin, dete foc tuturor ogoarelor, nelăsând nici verdeaţă, nici grâne, obligând pe bogaţi să-şi ascundă grânele în locuri de negăsit. Armata a mărşăluit mai multe zile, fără să ştie unde merge, fără să se găsească alimente..."

În această stare armata otomană a apărut în apropiere de Roman, nod strategic, în timp ce

Ştefan s-a retras „în ultima clipă” nu pe Valea Siretului, ci pe aceea a râului Moldova.

La Valea Albă, domnul Moldovei cu oastea i-a aşteptat în această poziţie întărită în speranţa (după mărturia lui Tursun- Bei, de faţă la bătălie) ca să se poată apăra până la răsărit şi apoi până la venirea nopţii să scape”.

O luptă cu tătarii la Băimac?

Tătarii! Cuvântul a îngrozit timp de secole Moldova. Cembururile tătăreşti se răspândeau cu iuţeală ata-când şi prădând satele din Moldova. Martori străini descriu prăpădul făcut de aceştia. Benardino Quirini scria despre „...tătarii care trec în fiecare zi şi pradă, ard şi ucid, fapt pentru care eu însumi am fost pribeag prin păduri, de teama celor mai mari primejdii”. Îngrozit se arăta şi Marcu Sobieski: „Sunt două săptămâni de când am intrat în această ţară şi încă nu am văzut zece ţărani; toţi au fugit mai întâi din pricina tă-tarilor...” Cronicarul Raşid-Eadin avea totuşi cuvinte laudative la adresa lor: „Numele de tătar a fost vestit din cele mai vechi timpuri, însumând 70.000 iurte. Erau răi, duşmănoşi, puţin revoltaţi. Dacă la superioritatea lor numerică ar fi fost uniţi, niciun popor, chiar şi cel chinez, nu le-ar fi rezistat. Ei s-au mărit şi devenit aşa de temuţi, încât celelalte popoare turce tre-ceau drept tătari şi se simţeau onoraţi că au devenit faimoşi sub

acest nume”. Totuşi, majoritatea cronicarilor îi arată „ca nişte lupi asupra unei turme de oi”.

Mehmad Neşri scria că după lupta de la Războieni (1474) turcii şi tătarii au făcut „din capitala ghiaurilor" minarete. Pă-trunderea lor în Moldova se solda întotdeauna „cu râuri de sânge" şi localităţi transformate „în cenuşă neagră", după cum consemna Semseddin Almed bin Suleiman Kamal-paşa-zade. Un mare număr de robi erau duşi la tătari. O mică parte din ei reuşiseră să se mai întoarcă. „Am vândut (145 de stânjeni) pentru mare nevoie că am fost la robie", scria cu amărăciune un moldovean. Fireşte, Ştefan nu a stat cu mâinile încrucişate. Îi cunoscuse pe tătari încă din copilărie, când aceştia la Borzeşti i-au ucis prietenul de joacă.

Prima mare acţiune a tătarilor crâmleni a avut loc în 1475. Atunci, 10.000 de tătari, conduşi de Eminek Mârza, au pătruns prin vadul Roşcu, pe valea Răuţului, dedându-se la mari jafuri şi distrugeri. Iată ce scria chiar Eminek Mârza într-o scrisoare adresată sultanului: „Am ars numeroase cetăţi ale necredin-ciosului, am luat prăzi multe şi nenumărate". Atât i-a trebuit lui Ştefan, împovărate de prăzi, cetele tătare sunt ajunse din urmă de cavaleria moldoveană. Bătaia care au primit-o a fost pe măsura faptelor lor. Acelaşi Eminek, recunoştea mai târziu că „ne-au pierit mulţi oameni; doi fraţi de ai mei au devenit martiri; ne-au pierit luptători destoinici, cai şi arme; noi înşine am venit cu un cal". Cu toate acestea, tătarii nu s-au învăţat minte. „Timp de doi ani (1485-1486) la rând, glăsuiau croni-cile turceşti, ostile victorioase (turceşti şi tătare) au devastat şi prăduit vilaetul Moldovei, ruinându-l".

În această perioadă, probabil, o ceată tătărească ajun-ge „mai sus de satul Vultureni, pe valea Berheciului, ţinutul Tecuciului, în nişte râpi, şi se aşăzară acolo tătarii ca la dânşii acasă şi nu se dădeau duşi căpcânii: gândeau c-au dat peste

ţară fără stăpân”, povestea M. Zamfir din satul Vultureni.

Ştefan Vodă tocma-n vremea aceea nu prea avea de unde să strângă atâta oaste ca să alunge tătarii, pe nepusă masă; ori se vede că nici nu şi-a bătut capul să mai stârnească atâta lume pentru nişte tătari. Şi ce-a făcut Ştefan Vodă? I-a hăituit cu

meşteşug. Şi-a luat câţiva ostaşi vrednici şi buni de gură şi toţi călări. Cu dânşii a strâns o cireada de boi la un loc cu vaci, cu viţei, cum s-a-ntâmplat, şi a pus mai pe toate vitele clopote, tălănci, clopoţei şi le-a luat la goană, cât puteau fugi, înspre vetrele tătărăşti.

Tătarii când au auzit huitul clopotelor, tropăitul vitelor, mugetul lor, halca ostaşilor nu ştiau ce urgie şi mânie a lui Dumnezeu vine peste dânşii ca să-i prăpădească. Şi n-au mai aşteptat să vadă ce-i şi cum, au luat-o la picior, care cum a putut, lăsând toate-n pământ numai ca să scape măcar cu su-fletul. Şi i-a fugărit Ştefan într-o părere, până ce-a socotit că nu le-o mai fi poftă, altă dată, să mai poposească tătarii prin Ţara Moldovei. Astăzi se mai găsesc pe valea Berheciului oale pline cu oase, tocmai din vremea tătarilor acelora”.

A avut loc o confruntare cu adevărat între moldoveni şi tă-tari aici, pe valea Berheciului? Unde a fost locul? Pentru a răs-punde la cele două întrebări, am consultat o veche monografie iscălită de preotul Gheorghe T. Ciuchi, din anul 1968. „Satul Băimac e situat în partea de est a raionului Bacău şi se întin-de pe o suprafaţă de 2 km pătraţi. Este aşezat în fundul unei văi pe o parte de deal. apărat în partea de nord de dealul lui Iamandi. Satul e ca un amfiteatru, străbătut prin mijloc de o coamă de deal ce taie satul în două: Băimac şi Mârza, pe Pârâul Mârzei. Satul este vechi. Oamenii sunt aşezaţi în grupuri ale căror rămăşiţe se văd şi astăzi: Ciucheşti, Bulăieşti, Romaneşti. Erau împărţiţi în urma unei lupte cu tătarii. Ei au îngrămădit pe tătari şi le-au dat o bătaie straşnică, înfundându-i pe văi de au făcut lac de sânge şi tătarii strigau pe limba lor «Bai macri», «Bai macri», ceea ce înseamnă în limba lor, «Iac de sânge», luând astfel numele de Băimac. Tot atunci, ei au împins spre pârâu, spre nord şi i-a îngrămădit şi omorât pe fiul hatmanului tătărăsc Mârzac, de unde a luat şi partea cealaltă de sat numele Mârza. Apoi, comandantul oştilor române, vornicul Scarlat Ciuchi, i-a alungat pe tătari până la rateş, la moşia lui Romaşcu, valea Eugenilor”. Când a scris aceste rânduri, preotul Ciuchi avea 84 de ani şi se baza pe tradiţia orală, păstrată cu sfinţenie de veacuri.

Într-o altă monografie, cea a satului Obârşia, scrisă de Dumitru Ciuchi, Gheorghe Huţu şi Nicolae Busuioc, arăta din-tr-un „Suret di pi un ispisocu de la Ilieş şi Ştefan voievozi” (fiii lui Alexandru cel Bun) că „satul Slipoteni se află lângă Obârşia unde a fost giude Slipotă, dăruit lui de Mihail Oţel. Acest sat, Slipoteni, şi-a schimbat denumirea în urma unei lupte cu tă-tarii, cu siguranţă în timpul lui Ştefan cel Mare.

Documentele scrise au pierit, dar tradiţia şi toponimia au păstrat faptele şi numele unei vechi confruntări”.

Pustiana, între legendă şi adevăr

O victorie strălucită a repurtat Ştefan cel Mare în bătă-lia de la Baia. În noaptea de 14/15 decembrie 1467, oştirea ungară a pierdut peste un sfert din efectivul uman şi totodată maşinile de asediu, artileria, bagaje şi cor-turi. Bonfinus scria că supravieţuitorii unguri, „cei mai mulţi răniţi”, au părăsit locui bătăliei în panică şi doar o mică parte au reuşit să se regrupeze în jurul regelui Matiaş Corvin. Când s-a luminat de ziuă, resturile armatei au început o retragere spre Transilvania, dar „ostaşii regelui Matei, obosiţi sau răniţi, angajaţi prin trecătorile munţilor, au fost atacaţi de români, ale căror săgeţi nimereau din plin. De asemenea, au fost sortiţi pieirii toţi maghiarii răzleţiţi de grosul coloanei în retragere”. Peste 7.000 de ostaşi regali au fost omorâţi dar, scria însuşi Şte-fan cel Mare, „au mai fost ucişi şi alţii, ale căror oase nu au putut fi adunate lângă ale celorlalţi”.

Ce s-a întâmplat însă cu prizonierii?

O legendă auzită de Ortensia Racoviţă arăta că „satul Pus-tieni din comuna Scorţeni, ţinutul Bacău, zice că este întemeiat

cu ungurii aduşi ca robi de Ştefan cel Mare în urma unei bătălii ce-a avut-o cu Matei Corvin. Parte din locuitori sunt saşi".

Legendă sau adevăr?

Istoricul Nicolae Grigoraş scria: „Indiscutabil că regele Matei Corvinul a contat pe defecţiuni mai serioase în oastea Moldovei, dar s-a înşelat, pentru că în afară de grupul de bo-ieri amintiţi, haini, chiar populaţia de naţionalitate germană, adică saşii din Baia, au fost alături de Ştefan cel Mare, ca şi conaţionalii lor din Transilvania".

Un alt istoric, preotul Iosif Gabor, arăta că „satul s-a format din emigranţi transilvăneni, nesupuşi la înrolarea în re-gimentele grănicereşti, din a doua jumătate a sec. al XVIII-lea, şi s-au aşezat aici, alături de satul mai vechi, Câmpeni", fapt pentru care la început catolicii din Pustiana au fost cunoscuţi sub denumirea de „Câmpeni". „Denumirea de Pustiana, spune acelaşi autor, au luat de la numele unuia din cei. care au venit aici - Martin Pustian -, care probabil a avut vreo funcţie de conducere a satului sau a grupului de emigranţi".

Documentar, populaţia e atestată abia la 11 ianuarie 1781, când ex-misionarul Peter Zold zicea că ei „... cu toţii vorbesc şi ştiu la fel de bine ungureşte şi româneşte, deşi ungureşte vorbesc stricat, peltic, neplăcut" şi „se îmbracă în haine simple, valahe, ţesute de femeile lor".

Evoluţia satului „Pustiana" este rapidă. Până în 1791 se ri-dicaseră aici 62 de gospodării, „cu 24 bărbaţi capi de familie, 40 bărbaţi angajaţi în muncă, cu atelaj cu cai şi 40 atelaje cu boi". Casele din lemn erau grupate în jurul bisericii de lemn „lucrată ţărăneşte". Catolicii din Pustiana vor fi menţionaţi pentru prima dată documentar la 30 mai 1814. Tot de secui e legată şi legenda întemeierii satului Secuieni, despre care se spune

că „numele satului se trage de la un săcui împământenit de Ştefan cel Mare”, dar „povestesc bătrânii că-i întemeiat de pe vremea lui Ştefan Vodă”. „Ca dovadă că-i adevărat, spuneau ei, este ca pământul de hrană a gospodăriilor îi împărţit pe stânjeni de-a lui Ştefan cel Mare”.

„Muma lui Ştefan cel Mare” - între legendă şi adevăr

Într-o seară geroasă de ianuarie, Dimitrie Bolintineanu răsfoia la lumina lămpii „O samă de cuvinte”, scrisă de Ion Neculce. Deodată privirea i se opri pe un fragment, îl citi şi-l reciti: „Ştefan-Vodă cel Bun, bătându-l turcii la Războieni, au mărsu să intre în Cetatea Neamţului. Şi fiind mumă-sa în cetate, nu l-a lăsat să între şi i-au dzis că pasărea în cuibul său nu piere. Ce să ducă în sus, să strângă oaste, că izbânda va fi a lui. Şi aşa pe cuvântul mâne-sa, s-au dus în sus şi au strâns oaste”.

Tulburat se ridică de la masă şi făcu câţiva paşi prin cameră, gânditor: „Da, e tocmai ce ne trebuie. O pildă pentru noi, românii!”, gândi el. Luă pana, o înmuie în cerneală şi dădu titlul poeziei: „Muma lui Ştefan cel Mare”. Continuă:

„Pe o stâncă neagră, într-un vechi castel...” Şi încheie:

„Dacă tu eşti Ştefan cu
adevărat, Apoi tu aicea
fără biruinţă

Nu poţi ca să intri cu a mea voinţă. Du-te la oştire! pentru ţară mori! Şi-ți va fi mormântul coronat cu flori!”

De-a lungul timpului, poezia avea să fie una din cele mai îndrăgite şi mai cunoscute din literatură, exemplul „mumei lui Ştefan cel Mare” fiind citat la toate evenimentele istorice.

Şi totuşi, Ştefan n-avea cum să se întâlnească cu mama sa atunci. Aceasta pentru că doamna Oltea îşi dormea som-nul de veci la Mănăstirea Pro-bota. Piatra de mormânt datea-ză de la 6973 (1465), noiembrie 4. Aşadar, „muma lui Ştefan” era în lumea celor drepţi de 11 ani! De unde confuzia? Constantin C. Giurescu scria: „Cu privire la Ştefan cel Mare, Neculce a strâns cinsprezece tradiţii... Admiţând că ele au luat naştere concomitent sau la foarte scurt interval după fap-tele la care se referă, rezultă că răstimpul cât au fost transmise prin viu grai, de la o generaţie la alta, variază între 125 şi 175 de ani. Intervalul e suficient pentru ca unele să fie modificate, să intervină chiar unele inadvertenţe sau confuzii”.

Bolintineanu, entuziasmat de cele citite, n-a mai verificat datele istorice, o greşeală care avea să dea naştere unei populare poezii. Cât despre

Ion Neculce, el recunoaşte că nu toţi vor fi convinşi de temeinicia celor scrise, aşa că: „Ce, cine va vre să le creadă, bine va fi, iar cine nu le va crede, iarăşi bine va fi, cine cum îi va fi voia, aşa va face”.

Plopul lui Ştefan de la Plopu

Un plop sădit de însuşi Ştefan? Pare de necrezut, dar...

La 1895, Ortensia Racoviţă culegea din satul Plopu, co-muna Dărmăneşti, Plasa Muntelui, următoarea legendă despre denumirea aşezării: „Numele şi l-a luat de la un plop uriaş, despre care legenda spune că este plantat de pe timpul lui Ştefan cel Mare şi care esistă şi azi, dominând regiunea”.

Într-o altă legendă, culeasă mai târziu sunt precizate ur-mătoarele: „În satul Plopu, comuna Dărmăneşti, judeţul Bacău, era un plop bătrân care a căzut astă-vară de bătrâneţe şi pe care se zice că l-a sădit Ştefan cel Mare, cu însăşi mâna sa. Despre acest falnic copac, de la care s-ar fi trăgând şi numele satului, se spun multe lucruri. Aşa se zice că l-a fost blăstă-mat Ştefan-Vodă, ca să nu-l taie nimeni: nici topor ori beschie să nu se atingă de el. Într-un rând, se zice, au încercat doi oameni din sat să-l reteze cu beschia, şi cum s-au apucat, au şi rămas înlemniţi, morţi. Jurământul venea de acolo că ar fi avut ascunsă sus o

comoară. Se spune că era şi o portiţă care dădea-n scobitura cu aur.

Acum nu se mai înalţă falnic uncheşul care făcea cinstea locuitorilor, purtând 400 de ani povară în spate. Negura vremurilor l-a răpus”.

În vara în care plopul s-a prăbuşit, gospodarul Vasile Co-jocaru, în a cărui grădină era, n-a găsit nici urmă de comoară. Aşadar, pe lângă sutele de stejari pomeniţi în legendele legate de Ştefan, iată că se găseşte şi acest unic plop. Cât despre sat, documentele despre înfiinţarea lui lipsesc. Aflăm totuşi că pe la 1774, satul avea 30 de case şi aici locuiau 28 de plăieşi ai „că-pitanului Sandul din Comăneşti”.

Plopu, în 1803, aparţinea Mănăstirii Tazlău. Din cauza puţinului loc pentru agricultură, majoritatea dintre săteni se ocupau cu „extrasul păcurei”.

Astăzi, la Plopu, încă mai este vie amintirea legendei bă-trânului plop al nebiruitului domnitor.

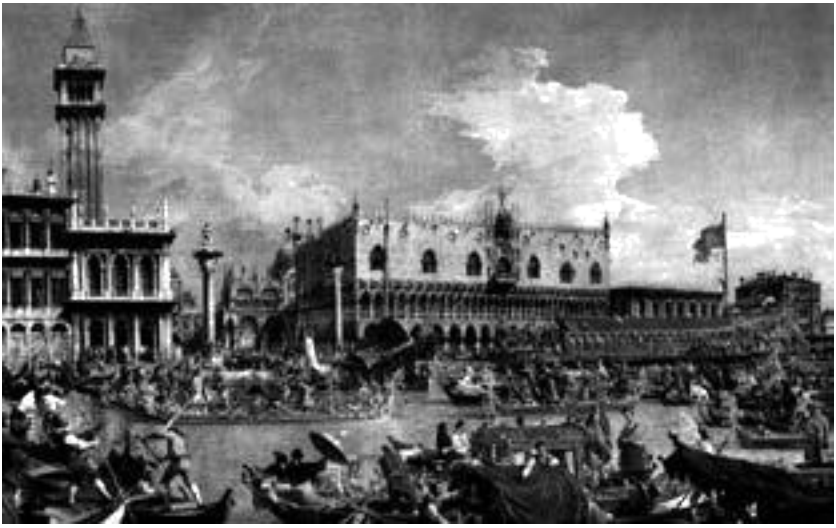

O solie la Veneţia

1477. În cetatea de scaun, Ştefan nu-şi găseşte liniştea. Turcii sunt cu ochii pe cele două cetăţi, Chilia şi Cetatea Albă, care „sunt toată Moldova”. Pentru a rezista, are nevoie grabnică de Veneţia. Ioan Ţamblac şi cumnatul său, Şendrea, cu „o înfăţişare mândră, cel care apărase Cetatea Sucevei de însuşi Mohamed al II-lea Cuceritorul” ajung în oraşul lagune-lor. Gondola, cu flamura cu cap de zimbru şi „Sf. Gheorghe”, e urmată conform protocolului de cele ale senatorilor. Se opreşte în faţa palatului ducal, „La Riva”. În marea sală a Colegiului, îl aşteaptă patriciatul veneţian în picioare, cu capetele descope-rite, şi însuşi dogele. Ambasadorul moldovean se descoperă, face o reverenţă la uşă, o a doua spre dreapta, când se afla în mijlocul sălii, iar a treia chiar în faţa dogelui. Heraldul anunţă Senatul de sosire: *„Signor Zuan Zambelacco Valacco Ambasador et barba del Signor Stephano Vayvoda principe di Valachia”.* Ioan Ţamblac „este un bărbat învăţat,

cunoscător al protocolului republicii, educat în lumea de fapt a Bizanţului,

diplomat iscusit şi cunoscător al stărilor de lucruri din această parte a Europei...” Ambasadorul „citeşte rar, într-o grecească aleasă, care se adaugă la prestigiul mesajului princiar:

— Nu mai vreau să spun cât de folositoare este pentru si-tuaţia creştinilor această ţară a mea...; ea este zidul de apărare al Ungariei şi al Poloniei şi strajă acestor două ţări”. Sperând că „va primi ajutorul ca să poată ţine dincolo de hotarele ţării pe duşmanii comuni”, le-a promis că va lupta în continuare, dar numai împotriva turcilor... Dregându-şi glasul, Ioan Ţam-blac încheie: „...Ori această ţară va pieri, ori eu voi fi silit să mă supun păgânilor..., dar acest lucru nu-l voi face niciodată, voind mai bine de o sută de mii de ori moartea”.

Iată ce s-a scris în „Registrul de deliberări secrete ale Se-natului Veneţiei” pe anul 1477:

„Prea sturcitului Voievod Ştefan transmis prin dom-nul Ioan cel Frumos (Kaloiannis,

Zambelacco), care a arătat îndelung şi prin cuvinte potrivite... marea primejdie ce ne stă

înainte, multele şi marele greutăţi ce vor veni creştinătăţii prin primejduirea statului susnumitului Voievod";

„Din două motive am primit cu multă bucurie persoana ambasadorului - din respect pentru stăpânul său, ca şi pentru el însuşi - şi, din aceleaşi pricini, cu multă bucurie am ascultat expunerea şi cuvintele sale. Senatul doreşte sănătate Voievo-dului, salvarea şi creşterea statului şi bunurilor sale, pentru care lucru nu mai puţină grijă şi sârguinţă am pus de curând, cât şi pentru noi înşine. Iar dacă făgăduinţele făcute principelui moldovean n-au fost împlinite, Senatul este mâhnit, dar nu se simte culpabil, pentru că niciodată nu şi-a călcat îndatoririle asumate faţă de Moldova..."

Din 144 de senatori prezenţi, 135 au fost favorabili răspun-sului, 4 nu, iar 5 şi-au rezervat părerea.

Ştefan însă n-a primit, în afară de elogii, niciun ban. Ve-neţienii vor trimite în Moldova pe Emanuel Gerardo, care îl va asigura pe domnitor

că va primi ajutoare în bani de la papă, regele Matei şi „să continue lupta”.

La 26 ianuarie 1479 Veneţia uită de Ştefan şi încheie pace cu turcii.

Cronicari străini despre Ştefan cel Mare

Încă din timpul domniei, cronicarii străini au evocat fi-gura ilustrului domnitor, precum şi faptele sale. Cel mai însemnat izvor străin este *„Historica Polonica”,* a cronica-rului polon Ioan Dlugosz, care tratează evenimentele din cele mai vechi timpuri, până în anul 1480. Iată ce scria ei: „Prin asprimea şi dreptatea sa, nelăsând nicio crimă nepedepsită, îi făcu pe aceştia plecaţi şi ascultători, întru toate poruncile lui. Şi nu numai pe ostaşi şi pe boieri, ci chiar pe ţărani îi strânsese sub arme, învăţând pe fiecare să-şi apere patria”.

În 1476, când este atacat atât de turci, cât şi de tătari „...Şte-fan Voievod nu se înspăimântă deloc de aceşti doi duşmani atât de puternici, ci având o inimă de o rară vitejie, totdeauna vesel şi neobosit, arzând toate bucatele, şi fâneţele, se aruncă asupra oastei tătarilor”.

Un alt polonez, cronicarul Matei Milchovski, evoca perso-nalitatea lui Ştefan: „O, bărbat triumfal şi victorios, care biruişi pe toţi regii

învecinaţi! O, om fericit, care te bucuraşi de toate darurile câte natura altora numai în parte le dă: unii înţelepţi

şi vicleni, alţii viteji şi drepţi, alţii iarăşi cu noroc împotriva duşmanilor. Tu singur le avuşi hărăzite toate laolaltă: drept, prevăzător, isteţ, biruitor al tuturor duşmanilor".

În *„Cronica Polska",* Matei Strykonski îl descrie astfel pe domnul Moldovei: „Acel Şte-fan era viclean şi norocos. El bătu odată 150.000 de turci; afară de aceasta, mai câştigă şi alte însemnate victorii. Pe bravul rege maghiar Mateiaş îl aruncă din Moldova şi cuceri din mâna lui şi ţara săcuilor, după ce învinsese o mare oaste ungurească în oraşul Baia, însuşi regele fiind rănit cu 3 săgeţi. Adesea bătu şi pe tătari, ba chiar şi pe regele Albert îl înfrânse mai presus de orice aşteptare. Astfel fiecare istoric trebuie să laude marea virtute a unui principe cu o ţară aşa de mică".

Petru Ranzan, călugăr dominican, exclamă după bătălia de la Baia: „...un bărbat de o îndrăzneală unică, ce se numeşte Ştefan..." iar cronicarul ungur Nicolae Isthuanffius menţionează meritele lui Ştefan după lupta de la Baia, „căci în privinţa vecinie admirabilei virtuţi şi vitejii s-a arătat mai presus de toţi duşmanii săi...; pe drept trebuie socotit printre bărbaţii vred-nici de ţinut minte de pe vremea sa".

Despre domnia glorioasă a domnitorului moldovean, au mai scris cronicarii Ludovic Tubero, Ansiolello, italian din anturajul sultanului, a cărui cronică a fost inclusă în *„Historio Turcheschia"* a

italianului Domoldo de Lezze, al lui Sead Eddio (Saidino Turco) în *„Chronica dell' origine a progressi della casa Ottomana",* Antonius Bonfinius, în *„Historica Pannonica".*

Istoria celor patru comemorări

Personalitatea lui Ştefan cel Mare a fost întotdeauna evocată de întreaga suflare românească. Prima mare comemorare consemnată în documente a avut loc la 2 iulie 1762, la iniţiativa călugărului învăţat Vartolomeu Măzăreanu. La Putna, în faţa unei mari adunări populare, el a ţinut o „entuziastă şi documentată cuvântare": „Aduceţi-vă aminte, auzitorilor, de acele vremi tulburate, când nu veneau Domnii în Moldova fără numai cu puterea armelor, intrând ca într-o ţară străină ce ştiu că nu va să le rămâie, nu să caute să o câr-muiască, ci jefuia şi apuca care cum putea, făcând un teatru al ticăloşilor, vrednic de lacrimi. Dar aceste lacrimi duioase, aceste suspini ale patriei şi plânsuri, după ce s-a întărit în vârstă Ştefan, ştergându-le le-au potolit şi ca într-o turbare de valuri şi de vifor cu sine liniştea a adus, şi drept fiu al patriei, bun domn şi adevărat creştin, prin fapte s-a arătat".

A doua a fost cu ocazia împlinirii a 400 de ani de la zi-direa Putnei, când Mihai Eminescu a fost

unul dintre cei mai activi organizatori ai serbării ce urma să se facă la Mănăstirea

Putna. Eminescu era convins că „serbarea întru memoria lui Ştefan cel Mare va avea însemnătate, aceea va fi o dovadă mai mult, cum că ea ar fi cuprinsă în sufletul poporului românesc şi s-a realizat luminarea”. Apelul lansat de Societatea Academică „România Junǎ” de la Viena avea ca scop şi stabilirea unităţii culturale între românii de dincolo şi dincoace de Carpaţi. La Viena s-a ales un comitet alcătuit din M. Eminescu, I. Slavici, Dan Panfilie şi alţii, iar la Bucureşti, Iaşi, dar şi la Graz, Berlin, Pesta s-au format comitete studenţeşti. Serbarea a fost stabilită pe data de 15 august 1870, urmând printre altele să fie aşezată pe mormântul lui Ştefan cel Mare o urnă de argint. Membrii Societăţii „România Junǎ” declarau că „vor merge cu desagii în spinare la mormântul lui Ştefan cel Mare...; serbarea are să se facă neapărat, cu orice preţ”. Amânată un an de zile din cauza izbucnirii războiului franco-german, la 14 august 1871 apare o notiţă în „Czernowiezer Zeitung”, în care se menţiona că ser-barea va avea loc la Putna. în amurgul serii de 14/26 august 1871, „pentru întâia oară românii din cele patru unghiuri s-au adunat la un loc, ca să preamărească împreună numele unuia dintre marii susţinători ai neamului românesc, ca să se îmbăr-băteze unii cu alţii şi să-şi întărească credinţa în viitor”.

Cu pioşenie, sunt depuse pe piatra de mormânt două epi-tafe, steagurile şi urna de argint. A.D. Xenopol, student, a rostit a doua zi o cuvântare în care spunea: „Armele sale erau fierul, puterea sa, virtutea inimii şi braţul neobosit, victoriile sale erau repurtate pe câmpul stropit cu sângele bravilor români”...

„Când Ştefan cel Mare îşi apăra ţara, el îşi punea speranţa mai înainte de toate în propriile sale puteri, căci de curând se încre-dinţase cât de puţin e cel ce-şi sprijină viaţa pe puterea şi aju-

toarele altora. Acest caracter de neatârnare să-I introducem în spiritul nostru”. Seara, s-a reunit Congresul, care a ales un birou permanent menit să convoace studenţii. Totodată, s-a hotărât ca studenţii Vienei să conducă în continuare mişcarea. Pe ansamblu, mişcarea de la Putna a dovedit că „românii vor ca cultura lor să fie naţională şi pretutindeni aceeaşi. Nu am fi fost

înconjuraţi şi sprijiniţi dacă dorul de unitate culturală nu s-ar fi ivit în toate inimile”.

Se adunase o mulţime imensă. Ţăranii veniseră cu care şi căruţe frumos împodobite cu ghirlande de flori, crengi de brad şi făcură în jurul mănăstirii un uriaş cerc. Valea Putnei răsuna necontenit de cântece şi chiote. Un martor ocular spunea că „nimeni nu a închis ochii în noaptea aceea minunată”. Se aşeză masa festivă. Lumea aplaudă când îşi făcu apariţia celebrul taraf format din 30 de persoane al lui Grigore Vindireu. Cântau ca pe „vremea gloriei românești”. Pe când valea Putnei răsuna de acordurile tarafului, „deodată se desprinse din mulţime un tânăr înalt, cu faţa palidă dar cu ochi de jeratec, care se apropie de

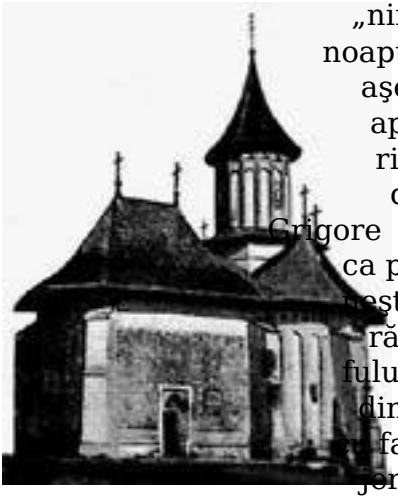

vătaful lăutarilor, smulse vi-oara din mâna lui Vindireu şi începu să conducă jocul mai departe pe pajiştea Putnei. Parcă nimic nu se schimbase în taraf. Noul primar cunoş-tea ritmul, intrările, semnele de repetiţie, totul. O lacrimă a umezit obrazul neîntrecu-tului scripcar al Sucevei, care urmărea acum impresionan-ta scenă. Când obosiţi de atâta joc şi cântec, lăutarii ui-miţi lăsară instrumentele să se odihnească, tânărul care nu era altul decât Ciprian Porumbescu, vechi prieten al lui Grigore Vindireu, se repezi cu lacrimi în ochi la pieptul tatălui său ce şezuse de o parte şi privise cu emoţie scena, strigând:

— Tată, am cântat Daciei întregi!

Cea de-a treia comemorare a avut loc la 2 iulie 1904, la iniţiativa lui Spiru Haret şi Nicolae Iorga, pentru „Marele strămoş Ştefan Vodă la împlinirea de patru sute de ani de la săvârşirea din viaţă, ca semn al recunoştinţei neamului său 1504- 1904, „La festivităţi au participat Nicolae Iorga, Spiru Haret, A. D. Xenopol, A. D. Tocilescu, Kalinder, O. Densuşianu, Şt. O. Iosif, Emil Gârleanu, precum şi redactori de la revistele:

«Luceafărul», «Semănătorul», «Familia» «Junimea liberă», «Arhiva Societăţii ştiinţifice şi literare»" etc.

La 450 de ani de la moartea domnului moldovean, în 2 iulie 1954, a fost cea de-a patra când s-au desfăşurat nume-roase conferinţe în întreaga ţară, Academia Română editând un volum de studii cu privire la Ştefan cel Mare.

Apus de soare

1462. De opt zile turcii atacau garnizoana Cetăţii Chiliei. Dar aceasta cu ajutor moldovenesc i-a respins şi „au murit mulţi azapi, iar ceilalţi s-au întors cu ruşine, fiind învinşi”. E ziua de 22 iunie. Ştefan încearcă să cucerească cetatea doar cu ajutorul ostaşilor, neavând însă armament de asediu. Se află în fruntea lor, când de pe ziduri un ostaş, zărindu-l, pune arma la ochi şi ţinteşte. Glontele nu va nimeri inima, ci glezna stângă. În *„Cronica breviter scripta”,* se menţionează: „În luna iunie, în ziua de 22... a venit Ştefan Voievod în faţa Chiliei şi nu a putut s-o cucerească, numai fu împuşcat cu o puşcă în glezna stângă”. O rană ca multele altele care se întâmplă la războaie. Şi totuşi, aceasta avea să-i pricinuiască, toată viaţa, lui Ştefan mari nea-junsuri. În 1502, starea sănătăţii lui se agravase. La 25 februarie 1502 o solie moldovenească sosi la Nürenberg pentru a angaja un medic. Reuşesc să-l convingă pe medicul Johan Klingens-porn. Atât solia, cât şi medicul pornesc spre Moldova, însă „au dispărut

pe drumul spre Suceava”. Pe la mijlocul anului, Ştefan nu-şi mai putea mişca mâinile şi picioarele.

Soseşte la Suceava „doctorul în arte şi medicină” Matei Muriano. Incapabil, acesta îi pune domnului diagnosticul „podagră”. Mai mult, chiar îl găseşte „încă voinic”, „capabil să mai conducă oşti”. Murind la 7 decembrie 1503, Muriano este înlocuit cu Leonardo Massari, care îngrijorat anunţă că domnul avea „picioarele acoperite de răni”. Se recurge la ulti-ma metodă: „arsul cu fierul roşu al rănilor”. A fost o operaţie îngrozitoare, cu dureri cumplite. Boala, dar şi chinurile ope-raţiei au epuizat trupul marelui Voievod. Va suporta durerile de neînchipuit două zile după operaţie. La 2 iulie 1504, după o domnie glorioasă de 47 ani, două luni şi trei săptămâni, inima lui a încetat să bată. „Se pare” că la căpătâi vegheau înlăcrimaţi fiul său Bogdan şi doamna Maria. Cronicarul polonez Matei Miechowski nota că „Ştefan cel Mare a decedat în ziua de 2 iulie 1504, marţi, la o oră după răsăritul soarelui”.

Pe lespedea funerară se află o inscripţie săpată la porunca lui Ştefan în ultimele zile ale vieţii:

„Binecinstitorul domn Io Ştefan Voievod, ctitorul şi zidi-torul acestui sfânt lăcaş, care se odihneşte aici, s-a mutat la veşnicile lăcaşuri în anul 1... luna... şi a domnit 47 ani, luni 3”.

Deşi rămasă necompletată, piatra va fi acoperită de o broderie cu următorul conţinut: „Ioan Bogdan Voievod, cu mila lui Dumnezeu domnul Ţării Moldovei, a înfrumuseţat şi învelit, cu acest acoperământ, mormântul tatălui său Ion Şte-fan Voievod, care a domnit în Ţara Moldovei 47 de ani şi trei luni şi care s-a mutat la lăcaşul cel veşnic în anul 7012 (1504), luna iulie, ziua a doua, marţi, în ceasul al patrulea din zi”.

Vestea morţii nebiruitului domn al Moldovei a îndurerat întreaga creştinătate, în Moldova, scria

Grigore Ureche, „atâta jale era, de plângeau toţi ca după un părinte al său”.

Iată cum „a văzut” Mihail Sadoveanu, moartea lui Ştefan:

„Cum au început a vui clopotele în strălucitoarele turnuri ale Sucevei s-a ştiut în norod că Ştefan Vodă s-a dus. Şi din sat în sat, din clopotniţă în clopotniţă, vaietele de aramă s-au

împânzit ca o durere uri-aşă peste întregul pământ a! Moldovei. Din piscurile munţilor prinseră a curge spre văi tânguielile buciumelor de cireş; plă-ieşii spuneau culmilor şi codrilor şi drumurilor de ape, tuturor colţurilor unde se găseau aşezămin-te de vechi ostaşi, spuneau durerea cea mare, cea fără îndreptare. Şi pe căile prăfuite, pe malurile râurilor aurite de soarele de iulie, alergau pe cai repezi crainicii plecaţi pe oblâncurile şăilor, spintecau văzduhul ca nişte păsări îngrozite, suflate din urmă de viforul unei veşti grozave.

«A murit Vodă Ştefan! A murit Vodă!» Vestea a fost ca un fulger, în frământarea jalnică a oraşelor şi satelor, cuvântul deşi era de mult aşteptat, cutremură inimile... şi se întrebau: «Ce va fi după ce-l vor pune în mormânt?"».. Durerea muşca din toate inimile... norodul era bătut de valuri de durere... şi era o jale cum nu a mai fost de atunci în Ţara Moldovei... Mul-ţimea fierbea în talazuri fără astâmpăr şi murmura şi gemea neîntrerupt ca un codru în furtună, iar Domnul Ştefan fu zidit în lăcaşul de marmură şi piatră".

Polonul Bernard Wapowski scria: „A murit Ştefan palati-nul Moldovei slăbit de bătrâneţe şi de podagră... a fost viteaz, viclean şi războinic norocos... înzestrat cu virtuţi de erou şi socotit printre bărbaţii vestiţi în arta războaielor". Un alt

polonez, Miechowski, adăuga: „Natura îl făcuse norocos, isteţ şi viteaz...
Bărbat triumfal şi victorios, care a biruit pe toţi regii vecini... Nu degeaba trebuie socotit printre eroii secolului nostru!”

Ungurul Nicolae Istranfi arăta: „... el s-a arătat rnai presus de toţi duşmanii săi... şi pe drept trebuie socotit printre bărba-ţii vrednici de ţinut minte pe vremea sa”.

Ba chiar şi un turc, Azik-Paşa Zade, i-a închinat versuri:

„El atacase
Pe craiul Ungariei.
Tot el frânse
Şi arcul lui Suleyman-Bei.
Şi valahul la fel
Se speriase de el,
Căci pentru a multa oară
El călcase acea ţară.
Chiar și cu Mehmed Sultanul
El s-a măsurat;
Oastea i s-a sfărâmat,
De bine s-a luptat.
De duşmanul tare
El capul şi-a salvat.
Ăsta-i ghiaurul care
Multe oşti a-mprăştiat.”

Pentru poporul român, Ştefan a fost „cel Bun” şi „cel Sfânt”. Pentru ţărani el era „cel ce a cercetat ţara în lung şi în lat”, ca să cunoască „păsurile locuitorilor”, sau „un bărbat voinic, nu de tot năltuţ, ci un buducaş de român, cam răsăritei, da colea învălit la trup şi aşezat la minte, dar şi dezgheţat”. Potrivit credinţei lor, Ştefan a rămas „giu (viu) ca toţi gii (viii), deci fără moarte”, ci „s-a înălţat la cer cu trup cu tot”. O legendă arată că după moartea lui „trei zile şi trei nopţi i-a ars o lumânare la mormânt, fără ca s-o fi pus cineva şi nimeni nu o putea stinge”.

„În el, scria Nicolae Iorga, românii au găsit cea mai curată şi mai deplină icoană a sufletului său: cinstit şi harnic, răbdător fără să uite şi viteaz fără cruzime, straşnic în mărire şi senin în iertare, răspicat şi cu măsură în grai, gospodar şi iubitor al lucrurilor frumoase, fără nicio trufie în faptele sale... Şi cu cât se vede această icoană mai limpede, cu atât se înţelege mai de-săvârşit şi se iubeşte mai mult, cu atât şi viitorul se vesteşte

mai bun, căci poporul merge pe drumul strămoşului cuminte”.

Bibliografie selectivă

* 1974-1979, *Atlas R. S. România,* Inst. Geografie, Ed. Aca-demiei R.S.R., Bucureşti;
* *Analele Institutului de Arheologie,* Vol. XVI, 1979, Vol. XVII 1980, Iaşi;
* *Catalogul documentelor moldoveneşti,* Supliment I, Direcţia Generală a Arhivelor Statului din R.S.R., Bucureşti, 1975, p. 72, 73;
* *Diplomatoriu italian,* anul 1925, Vol. I;
* *Documenta Romaniae Historica* A. Vol. II, Buc. Ed. Academi-ei, 1976, p. 362-363;
* *Documenta Romaniae Historica,* Moldova, Vol. I, Editura Academiei R.S.R., Bucureşti, 1975;
* *Documente privind istoria României.* Seria A. Veac XVI, Vol. I, p. 386-387, 388-389, 517, Vol. III, p. 162-163;
* *Documente privind Unirea principatelor,* Vol. I şi II, Editura Academiei, Bucureşti, 1996;
* Colecţiile *Magazin istoric,* 1969, 1974, 1975, 1980, 1982, 1985, 1989, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007; ATANASIU I., *Cutremurele de pământ din România,* Ed. Acad., Bu-cureşti, 1959;

BERLITZ CH., *Misterul lumilor uitate,* Editura Lucman, 1997; CANTEMIR D., *Descriptio Moldaviae,* Ed. Acad. Bucureşti, 1973;
CODRESCU T., *Uricariul,* Vol. III, Iaşi, 1866;
CIOBANU T., *Voievozi şi domnitori români (sec. XIV-XV),* Ed. Excel-sior Art, 2006;
CORFUS I., *Documente privitoare la istoria României culese din arhivele polone, secolul al XVII-lea,* Editura Academiei R.S.R., 1983;
COSTACHE R., *Bacăul de la 1850-1900,* Bacău, Ed. H. Mar-gulius, 1906;
DRAGOMIR SILVIU N., *Enigme în jurul nostru,* Editura En-mar, Odorheiul Secuiesc, 1998;
DUMITRIU-SNAGOV I., *Ţările Române în secolul al XIV-lea- Codex Latinus Parisinus,* Ed. Cartea Românească, 1979;
GANE C., *Trecute vieți de doamne și domnițe* (2 volume), Edi-tura Lider, București, 1999;
GIURESCU C. C. în col., *Istoria Românilor,* Vol. I, Ed. Șt., Bucu-reşti, 1974;
GHIBĂNESCU GH., *Surete şi izvoade,* Vol. III, Iaşi, 1907, p. 203-204;
GOSTAR N., *Societatea geto-dacă de la Burebista la Decebal,* Junimea, Iaşi, 1984;
GRIGORESCU-BACOVIA, AGATHA, *George Bacovia-inedit,* în România literară, 8, nr. 46, 13 nov. 1975, p. 7; GRIGOROVICI GRIGORE, *Bacăul din trecut şi de azi,* Tipo-grafia Bacău, 1933;
GUGIUMAN I., COTRĂU M., *Elemente de climatologie urbană,* Ed. Acad., Bucureşti, 1975;
GUSTI G., *Forme noi de aşezare,* Ed. Tehnică, Bucureşti, 1974;
IORGA N., *Drumuri şi oraşe din România,* Ed. Minerva, Bu-cureşti, 1904;
KOTZEBUE DE W., *Din Moldova, tablouri şi schiţe,* 1850; LUPAŞ D., *Istoria Bisericii Ortodoxe Române,* Bucureşti, 1929;

MIRCU M., *Trimis special,* Ed. Cartea Românească, 1974; RACOVIŢĂ O., *Dicţionarul geografic al judeţului Bacău,* Bu-cureşti, 1895;
MURARIU I., *100 de mărturisiri istorice din documente şi cronici,* Bacău, Editura Casa Scriitorilor, 2007; NEAGOE ST., *Istoria politică a României (1944-1947),* Ed. Noua Alternativă, Bucureşti, 1985;
NEGRUŢI E., *Date noi privind structura demografică a târguri-lor şi oraşelor moldoveneşti la 1832. Populaţie şi societate* I, Ed. Dacia, Cluj, 1972;
PANAITESCU P.P., *Manuscrise slave,* Vol. I, Editura Academiei, 1959;
RAZACHIEVICI C., *Cronica domnilor din Ţara Românească şi Moldova,* Vol. I, sec. XIV-XVI, Editura Enciclopedică, 2001; ŞANDRU D., *Satul românesc între anii 1918 şi 1944;* ȘENDREA E., *Istoria municipiului Bacău,* Editura Vicovia, Bacău, 2007;
ȘENDREA E., *Istoria pe placul tuturor,* vol. 1, Editura Vicovia, Bacău, 2005;
ȘENDREA E., *Istoria pe placul tuturor,* vol. 2, Editura Vicovia, Bacău, 2006;
TABACARU GR., *Bacăul de altădată,* Tip. Bacău, 1935; TEODOR GH. D., *Probleme actuale ale ethogenezei poporului român,* Anuarul Institutului de Istorie şi Arheologie A.D. Xeno-pol, XVII, Iaşi, 1980;
TEODOR GH. D., *Teritoriul est-carpatic în veacurile V-XI e.n.,* Ed. Junimea, Iaşi, 1978;
UNCESCU C., *Regiunea cobâlelor de la Bacău;* URECHIA V.A., *Codex Bandinus;*
URICARIUL AXINTE, *Cronica paralelă a Ţării Româneşti şi a Moldovei,* Ed. Minerva, 1993;
XENOPOL A. D., 1893, *Istoria Românilor,* Iaşi, 1893.

Cuprins

Istoria pe placul tuturor
Cum au intrat mititeii în istorie 5
Savuroasa poveste a... cârnaţilor 9
Doriţi cartofi fierţi sau prăjiţi? 11
Furculiţa şi milenara ei poveste 13
Plăcuta istorie a sifonului 16
Povestea berii, altfel decât o ştim 18
Dă-mi să beau! 20
Vinurile - o amintire? 23
Prohibiţia românească înaintea lui Al Capone 26
Neobişnuita istorie a şampaniei româneşti 28
- Domnule, aveți un foc? 31
Cântecul, când bunica era fată 34
„Lalele, lalele”, şlagărul care a străbătut lumea 37
De la vals la „bâţâita” 40
Trecea fanfara militară 43
Povestea „Miţei Biciclista” 46
O bombă care a zguduit moda: Minijupa 49

În pas cu moda 51
- Zâmbiţi, vă rog! 55
Poftiţi la Cafenea! 58
Note de plată neobişnuite 60
Mână, birjar! 62
Automobilul, de la „Benz” la „Lăstun” 65
Transportul în comun - o istorie pe roţi 68
„Trăsura fără cai” şi „semnalele vestitoare” 72
Trenule, maşină mică! 74
Beţia vitezei, o poveste veche 77
Paşapoarte de altădată 80
Patinajul - „sport de plezir” 82
Dentiştii de altădată 84
Medici, geambași şi contracte de pe vremea bunicilor 87
Ce citeau bunicii la gura sobei 90
La ce visau bunicii? 93
Minunata poveste a lui Moş Crăciun 96
Minunata felicitare de Crăciun şi povestea ei 101
Unde ne sunt zăpezile de odinioară...? 103
A existat... Scufiţa Roşie? 105
„Călăreţul fără cap” - o realitate? 107
Uriașii 110
O.Z.N.-urile şi istoria 117
Noaptea spaimelor şi a ursitelor 124
Omul care a dispărut pe coşul casei 128
Uite-aşa o barbă-avea!... 131
Cine-o face ca mine, ca mine să păţească! 134
Jalbă împotriva unui… barbar grobian 137
O mănăstire pentru un asasinat 139
Ranguri din trecut şi de azi 144
Cum se mai scrie uneori... Istoria 147
Cocoşul pintenat - între legendă, tradiţie şi ştiinţă 153
Balaurii, între dinozauri şi bau-bau 157
Istoria păcălelilor 160
Magnifica istorie a banalului ui pix 162

O poveste lipicioasă - banda scotch 164
Alţii le-au inventat, noi le folosim... 166
Jocurile copilăriei, de la bâză la calculator 168
Necazurile şcolarilor, de la tăbliţele de lut la calculator 170
Alo, Alo, aici Radio Stroe şi Vasilache 173
Corrida lui Tănase 176
Vremea şi ciudăţeniile ei 178
Istoria marilor cutremure din România 183
Miraculosul „ghem" dac 188
Dopaj la a IV-a olimpiadă 191
Norton I, Împăratul Statelor Unite 194
Ar mai fi fost ucis Abraham Lincoln dacă...? 197
Pe vremea când, din dragoste, se tăia capul...! 199
Elena Cuza, marea doamnă pe nedrept uitată 201
Istoria zilei de 1 Mai 204
„Internaţionala" - cântec comunist? 207
Patru dimineaţa, 22 Iunie 1941 209
Asasinul cu fular roşu 212
Asasinul de sub pat 218

Faptele haiducilor

Cei care vor auzi dangătul lor să spuie cu glas tare:
„Dumnezeu să-l ierte!" 223
Pintea Viteazul -„spaima bogaţilor şi mila săracilor" 229
Haiducul Belecciu - „groaza Văii Tazlăului" 234
Ion Petreanu, „Haiducul cu ochii de cicoare" 241
Haiducul Nicolae Grozea, „cel vestit în țară și cu inima de piatră" 247
Haiducul Ion Darie, „pe care nu-l prinde plumbul" 251
Haiducul Ştefan Bujor - „Cel fioros şi fără frică" 256
Coroiu - „Inamicul public nr. 1, apărătorul 271

săracilor” 277
Haiducul Pipa - „Spaima cârciumarilor” 283
Haiducul Grigore Benea 289
Mihu, „Păunaşul-Codrilor” și „Sprijinul sărăcimii” 295
Ion Anițoaie, zis Limbru, „ultimul haiduc”

Iubiri vestite

Amorul lui Ienăchiță Văcărescu pentru Zoe 303
Dragoste, ură şi răzbunare 307
Catinca cea „rea de muscă” 313
Cea mai frumoasă poveste de dragoste din Moldova 317
Cine l-a ucis pe Alexandru Odobescu? 321
Incredibilele aventuri ale Marghioliței Ghica 325
Idilele palide ale poetului Bacovia 331
Maria, frumoasa fată de mahala 337
Esenţele tari în sticluţe mici se ţin... 343
Împuşcarea gelosului Costică Balş, Agaua poliţiei 348
Veselul Alecsandri, înamorat 351
O dragoste neobişnuită 356
Beizadea Dumitru, „roş la păr, pistrui la faţă şi la suflet posomorât” 361
Mirele - 60 de ani, şi mireasa - 14 ani 366
Beizadea Grigore cel „înfocat şi zburdalnic” 371
Frumoasa Elenchi, „răpită în noaptea nunţii” 379
„A ieşit de supt pat şi a făcut uciderea” 384
Elena Lupescu, „romînca cu părul roşu” 387
Cu un surâs a devenit prinţesă 393
„Iubită, rănită şi aproape ucisă” 402
O întâmplare cum rar s-a auzit 407
Iubire cu mult necaz 411
Banii, înaintea dragostei 416
Căsătorii din interes 420

Pe urmele lui Ștefan cel Mare

Povestea copilăriei lui Ştefan 427
Sistemul de apărare organizat de Ștefan 432
Podurile lui Ştefan 437
Pânzarele lui Ştefan 440
Ştefan cel Mare, cu barbă sau fără barbă? 444
Iscoade şi spioni la curtea Sucevei 446

Misterele steagului lui Ştefan de la Athos 451
Curtea Domnească din Bacău şi tainiţele ei 455
Secretele Bisericii „Precista” 460
Alexandru, fiul lui Ştefan cel Mare, otrăvit? 466
Ştefan cel Mare şi o hartă cu 16 semne 470
Lupta de Ia trecătoarea Oituzului 472
„Dumbrava Roşie” de la Bacău 475
Enigma de la Lunca Mare 481
Sabia lui Ştefan de la Scorţeni 485
Purice şi „Movila” din Traian 489
Tabăra din Valea Berheciului 493
O luptă cu tătarii la Băimac? 497
Pustiana, între legendă şi adevăr 501
„Muma lui Ştefan cel Mare” - între legendă şi adevăr 503
Plopul lui Ştefan de la Plopu 505
O solie la Veneţia 507
Cronicari străini despre Ştefan cel Mare 510
Istoria celor patru comemorări 512
Apus de soare 516
Bibliografie selectivă 520

- Aşa? Sunt un stricat, o căzătură? Mă azvârliți acum, după ce pentru voi am făcut atâtea? După ce m-ați exploatat, m-ați torturat, m-ați împins la ultima mizerie, nu mai sunt decât o otreapă de aruncat? Sunteți nişte infame, infame... pentru Hortensia m-am certat cu bunul meu prieten, Anghel Demetriescu, pentru că eram gelos de trecutul ei, pentru că-mi închipuiam că a fost amantul ei. El de fapt mi-a făcut cunoştință cu ea. Nu-l mai puteam suferi, îl uram din toate puterile sufletului. M-am apropiat de ea la şcoala unde ea activa. I-am trimis scrisori, flori, eram pradă unei mari pasiuni care mă făcea să sufăr amarnic. Cu toată trivialitatea şi răutatea acestei femei, o iubesc aşa, încât sunt convins că fără amorul ei ar trebui să mor. Fără acest amor, viața n-ar mai avea nici un sens pentru mine. Sunt nenorocit, sunt adânc nenorocit, ştiu